

Olli Riikonen

**Virkanimitysten poliittisuus
Helsingin Sanomien kirjoittelun valossa**

Hallintotieteen pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kevät 1998

Tampereen yliopisto

Hallintotieteen laitos

RIIKONEN, OLLI: Virkanimitysten poliittisuus
Helsingin Sanomien kirjoittelun valossa

Pro gradu -tutkielma, 173 s., 27 liites.

Hallintotiede

Maaliskuu 1998

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten valtionhallinnon virkanimitysten poliittisuutta käsitellään Helsingin Sanomissa. Empiirisenä tutkimuskohteena on harkinnaisesti valitut viisi HS:n vuosikertaa: 1968, 1977, 1985, 1989 ja 1993. Tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällön erittelyä.

Tutkielmassa kuvataan ja analysoidaan ko. vuosien nimityspoliittista kirjoittelua HS:n kotimaan uutisaineistosta ja lehden mielipiteistä (pääkirjoitukset, kolumnit). Uutisista eritellään eri toimijoiden näkökantoja ja pyritään niiden pohjalta lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Pääasiallinen huomio tarkastelussa kiinnitetään lehden omiin uutis- ja mielipideaineistosta ilmi tuleviin kannanottoihin. Aineisto kattaa yhteensä 368 juttua, joissa käsiteltiin lähes sataa nimitystapausta.

Eniten HS:n mielenkiintoa kohdistui korkeimpien virkamiesten nimityksiin. Ministeriöiden virkanimityksistä uutiskynnyksen ylittivät myös alemman tason virat. Poliittisin tunnuksin varustettujen henkilöiden osuus kaikista uutisoiduista nimityksistä oli suurin vuonna 1977 ja toiseksi tällä kriteerillä tuli vuosi 1989. Vuodet 1985 ja 1993 ovat lähes identtisiä sekä nimitysten kokonaismäärän että poliittisten ja sitoutumattomien nimitettyjen jakauman suhteen. Vuonna 1968 aineistoa kertyi vähiten ja se oli suhteellisesti ottaen ”poliittisesti puhtoisin.”

Kaikista HS-julkisuuteen yltäneistä nimityksistä suurimman joukon muodostavat nimitykset, joissa nimitetty on luokiteltu poliittisesti sitoutumattomaksi. Poliittisesti sitoutuneista eniten virkapaikkoja meni tarkasteluvuosina nimitysuutisoinnin perusteella sosialidemokraateille, toiseksi keskustalaisille ja kolmanneksi eniten kokoomuslaisille.

Tutkielmassa todetaan, että poliittiselle virkanimitykselle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Tiukat tulkinnat ovat kuitenkin varsin selkeitä: poliittinen on nimitys, jossa pätevempien ja soveliaampien viranhakijoiden sijasta virkaan nimitetään henkilö, joka on jonkin puolueen tai puolueitten ryhmittymän etujen vuoksi suotavaa. Toisaalta myös syrjiminä poliittisen mielipiteen perusteella on kiellettyä.

HS:lla ei ole selkeää määritelmää poliittisista virkanimityksistä. Juttujen sävystä on kuitenkin useimmiten pitkälle pääteltävissä, milloin lehti pitää poliittista kantaa nimityksen ratkaisevana tekijänä. HS:n aktiviteetti ottaa kantaa nimitysratkaisuihin lisääntyy nykypäivää lähestyttäessä.

Ns. poliittisten nimitysten on arveltu aiheuttavan hallinnossa mm. henkilöstön tason ja motivaation huononemista. Tämä huoli käy ilmi HS:n palstoilla äärimmäisen harvoin. Muukaan tutkimusaineisto ei osoita, että ainakaan poliitikot kokisivat virkamieskuntaa epälojaliksi tai epäpäteväksi. Toisaalta epäselvää on tämänkin tutkielman valossa, mitä erityistä hyötyä puolueet ovat saaneet ”omien miesten” ajamisesta hallintokoneistoon. Uskottavimmalta tuntuu, että motiivina on tavoite saada hallintoon tuttuja virkamiehiä, joilta voi saada tietoa valmisteltavana olevista asioista ja että voidaan luottaa oman poliittisen ryhmän näkemysten tulevan huomioonotetuksi jo virkamiesvalmistelussa.

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Tutkimuksen perusvalinnat	6
2.1. Tutkimustehtävä	6
2.2. Tutkimuskohteen perustelu	8
2.3. Millainen lehti HS on?	9
2.4. Tutkimusaineisto	12
2.5. Tutkimusmenetelmä, rajaukset ja mahdolliset ongelmat	15
2.6. Aineiston käsittely ja luokittelu	16
3. Poliitiikan ja hallinnon keskinäissuhde sekä poliitikon ja virkamiesten rooli	19
3.1. Johdanto	19
3.2. Näkemyksiä politiikan ja hallinnon suhteista	21
3.3. Poliitikko vs. virkamies	23
3.4. Lojaalisuus hallinnossa	25
3.5. Yhteenvetoa	28
4. Oikeudelliset nimityskriteerit ja poliittiset virkanimitykset	29
4.1. Kyky, taito ja koeteltu kansalaiskunto	29
4.2. Poliittisten virkanimitysten määritelmiä	32
4.3. Poliittisiin virkanimityksiin liitettyjä motiiveja	33
4.4. Yhteenvetoa	34
5. Hallinnon politisoituminen tutkijoiden ja virkamiesten näkökulmasta	35
5.1. Mitä on hallinnon politisoituminen?	35
5.2. Poliittisesti edustuksellinen byrokratia	37
5.3. Politisoitumisen edut ja haitat	38
5.4. Johtavien virkamiesten näkemyksiä 1990-luvulla	39
5.5. Poliitiikan vaikutus nimityksissä	40
5.6. ”Poliittisten” ja ”epäpoliittisten” virkamiesten asenteet	43
5.7. Poliitiikan puolesta ja sitä vastaan - Kivivuori vs. Hannus	46
5.8. Yhteenvetoa	50
6. Virkamieskunnan poliittinen jakauma ja sosiaalinen tausta	51
6.1. Virkamiesten poliittiset kannat	51
6.2. Virkamiesten sosiaalinen tausta	52

7. Poliitikkojen näkemyksiä hallinnosta ja virkanimityksistä	54
7.1. Tutkittua	54
7.2. Poliitikkojen muistelmia	57
7.3. Arvioita	63
HELSINGIN SANOMIEN EMPIIRINEN ANALYYSI	64
8. Vuosi 1968 - Periaatekeskusteluja ja pääjohtajanimityksiä	64
9. Vuosi 1977 - Paketteja, kiistoja ja jarrutusta	75
10. Vuosi 1985 - Kauppaa ja kompromisseja	90
11. Vuosi 1989 - Virkoja ministereille, haukkuja hallitukselle	107
12. Vuosi 1993 - Hallitus sopuilee, HS spekuloi	139
13. Tuloksia ja päätelmiä	159
Lähteet	169
Liitteet:	174
LIITE 1: Taulukot selityksineen	174
LIITE 2: Käsitelty juttuaineisto	181

1. Johdanto

Kiinnostukseni tutkia nimityspolitiikkaa ja eritoten ns. poliittisia virkanimityksiä pohjautuu poliittisessa toiminnassa saamiini kokemuksiin ja havaintoihin runsaan kymmenen vuoden ajalta. Ratkaiseva kimmoke on peräisin eduskuntakaudelta 1991-95, jolloin seurasin Nuoren Keskustan Liiton puheenjohtajan ominaisuudessa läheltä Esko Ahon hallituksen työskentelyä.

Keskusta oli ennen vuoden 1991 eduskuntavaaleja julistanut tavoitteekseen mm. politiikan tervehdyttämisen. Eräs osa tätä ohjelmaa oli virkanimityskulttuurin kohentaminen valtion hallinnossa.¹ Ahon hallitus ja erityisesti sen pääpuolue, vaalit voittanut keskusta, joutui ohjelmajulistuksensa perusteella - aivan oikein - nimityspolitiikan osalta median erityisen huolellisen tarkkailun kohteeksi. Nimityspolitiikan tervehdyttämispyrkimyksistä huolimatta - tai sen vuoksi - Ahonkaan hallitus ei säästynyt arvostelulta. Ainakaan median mukaan annetut lupaukset ja toteutunut todellisuus eivät vastanneet toisiaan.

Mielestäni hallitus joutui monen nimityksen kohdalla populistisen arvostelun kohteeksi. Poliittiseksi virkanimitykseksi määrittyi yleisessä kielenkäytössä jokseenkin jokainen nimitys, jossa nimitettyyn voitiin liittää jotain poliittista väriä riippumatta siitä, millaiset hänen ansionsa koulutuksen ja työkokemuksen perusteella olivat. Poliittinen sitoutuneisuus tai työkokemus nähtiin julkisuudessa virkamieheksi pyrkivälle dismeriitiksi. Havaintojeni perusteella Ahon hallituksen nimityskulttuuri poikkesi kuitenkin olennaisesti takavuosista, jolloin hallituspuolueet laativat suuria virkapaketteja, poliittisesti sopiville henkilöille järjestettiin virkoja kelpoisuusehtoja muokaten ja koulutusvaatimukset sivuutettiin erivapauksia myöntämällä. En yritä väittää, ettei Ahon hallituksessa olisi kiinnitetty minkäänlaista huomiota nimitettävien poliittisiin taustoihin, mutta nimitettäviltä vaadittiin myös muodollinen ja ammatillinen pätevyys.

Kansalaismielipide suhtautuu virkapaikkojen miehittämiseen poliittisin perustein erittäin kriittisesti. Tuon mielipiteen muodostumiseen nimitysten julkisessa sanassa saamalla huomiolla ja käsittelytavalla on epäilemättä suuri vaikutus. Tätä nimitysten julkisinta puolta ei kuitenkaan ole tutkittu lainkaan, vaikka sillä, miltä nimitysratkaisut julkisuudessa näyttävät, on suuri merkitys kansalaisten käsityksiin poliittisesta toiminnasta ja julkishallinnosta.

Yleisessä keskustelussa ”poliittinen virkanimitys” on käsitteenä itsestäänselvä ja ilmiönä intohimoja herättävä. Mutta jos kysyttäisiin poliitikoilta, virkamiehiltä, journalisteilta, tutkijoilta tai tavallisilta kansalaisilta mitä he tuolla käsittellä oikeastaan ymmärtävät, yksiselitteistä vastausta tuskin

---

¹ Keskustan nimityspolitiikan linja on määritelty puolueen valtuuskunnan syksyllä 1990 hyväksymässä kannanotossa politiikan tervehdyttämiseksi.

saataisiin. Siinä mielessä kysymys on jokseenkin yhtä filosofinen kuin, mitä ”aika” on: kaikki ymmärtävät, mistä on kyse, mutta yhteisen määritelmän löytäminen voisi tuottaa suuria vaikeuksia.

Keskustelu ”poliittisista virkanimityksistä” onkin jäänyt perin populistiselle ja pinnalliselle tasolle paitsi käsitteellisen epämääräisyyden osalta, myös siksi, että syitä siihen, miksi nimitysratkaisuista vastaavat poliitikot haluavat arvostelusta huolimatta nimittää ns. omia miehiään hallinnon avainpaikoille, ei ole selvitetty. Poliitikot eivät ole motiivejaan ja nimitysratkaisuja avoimesti selostaneet, media niitä kovin harvoin kysyy ja tutkimuksenkin vastaukset ovat jääneet varsin kevyiksi. Vaatimattomaksi on jäänyt myös nimityspolitiikan seurausten arviointi.

Poliitikot moittivat aika ajoin, että hallinnolle on karannut liikaa poliitikoille kuuluvaa valtaa. Valitus hallinnon liian mahtavaksi pöhöttyneestä roolista tuntuu virkanimityksistä käydyn keskustelun valossa omituiselta. Jos puolueet ovat onnistuneet miehittämään hallinnon avainpaikat luottohenkilöillään, eikä seurauksena olisi pitänyt olla nimenomaan paremmin poliitikoille kuuliainen hallinto. Onko käynytkin niin, että ”poliittisesti nimitetyt” virkamiehet ovat ajatelleet rooliinsa kuuluvan toimiminen yhtä aikaa poliitikkona ja virkamiehenä - virkamiespoliitikkona? Vai ovatko luottamushenkilöpoliitikot unohtaneet hallinnon kontrolloinnin ja ohjaamisen juuri siksi, että ovat luottaneet omiensa hoitavan poliittiset intressit jo virkamiestasolla? Ovatko puolueisiin sitoutumattomat virkamiehet olleetkin lojaalimpia poliitikoille, vai ovatko juuri he niitä, jotka hamuavat poliittista valtaa sitoutumattomuuden kaapuun verhoutuneena? Onko nimityspolitiikalla ylipäänsä vaikutusta siihen, miten hallinnon ja poliittisen järjestelmän välinen vuorovaikutussuhde toimii? Mielenkiintoisia kysymyksiä on paljon eikä tässä työssä toki kaikkiin pystytäkään edes pyritäkään vastaamaan.

Oma näkökulmani on kriittinen suhteessa ns. poliittisia virkanimityksiä vastaan suunnattuun kärjekkäimpään arvosteluun. En ole vakuuttunut siitä, että poliittinen sitoutuneisuus tai puolue toiminta tekee ihmistä niin kelvottomaksi, ettei häntä voisi nimittää julkiseen virkaan. Toisaalta en ole saanut selkoa siihenkään, miksi poliitikot toimivat niin kuin toimivat pitäessään kiinni mandaattipaikoista ja ajaessaan hallinnon sisään omalle puolueelle mieluista väkeä.

Poliittisesta taustastani johtuen on tällaisessa tutkimuksessa luonnollisesti se riski, että tarkastelen maailmaa vihreiksi värittyneiden silmälasien takaa. Uskon, että sen tiedostaminen ja avoin tunnustaminen on paras tutkimuseettinen moraalinvartija. Loppu jää lukijan arvioitavaksi.

2. Tutkimuksen perusvalinnat

2.1. Tutkimustehtävä

Valtion hallinnon rekrytointipolitiikka ja erityisesti ns. poliittiset virkanimitykset ovat jatkuvan julkisen mielenkiinnon kohteena. Poliitikkoja arvostellaan tiedotusvälineissä aika ajoin siitä, että virkapaikkojen jaossa painottuu liikaa nimitettävien poliittinen sopivuus muun pätevyysperusteella. ”Suuri yleisö”, kansa, puolestaan muodostaa mielipiteensä nimitysratkaisuista ja niissä sovellettavissa pätevyysperusteista valtaosin tiedotusvälineiden antaman tiedon ja vaikutelman perusteella. Poliittiseen suosintaan ja ns. poliittisiin virkanimityksiin suhtaudutaan yleisessä mielipiteessä kielteisesti. Voidaan näin ollen olettaa, että ”poliittinen peli” virkanimityksistä heikentää kansalaisten luottamusta sekä poliittista toimintaa että hallintoa kohtaan. Tämä asetelma herättää monia kysymyksiä: miksi poliitikot tekevät nimityksiä, joiden tietävät johtavan arvosteluun, entä miksi ja ketkä näitä nimityksiä arvostelevat ja millaisia piirteitä liitetään näihin paheksuttuihin ns. poliittisiin virkanimityksiin.

Poliittiset virkanimitykset tutkimusaiheena on ongelmallinen siksi, että keskeinen käsite ”poliittinen virkanimitys” voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Poliittisten virkanimitysten määrää ja virkamiesten poliittisia taustoja on yritetty selvittää usein erilaisin menetelmin. Niiden perusteella on tehty tulkintoja hallinnon politisoitumisesta. Lehdistökirjoittelussa esitettyä argumentointia aiheen tiimoilta on tutkinut valtio-opin lisensiaattityössään Seppo Aho (1996).

Tämänkin tutkimuksen teemana ovat poliittiset virkanimitykset, mutta käsitettä ei oteta annettuna itsestäänselvyytensä eikä sitä toisaalta pyritä määrittelemään vain yhdellä tavalla, koska eräänä tavoitteena on juuri selvittää sitä, mitä tuo käsite eri toimijoille merkitsee. Sen vuoksi tutkimuksessa puhutaan virkanimitysten poliittisuudesta tai ns. poliittisistä virkanimityksistä. Näin tehdään tilaa erilaisille merkityksille, joita poliittisiin virkanimityksiin liitetään.

Poliittisia virkanimityksiä koskevissa tutkimuksissa on selvitetty lähinnä virkamiesten mielipiteitä, arvioita ja näkökulmia kyseisten nimitysten yleisyydestä ja vaikutuksista hallintoon. Tiedotusvälineistä erityisesti iltapäivälehdet, joita yleensäkin kiinnostavat kohu-uutiset ja rötöstely, puuttuvat mielellään poliitikkojen oman edun tavoitteluksi tai muuten epäeettiseksi koettuihin tekosiin. Ns. poliittiset virkanimitykset ovat usein sellainen kohde, joka tarjoaa tilaisuuden arvostella poliitikkojen toimintaa.

Tässä tutkielmassa ei kyseessä ole vain yhden näkökulman - hallinnon, politiikan tai tiedotusvälineen - etsiminen ja analysointi. Sen sijaan etsitään kaikkien nimityspoliittisten toimijoiden, tarkkailijoiden

ja kommentaattoreiden näkökulmia, jotka tulevat esiin julkisuuteen, tavallisten kansalaisten nähtäväksi. Tässä mielessä juuri tiedotusväline on relevantti tutkimuskohde.

Tutkimuksen tutkimusongelma on, *miten valtionhallinnon virkanimitysten poliittisuutta käsitellään Helsingin Sanomissa.*

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata yhdessä mediassa, Helsingin Sanomissa, esiintyvää virkanimitysuutisointia sekä lehden pääkirjoituksissa ja toimituksen tuottamissa muissa artikkeleissa esitettyjä mielipiteitä. Uutisista eritellään eri toimijoiden näkökantoja ja pyritään niiden pohjalta lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Pääasiallinen huomio tarkastelussa kiinnitetään lehden omiin uutis- ja mielipideaineistosta ilmi tuleviin kannanottoihin.

Tutkimusongelma täsmennetään seuraavanlaisiksi osakysymyksiksi:

1) *Mitä virkanimityksiä, henkilöitä ja nimityspolitiikkaan liittyviä muita seikkoja HS:n uutiset ja mielipiteet käsittelevät?*

2) *Miten poliittiset ja mahdolliset muut toimijat arvioivat ja perustelevat nimityksiä?*

3) *Miten Helsingin Sanomat uutisissaan ja mielipiteissään arvioi nimityksiä ja erityisesti niiden mahdollista poliittisuutta sekä ottaa kantaa niihin? Onko lehdellä määritelmä poliittisille virkanimityksille?*

4) *Vaihtelee virkanimitysuutisten ja nimityspolitiikan uutisoinnin määrä ja laatu eri vuosina ja eri hallitusten aikana?*

5) *Vaihtelee lehden suhtautuminen ns. poliittisiin virkanimityksiin eri ajankohtina?*

6) *Millaisia poliittisiin virkanimityksiin liitettyjä motiiveja on lehdessä käsiteltyihin nimityksiin juttujen perusteella liitettävissä?*

7) *Tuleeko esiin nimitysten vaikutuksia hallinnon kannalta, ketkä näitä näkemyksiä esittävät ja miten näitä seikkoja arvioidaan?*

8) *Millaista keskustelua politiikan ja hallinnon välisestä työnjaosta käydään? Nähdäänkö suhteissa ongelmia, millaisina ne näyttäytyvät ja millaisia ratkaisuja niihin on mahdollisesti esillä?*

Tutkimus rakentuu siten, että tässä luvussa selostetaan tutkimustehtävää, -menetelmiä sekä tutkimusaineistoa, -kohdetta ja tutkimuksen rajauksia. Luvussa 3 tarkastellaan politiikan ja hallinnon sekä poliitikkojen ja virkamiesten välisiä suhteita ja niistä esitettyjä näkemyksiä ja luvussa 4 virkanimitysten juridista perustaa ja poliittisista virkanimityksistä esitettyjä määritelmiä. Luvut 5 ja 6 käsittelevät poliittisista virkanimityksistä, hallinnon politisoitumisesta ja virkamiesten poliittisista kannoista ja politisoitumista koskevista mielipiteistä tehtyjä tutkimuksia sekä tutkijoiden ja virkamiesten esittämiä näkemyksiä. Luku 7 keskittyy tarkastelemaan poliitikkojen näkökulmaa virkanimityksistä ja virkamiehistä tutkimuksellisen aineiston ja toisaalta poliitikkojen kirjoittamien teosten antaman kuvan pohjalta. Luvut 8-12 muodostavat tutkimuksen empiirisen analyysin. Luvuissa kuvailaan ja analysoidaan tutkimukseen valikoitu juttuaineisto ja lopulta luvussa 13 esitetään yhteenveto ja päätelmät.

2.2. Tutkimuskohteen perustelu

Virkanimitysten poliittisuuden tutkimista juuri tiedotusvälineen tuottaman aineiston valossa voidaan perustella sillä, että kyseessä on aineisto, joka on kaikkien käytettävissä. Ei liene liioittelua väittää, että tiedotusvälineiden kautta välittyy tietoomme suurin osa siitä, mitä tiedämme maailmassa tapahtuvan ja mikä on tärkeää. Itse asiassa sen erittelemisen, mistä lähteestä mikäkin tieto on hankittu, on käynyt jo mahdottomaksi, sillä tiedotusvälineiden tuottama tietotulva on valtava ja niin jokapäiväinen, että se tuntuu itsestäänselvyydeltä ja vaikutusten arviointi mahdottomalta.

Voitaneekin väittää, että ns. yleiseen mielipiteeseen vaikuttaa eniten juuri julkisen sanan kautta saatu tieto ja sen pohjalta muotoutuva mielikuva. Tiedotusväline on itsekin merkittävä vaikuttaja. Se ei vain välitä tietoa esim. siitä, millaiseen päätökseen valtioneuvosto päätyy virkanimitysratkaisussa. Tiedotusväline (tai yksittäinen toimittaja) voi vaikuttaa siihen, mitä seikkoja ja missä sävyssä se tuosta nimitysprosessista uutisoi. Väline säätelee portinvartijana, mikä on uutisoimisen arvoista ja se voi esiintyä myös tuon tiedon tulkitsijana. Kun tiedotusväline ei pelkästään välitä, vaan myös säätelee ja tulkitsee tietoa, se on samalla vallankäyttäjä, joka vaikuttaa siihen, millaista tietoa vastaanottaja saa.

Tämän tutkimuksen kohteeksi on valittu Helsingin Sanomien kirjoittelu valtionhallinnon virkanimitysten poliittisuudesta. Tärkein peruste HS:n valinnalle on, että se on levikiltään ja lukijamäärältään Suomen ylivoimaisesti suurin päivälehti. HS seuraa tiiviisti valtakunnan politiikkaa ja sen kirjoittelua seurataan myös vaikuttajien keskuudessa ja muiden tiedotusvälineiden toimituksissa. HS on siten tärkeä vaikuttaja. Se ei toki ole virallinen lehti tai objektiivinen totuuden torvi. Tämän työn empiirisessä osassa nojataan kuitenkin yksinomaan HS:n tarjoamaan

informaatioon. Tarkasteluun osuvien nimitysten taustafaktoja ei haeta muista lähteistä, vaan kuva ja tulkinta tapahtumista muodostetaan lehtitietojen perusteella.

Luonnollisesti virkanimitysten poliittisuuden käsittelyä voitaisiin tutkia useammasta mediasta. Tällaisen ratkaisun etuna olisi se, että voitaisiin muodostaa käsitys useammista tiedotusvälineistä, vertailla niiden esiinnostamia näkökohtia ja arvioida kokonaisvaltaisemmin, millaisen kuvan tiedotusvälineet antavat tutkittavasta ilmiöstä. Ratkaisun heikkoutena olisi vastaavasti se, että aineisto jouduttaisiin rajaamaan suhteellisen lyhyeen ajanjaksoon. Valitsemalla yksi väline, voidaan tarkastella useampia ajanjaksoja, jolloin mukaan mahtuu useampia nimityksiä. Etuna on, että näin voidaan analysoida suurempaa tapausjoukkoa ja päästään etsimään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia itse nimityksistä ja toisaalta saman median suhtautumisesta.

HS:n valintaa kaikista mahdollisista tiedotusvälineistä puoltaa lehden suuruus ja valtakunnallinen merkittävyys. Sähköisen median osalta vaikeutena olisi tutkimusaineiston hankinta ja läpikäyminen. Toisaalta esim. television uutisten ajankohtaisohjelmien aineistossa ei nimityksiä uutisoida ja käsitellä yhtä laajasti kuin lehdistössä. Lehdistön puolella maakuntalehtien nimitysuutisointi on puolestaan - havaintojeni valossa - huomattavasti niukempaa kuin HS:n². Monet niistä ovat lisäksi valtakunnallisissa uutisissaan ”puolivirallisen” STT:n tai muiden uutistoimistojen varassa. Iltaapäivälehtien kirjoittelu olisi voinut olla vartenotettava vaihtoehto HS:lle. Toisaalta niiden sensaationälkäinen perusvire tuntien kirjoittelun luonne on helposti arvattavissa. Puoluelehtien osalta asenteita olisi myös helppo ennakoida ja niiden pienestä levikistä johtuen niiden vaikutus yleiseen mielipiteeseen jää vaatimattomaksi.

2.3. Millainen lehti HS on?

Helsingin Sanomat perustettiin Päivälehdessä juurille vuonna 1904. Päivälehti oli Eero Erkon vuonna 1889 Helsinkiin perustama vapaamielinen ja kulttuuriradikaalinen sanomalehti, joka ilmestyi vuoden 1890 alusta kuusi kertaa viikossa. Päivälehdessä ympärille ryhmittyi ns. Nuoren Suomen piiri, johon kuului mm. huomattavia taiteilijoita ja kirjailijoita. Sortokauden kiristyessä Päivälehdessä tuli perustuslaillisten johtava äänenkannattaja. Se lakkautettiin määrääjäksi useita kertoja ja lopullisesti heinäkuun alussa 1904 kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin murhan jälkeen. (WSOY:n Iso Tietosanakirja 1996, 407; Suomalainen tietosanakirja 1989, 509.)

---

² Kahden maakunnan ykköslehden, Keski-suomalaisen ja Länsi-Savon, suhtautumista ilmestymislääninsä maaherranimityksiin 1980-luvulla ovat opinnäytetyössään tutkineet Talaslahti & Tiainen (1991).

HS aloitti ilmestymisen lokakuun alussa 1904. Lehti jatkoi edeltäjänsä nuorsuomalaista linjaa ja kohosi nopeasti suuntauksen johtavaksi äänenkannattajaksi. Lehden johtoon tuli vuonna 1909 Eero Erkko. Lehti puolusti autonomian aikana rohkeasti Suomen kansallisia etuja, vaati itsenäistymisen jälkeen tasavaltaista hallitusmuotoa ja 1918 tappiolle joutuneen punaisen puolen humaania kohtelua. (Suomalainen tietosanakirja 1989, 509; Spectrum Tietokeskus 1981, 458.)

Puolueiden järjestäytyttyä itsenäistymisen jälkeen uudelleen HS:sta tuli edistyspuolueen äänenkannattaja. Lehti kuitenkin julistautui puolueettomaksi vuonna 1932 ja ryhtyi ajamaan riippumatonta linjaa. HS:n johtoon oli tullut vuonna 1927 Eero Erkon poika Eljas Erkko. Helsingin Sanomia julkaisevan Sanoma Oy:n osake-enemmistö siirtyi 1920-luvun lopulla Erkon suvun haltuun.

Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeisinä vuosina lehti pyrki toteuttamaan mahdollisimman tasapuolista uutisvälitystä, mistä alkoi sen nousu maan johtavaksi sanomalehdeksi. Lehdessä on korostettu nuorsuomalaisen, liberaalin linjan jatkuvuutta sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vaatimusta. ”Peruslinjaltaan porvarillisessa lehdessä on annettu usein palstatilaa myös etenkin sosiaalidemokraattisen puolueen edustamille ajatuksille, ja toimitukseen on palkattu vasemmistolaisia kirjoittajia.” Lehti on saanut yhä kasvavan lukija- ja ilmoittajakunnan yli puoluerajojen. Lehden painos ylitti 100 000:n rajan 1939 ja nykyisin sen arkilevikki on 460 000 (1989) ja sunnuntailevikki yli 540 000. (Emt:t.)

Sanoma Oy:n nykyinen hallituksen puheenjohtaja Aatos Erkko toimi lehden päätoimittajana vuosina 1961-70, toimitusjohtajana 1965-75 ja hallituksen puheenjohtajana vuodesta 1972. Aatos Erkon isä ja isoisä toimivat aktiivisesti myös valtiollisissa tehtävissä. Eero Erkko toimi itsenäisyyden alkuaikoina ministerinä yhteensä kolmessa hallituksessa, istui vuodesta 1894 alkaen viisillä valtiopäivillä ja oli eduskunnan jäsen 1907-1918. Hän toimi myös nuorsuomalaisen puolueen ja sen jälkeen edistyspuolueen hallintoelimissä. Eljas Erkko oli niinikään edistyspuolueen johtomiehiä. Hän toimi vuonna 1932 salkuttomana ministerinä ja apulaissisäasiainministerinä Sunilan hallituksessa. Ulkoministerinä hän toimi Cajanderin 3. hallituksessa joulukuusta 1938 talvisodan puhkamiseen saakka. Erkko ei myöntynyt sotaan edeltäneissä neuvotteluissa Neuvostoliiton esittämiin vaatimuksiin. (Suomalainen tietosanakirja 1989, 2. osa, 151.)

Helsingin Sanomilla on jo pitkään jatkuneesta puoluepoliittisesta sitoutumattomuudesta huolimatta omistajasukunsa kautta selvät historialliset ja aatteelliset yhteydet liberaaliin aateperintöön. Lehden täyttäessä vuonna 1989 sata vuotta kustantaja Aatos Erkko julistikin, että Päivälehdessä perusajatukset sopivat nykyisenkin HS:n poliittiseksi linjaksi. ”Se on vapaamielinen, edistyksellinen, reformiystävällinen, tasa-arvoa ja yhteiskunnan jatkuvaa kehittämistä ajava. Kaikkia valtaryhmiä ja valtakoneistoja vastaan ollaan kriittisiä ja erityisesti silloin, kun valtakoneisto on pysähtynyt. Lehden on myös oltava riippumaton valtatekijöistä ja valtamekanismeista”, Erkko lausui. (HS 2.1.1989.)

HS:n aatteellinen tausta on mielenkiintoinen tutkittaessa juuri valtionhallinnon nimityspolitiikkaa. Tunnettu seikkahan on, että liberaalipuolueella ja sen edeltäjillä on ollut vahva virkamiestausta sekä kannattajakuntansa että johtohenkilöidensä kautta. Näin oli etenkin itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä. Eräs virkamiespuolueen suuntaan viittaava mittari on luvun 5.7. taulukko julkiselta sektorilta kansanedustajaksi nousseiden osuudesta puolueissa. Lkp:n ja sen edeltäjien riveissä on ollut itsenäisen Suomen historiassa suurin julkiselta sektorilta rekrytoitujen kansanedustajien osuus. Voidaan päätellä, että liberaalipuolueen heikentyneen kannatuksen ja hallituspuolueaseman menettämisen ohella ns. poliittiset virkanimitykset ovat suhteellisesti heikentäneet nimenomaan liberaalitaustaisen virkamieskunnan osuutta ja asemaa. Ei olisi ihme, jos liberaalitaustainen ja valtakoneistoihin kustantajansa mukaan kriittisesti suhtautuva HS suhtautuisi kriittisesti myös virkamieskunnan ja nimityskriteereiden kehitystrendeihin.

Toisaalta voidaan ajatella, että HS haluaa pitää yllä mm. tiedonsaannin varmistamiseksi hyviä tai ainakin asiallisia välejä politiikan ja hallinnon valtaeliittiin, mikä hillitsee siihen kohdistuvaa kriittistä journalismia.

Helsingin Sanomien yhteiskuntanäkemyksiä ovat pyrkineet selvittämään Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann tutkimuksessaan Sanomalehden yhteiskunta (1994). Tutkimuksen lähtökohta-ajatus on, että yhteiskunta sijaitsee sanomalehdessä, niin että ”käteen otettava sanomalehti on yhtä kuin yhteiskunta, sen kertainen ja sen välineinen yhteiskunta.” (Emt., 6.) Tämän ajatuksen nojalla he kehittivät tutkimusmenetelmän, tutkivat yhden HS:n numeron (20.10.1987) yli 40 osa-analyysin avulla läpikotaisin ja antoivat sosiologisen kokonaisarvostelun lehdelle. Tutkijoiden tulkinnan mukaan Helsingin Sanomien suoritus on sosiologisesti puolinen. Heidän mukaansa HS ei kysy mitään. ”Se ei vastaa niin, että vastauksista seuraisi jotain. Se ei ihmettele. Se ei ole ymmällään.” (Emt., 325-328.) Lehdessä on tutkijoiden ajatus kiteyttäen mukana runsaasti aineistoa, joka vastaa ”mitä”-kysymykseen, mutta journalismista puuttuvat ”miksi”-kysymykset ja luonnollisesti siten myös vastaukset.

Helsingin Sanomien julkisuutta tutkijat luonnehtivat positiivisen yhteiskunnallisen piiriksi. ”Niihin asioihin, kysymyksiin ja ongelmiin, joista julkisuudessa pelataan, haetaan ratkaisuja kokonaisuuden näkökulmasta. Pelit tähtäävät paljon useammin sosiaalisen siteen asettamiseen kuin sen purkamiseen. (Emt., 116.)

HS:n merkityksestä tutkijat esittävät mielenkiintoisen analyysin. He laskivat, että tutkitussa HS:n numerossa oli yhteensä noin 5500 toimijaa, joista 3344 toimituksen aineistossa. Kertomalla 5500 HS:n 1,34 miljoonalla lukijalla, tulokseksi saatiin 7,4 miljardin sosiaalisen kontaktin potentiaali. Tuloksen tutkijat rinnastivat ”Neuvostoliiton lajinsa laatulehden” Pravdan lukuihin ja suhteuttivat

väkilukuun. Vertailussa HS sai suorituksensa mittaluvuksi 1480, Pravda 98. (Pietilä & Sondermann 1994, 116.)

Kiinnostava on myös tutkijoiden analyysi, jonka mukaan sisältönsä puolesta HS-julkisuus koostuu 90-prosenttisesti aineksista, jotka ovat pikemminkin muiden kuin lehden omaa: toimijoista ja niiden toimista. Pietilä & Sondermann kuitenkin toteavat, että ”aivan näin epäsuhtaisesti ei julkisuuden hallinta itse asiassa jakaudu lehden ja muiden kesken, sillä vaikka ulkopuoliset täyttävätkin julkisuuden sisällöllä, on julkisuus kuitenkin olennaisesti lehden ja vain lehden organisoima.” (Emt., 110.)

2.4. Tutkimusaineisto

Vaikka tutkimuskohteena on yksi tiedotusväline, on aineistoa pakko rajata. Tässä tutkimuksessa tarkasteluun otetaan vain HS:n käsittelemät valtionhallinnon virkanimitykset ns. hyvinvointivaltion kaudelta. Se katsotaan usein alkaneeksi vuodesta 1966. (Mm. Aho 1996, 71.) Hyvinvointivaltio merkitsi julkisen sektorin aktiivisempaa roolia yhteiskunnassa ja sen voimakasta kasvua aina 1990-luvun alkuun saakka. 1960-luvun lopulta alkanutta aikaa pidetään käännekohtana myös nimityspolitiikassa. Tuolloin alkoi keskustelu poliittisista virkanimityksistä ja sitä myötä hallinnon politisoitumisesta. (Mm. Merikoski 1968; Hannus 1979.) Taustatekijäksi mainitaan vuoden 1966 maaliskuussa pidetyt eduskuntavaalit. Niissä vasemmisto sai eduskuntaenemmistön, jolla oli myös äänestäjien enemmistön tuki. (Mm. Vihavainen 1987, 870.)³

Tutkimusaineiston muodostavat tämän rajauksen puitteissa vuodesta 1966 lähtien ilmestyneet Helsingin Sanomat. Tämäkin aineisto on liian suuri käytäväksi läpi kokonaisuudessaan, joten tarvitaan otantaa, joka tutkimuksen laajuus huomioiden on sopiva ja kattaa eri vuosikymmenet.

Tutkimusaineiston otannassa olisi käytettävissä useita vaihtoehtoja. Eräs tapa olisi selvittää kaikki tietyn tason nimitykset, esim. ministeriöiden kansliapäälliköiden tai keskusvirastojen pääjohtajanimitysuutisointi, ottamalla ensin selvää nimityksentekoaajankohdista ja sen jälkeen valikoimalla tarkasteltavaksi nimitystapahtuman ympäriltä tietty määrä lehtiä. Tämän ratkaisun etuna olisi kattava tiettyjen nimitysten tarkastelu. Heikkoutena olisi puolestaan se, että oletettavasti suuri osa valtionhallinnon uutisoiduista virkanimityksistä jäisi käsittelemättä ja kokonaiskuva tutkimusteemasta saavuttamatta. Heikkous olisi myös se, että kaikkea valittuihinkaan nimityksiin

---

³ Hyvinvointivaltio on tässä tutkimuksessa merkittävä vain ajallisena käsitteenä ja rajauksena. Tutkimus ei tee eroa tutkittaviin virkanimityksiin sen suhteen, mistä yhteiskunnan toimialasektorista on kyse. Hyvinvointivaltio ei ole tässä yhteydessä myöskään ideologinen kannanotto käsitteen puolesta tai sitä vastaan tai sen suhteen, onko hyvinvointivaltiota ollut tai onko se vielä hengissä.

liittyvää kirjoittelua ei ehkä saataisi mukaan. Kuten käsitellystä aineistosta käy ilmi, korkeiden virkapaikkojen täyttöön liittyviä seikkoja voidaan alkaa ruotia kuukausia, jopa vuosia ennen paikan lopullista täyttöä.

Toinen vaihtoehto olisivat erilaiset satunnaisotantamenetelmät. Näin saataisiin tilastollisesti pätevä otos HS:n numeroita valitulta ajanjaksolta. Heikkoutena olisi kuitenkin se, että nimitysuutisten jakautuminen otantaan sattuneiden numeroiden kesken olisi sattumanvaraista ja samaan nimitykseen liittyvät mahdolliset muut jutut jäisivät tutkimatta.

Tässä tutkimuksessa on tavoitteena saada tuntuma, millaista uutisointi ja keskustelu nimityksistä ja ns. poliittisista virkanimityksistä on ollut 1960-luvun lopulta 1990-luvulle, miten se on mahdollisesti muuttunut ja tehdä myös jossain määrin vertailua eri hallituskokoonpanojen tekemien nimitysten aikaansaaman uutisoinnin ja kommentoinnin välillä. Jotta aineisto parhaalla mahdollisella tavalla vastaisi näitä pyrkimyksiä, tutkimusaineiston otannassa käytetään ns. harkinnasta valintaa. Tällöin tutkija itse päättää, mitkä perusjoukon jäsenistä hän valitsee mukaan näytteeseen. (Pietilä 1973, 67, 72.)

Harkinnaisen valinnan käytöllä vältetään satunnaisotantoihin liittyvät pulmat, mutta vaihtoehtoja otannan toteuttamiseen jää edelleen. Tässä tutkielmassa on päädytty siihen, että tutkittavaksi valitaan kokonaisia vuosikertoja. Etuna on, että aineistoa saadaan varmasti, se kattaa kaikki ko. vuonna tehtävät nimitykset ja mahdollistaa nimitysprosessien seurannan kokonaisuudessaan.⁴

Suomen poliittiset enemmistöhallitukset rakentuivat vasemmiston ja keskustan puolueiden yhteistyölle vuodesta 1966 aina vuoteen 1987. Tuohon saakka hallitusten perusmalli oli ns. punamulta, sosialidemokraattien ja keskustapuolueen hallitus. 1980- ja -90-luvulla Suomessa ovat hallitukset toimineet koko nelivuotisen vaalikauden, mutta hallituspohja on kaikissa vaaleissa vaihtunut. Vuosina 1983-87 hallitsi punamulta-, 1987-1991 sinipuna- ja 1991-95 porvarihallitus. 1983 maalivaalien jälkeen muodostettu hallitus, Sorsan IV, rakentui Sdp:n (8 ministeriä) ja Keskustapuolueen (5 ministeriä) varaan. Mukaan tulivat myös Rkp ja uutena hallituspuolueena Smp kahdella ministerillä kumpikin. 1987-1991 maata hallitsi Holkerin ns. sinipunahallitus. Sdp:lla oli hallituksessa 8 ministeriä, kokoomuksella 7, Rkp:lla 2 ja Smp:lla 1. Vuoden 1991 vaalien jälkeen aloitti Ahon ns. porvarihallitus. Hallituksessa oli 8 keskustalaista ja 6 kokoomuslaista ministeriä sekä 2 ministeriä Rkp:sta ja 1 ministeri Skl:sta. Edellinen porvarillinen enemmistöhallitus hallitsi ennen vuotta 1966.⁵ Kussakin hallituksessa pääministeri on siis ollut eri puolueesta. Viimeisen punamullan, sinipunan ja porvarikoalition nimitykset otetaan tarkasteluun ”poliittisin” perustein.

---

⁴ Ainoastaan ”ylivuotiset” nimitysprosessit, joissa tapauksen uutisointi on alkanut tarkasteluvuotta edeltävänä tai jatkuu sitä seuraavana vuonna, tekevät poikkeuksen.

Jotta kaikki hallitukset olisivat vertailussa samalla viivalla, tarkasteltava vuosi valitaan samoin perustein vaalikauden puolivälistä. Ratkaisu on täysin harkinnainen. Valinnan taustalla ei ole minkäänlaista esiselvitystä siitä, miltä vertailu näyttää eri hallitusten kannalta. Perusteena on vain, että edellisiin ja tuleviin vaaleihin on mahdollisimman paljon väliä. Tällöin voidaan olettaa hallitusten toiminnan rutinoituneen ja vaalilupausten ehkä unohtuneen. Toisaalta tulevat vaalitkaan eivät vielä luo paineita. Niinpä nimityspolitiikka ilmenee ”raadollisimmillaan”, jos on ilmetäkseen. Viimeisen punamullan hallituskausi oli puolivälissä vuonna 1985, sinipunan 1989 ja porvarihallituksen 1993. Valtionhallinnon nimityspolitiikkaa tarkasteltaessa ei luonnollisesti voi sivuuttaa ylintä nimittäjää, tasavallan presidenttiä. Näiden hallitusten aikana tasavallan ylimmäisenä nimittäjänä toimi Mauno Koivisto.

Jotta aineistoon saataisiin myös haluttua ajallista syvyyttä, valitaan mukaan vielä yksi vuosikerta 1960- ja 1970-luvulta. Aiempaa otantakriteeriä noudattaen (eduskuntavaalikauden puolivälistä) ja tehdyn rajauksen puitteissa ensimmäinen ja ainoa mahdollinen tutkimusvuosi 1960-luvulta on vuosi 1968. Tuon vuoden aikana toimi kaksi hallitusta: Paasio I 22.3.1968 saakka ja Koivisto I siitä eteenpäin. Molemmat olivat ns. kansanrintamahallituksia. Sdp:llä oli 7, Keskustapuolueella 5 ja Skdl:lla 3 ministerin paikkaa ja Tpsl:lla 1. Koivisto I:ssä mukana oli lisäksi myös Rkp:n ministeri.

1970-luku oli hajotusvaalien, usein vaihtuvien hallitusten ja monenlaisten hallituskoalititioiden aikaa. Vaaleja pidettiin 1970, 1972, 1975 ja 1979. Vuosikymmenen ainoa ehjä vaalikausi on 1975-79. Näin ollen 1970-luvun otantavaihtoehdot rajoittuvan yhteen ja valituksi tulee sopivasti vuosi 1977. Kyseisenä vuonna maata hallitsi 15.5. saakka Mieltusen III, joka oli keskustalainen vähemmistöhallitus. Siinä Keskustapuolueella oli 9 ja sekä Rkp:lla että Lkp:lla 3 ministeriä. Tämän lisäksi hallituksessa oli valtiovarainministerinä ammattiministeriksi luokiteltu Esko Rekola. 15.5. hallituspohjaa ja pääministeriä vaihdettiin. Tilalle tuli Sorsa II, jossa mukana olivat Sdp (4), Keskustapuolue (5), Skdl (3), Rkp (1), Lkp (1) ja Rekola. Vuosien 1968 ja 1977 tarkastelu tuo tutkimukseen mukaan myös toisen presidentillisen aikakauden. Noina vuosinahan tasavallan presidenttinä toimi Urho Kekkonen.

Hallitusten ja presidenttien vaihtuvuuden ohella eräänä vedenjakajana voidaan pitää journalismin muutosta. Aulan (1991) Yleisradion toimittajien ammatti-identiteettiä luotaavassa tutkimuksessa esitetään, että journalistien asenteissa ja journalistisessa kulttuurissa tapahtui murros 1980-luvun taitteessa. Toimittajien katsotaan omaksuneen uuden, kriittisemmän asenteen poliittisia toimijoita kohtaan.

---

⁵ Hallituskokoonpanojen lähteenä Nousiainen (1992) ja Hallintohistorian tilastoja 2 (1995).

2.5. Tutkimusmenetelmä, rajaukset ja mahdolliset ongelmat

Lehtikirjoittelun tutkimusmenetelmänä käytetään sisällön erittelyä. Pietilän (1973, 4) mukaan kyseessä on joukko menettelytapoja, joita käyttäen dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. Sisällön erittelystä puhutaan kahdentyyppisissä tutkimuksissa: niissä, joissa kuvaillaan jonkun dokumenttijoukon sisältöä ja niissä, joissa dokumenttien sisällön perusteella pyritään tekemään niiden tuottajia koskevia päätelmiä.

Pietilä toteaa, että dokumenttien voidaan katsoa sisältävän välitöntä tietoa itsestään ja välillistä, eksplisiittistä tai implisiittistä tietoa muista ilmiöistä. Niinpä niitä voidaan käyttää tutkimuksessa kahdella tavalla: niiden sisältöä voidaan kuvata tai selittää sellaisenaan tai niiden nojalla voidaan kerätä tietoa tai tehdä päätelmiä muista ilmiöistä (emt., 22-23).

Tässä tutkimuksessa hankitaan molemmanlaista tietoa: yhtäältä kuvaillaan ja analysoidaan dokumenttijoukon sisältöä eli HS:n uutisia ja mielipiteitä ja toisaalta pyritään niiden avulla saamaan selkoa itse ilmiöstä, jota kirjoittelu koskee, eli tässä tapauksessa virkanimitysten poliittisuudesta. Aineistosta eritellään eri toimijoiden esittämiä lausuntoja ja kannanottoja, arvioidaan niitä ja niiden pohjalta itse nimityksiä.

Sanomalehtikirjoittelun tutkiminen ei ole teknisestikään vaivatonta. Tutkijan ongelmana on esim. se, miten määritellä tutkimusaineistoon kuuluvat jutut. Tässä työssä on pyritty huomioimaan kaikki jutut, joissa nimityksysmyyksiä tavalla tai toisella käsitellään.

Olellainen on tutkimuksen rajaus pelkästään kotimaan uutissivuihin. Esimerkiksi ulkomaan-, kulttuuri-, talous-, urheilu- ja yleisönosastot eivät sisälly tarkasteluun, vaikka niilläkin mahdollisesti esiintyy nimitysuutisia ja -mielipiteitä. Rajaus on perusteltu työmäärän kohtuullistamis- ja tarkoituksenmukaisuussyillä. Suurella todennäköisyydellä poliittisesti merkittävät ja mahdollisia poliittisia motiiveja sisältävät nimitykset on luettavissa kotimaan sivuilta.

Hallitusten nimitysreviiriin kuuluvat ministeriöiden, valtion virastojen ja laitosten, oikeuslaitoksen ja lääninhallitusten virkanimitysten ohella myös kirkon ja puolustusvoimien nimitykset. Kirkon ja puolustusvoimien nimitykset jätetään tarkastelun ulkopuolelle, sillä niihin tuskin sisältyy poliittista nimitysharkintaa. Ministeriöiden, valtion virastojen ja laitosten sekä lääninhallitusten ja oikeuslaitoksen osalta sisällytetään tutkimusaineistoon kaikki HS:n noteeraamat valtionhallinnon nimitykset. Sen sijaan valtionyhtiöiden nimitykset, joissa nimityspäätöksen tekijänä ovat yhtiöiden omat hallintoelimet, jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Luonnollisesti huomiotta jäävät myös kuntien nimitykset, kun kyse on valtiosta.

Valittuun menetelmään sisältyy myös virhemahdollisuuksia. Ensimmäinen niistä on aihetta käsittelevien juttujen havaitseminen. Jokaista uutista, pääkirjoitusta tai artikkelia ei ole mielekästä lukea sanasta sanaan mahdollisten nimityspoliittisten sivulauseiden hakemiseksi. Siihen ei ole edes pyritty. Lähtökohtana on ollut se, että jutun otsikosta ilmenee tai on pääteltävissä sen käsittelevän nimityskysymyksiä joko kokonaan tai osittain. Mukana on siten myös sellaista aineistoa, jossa nimityksiä käsitellään yhtenä asiana muiden joukossa.

2.6. Aineiston käsittely ja luokittelu

Aineiston luokittelu ja analyysi on haasteellinen tehtävä. Tarkoituksena on saada käsitys sekä kirjoittelun määrästä että laadusta. Määrällistä tarkastelua ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista tehdä laskemalla kunkin nimityksen esiintymisten lukumäärää tai aiheen käsittelyyn käytettyä palstamillimetricien määrää. Tämä johtuu siitä, että nimityskysymyksiä käsitellään usein osana muuta uutisointia, useita nimityksiä käsitellään samassa uutisessa jne. Tämän vuoksi pyritään vain karkeaan kvantitatiiviseen luokitteluun määriteltäessä nimitysten uutis-/julkisuusarvoa. Pääpaino kirjoittelun analysoinnissa keskitetään niihin kvalitatiivisiin tekijöihin, joita on esitelty jo edellä tutkimusongelman määrittelyä käsiteltäessä.

Aineisto käsitellään käymällä ensin läpi kukin vuosikerta erikseen kronologisessa järjestyksessä varhaisimmasta tuoreimpaan. Vuosikerran sisällä aineistoa pyritään tarkastelemaan karkean jaon - ministeriöt, keskusvirastot, läänit ja muut (esim. Suomen Pankki, Kela, keskustelu nimityspoliittikan periaatteista) - pohjalta. Käsittelyjärjestyksen annetaan kuitenkin määräytyä kunkin vuoden aineiston erityispiirteiden ehdoilla.

Kutakin vuotta käsittelevässä luvussa esitellään tiivistelmän omaisesti pääpiirteet aineistosta ja tärkeimmistä nimityksistä. Tämän jälkeen seuraa nimityskohtainen tarkastelu niin, että ensin referoidaan HS:n esille tuoma analyysin kannalta keskeiseksi katsottu informaatio ja lähdeviitteiden (juttujen päivämäärien)⁶ jälkeen aineiston perusteella tehty erittely ja analyysi. Tämän ratkaisun vuoksi tutkimuksen sivumäärä paisuu silti sängen laajaksi. Ratkaisuun on päädytty kuitenkin siksi, että näin saavutettavat edut on arvioitu merkittävämmäksi kuin tutkimuksen pidentymisestä aiheutuvat haitat. Tämän johdosta on toivottavasti myös lukijan selkeästi eroteltavissa, milloin on kyseessä tutkimusaineiston referointi ja milloin tutkijan oma, aineiston perusteella tehty tulkinta. HS:n aineistoa on pyritty referoimaan niin, että lehtikirjoittelun alkuperäissävy säilyy. Erityisesti

---

⁶ Lehtikirjoitusten lähdeviitteiden merkitsemisessä on päädytty epäortodoksisen ratkaisuun. Kyseessä on harkittu rikos tieteellisen kirjoittamisen pelisääntöjä kohtaan, sillä vaihtoehtoinen tapa olisi johtanut sekavaan, epätarkoituksenmukaiseen ja vielä pidempään esitykseen. Lähdeviitteet merkitään siis kutakin nimitystä käsittelevän kuvauksen loppuun. Samalla se osoittaa rajan, missä referointi loppuu ja mistä tulkinta alkaa.

lehden itse tuottamat värikkäimmät kielikuvat ja tärkeimmät kannanotot ja tulkinnat on pyritty siteeraamaan sellaisenaan.

Aineiston kuvauksessa tavoitteena on poimia kunkin nimityksen yhteydessä HS:ssa esiin tuodut olennaiset seikat mm. siitä, millainen kilpailutilanne paikasta on, kuinka ehdokkaiden pätevyyttä esitellään ja käsitellään, millaisia ristiriitoja ja muita mielenkiintoisia näkökohtia tulee esiin. Olennaista on, että pyritään erottamaan paitsi se, mitä sanotaan, myös se, kuka sanoo. Näin pyritään löytämään eri osapuolten esiin tuomat tai korostamat näkökohdat. Luonnollisesti mielenkiintoisimpia ovat keskustelua herättävät nimitysratkaisut ja ristiriitatilanteet. Aivan kaikkia yksittäisiä nimityksiä - puhumattakaan jokaisesta yksittäisestä jutusta - ei ole aineiston laajuudesta johtuen voitu, eikä ole ollut tarpeen käsitellä.

Sisällön erittelyn ja analysoinnin jälkeen kunkin tutkimusvuoden aineistosta tehdään vielä yhteenvetomainen arviointi ja tiivistelmä siihen, millaisia kannanottoja HS on uutis- ja pääkirjoitussivuillaan esittänyt.

Kirjoittelun määrällinen tarkastelu osoittautui yllättävän hankalaksi tehtäväksi. Tutkimusaineistoon luokiteltua materiaalia kertyi juttujen määrällä mitaten eniten vuosikerrasta 1989 ja toiseksi tuli vuosi 1993. Vuodet 1985, 1977 ja 1968 sijoittuvat vuosiluvun osoittamassa järjestyksessä: mitä tuoreempi vuosikerta, sitä enemmän tutkimusaineistoa.

Tämän ”ranking-listan” perusteella ei ole kuitenkaan suoralta kädeltä syytä tehdä juuri mitään päätelmiä sen kummemmin itse tarkasteltavien ilmiöiden yleisyydestä tai painoarvosta HS:ssa. Nimityskirjoittelun määrä kuvastaa nimittäin samalla lehden sivumäärän kehitystä: vuoden 1968 lehdet ovat ohuimpia, vuoden 1989 lehdet paksuimpia. Vuoden 1993 sivumääriä pudotti syvän lamakauden myötä vähentynyt ilmoittelu. Jos nimityskirjoittelun määrää haluttaisiin luotettavasti verrata, olisi tarkasteltava nimityskirjoittelun osuutta kaikista jutuista ja lehden palstatilasta ja sen lisäksi huomioitava vielä laadullisiakin tekijöitä kuten juttujen sijoittelua ja sisältöä. Tällainen mittailu johtaisi kuitenkin asiallisesti sivuraiteille.

Hankaluuksia syntyy myös pyrittäessä muilla tavoin luokittelemaan aineistoa määrällisesti. Ensinnäkin aineistossa on juttuja, joissa käsitellään yleisellä tasolla joitakin nimityspolitiikkaan tai politiikan ja hallinnon välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä, jotka ovat tutkimuksen kannalta olennaisia, mutteivät liity mihinkään yksittäiseen nimitykseen. Toisaalta lähelle tätä kategoriaa tulevat jutut, joissa jokin ajankohtainen nimityskysymys voi olla jutun liikkeellepanevana voimana tai siihen viitataan esimerkinomaisesti, mutta samalla kysymystä pohditaan laajemmin periaatteelliselta kannalta.

Varsinaiset nimitysuutisetkin jakautuvat vähintään kahteen ryhmään: virat, joihin nimitysratkaisu on vuoden aikana tehty sekä virat, joiden täyttöä kaavaillaan, mutta lopulliset päätökset jäävät vaille HS:n palstoilla tulevaa vahvistusta tai siirtyvät seuraavaan vuoteen tai kauemmas tulevaisuuteen. Lisäksi yhdessä jutussa käsitellään usein useampia kuin yhtä nimitystä. Jottei asia kävisi liian yksinkertaiseksi, luokittelua sotkevat vielä tapaukset, joissa organisaatiouudistusten seurauksena henkilöitä nimitetään muodollisesti uusiin tehtäviin vaikka asiallisesti muutokset tehtävän kuvissa olisivat vähäisiä.

HS:sta poimitun tutkimusaineiston tiedot ovat tutkimuksen lopussa liitteessä 2. Liitteessä kunkin vuoden aineisto on ryhmitelty aiheen tai viraston/laitoksen mukaan. Kunkin viraston/laitoksen kohdalla on aluksi mainittu virka ja siihen nimitetty henkilö mahdollisine puoluetunnuksineen varustettuna ja sen alla aihetta käsitelleet jutut siten, että esillä on jutun ilmestymispäivämäärä, jutun otsikko, sivunumero ja tieto, kuinka monella palstalla juttu on ollut. Kunkin nimityksen kohdalla on kaikki jutut, joissa nimitystä on käsitelty. Tämä johtaa siihen, että sama juttu voi esiintyä useamman nimitysratkaisun yhteydessä.

Esimerkki:

Liikenneministeriö

* Yleisen osaston hallitusneuvokseksi Niilo Laakso (kesk)

(15.2. Alenius politikoi Suomen Pankistakin)

(19.2. Nimityskierros ulkoministeriössä)

Merenkulkuhallitus

* pääjohtajaksi Jan-Erik Jansson (r)

28.1. Jansson ja Tarnanen ehdolla pääjohtajaksi merenkulkuhallitukseen (s.11/2)

(4.6. Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja)

Nämä esimerkit selventävät käytettyä menetelmää. Vuoden 1977 aikana nimitettiin liikenneministeriön yleisen osaston hallitusneuvokseksi Niilo Laakso. Laakson nimitys oli esillä kahdessa uutisessa, mutta ei kertaakaan pääaiheena saati otsikossa. Näiden juttujen julkaisupäivä ja otsikko on merkitty kyseisen nimityksen alle sulkuihin. Sama uutinen ja sen tarkemmat tiedot on ilman sulkuja sen nimityksen tai aiheen alla, joka on sen varsinainen pääaihe. Merenkulkuhallituksen pääjohtajakysymys oli niinkään esillä kahdessa uutisessa. Tammikuun uutisessa se on ollut pääaiheena. Sulkujen sisältä käy ilmi, että juttu löytyy sivulta 11 kahden palstan levyisenä. Kuten otsikostakin ilmenee, kyseessä on viran täyttöä edeltävä uutinen. Nimityspäätöstä ei sitten enää uutisoitukaan, mutta kesäkuussa toisen jutun yhteydessä mainitaan, että Jansson on valittu kyseiseen virkaan aiemmin. Tässä tapauksessa jutun ”Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja” pääaiheeksi on

tulkittu Vaasan läänin maaherran virkanimitys, minkä yhteydessä se siis on mainittu ilman sulkumerkkejä.

Pelkkä juttujen lukumäärää koskeva tarkastelu ei olisi mielekäs, kun yhden otsikon alta on voitu löytää useita virastoja ja yksittäisiä nimityksiä koskevia tietoja. Niiden erittelemättä jättäminen antaisi harhaanjohtavan tai puutteellisen kuvan esillä olleista nimityksistä. Käytetyllä menetelmällä on voitu poimia jokainen toteutunut tai muutoin esillä ollut nimityskysymys näkyviin ja lähdeaineisto tulee samalla todennetuksi. Myös tekstissä esiintyvissä lähdeviitteissä noudatetaan samaa merkintätapaa: jos juttu on ollut sivuaiheena, päivämäärä on suluissa. Pääkirjoitukseen lähdeviitteenä oleva päivämäärä viittaa silloin, kun se on alleviivattu. Pienet politiikkaa lyhyesti -palstan uutisten päiväykset on vastaavasti merkitty kursivoiduin numeroin.

Jos ei juttujen lukumäärä niin ei myöskään juttujen koko kerro kovinkaan paljoa, kuten edellä on jo todettu. Pieneen juttuun voi sisältyä enemmän tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä merkityksiä kuin johonkin isompaan. Tämän ja edellä mainittujen muiden seikkojen vuoksi juttujen kokoa ei ole otettu yksityiskohtaisen mittailun kohteeksi. Kompromissina on päädytty siihen, että sivunumeron jälkeen mainitaan, kuinka monella palstalla uutinen on julkaistu. Tämä antaa pientä osviittaa siitä, millainen huomioarvo jutulla on.

3. Poliitiikan ja hallinnon keskinäissuhde sekä poliitikon ja virkamiehen rooli

3.1. Johdanto

”Nykyään on valta kansliapäälliköllä ja silloin kun se on eduskunnalla, se hyväksyy kansliapäällikön esitykset. Eikä kansliapäällikköä voida edes vaihtaa, väitetään, että jos näin kävisi, se olisi uhka kansanvallalle.”

Paavo Haavikko⁷

---

⁷ US 12.2.1989 (Tiihonen 1990, 375.)

Paavo Haavikon tavoin myös poliitikkojen piiristä esitetään ajoittain kritiikkiä, jonka mukaan virkamiehille on siirtynyt liikaa valtaa. Usein arvostelun kohde on ollut etenkin valtiovarainministeriö ja sen virkamiesjohto.⁸

Periaatteessa virkamieskoneistolla ei kuitenkaan ole valtaa kuin sen verran, minkä poliittisen vallan käyttäjät suovat. Demokraattisesti valituilla päätöksentekijöillä on lupa odottaa, että virkakoneisto toimii istuvan hallituksen politiikan toteuttamisen välineenä niin päätösten toimeenpanossa kuin valmistelussakin (vrt. esim. Aitio 1976, 15).

Mistä siis poliitikkojen esiinnostama kritiikki johtuu? Onko niin, että virkamiehet eivät ole lojaaleja kulloistakin eduskuntaa ja hallitusta kohtaan, vaan ohjaavat päätöksiä omien tai muualta yhteiskunnasta tulevien ideologisten ja käytännöllisten tavoitteiden suuntaan? Vai onko kyse on poliittisten päättäjien kyvyttömyydestä? Onko poliitikkojen kriittisyys virkamieskuntaa kohtaan todellista vai ovatko kyseessä vain yksittäiset puheenvuorot ja pintailmiöt?

Virkamiesten valta on huolestuttanut ainakin valtiontilintarkastajia. Heidän tarkastusraportissaan varainhoitovuodelta 1995 esitettiin pikaista siirtymistä poliittisesti vastuunalaisten valtiosihteerien tai apulaisministerien järjestelmään. Perusteluna tilintarkastajat esittivät, että ministereiden mm. EU-jäsenyyden myötä lisääntyneet kiireet keskittävät valtaa pienelle virkamieseliitille. Samaisessa raportissa tilintarkastajat moittivat valtion virastoja eduskunnan säättämien tehtävien lepsusta toimeenpanosta. (Helsingin Sanomat 29.11.1996.) Myös eduskunnan suuri valiokunta viittaa hallituksen EU-politiikasta antamassaan lausunnossa virkamiesten lisääntyneeseen vallankäyttöön. (Helsingin Sanomat 5.12.1996.)⁹

Valtiontilintarkastajien esitys johtavien virkamiesten nimitysten avoimesta politisoimisesta ratkaisuna hallinnon poliittisiin ohjausongelmiin ei ole uusi. Ministeriöiden kansliapäälliköiden korvaamista poliittisilla valtiosihteereillä tai valtiosihteerien tuloa poliittisesti vastuunalaiseksi ja hallituksen mukaan vaihtuvaksi virkamieheksi ministerin ja virkamiesjohdon väliin on esitetty useampaankin otteeseen. Salminen ja Tynkkynen (1976, 132) pohtivat poliittisten nimitysten ulottamista osastopäällikkötasolle asti.

Virkamiehet, erityisesti ministeriöiden kansliapäälliköt, ovat vastustaneet siirtymistä poliittisten valtiosihteerien järjestelmään. 70-luvulla hanke kaatui, vaikka sillä oli eduskuntapuolueiden tuki.

---

⁸ Tuore tapaus on kansanedustaja Kari Rajamäen esittämä sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuoro eduskunnan budjettikeskustelussa joulukuussa 1997.

⁹ Poliittiset valtiosihteerit olivat jälleen poliittisessa keskustelussa vuoden 1997 lopulla. Asiaa on valmisteltu valtiosihteeri Rauno Saaren työryhmässä.

Poliittinen valtiosihteerin on tähän mennessä ollut vain valtioneuvoston kansliassa vuodesta 1990 lähtien. Poliittisten virkamiesten sijasta on päädytty vahvistamaan ministereiden avustajakuntaa. 70-luvulle asti vain pääministerillä oli oma poliittinen sihteeri. Sen jälkeen järjestelmä on laajentunut. Vuodesta 1990 alkaen ministereiden sihteereitä on kutsuttu erityisavustajiksi. He ovat muodollisesti valtioneuvoston kanslian alaisia virkamiehiä. (Tiihonen 1990, 305-307; ks. poliittisten avustajien asemasta ja roolista myös Nousiainen 1992a, 111-114.)¹⁰

3.2. Näkemyksiä politiikan ja hallinnon suhteista

Pyrittäessä ymmärtämään nimityspoliitikkaa, törmätään väistämättä perustavan laatuisiin kysymyksiin siitä, mikä on poliittisen päätöksenteon ja hallintobyrokratian välinen suhde. Tätä taas ei voida irrottaa näitä tahoja edustavista henkilöistä - poliitikoista ja virkamiehistä sekä heidän rooleistaan.

Vartolan ja Ursinin mukaan (1987, 8-9) hallintoa ja virkamiehistöä on pidetty joko täydellisesti politiikalle alisteisena (anglo-saksinen tutkimusperinne) tai sitten niille on annettu kaikkivaltias merkitys (mannermainen perinne). He mainitsevat ideaalityyppien hahmottelijoina mm. Woodrow Wilsonin ja Max Weberin.

Pekonen (1984) on eritellyt klassikkojen näkemyksiä politiikan ja hallinnon välisestä suhteesta. Weberin mukaan kansa ei voi itse hallita itseään. Modernissa valtiossa todellinen hallitsija on väistämättä valtiokoneisto (byrokratia), koska valtaa ei harjoiteta parlamenttipuheilla vaan ”hallinnon rutiinilla”. Weber olikin huolissaan byrokratian lisääntyvästä vallasta ja demokratian asemasta suhteessa siihen. (Emt., 112-113.)

Michelsin mukaan hallitusvallan pysyvän käytön keskeinen edellytys on pysyvien asemien hankkiminen poliittisen vallan kannalta tärkeimmässä poliittisessa instituutiossa, valtiossa. Tämä tapahtuu pääasiallisesti nimittämällä ”omia miehiä” mahdollisimman paljon mahdollisimman keskeisille paikoille valtiokoneistossa. Parlamentaarisen politiikan välttämätön päämäärä onkin Michelsin tulkinnan mukaan muodostua kiinteäksi osaksi valtiota ja pysyvää vallankäyttöä. Hän näkee sen jopa parlamentaarisessa politiikassa onnistumisen mittarina. (Emt., 99.)

---

¹⁰ Ministereiden poliittisia erityisavustajia on tutkinut perusteellisesti Lars Westerlund teoksessa *De politiska sekreterarna i Finland* (1990).

Michelsin mukaan parlamentaarinen poliittisen toiminnan asiaperustana onkin erityisetujen turvaaminen. ”Todellista yleistä etua ei nähdä politiikan perusteena mahdollisena. Muinaisjäännöksenä yleisestä edusta on enää jäljellä puolueiden pyrkimys esittää oma etunsa yleisenä etuna tai yleisen edun samaistaminen kompromissiin. Näin ei myöskään valtion virkakoneisto voi legitimiesti esiintyä yleisen edun subjektina vaan se alistetaan erityisetujen ja kompromissin valtiolle. Parlamentaarisen politiikan tavoitteena on tehdä valtion virkakoneistosta pääasiassa vain valtion tahtoa välittävä koneisto. ”Politiikka sotkeutuu” kuitenkin jo tässä vaiheessa ihannetavoitteeseen siinä mielessä, että valtion institutionalisoituessa koneistoksi parlamentaarinen poliittinen valta pyrkii samaistumaan valta-asemiin valtiossa. Eli kun valtion tärkeimmät virkapaikat muodostuvat suhteellisen itsenäisiksi valta-asemiksi ne tulevat myös väistämättä puoluepoliittisen kamppailun kohteiksi. Näin valtion virkakoneisto on aina samalla enemmän kuin pelkkä välittävä koneisto.” (Emt., 100.)

Pekosen (emt., 10) mukaan valtion ja sen virkakoneiston roolin ylikorostuminen ei ole seurausta niinkään virkakoneiston subjektiivisesta vallanhalusta tms. vaan roolin ylittyminen on seurausta enemmänkin yhteiskunnallistumisen vaikutuksesta valtioon, parlamentaarisen poliittisen johtajuuden kyvyttömyydestä ja kansalaisyhteiskunnan heikkoudesta.

Talouden muodostuminen epäpoliittiseksi alueeksi merkitsi Pekosen mukaan inhimillisen elämäkokonaisuuden ja yhteiskuntakokonaisuuden ’hajoamista’ kansalaisyhteiskunnaksi ja valtioksi. Pekonen kuvaa eroa seuraavalla käsittekkategorisoinnilla:

Yhteiskunta

ihminen (intohimot)
yksityinen
yhteiskunnallinen
egoismi ja kilpailu

Valtio

kansalainen (järki)
julkinen
poliittinen
moraalinen, yleinen etu

Tämä elämäkokonaisuuden hajoaminen yhteiskunnan ja valtion erilaiseksi intressialueeksi ja erilaisiksi yhteiskunnallisiksi intresseiksi on Pekosen mukaan modernin politiikan rakenteellinen perusta. ”Moderni politiikka on valtion ja yhteiskunnan, joka esiintyy tietyssä yhteiskunnallisena järjestyksenä ja erilaisina yhteiskunnallisina intresseinä, eron ja yhteyden jatkuvaa ’organisointia” (Emt., 15).

Pekonen (emt., 128-129) katsoo, että politiikkaan ja poliitikkoon nähden byrokratian valta on ensisijassa tiedon valtaa. Tekninen tieto voi kuitenkin merkitä valtaa, joka mahdollisesti auktorisoi jopa politiikkaa. Tekninen tieto voi tässä merkityksessä olla myös politiikkaa, tapa hallita.

Weberin mukaan korporatismi, jossa eri eturyhmien ja -piirien asiantuntemus ja edut pyritään liittämään osaksi rationaalista hallintoa erilaisten komiteoiden ja työryhmien avulla tulee olemaan tulevaisuudessa tärkeää ja se tulee jälleen lisäämään byrokratian valtaa (emt., 129).

Byrokraattisen organisaation ja politiikan välillä vallitsee jatkuva jännite. Poliitikolla pitäisi nimittäin olla valtaa byrokraatiaan nähden. Tällaisina vallan lähteinä on Pekonen mainitsee mm. poliitikon karisman, vahvan parlamentin, poliitikon epäpersoonallisen järjestyksen edustajana ja hierarkian. Weberin mielestä byrokratian rationaalisuus vie kuitenkin normaaleissa oloissa voiton. Ratkaisevaa toiminnan tuloksellisuutta ajatellen on, onko olemassa ja ohjaako byrokratian toimintaa poliittinen johto, joka karismallaan pystyy legitimoimaan byrokratialle mielekkäät päämäärät. (Emt., 129.)

3.3. Poliitikko vs. virkamies

Poliitikon ja virkamiehen roolit Weber näki selvästi erilaisina. Weberin mukaan poliittisen johtajan ja virkamiehen roolit ovat vastakkaisia. Virkamiehen vastuu ja velvollisuus on totella esimiehen määräystä, vaikka tämä olisikin virkamiehen omaa mielipidettä vastaan ja vaikka virkamies pitäisikin määräystä epäoikeudenmukaisena. (Pekonen 1984, 126.)

Vartola (1984, 7) toteaa niinkään, että Weberin mukaan byrokratiassa virkamieheltä vaaditaan ensisijaisesti ehdotonta kuuliaisuutta sekä tiedollista asiantuntemusta. Pätevä virkamies on puolueeton, ehdottoman lojaali ylemmilleen, persoonaton ja rationaalisesti orientoitunut.

Weber toteaa, että myös poliitikkojen ja virkamiesten roolien edellyttämät erityiset piirteet ovat toisilleen vastakkaisia. Poliitikko ilmentää kutsumusta, jonka puolesta hän on valmis tinkimättä taistelemaan. Poliittinen johtaja on myös massojen mobilisaattori karismaattisen persoonallisuutensa ja demagogisten kykyjensä ansiosta. Virkamieheltä nämä ominaisuudet puuttuvat. Hän ei tarvitse niitä työssään. Pikemminkin virkamiehen on ne tukahdutettava, jos hänellä niitä on. (Pekonen 1984,127.)

Aberbach ym. (1981) ovat havainneet länsimaisia demokratioita tutkiessaan, että tällainen Weberin edellyttämä ero poliitikkojen ja virkamiesten välillä todella on olemassa. Näin voisi päätellä ainakin siitä, että heidän tutkimuksissaan virkamiehet osoittautuivat ideologisesti poliitikkoja ”maltillisemmiksi”. Virkamiesten asenteet olivat oman viiteryhmän poliitikkoja ”laimeampia” riippumatta siitä, lukeutuiko virkamies poliittisesti vasemmistoon, keskustaan taikka oikeistoon.

Hegelin virkamiesideaali on keskiluokkainen, koska kyseessä on ”luokka, josta löytyy tietoisuus oikeasta ja kansakunnan kehittynyt järjellisyys”. Keskiluokka, johon virkamiehet kuuluvat, on

poliittisesti tietoista ja sille koulutuksen merkitys on huomattavin. Tästä syystä keskiluokka on myös valtion peruspilareita niiltä osin kuin kyse on rehellisyydestä ja intelligenssistä. (Pekonen 1984, 32-33.)

Vartola (1984, 13) esittelee myös hallintotieteen klassikoiden Henri Fayolin ja Herbert Simonin näkemyksen hyvästä virkamiehestä. Fayolin määritelmän mukaan virkamies on hyvä, jos hänellä on korkean tason fyysiset, henkiset, moraaliset ja tiedolliset valmiudet sekä riittävästi kokemusta. Simonin mielestä tehokas hallintomies samaistuu täydellisesti organisaation pyrkimyksiin, mutta toisaalta vasta sitten hän on hyvä hallintomies, kun hän kykenee hallinnollisten tietojensa ja taitojensa lisäksi analysoimaan organisaationsa tarkoituksia yhteiskunnallisessa mielessä.

Ståhlberg (1979, 364) kiteyttää Simonin näkemyksen niin, että poliitikon rooli on tuoda päätösprosessiin arvot, virkamiehen faktat.

Vartola (1984) toteaa, että kysymys hyvästä virkamiehestä on aina ollut mukana hallintotieteellisessä ajattelussa. Alan kansainvälisissä järjestöissä on järjestetty lukuisia konferensseja ja seminaareja virkamiespätevyyskysymyksissä.

Vartolan mukaan alan kokouksissa oli tapahtunut parinkymmenen vuoden kuluessa selvä ja johdonmukainen painopisteen muutos. Ensin keskusteltiin taidoista, joita virkamiehillä tulisi olla, sitten korostettiin tietoja, joita virkamiehet tarvitsevat, mutta nykyään (80-luvulla, huom. OR) keskustelua hallitsee kysymys henkilökohtaisista ominaisuuksista, joita hyvillä virkamiehillä tulisi olla. Vartola huomauttaa, ettei tämä tarkoita sitä, etteikö taito- ja tietokysymyksiä koskeva keskustelu yhä olisi esillä, vaan sitä, että keskustelun painopiste on siirtynyt taidoista tietojen kautta henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. (Emt., 13-14.)

Viime vuosikymmeninä on avoimesti tunnustettu, ettei selväpiirteisiä rajoja hallinnollisen ja poliittisen työnjaon välille voi enää piirtää. ”Hallintovirkamieskunta Suomessa” -tutkimushankkeen lähtökohtana oli oletus, että virkamiehen tunnusmerkit ovat nykyaikaisessa länsimaisessa yhteiskunnassa merkittävästi hämärämmät kuin vielä välittömästi toisen maailmansodan jälkeen. Hallinnon, politiikan, talouden ja kulttuurin välisten suhteiden katsotaan limittyneen ja monimutkaistuneen suuresti. Tämä on johtanut siihen, että julkinen organisaatio- ja tehtäväkokonaisuus sekä sen palveluksessa toimivat ihmiset eivät enää välttämättä kaikilta osiltaan täytä niitä kriteerejä, joita traditionaalisesti on länsimaisen demokratian julkiseen hallintoon ja virkamiehiin liitetty. Enää ei ole itsestään selvä, mitä virkamiehisyyteen liittyy ja mitä ei. (Vartola & Ursin 1987, 9; ks. myös Rothstein 1993, 7-11 ja Mälkiä & Stenvall 1994.)

Myös Salminen ja Tynkkynen (1976, 96-97) kritisoivat perinteistä tarkastelutapaa, jonka mukaan hallinto olisi vain poliittisen päätöksenteon tekninen apuväline: Puolueeton virkamies -käsitteen käyttö ministeriötason virkamieskuntaa tarkasteltaessa sisältää heidän mukaansa implisiittisen oletuksen siitä, että toiminta ministeriöissä rajoittuu pelkkään poliittiseen päätöksentekotason ohjaamaan suoritusvaiheeseen. Tämän perinteisen tarkastelutavan mukaan poliittinen päätöksentekijä siis tekee päätökset, jotka ministeriökoneisto valmistelee ja panee täytäntöön.

Salminen ja Tynkkynen huomauttavat, että keskushallinnon päätöksentekoprosesseja tarkasteltaessa ei tosiasiallisessa toiminnassa kuitenkaan ole selvää rajaa valmisteluvaiheen ja ratkaisun välillä. Hallintokoneistolla on tämän käsityksen mukaan mahdollisuuksia valita päätöksenteon perustana olevia vaihtoehtoja ja vaikuttaa valmisteltavien asioiden käsittelyn nopeuteen. Näillä keinoilla hallintokoneisto voi pyrkiä ohjaamaan poliittista päätöksentekijää. (Emt., 96-97.)

”Politiikan ja hallinnon institutionaalista erottamista ministeriötasolla vaikeuttaa myös se, että epäpoliittisia toiminta-alueita ylimmän virkamiesjohdon toiminnassa on vähän. Ennemminkin on kysymys toiminta-alueiden poliittisuuden aste-eroista. Eivätkä nämä aste-erotkaan ole stabiileja vaan eri asioilla on omat ”korkeasuhdanteensa”. Poliittisen päätöksentekotason alapuolella oleva valmistelukoneisto muodostaa siis tason, jolla käsitellään luonteeltaan poliittisia asioita. Päivänpoliittisesti ne eivät aina ole keskeisiä, mutta tämä ei välttämättä vielä tee näistä asioista teknisesti käsiteltäviä.” (Emt., 96-97.)

Mälkiä ja Stenvall (1994, 1-2) katsovat, että korkeimmilla virkamiehillä on kaksoisrooli. Yhtäältä he ovat vallanpitäjien palvelijoita, toisaalta heillä on vahva asema toimintapolitiikkojen valmistelussa. He ovat myös informaatiovirtojen portinvartijoina. Näin virkamiehet voivat vaikuttaa siihen, millaista tietoa päätöksentekijät päätösten pohjaksi saavat. Lisäksi heillä on mahdollisuus vaikuttaa budjettien, uusien sääntöjen ja toimintaohjelmien toimeenpanoon hallintokoneistossa.

Mälkiä ja Stenvall toteavat, että historiallisesta näkökulmasta voidaan sanoa, että viime vuosikymmenten aikana korkeimpien virkamiesten poliittinen rooli on tullut yhä aktiivisemmaksi. Tuloksena on ollut entistä monimutkaisempi ja vaikeammin hallittava vuorovaikutus politiikan ja hallinnon välillä

3.4. Lojaalisuus hallinnossa

Kysymys virkamiesten lojaalisuudesta on olennainen hallinnon politisoitumisesta ja poliittisista virkanimityksistä käytävässä keskustelussa. Peruskysymys kuuluu, onko virkamies lojaali hallitusta ja ministeriään kohtaan vaiko puoluettaan kohtaan (Uotila 1976, 19).

Mitä lojaalisuus hallinnossa sitten tarkoittaa? Yksinkertaisesti ja lyhyesti se voidaan määritellä kuuliaisuudeksi virkatoimintaa ohjaavia sääntöjä sekä esimiesten tahtoa ja toimeksiantoja kohtaan. Kuuliaisuutta koskevat oikeudelliset määräykset ovat kuitenkin niukat ja jättävät laajan liikkumavapauden virkamiehen omalle harkinnalle. Suunnittelu- ja kehittämistehtävissä säännökset antavat varsin väljät puitteet. Monissa hallintotehtävissä oikeudellisesti samanarvoiset ratkaisut tehdään tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien perusteella. (Esim. Stenqvist 1976, 32-33.)

Uotilan (1976, 19) mukaan kansanvaltainen hallitustapa ja erityisesti parlamentarismien periaate edellyttävät, että hallintokoneisto toimii lojaalisti, so. auliisti ja vilpittömästi voimassa olevien lakien toimeenpanemiseksi ja muutenkin parlamentin ilmaiseman tahdon toteuttamiseksi. Tämä koskee myös sitä, missä hengessä asioita valmistellaan ja suunnitellaan.

Stenqvist tarkastelee virkamiesten kuuliaisuutta nimenomaan valtioneuvoston virkamiesten osalta ja toteaa, että luotettavuus asioiden valmistelussa on perustavaa laatua oleva kysymys. Valmistelutyössä hän korostaa hallituksen ja ministerin tahdon ja tarkoituksen toteuttamista. Tällainen tahto on usein ilmaistu hallitusohjelmassa sekä muissa hallituksen ja ministerin julkisissa kannanotoissa. Asiantuntijan ja valmistelijan tulee valottaa ministerille kunkin vaihtoehdon vaikutukset, negatiiviset seikat mukaan lukien. Suhteessa valtionhallinnon ulkopuolisiin tahoihin virkamiehen on noudatettava tasapuolisuutta ja säilytettävä objektiivinen, valtiota edustava asenne. (Stenqvist 1976, 33.)

Suhteessa julkiseen sanaan virkamiehen on esiinnyttävä korostetusti ministeriönsä edustajana. Kiistanalaisia seikkoja kuitenkin saa ja tulee selostaa, jos ne ovat keskeisiä. Tällöinkin on muistettava sekä puolesta että vastaan olevat näkökohdat. Henkilökohtaisia kantoja voi olla, mutta ne on tuotava asian valmistelun yhteydessä ministerille, ei niinkään julkisuuteen. (Emt., 33.)

Eduskunnan valiokunnissa asiantuntijana esiintymistä voidaan Stenqvistin mukaan pitää virkamiehen kuuliaisuuteen ja virkamieseettisiin kysymyksiin nähden selväpiirteisimpänä. Perussääntöinä eduskunnan valiokunnissa on, että virkamiesasiantuntija antaa valiokunnalle kaikki esityksen syntymiseen liittyvät tiedot, jotka hän tuntee. Tämä tarkoittaa myös esitykselle kielteisiä tiedossa olevia näkökohtia. Virkamies ei ole valiokunnassa hallituksen asianajajan roolissa, vaan tarjoamassa valiokunnalle riittävää tosiasiapohjaa asian harkitsemiselle. Mikäli virkamiehen henkilökohtaista käsitystä tiedustellaan, sekin on esitettävä asiallisesti ja seikkaperäisesti perustellen. Stenqvist katsoo, että kansliapäällikön tehtävänä on selostaa asiantuntijaksi kutsutuille virkamiehilleen eduskunnassa esiintymistä ja siihen liittyviä virkamieseettisiä kysymyksiä. (Emt., 34.)

Uotilakin (1976, 20) tarkastelee virkamiehen esiintymistä eduskunnan valiokunnassa. Hän muotoilee kantansa hieman toisin todetessaan, että virkamiehen on pidätyttävä esittämästä valiokunnalle sellaisia arvioita, asenteita tai arvostuksia, jotka lähinnä puhuvat hallituksen esitystä vastaan.

Stenqvist (1976, 34-35) toteaa, että virkamiehillä on samat kansalaisoikeudet kuin muillakin yhteiskunnan jäsenillä mm. puolue- ja etujärjestötoimintaan osallistumisen suhteen. Sellaisia tilanteita, jossa virkamies vapaa-aikanaan aktiivisesti vastustaisi hanketta, jota hän asiantuntijana on valmistelemassa ja edistämässä, esiintyy Stenqvistin mukaan harvoin eikä tällaisten tapausten varalle ole mahdollista antaa yleisluontoisia käyttäytymisohjeita. Stenqvist suosittelee yksittäisissä käytännön ristiriitatilanteissa yleistä jääviyttä koskevien periaatteiden sekä puolueettomuus- eli objektiviteettiperiaatteen soveltamista varoittaen kuitenkin samalla siitä, ettei seurauksena saa olla tahdoton ja kasvoton hallinto-organisaatio, jossa henkilöitä syrjitään heidän yhteiskunnallisten ja muitten näkemystensä perusteella.

Työvoimaministeri Paavo Aitio (1976, 15-16) virastopäällikköpäivillä esittämä näkemys on yhdensuuntainen Stenqvistin esittämien periaatteiden kanssa. Aitio toteaa valmistelutyötä ohjaaviksi normeiksi ministerin suoranaisen ohjeen, hallitusohjelman, hallituksen periaatekannanotot ja ministerien puheet. Virkamiehen velvollisuutena on esittää kaikki asiasta olevat tiedot ja sellaisetkin näkökohdat, jotka eivät tue päätöksentekijöiden omaksumaa suuntaa. Myöskään omien mielipiteiden esittämistä ei valmistelijan pidä kaihtaa. Kuitenkin sen jälkeen, kun ministeri on päättänyt valmistelutyön pohjasta, sitä on seurattava.

Aitio moittii virkamiesten aloitteellisuuden puutetta hallitusohjelman tavoitteiden toteuttamista kohtaan. Hän toteaa, että virkamiehet voisivat ilman nimenomaista ministerin aloitettakin sysätä hallitusohjelmaan hyväksytyjä asioita liikkeelle tekemällä tästä esityksiä ministerille. Aitio korostaa virkamiesten asemaa sekä hallituksen että eduskunnan palvelijoina. Tästä seuraa virkamiehille velvollisuuksia eduskuntaa kohtaan yleensä ja yksityisiä kansanedustajia kohtaan erikseen.

Aitio kiinnittää huomiota myös poliittisten päätösten käytäntöön soveltamiseen. Toteuttamisvaiheessa virkamiehellä on usein harkintavaltaa. Sitä pitäisi käyttää niin, että poliittisten päätöksentekijöiden tarkoituskin saavutetaan.

Virkamiesten julkisista esiintymisistä Aitio näkemys hieman poikkeaa Stenqvistin esittämästä. Aitio mukaan virkamiehen ei ole tarpeen pitäytyä pelkästään ns. virallisissa mielipiteissä, vaan hänellä on oikeus myös omien, ministeriön kannasta poikkeavien käsitysten esittämiseen. Virkamiehen on kuitenkin tehtävä selväksi se, milloin kysymys on omasta mielipiteestä.

Virkamiesten osallistumista puolueiden valmistelutyöhön Aitio pitää suorastaan hyvänä, koska siten saadaan usein vaihtoehtoisia esityksiä virkamiesvalmistelulle. Virkamiestyönä tapahtuvan valmistelun ongelmana hän näkee pitäytymisen liian paljon yhteen ratkaisumalliin, jolloin päätöksentekijät eivät saa käsiteltäväkseen vaihtoehtoisia esityksiä ja ne joudutaan tuottamaan virkakoneiston ulkopuolelta. (Emt., 15-16.)

Stenqvistin lisäksi Rekola korostaa kuitenkin sitä, ettei virkamies saa paljastaa virastossa valmisteilla olevien asioiden sisältöä siinä vaiheessa, kun asiat ovat salaisia tai luottamuksellisia. Rekolan mukaan ongelmia syntyy erityisesti silloin, kun virkamies kuuluu eri puolueeseen kuin hänen ministerinsä. Rekola ei pidä sopivana, että virkamies, joka valmistelee asiaa ministeriössä ministerinsä ohjeiden mukaan samanaikaisesti valmistelee asiaa puolueessaan eri lähtökohdista. Vielä sopimattomampaa virkamiestoimintaa on Rekolan mukaan se, että virkamies hälyttää oman puolueensa elimet liikkeelle, jos hän havaitsee ministerinsä valmisteltava asiaa, joka ei vastaa virkamiehen oman puolueen kannanottoja. (Stenqvist 1976, 35; Rekola 1976, 18.)

Uotilan (1976, 20) mukaan ongelmallisia tilanteita saattaa syntyä silloin, jos asian valmistelleen ja sen esittelystä huolehtivan virkamiehen ja häneen nähden esimiesasemassa olevan virkamiehen välillä on mielipide-eroja siitä, miten asia on esiteltävä ministerille tai valtioneuvostolle. Uotila pitää jokseenkin selvänä, että oikeudellisissa kysymyksissä virkamiehen tulee esitellä päätös oman kantansa mukaan, koska hän on myös oikeudellisesti vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty. Jos ristiriita esimiehen ja alaisen välillä koskee tarkoituksenmukaisuutta, järkevyyttä, viisautta tms. näkökohtaa, tilanne on toinen. Uotilan mukaan tällöin on toimittava esimiehen antamien ohjeiden mukaan, jotta hallintokoneisto voi toimia johdonmukaisesti ja hallituksen politiikkaa toteuttaen. Tämä ketju johtaa viime kädessä ministeriin saakka.

3.5. Yhteenvetoa

Politiikan ja hallinnon välinen rajanveto ei näytä selvältä ja yksiselitteiseltä tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Ilmiö ei ole kuitenkaan uusi. Weberin ja Michelsinkään mukaan hallinto ei ole pelkästään poliittista tahtoa välittävä koneisto, vaan myös itsenäinen subjekti. Weber piti byrokratiaa todellisena hallitsijana ”parlamenttipuheiden” sijasta. Michelsin mukaan virka-
asemien tavoittelu on väistämätön osa parlamentaarista politiikkaa ja katsoi jopa niin, että parlamentarisessa politiikassa onnistumisen merkki ja edellytys on hallinnon täyttäminen ”omilla miehillä”. Michelsiä tulkiten ns. poliittiset virkanimitykset ovat siis väistämätön osa parlamentaarista politiikkaa.

Suhteen ongelma konkretisoituu, kun pohditaan virkamiehen roolia. Perinteisesti on ajateltu, että virkamiehen ja poliitikon roolit ja tehtävät ovat selkeästi erilaiset. Nykyisin kuitenkin myönnetään, että etenkin ylimmän virkamiesjohdon toiminnassa epäpoliittisia toiminta-alueita on niukasti.

Olennaiseksi nouseekin kysymys siitä, kenelle tai mille taholle virkamiehen on osoitettava lojaalisuutta. Valtioneuvoston virkamiesten osalta on osoitettu, että viimekädessä lojaalisuus kohdistuu kansanvaltaiseen järjestelmään ja parlamentaariseen päätöksentekojärjestelmään. Virkamies toimii sekä eduskunnan että hallituksen palvelijana. Keskeisiä toimintaohjeita ovat mm. hallitusohjelma sekä hallituksen ja ministerin kannanotot ja ohjeet. Virkamiehen tulisi toimia myös aloitteellisesti hallitusohjelman toteuttamiseksi ja sen hengessä.

Vaikka virkamiesten lojaalisuutta koskevat ajatukset on esitetty runsaat kaksikymmentä vuotta sitten, se tuskin merkitsee sitä, etteivätkö periaatteet olisi samat tänäkin päivänä.

4. Oikeudelliset nimityskriteerit ja poliittiset virkanimitykset

4.1. Kyky, taito ja koeteltu kansalaiskunto

Virkanimitysten pelisäännöt on määritelty hallitusmuodossa ja virkamieslaissa. Virkamieslaissa viitataan hallitusmuodon 86 §:ään, jonka mukaan yleiset ylennysperusteet valtionvirkoihin ovat taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto. Säännös koskee myös virkaan nimittämisen perusteita. Virkamieslaissa kielletään sukupuoleen, syntyperään, uskontoon, ikään ja poliittiseen tai ammattiyhdistystoimintaan taikka muuhun verrattavaan syyhyn perustuva syrjintä. (Rytkölä 1987, 39, 48.)

Rytkölä tarkentaa, että hallitusmuodon mainitsemalla taidolla tarkoitetaan tietopuolista perehtyneisyyttä viranhoitoon kuuluviin asioihin. Taito osoitetaan tutkinnoilla ja muilla opinnäytteillä. Kyvyllä taas ymmärretään luontaista lahjakkuutta ja etevyyttä sekä työ- ja aloitekyvyn omaamista. Kyky käsittää Rytkölän mukaan myös tarvittavan innovaatiokyvyn. Koeteltu kansalaiskunto puolestaan ilmenee ansioitumisena aikaisemmassa viranhoidossa tai muussa valtion, kunnan ja yhteiskunnallisessa toiminnassa. (Emt., 39.)

Rytkölän mukaan nimitysperusteita on punnittava tasapuolisesti yhtenä kokonaisuutena, mutta yksittäistä virkaa täytettäessä voidaan painottaa jotakin nimitysperusteista muita enemmän. Kaikkien hakijoiden ansioita on mitattava objektiviteettiperiaatteesta johtuen samalla mittapuulla. (Emt., 39; ks. myös Merikoski 1968, 72-73.)

Nousiainen (1992, 289) toteaa, että vaikka virkamiesten rekrytoinnista annetaan laeissa ja asetuksissa varsin tarkkoja määräyksiä, se on silti herättänyt jatkuvaa keskustelua ja erimielisyyttä. Pääperiaatteena on Nousiaisen mukaan se, että virkaan on nimitettävä henkilö, jolla on parhaat edellytykset sen menetykselliseen hoitamiseen, ts., jolla on siihen muodollisen pätevyyden ja asiallisen sopivuuden antama suurin kelpoisuus. Nousiainen toteaa ristiriitojen aiheutuvan siitä, että viranhakijoiden ansioiden punnitseminen ei ole helppoa ja että virkamiesten nimittämiseen liittyy poliittisia tekijöitä. Nousiainen arvioi, että puoluepoliittisesti värityneillä nimittävillä viranomaisilla on kiusaus kohottaa puoluepoliittiset ansiot kaiken asiallisen pätevyyden rinnalle, jopa yläpuolellekin.

Merikoski muistuttaa teoksessaan Hallinnon politisoituminen (1968, 76), että Suomen oikeusjärjestys ei kuitenkaan estä poliittisessa toiminnassa hankittujen ansioiden huomioon ottamista virkaan pyrkijöiden kelpoisuus- ja sopivaisuusarvostelussa ja keskinäisessä pätevyysvertailussa.

Nousiaisen (emt., 289) mukaan huomiota on kiinnitettävä sekä hakijan muodolliseen pätevyyteen että muihin harkinnanvaraisiin ominaisuuksiin, joita viran menestyksellisen hoitamisen katsotaan vaativan. Muodollisista kelpoisuusehdoista tavallisimmat ovat Nousiaisen mukaan hyvämaineisuus, vähimmäisikä, asianomaiset opinnot ja tutkinnot sekä kielitaito. Monien virkojen kohdalla on vaadittavat opinnot määriteltävä täsmällisesti, kun taas eräisiin korkeisiin virkoihin ei tutkintojen suorittaminen ole kelpoisuusehtona. HM 29 §:n mukaan presidentillä on valta yksittäistapauksessa antaa erivapaus lain säännöksistä silloin, kun laissa on myönnetty valtuutus tällaisen poikkeuksen tekemiseen. Valtioneuvostolle puolestaan on HM 85 §:ssä annettu yleinen valtuutus erivapauden myöntämiseen asetuksella säädetyistä kelpoisuusehdoista, oikeusvirkoja kuitenkin lukuunottamatta.

Laine (1993, 83) arvelee poliittisia virkanimityksiä ruotivassa kirjassaan Suomen olevan maailman ainoa maa, jonka perustuslaissa mainitaan koeteltu kansalaiskunto virkanimitysperusteena. Julkishenkilöstön oikeusasemakomitea halusi Laineen mukaan virkamieslakia uudistettaessa poistaa koko käsitteen virkaylennysperusteista, mutta hallitus halusi sen säilyttää. Koetellulla kansalaiskunnolla ei hallituksen mukaan tarkoitettu poliittisessa toiminnassa saatuja ansioita, vaan yleisessä kansalaistoiminnassa saatuja viran hoitamisen kannalta merkityksellisiä asioita sekä nuhteetonta käytöstä. Laine kritisoi sitä, ettei hallituksen esitys määritellyt täsmällisesti, mitä koeteltuun kansalaiskuntoon sisällytetyt yleisessä kansalaistoiminnassa saadut merkitykselliset ansiot

tarkoittavat eikä sitäkään, miten merkittävänä näitä ansioita on pidettävä muihin virkaylennysperusteisiin verrattuna.

Laineen mielestä poliittisten ansioiden merkityksen näennäisestä kieltämisestä huolimatta hallituksen esitys ja eduskunnan päätös pitää koeteltu kansalaiskunto edelleen hallitusmuotoon kirjattuna virkaylennysperusteena voidaan tulkita vain siten, että näin voitiin jättää takaportti poliittisesti perustelluille virkanimityksille. (Emt., 84.)

Laine toteaa, että poliittiset perusteet ovat sallittuja vain, jos ja kun niiden voidaan katsoa osoittavan kykyyn, taitoon tai koeteltuun kansalaiskuntoon sisältyviä ominaisuuksia. Laineen mukaan suosinta ja syrjintä kulkevat aina käsi kädessä: Jos virkanimityksessä jotakuta perusteettomasti suositaan, syrjitään väistämättä jotakuta muuta. Laine päätelee, että mikäli suosintaperuste on poliittinen, on syrjintäperustekin vastaavasti poliittinen. (Emt., 85.)

Virkanimitysperusteita on arvosteltu myös toisesta näkökulmasta. Karhunen (1990) on tarkastellut oikeudellisia nimityskriteereitä valtionhallinnon virkamiesten liikkuvuuden kannalta. Tutkimuksessa katsotaan, että valtionhallinnon kehityksen kannalta liikkuvuutta olisi tarpeen lisätä. Karhunen pitää tärkeimpänä ongelmana kelpoisuusehtojen kapearajaisuutta. Niiden tiukka tulkinta johtaa siihen, että sinänsä pätevät henkilöt jäävät helposti nimittämisharkinnan ulkopuolelle, koska vaadittu koulutus- ja kokemustausta on liian yksityiskohtaisesti rajattu. Kelpoisuusehdot eivät otakaan Karhunen mukaan riittävästi huomioon hakijan monipuolista työkokemusta. Tämä johtaa virastojen koulutusrakenteen yksipuolistumiseen ja suljettujen liikkuvuusalueiden muodostumiseen valtion hallintoon. Esimerkkinä Karhunen mainitsee erityisesti Temmeksen väitöskirjaan nojaten, että juristien osuus ministeriöiden ja keskusvirastojen johtatehtävistä on edelleen olennaisesti suurempi kuin muodolliset kelpoisuusehdot edellyttäisivät.

Yksittäisten ammattiryhmien dominoiva asema ja ammattiryhmien väliset reviirikiistat ovat haitanneet hallintokoneiston sisäistä tehokkuutta ja kehitystä. Myös hallinnon koordinoitongelmat ja vaikeudet erilaisten uudistusten läpiviennissä johtuvat osin siitä, että eri puolilla hallintoa toimivat virkamiehet eivät tunne toistensa tehtäviäalueita ja niiden ongelmia. Tämän vuoksi pitäisi hallinnon ammattirakennetta ja virkamiesten koulutuspohjaa monipuolistaa. Karhunen toteaa, että yksityiskohtaisia kelpoisuusehtoja pidetään osaltaan oikeusturvan takaajina virkamiesten rekrytoinnissa. Hän ei näe niiden väljentämistä ongelmana, vaan muistuttaa, että nimittävä viranomainen on velvollinen nimittämään virkaan objektiivisesti kestävin perustein parhaan hakijan. (Karhunen 1990, 93-103.)

4.2. Poliittisten virkanimitysten määritelmiä

Arkisessa kielenkäytössä käsite poliittinen virkanimitys otetaan annettuna eikä sitä juurikaan problematisoida. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että täsmällistä, kiistatonta ja yleispätevää määritelmää poliittiselle virkanimitykselle on vaikea löytää.

Merikosken (1968, 10) mukaan poliittisilla virkanimityksillä tarkoitetaan puoluesyihin perustuvaa suosintaa virkanimityksissä eli että objektiivisesti katsoen pätevämpi ja soveliaampi hakija tulee syrjäytetyksi sellaisen kandidaatin tieltä, jonka nimittämistä tietty puolue tai puolueyhmittymä pitää omien etujensa vuoksi tärkeänä.

Merikoskikin myöntää, ettei poliittinen virkanimitys ole täsmällissältöinen käsite. Merikosken mukaan selvimmin sen piiriin kuuluvia tapauksia ovat yleisön silmissä ne, joissa henkilökokoonpanoltaan selvää puoluepoliittista väriä kantava julkishallinnon elin virkaa täyttäessään valitsee oman puolueen toiminnassa tavalla tai toisella kunnostautuneen henkilön syrjäyttäen toisen, ulkopuolisen arvostelijan mielestä pätevemmän ”ei-poliittisen” tarjokkaan. Merikoski huomauttaa, että niinkin laajasti käsite voidaan ymmärtää, että sen sisälle sijoitetaan kaikki nimitysratkaisut, joissa poliittiset näkemykset ja arvioinnit vaikuttavat henkilövalinnassa positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Näiden äärimmäisyyksien väliin mahtuu sitten mitä moninaisimpia muunnelmia. Niiden piiriin sijoittuvat myös sopimukset, joilla virkapaikkoja jaetaan poliittisten ryhmien kesken (emt., 11).

Rytkölän (1987, 40) mukaan poliittisella virkanimityksellä tarkoitetaan yleensä sellaista puoluepoliittisiin syihin perustuvaa suosintaa virkanimityksissä, jossa pätevempien ja soveliaampien viranhakijain asemesta virkaan nimitetään henkilö, jonka nimittäminen on jonkin puolueen tai puolueitten ryhmittymän etujen vuoksi suotavaa. Tällainen nimitys saattaa tapahtua asianomaisen palkitsemiseksi hänen puolueelleen suorittamista palveluksista tai henkilön saamiseksi tällä tavoin puolueen jäseneksi tai muista vastaavista puoluepoliittisiksi katsottavista syistä. Sellaisiin motiiveihin nojautuva virkanimitys, joka ei tähtää parhaan mahdollisen työvoiman saamiseen valtion palvelukseen, on juridisessa mielessä julkisen vallan väärinkäyttöä. Poliittinen virkanimitys edellä tarkoitettussa merkityksessä ylittää myös vapaan harkintavallan rajat ja on siten lainvastainen.

Laineen mielestä käsite ”poliittinen virkanimitys” juontuu *luonnollisesti* (kursivointi OR) siitä, että puoluepoliittiset näkökohdat muodossa tai toisessa ovat keskeisiä perusteita tällaista virkaehdotusta tai -nimitystä tehtäessä. Vastakohtana on tällöin ei-poliittinen virkanimitys, jossa muilla perusteilla on yksinomaisen tai ainakin ratkaisevan merkitys. (Laine 1993, 17-18.)

4.3. Poliittisiin virkanimityksiin liitetyjä motiiveja

Seuraavaksi tarkastellaan, millaisia vaikuttimia eli motiiveja poliittisilla virkanimityksillä on esitetty olevan eli miksi nimityksissä oletetaan haluttavan suosia ”omia miehiä ja naisia” ja miten suosiminen toteutetaan.

Merikoski luettelee neljä motiivia, jotka eivät ole oikeusjärjestyksemme mukaisia.

- 1) palkintamotiivi - viran antaminen palkkioksi puolueetyössä kunnostautumisesta,
- 2) puolueväen sijoittaminen valtion palkkalistoille siinä tarkoituksessa, että he virka-asemissaan toimisivat puolueen hyväksi,
- 3) ”syrjänsiirtomotiivi”
- 4) viran ”myynti” jäsenkirjaa vastaan - eli että henkilö saa viran suostuessaan liittymään puolueeseen

Merikoski katsoo lisäksi, että julkishallinnon periaatteiden kanssa ristiriidassa on, että ”puolueen sisäiseksi asiaksi” jätetään, kenet se tahtoo asettaa sen ”osuudeksi” valtapuolueiden kesken sovittuun virkaan. (Merikoski 1968, 76-77.) Kyse on ns. läänityksestä.

Laine käyttää nimityksiä vaikuttamismotiivi ja palkkiomotiivi. Niiden lisäksi voi Laineen mukaan ohi virkaylennysperusteisiin asiallisesti kuuluvien syiden vaikuttaa suosikkimotiivi, joka ei kuitenkaan välttämättä perustu yksinomaan puoluepoliittisiin näkökohtiin, vaan merkittävään virkaan nimitetään virkaiältään tai muutoin nuori hakija kokeneiden ja pätevien, virkaiältään vanhempien ehdokkaiden ohi. Laineen mukaan hallintoa ovat tarpeettomasti pöhöttäneet varta vasten poliittisista syistä perustetut ns. päällystakkivirat. Niissä toimivien on tarkoitus vahtia kilpailevan puolueen virkamiehen toimintaa. Poliittisten suhdanteiden vaihtuessa myös virkamiesten roolit vaihtuvat. (Laine 1993, 17-23.)

Merikosken syrjänsiirtomotiivia vastaavia virkanimityksiä ovat Laineella ”eläkevirat” tai ”kullatut tunkiot”. Laineen mukaan nimitykset palkkiovirkoihin edistävät urakiertoa puolueissa. Esimerkkeinä palkintoviroista Laine pitää Kelan, Ylen ja Veikkauksen johtajanimityksiä. ”Koron kasvattaminen” on Laineen mukaan motiivina nimitettäessä päivänpolitiikassa itsensä ryvettänyt poliitikko esim. Suomen Pankkiin. (Emt., 25-26.)

Laine tuo esiin myös Holkerin hallituksen aikaan esiintyneet pakastevirat, joissa henkilö nimitettiin, mutta nimitetty lykkäsi viran vastaanottamisen myöhemmäksi.

Laine ei tee juuri eroa sen suhteen, onko nimitettävällä virkamies- vaiko poliitikkotausta. Vaikuttamis- ja palkkiomotiivit voivat olla taustalla riippumatta siitä, nimitetäänkö virkaan

puoluejäsenyydellä varustettu virkamies vaiko poliitikko. Laineen mukaan vaikuttamismotiivi on kuitenkin etusijalla virkamiehiä nimitettäessä kun taas poliitikon tapauksessa on etusijalla palkitseminen.

4.4. Yhteenvetoa

Edellä on esitetty, mihin virkanimitykset pitäisi lainsäädännön mukaan perustaa. Virkanimitys- ja ylennysperusteina mainitaan kyky, taito ja koeteltu kansalaiskunto. Virkanimityksissä on noudatettava objektiivisuusperiaatetta ja tasapuolisuutta ja pyrittävä nimittämään henkilö, jolla pätevyyden ja asiallisen sopivuuden mukainen suurin kelpoisuus. Nimittäjälle jää kuitenkin juridisestikin harkintavaltaa. Nimitysperusteet eivät anna yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, kuinka viranhakijoiden erilaisia ansioita olisi painotettava ja miten ansioituneisuutta mitataan. Erityisesti koetellun kansalaiskunnan sisältö näyttäisi olevan epämääräinen.

Oikeudellisia virkanimityskriteereitä on arvosteltu epämääräisyydestä, mutta toisenlaistakin kritiikkiä on esitetty. Sen mukaan kelpoisuusehdot määritellään liiankin kapearajaisesti, mikä estää mm. virkamiesten liikkuvuutta hallinnon sisällä, ylläpitää ammattikunta- eli lähinnä juristimonopolia, haittaa hallinnon tehokkuutta ja koordinoitua ja rajoittaa monipuolisen työkokemuksen huomioimista viran hakijan ansioksi.

Merikosken suppeamman määritelmän sekä Rytkölen mukaan poliittisia ovat ainakin virkanimitykset, joissa poliittisesti sopivan nimittäminen syrjäyttää objektiivisin perustein pätevämmäksi ja sopivammaksi katsotun henkilön tai henkilöt. Määritelmä mahdollistaa sen, että objektiivisesti pätevin ja sopivin on myös poliittisesti ”sopiva”.

Merikosken laajempi määritelmä ja Laineen määritelmä laventavat poliittisen virkanimityksen käsitteen niin, että kaikki nimitykset, joissa on käytetty - tai voidaan ainakin väittää käytetyn - poliittista harkintaa, on nimettävissä poliittisiksi virkanimityksiksi riippumatta siitä, miten ratkaisevassa asemassa poliittinen ulottuvuus nimityksessä on. Sen mukaan on tulkittavissa niin, että jos / kun nimittäjä on poliittinen, myös nimitys on aina väistämättä poliittinen. Toisaalta laajan määritelmän mukaisesti voidaan katsoa, että virkanimitys on poliittinen, jos joku väittää oman objektiivisen tarkastelunsa niin osoittavan.

Niin suosiminen kuin syrjiminenkin poliittisin tai muin vastaavin perustein on kiellettyä. Yhdistyneenä nimittäjän oikeuteen ja suorastaan velvollisuuteen arvioida koulutuksen ja kokemuksen ohella viranhakijoiden henkilökohtaisia ominaisuuksia, näyttäisi rajanveto ”poliittisen” ja ”objektiivisin kriteerein” tehdyn nimityksen välillä olevan kuin veteen piirretty viiva.

5. Hallinnon politisoituminen tutkijoiden ja virkamiesten näkökulmasta

5.1. Mitä on hallinnon politisoituminen?

”En kuitenkaan usko, että sillä tiedollisella ja yhteiskunnallisella tasolla, jota lainvalmisteluun kykenevä henkilö edustaa, on yhtäkään ”puolueetonta” henkilöä. Jokainen näissä tehtävissä liikkuva henkilö, myös ns. asiantuntija on omaksunut tietyn arvojärjestelmän ja sitoutunut tiettyihin yhteiskunnallisiin intresseihin, joiden suhteen hän ei ole puolueeton ja jotka vaikuttavat hänen lausuntoihinsa ja kannanottoihinsa. Puoluepoliittisesti saattaa asiantuntija sanoa olevansa puolueeton. Mutta hän ei ole puolueeton suhteessaan yhteiskuntajärjestelmään eikä erilaisiin yhteiskuntapoliittisiin päämääriin.”

(Urho Kekkonen Lakimies-lehden haastattelussa 3.9.1970.)

Tämä presidentti Kekkosen haastattelulausunto on eräs useimmin siteerattuja kannanottoja keskustelussa, jota on käyty virkanimitysten ja hallinnon politisoitumisesta. Keskustelun alku ajoitetaan usein juuri 1960- ja -70-lukujen vaihteeseen ja se jatkui kohtalaisen vilkkaana läpi 1970-luvun (vrt. esim. Pekonen, 1995).

Ehkä kärjekkäin, monipuolisin ja kiinnostavin debatti aiheesta käytiin vuonna 1979 silloisen sisäasiainministeriön kansliapäällikön Arno Hannuksen ja oikeusministeriön lainvalmisteluosaston päällikön Antti Kivivuoren (sd) välillä. Tätä keskustelua analysoinyt Kyösti Pekonen (emt.) on määritellyt Hannuksen näkökulman perinteisen virkamiehen ideaalittyyppiseksi näkökulmaksi. Kivivuori puolestaan edusti keskustelussa pro-poliittista argumentointia. Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan tätä Hannuksen ja Kivivuoren väittelyä tarkemmin (luku 5.7.), on syytä selvittää, mitä hallinnon politisoitumisella tarkoitetaan.

Professori Veli Merikoski¹¹ tarkoittaa hallinnon politisoitumisella puoluepolitiikan vaikutusta julkiseen hallintoon, jolloin poliittisten puolueiden erityisintressit asettuvat etualalle syrjäyttäen yhtenäisen kansallisen politiikan toteuttamisen. (Merikoski, 1968.)

Krister Ståhlberg on esitellyt erilaisia tulkintoja siitä, mitä on politisoituminen. Ståhlberg rajoittaa politisoitumisen määritelmän synonyymiksi poliittiselle suosimiselle virkanimityksen tai -

---

¹¹ Merikoski (1905-82) on itsekin toiminut politiikassa. Hän toimi Suomen Kansanpuolueen puheenjohtajana 1958-61 ja Karjalaisen I. hallituksessa ulkoministerinä vuosina 1962-63. (Ks. esim. Suomalainen tietosanakirja 1991.)

ylennyksen yhteydessä. Politisoitumisen määrittää tällöin virkamiesten rekrytointi. Tämä on myös useimmissa maissa omaksuttu tulkinta ja tarkastelukulma politisoitumiseen Byrokratian politisoituminen riippuu Ståhlbergin kriteerin mukaan siitä, missä mitassa poliittiset kriteerit saavat suuremman painon rekrytoinnissa kuin perinteisemmät ansioituneisuuskriteerit. (Ståhlberg 1979, 365-368.)

Ståhlbergin mukaan politisoituminen voitaisiin määritellä myös virkamiesten asenteiden ja käyttäytymisen kautta. Hän kuitenkin näkee sen epäselvempänä määritelmänä kuin politisoitumisen sitomisen rekrytointivaiheeseen. Ståhlbergin mukaan virkamiehen, joka on nimitetty poliittisin perustein, odotetaan tekevän virassaan vastapalveluksia häntä virkaan ajaneelle puolueelle. Tilanne on hänen mukaansa erilainen, jos virkamiehellä ei ole poliittista kytkeä nimityksen yhteydessä. Tällainen virkamies kykenee omaksumaan puolueettoman hallinnon periaatteet, vaikka puolueettomuus ei Ståhlbergin mukaan edellytäkään virkamieheltä ”arvojen ulkopuolelle” asettumista.¹²

Ståhlberg huomauttaa, ettei ole kuitenkaan selvää, että poliittinen rekrytointi, politisoituminen, välttämättä tuottaa ”myöntöväisyyttä” virkamiehen taholta, vaan tuloksena voi olla tilanne, jossa ”koira pureekin isäntäänsä”.

Virkanimityksissä politisoituminen toteutetaan Ståhlbergin mukaan seuraavia keinoja käyttäen:

- 1) Puolueansioiden painottaminen enemmän suhteessa muodollisiin ansioihin.
- 2) Uusien virkojen perustaminen poliittisista syistä esim. vahtikoiran saamiseksi toisen puolueen edustajalle, ehdokkaan valmentamiseksi tulevia nimityksiä varten tai poliitikon palkitsemiseksi tai hankalan poliitikon syrjään siirtämiseksi.
- 3) Muodollisten pätevyysvaatimusten muuttaminen ennen viran julistamista haettavaksi.
- 4) Muodollisten hakemusten sivuuttaminen ja valinnan tekeminen ilmoittautumismenettelyn perusteella poliittisesti sopivien ehdokkaiden joukosta.
- 5) Virkojen paketointi yhteen ja sopiminen niiden jakamisesta.
- 6) Väliaikaisjärjestelyt, jolloin virkaa ei täytetä välittömästi ja viran väliaikainen hoitaja meritoituu tehtävään. (Ståhlberg 1979, 369-370.)

---

¹² Ståhlbergin näkemys painottuu siis toisin kuin Kekkosen, joka arvioi asiaa nimenomaan virkamiehen asenteiden ja arvojen näkökulmasta.

5.2. Poliittisesti edustuksellinen byrokratia

Mälkiä ja Stenvall (1994) ruotivat ristiriitoja korkeimpien virkamiesten ammatillisten ja poliittisten roolien välillä. He kutsuvat Suomen tilannetta poliittisesti edustukselliseksi byrokratiaksi. Se muodostuu, kun yhdistetään pysyvästi virkoihinsa nimitettävä virkamieskunta ja nimityksissä otetaan huomioon ammatillisten kriteerien ohella myös poliittiset kriteerit niin, että kaikki tärkeimmät yhteiskunnassa edustettuna olevat poliittiset voimat tulevat edustetuiksi myös hallinnossa.

Mälkiä ja Stenvall katsovat, että Suomen kaltaisissa maissa poliittisesti edustuksellinen byrokratia voidaan ymmärtää vaihtoehtona rotaatiojärjestelmälle eli järjestelmälle, jossa keskeiset virkamiehet vaihtuvat hallitusten mukana. Erityisesti poliittisesti edustuksellinen byrokratia näyttää sopivalta kolmessa tapauksessa: 1) pienissä maissa, 2) maissa, joissa on useita tärkeitä poliittisia puolueita, ei niinkään 1- tai 2-puoluejärjestelmissä, 3) maissa, joissa hallituskausien kestoa ei voida ennustaa.

Hallitusten mukana vaihtuvien virkamiesten rotaatiojärjestelmän toteuttamisessa Suomen kaltaisessa pienessä maassa on nähtävissä eräitä ongelmia. Ensinnäkin ongelmana on, mistä vaihtuva virkamieskunta otettaisiin ja mihin virkamiehet siirtyisivät virkakautensa jälkeen. Toisaalta nousee esiin kysymys, olisivatko potentiaaliset virkamiehet tarpeeksi kyvykkäitä toimimaan korkeimmissa virkatehtävissä. Kolmanneksi on kysyttävä, olisivatko tällaiset henkilöt halukkaita jättämään vanhan työnsä ottaakseen väliaikaisen aseman julkisen alan virkamiehinä etenkin, jos pestin kesto on epämääräinen.

Poliittisesti edustuksellisen byrokratian tärkeimpänä vahvuutena Mälkiä ja Stenvall pitävät sitä, että siten voidaan välttää rotaatiojärjestelmän tyypillisimmät ongelmat. Niitä ovat mm. hallituskausien alkuun ajoittuva tyhjäkäynti, jolloin uudet virkamiehet opettelevat tehtäviään ja toisaalta loppukaudet, jolloin virkamiehet hakevat uusia asemia tulevaisuuttaan silmällä pitäen.

Tärkeimmät heikkoudet mallissa ovat virkamiesten kyvykkyys, poliittisesti nimitettyjen virkamiesten lojaalisuus ja hallinnon sisäinen yhtenäisyys ja hallittavuus. Kyvykkyuden osalta huolen aihe on, syrjäyttääkö poliittinen sopivuus asiallisen kyvykkyuden. Lojaliteetin osalta kysymys on siitä, kenelle virkamiesten pitäisi olla lojaaleja. Poliittisesti nimitettyyn henkilöön voi kohdistua enemmän ristiriitaisia signaaleja kuin epäpoliittiselle virkamiehelle. Toisaalta lojaalisuus on ongelma kaiken tyyppisessä hallinnossa riippumatta siitä, onko se poliittisesti edustuksellinen vai ei. Lojaliteettiin läheisesti liittyvä kysymys on hallinnon sisäinen yhtenäisyys. Hallinnon politisoituminen voi luoda hallinnon sisään poliittisten linjajakojen ympärille muotoutuvan epävirallisen organisaation aiheuttaen ryhmien välillä mm. salailua ja syrjintää.

5.3. Politisoitumisen edut ja haitat

Varsin monipuolisen ja tiiviin kuvan virkamieskunnan keskuudessa 1970-luvulla politisoitumisen puolesta ja vastaan esitetyistä näkemyksistä antavat Salmisen ja Tynkkynen tekemät ministeriöiden kansliapäälliköiden haastattelut. Seuraavassa on tiivistetysti esitetty kansliapäälliköiden esiin tuomia politisoitumisen etuja ja haittoja. (Salminen-Tynkkynen 102-106, 1976.)

Etuja:

- * voitu rekrytoida ulkopuolelta päteviä henkilöitä
- * parantaa henkilökunnan tasoa
- * työväestön edustajien pääsy ylimmillekin virkapaikoille vaikuttaa joka suhteessa myönteisesti ja selkeyttävästi ministeriön toimintaan
- * koko yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset tulevat paremmin huomioon-otetuiksi myös virkamiestasolla
- * oman poliittisen ja yhteiskunnallisen näkemyksen entistä avoimempi tunnustaminen on vähentänyt vilpillistä oman toiminnan luonnehdintaa
- * tavoitetietoisempaa ja aktiivisempaa valmistelua
- * valmistelu monipuolistuu myönteisesti avoimemman poliittisuuden ansiosta
- * parantaa yhteydenpitoa ja voidaan paremmin ottaa huomioon poliittiset toteuttamisedellytykset
- * tukee kansanvaltaista järjestelmää
- * poliittisen johdon kannalta mahdollisuudet poliittisten näkökohtien esiintulemiseen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa paranevat.

Haittoja:

- * sitoutumattomien ja muiden puolueiden jäsenten syrjimin
- * virkamiesten klikkiytyminen puoluekannan mukaisesti ja siitä seuraava objektiivisuuden vaarantuminen
- * epäluuloisuutta virkamiesten välillä, avoimen keskustelun välttely
- * poliittisin perustein nimitetty on lojaalimpi omaa puoluettaan kuin eri puolueesta olevaa ministeriä kohtaan
- * puoluetöimistöjen vaikutus lopullisiin ratkaisuihin huomattava - virkamiehet haluavat tehdä puolueelleen palveluksia
- * keskeiset asiat valmistellaan muualla kuin ministeriössä
- * puolueet pyrkivät vaikuttamaan virkakoneistoon ohi parlamentaarisen järjestelmän
- * työmoraali ja työmotivaatio heikkenee
- * lisää henkilöstön tarvetta
- * poliittinen aktiivisuus ei aina ole myös muuten aktiivisuutta
- * pätevyys laskee politisoitumisen seurauksena

- * alentaa objektiivista harkintaa ja toiminnan tehokkuutta
- * ”kansakunnan kokonaisuus” joskus unohtuu
- * hankaloittaa yhteistyötä
- * osa henkilöstöstä saattaa joutua ”syrjään”

5.4. Johtavien virkamiesten näkemyksiä 1990-luvulla

Mälkiä ja Stenvall (1994) ovat analysoineet vuonna 1993 kerätyn empiirisen haastatteluaineiston pohjalta, kuinka hallinnon politisoituminen käytännössä toimii. Haastatteluissa oli mukana 38 valtion hallinnon johtavaa virkamiestä: ministeriöiden kanslia-, osasto- ja toimistopäälliköitä. Vastaajajoukko kattaa lähes puolet valtion huippuvirkamiehistä. Kiinnostuksen kohteena olivat korkeiden virkamiesten asenteet politiikkaa, poliittisia nimityksiä ja virkamiesten poliittista roolia kohtaan. Tutkijat löysivät viisi eri asennekategoriaa:

- 1) kieltäjät
- 2) luopujat
- 3) ammattimaiseen rooliin sopeutujat
- 4) työtoverit
- 5) poliitikot

Ensimmäinen ryhmä kielsi, että heitä olisi nimitetty poliittisin tai edes osittain poliittisin perustein. He luonnehtivat itseään epäpoliittisiksi ja sitoutumattomiksi ja olivat siitä ylpeitä. Tyypillinen tämän kategorian haastatellun kommentti oli, että Suomessa on paljon poliittisesti nimitettyjä virkamiehiä, mutta omassa ministeriössä tai omalla osastolla heitä ei juuri ole.

Luopujien joukkoon lukeutuvat myönsivät olleensa aiemmin poliittisesti aktiivisia mm. oman puolueensa asiantuntijaelimissä ja että politiikalla oli osuutta nimityksen saamiseen. He ilmoittivat kuitenkin luopuneensa politiikasta. Tähän ryhmään lukeutuvat kokivat poliittisen aktiivisuuden olevan jotenkin häpeällistä korkealle virkamiehelle.

Sopeutujat myönsivät poliittisen mielipiteensä ja sen, että se on voinut osittain vaikuttaa nimityksen saamiseen. He kuitenkin korostivat toimivansa virkamiehenä ammattimaisesti. He myös korostivat perinteistä työnjakoa politiikan ja hallinnon välillä, jolloin virkamies on enemmän väline kuin aktiivinen osallistuja toimintapolitiikan muotoilussa. Ministeriössä sääntö on, että virkamiehet ovat lojaaleja omalle ministerilleen.

Työtoveri-kategorian virkamiehet katsoivat toimivansa yhteistyössä poliitikkojen kanssa ja kokivat olevansa pikemminkin heidän työtovereitaan kuin alaisiaan. Nämä virkamiehet katsovat, että sekä

poliitikot että virkamiehet vaikuttavat poliittiseen prosessiin, mutta eri näkökulmista. Jakolinja politiikan ja hallinnon välillä on epäselvä ja määrittelemätön. Virkamiehen asiantuntijaroolia korostetaan. Tämän joukon mielestä virkamiehen etiikkaan kuuluu suoranainen velvollisuus esittää poliitikkojen käsityksestä eriävä mielipiteensä, jos siihen on hyvät perusteet. Kun päätökset on tehty, suu on pidettävä kiinni.

Poliitikko-virkamiesten katsottiin osallistuvan aktiivisesti poliittiseen prosessiin. Jos he ovat tyytymättömiä oman ministerinsä päätöksiin, he ottavat yhteyttä johonkin muuhun valtioneuvoston jäsenen tai omaan puolueeseensa ja ajavat kantaansa sitä kautta. Ongelmia syntyy erityisesti silloin, jos ministeri on eri puolueesta kuin virkamies. Tähän kategoriaan ei yksikään haastateltu virkamies itse myöntänyt kuuluvansa, vaan aina kyseessä oli ”joku muu”. Tutkijat tulkitsevat, että korkeimmat virkamiehet eivät pidä poliitikko-virkamies -tyyppiä hyväksyttävänä hallinnossa. Toisaalta jotkut haastatellut katsoivat, että poliittisilla virkamiehillä on usein hyvä etiikka. He eivät lobbaa ministeriään vastaan sen useammin kuin muutkaan virkamiehet.

Virkamiehiltä kysyttiin viisiportaisella asteikolla arviota vaikutusvallastaan. 28 vastaajaa 38:sta eli 74 prosenttia arvioi, että virkamiehillä on melko paljon vaikutusvaltaa politiikkaan. Kahden vastaajan mielestä valtaa on erittäin paljon. Vain kolme vastaajaa arvioi vaikutusvallan melko vähäiseksi eikä yksikään pitänyt valtaa hyvin vähäisenä. Virkamiehet näkevät siis itsensä melko vaikuttavina toimijoina. Lisäksi 23 vastaajaa arveli, että lähitulevaisuudessa vaikutus säilyy entisellään ja 10 arvioi sen kasvavan ja vain viisi sen laskevan.

Mälkiän ja Stenvallin mukaan osittain vetäytyminen poliittisesta ammattimaisen roolin suuntaan näyttää aiheutuvan byrokratian sisäisten paineiden johdosta. Vahvistamalla epäpoliittisen ammattilaisen kuvaa, korkeimmat virkamiehet pyrkivät luomaan hyväksyttävämmän kuvan itsestään. Vetäytyminen saattaa olla myös taktiikkaa. Painottamalla ammattimaista rooliaan, virkamiehet ovat kykeneviä työskentelemään kaikkien kanssa ja saavat paremmin näkemyksensä hyväksytyiksi. Kolmantena mahdollisuutena tutkijat esittävät, että tullessaan korkeille virkapaikoille, virkamiehet katsovat olevansa politiikan yläpuolella.

5.5. Poliitiikan vaikutus nimityksissä

Krister Ståhlberg (ks. Aho 1996, 92) on tutkinut valtioneuvoston vuosina 1972 - 1981 valmistelemissä nimityksissä. Tutkimuksen kohteena oli yhteensä 491 eri virkanimitystä. Poliittiseksi virkanimitykseksi määriteltiin nimitys, jossa muodollisin perustein ansioituneempi hakija syrjäytettiin henkilöllä, joka oli poliittisesti ansioituneempi. Tutkimuksessa puoluepoliittisia ansioita ei luettu tasavertaisiksi ansioiksi virkamiespalvelun suhteen.

Ståhlbergin päättely nojautui nimitysasiakirjoja tarkastelemalla suoritettuun yleisten virkaylennysperusteiden tulkintaan ja toisaalta virkamiestarkkailijoiden näkemyksiin. Tutkimustulokseksi saatiin, että runsas kolmannes kymmenvuotiskaudella suoritetuista virkanimityksistä oli puoluepoliittisia. (Aho 1996, 94.)

Aho (emt. 95) huomauttaa, että arvioijien asenteet ja omat poliittiset katsomukset saattavat huomattavastikin vaikuttaa arvioinnin tuloksiin. Tulokset ovat siten sidoksissa arviomiesten käsityksiin poliittisesta ja ei-poliittisesta virkanimityksestä.

Juha Vartolan ja Klaus af Ursinin (1987) tutkimuksessa virkanimitysten poliittisuutta pyrittiin selvittämään kysymällä virkamiehiltä itseltään, oliko omalla poliittisella kannalla vaikutusta oman nykyisen toimen saantia koskevaan nimityspäätökseen. Tutkimuksessa olivat mukana sekä valtion että kuntien hallintovirkamiehet. Virkamiesten omaa poliittista kantaa ei tutkimuksessa suoraan kysytty.

Taulukko 1.						
<i>Virkamiehen poliittisen kannan vaikutus hänen vastaushetkellä hoitamansa toimen saamiseen (%)</i>						
	minis- teriöt	keskus- virastot	lääninhal- litukset	kau- pungit	muut kunnat	yhteensä
oli vaikutusta	19	10	20	41	19	23
vaikea sanoa	18	7	12	16	15	13
ei vaikutusta	63	82	69	43	65	63
yhteensä	100	100	100	100	100	100
n	(204)	(353)	(194)	(391)	(248)	(1390)

(Vartola & Ursin 1987, 95.)

Valtion hallinnossa politiikka näyttäisi vaikuttaneen eniten lääninhallinnossa, jossa 20 prosenttia vastanneista arvioi poliittisella kannallaan olleen vaikutusta nimitykseen ja ministeriöissä, joissa 19 prosenttia arvioi samoin. Sen sijaan vain joka kymmenes keskusvirastojen virkamiehistä ilmoittaa tullessaan poliittisesti nimitetyksi. Ministeriöiden virkamiehissä on eniten sellaisia, jotka eivät täysin ole selvillä politiikan osuudesta omaan nimitykseensä. (Emt., 95.)

Tutkijat huomauttavat olevan ilmeistä, että taulukon perustana oleva kysymys jakaa virkamiehet sen mukaan, kuka myöntää politiikan vaikuttaneen nimitykseensä ja kuka ei. Suoranaista totuutta kustakin virkanimitystilanteesta se ei sinällään kerro. (Emt., 96.)

On syytä huomata, että valtion hallinnossa poliittisen kannan vaikutus arvioidaan nimityksissä selvästi vähäisemmäksi kuin etenkin kaupunkikunnissa, sillä ”vain” 15 prosenttia valtion hallintoon nimitetyistä arvioi politiikalla olleen vaikutusta. Poliittisten virkanimitysten osuus olisikin tämän tutkimuksen perusteella noin puolet pienempi verrattuna siihen, mitä Ståhlberg vuosien 1972-81 nimityksistä esittää (vrt. luku 6). Vartolan ja Ursinin tutkimusaineisto on kerätty vuonna 1984. Eron voisi arvella johtuvan paitsi erilaisesta tutkimusmenetelmästä ja jossain määrin eroavasta otoksesta myös siitä, että 1980-luvun puoliväliin tultaessa poliittisten seikkojen painoarvo nimityspolitiikassa olisi vähentynyt.

Ainakin entinen oikeuskansleri Kai Korte antaa synninpäästön 1980-luvulle muistelmateoksessaan. ”Kun Kalevi Sorsa 1980-luvulla jälleen oli pitkään pääministerinä, en enää havainnut, että virkoja olisi juurikaan jaeltu poliittisin perustein. Vasta kun kokoomus vuosikymmenen lopulla pääsi hallitukseen, se melko räikeästi syyllistyi tähän oppositiosta käsin tuomitsemaansa menettelyyn.” (Korte 1992, 217.)

Taulukko 2.				
<i>Virkamiehen poliittisen kannan vaikutus hänen vastaushetkellä hoitamansa toimen saamiseen eri henkilöstöryhmissä</i>				
OLIKO POLIITTISELLA KANNALLA VAIKUTUSTA?				
	KYLLÄ %	VAIKEA SANOA %	EI %	(n)
virastopäälliköt	48	24	28	(29)
osastopäällikkötaso	30	11	59	(74)
toimistopäälliköt	13	13	73	(143)
esittelijätaso	12	10	78	(504)
VALTIO YHTEENSÄ	15	11	73	(750)

(Vartola - Ursin 1987, 95.)

Kun tarkastellaan politiikan vaikutusta valtion eri henkilöstöryhmissä, huomataan, että virkahierarkian huipulla vaikutus on tuntuvin. Valtion virastopäälliköistä puolet ilmoitti tulleen nimitetyksi ainakin osittain poliittisin perustein ja vain runsas neljännes heistä kieltää politiikan lainkaan vaikuttaneen nimitykseensä. Osastopäällikkötasosta puolestaan 30 % katsoi politiikan vaikuttavan asiaan. Esittelijätason virkamiehistä erottuivat merkittävästi eri alojen päälliköt, joista yli kolmannes katsoi poliittisen kantansa vaikuttaneen toimen saantiin. (Emt., 95.)

Virkamiehiltä kysyttiin myös yleisemmin uralla etenemiseen vaikuttavista tekijöistä sekä omassa työyksikössä että julkisessa hallinnossa yleensä. Tutkijat antoivat 15 valmista vaihtoehtoa, joiden

urakehitystä edistävää / hidastavaa vaikutusta vastaajat arvioivat sekä oman työyksikkönsä että koko julkisen sektorin osalta. Oikea puoluekanta ja yhteiskunnalliset näkemykset nousi arvioissa varsin korkealle. Sitä tärkeämmäksi etenemiselle omassa työyksikössä arvioitiin kuitenkin työkokemus, koulutus, henkilökohtaiset kyvyt ja lahjakkuus sekä virkaikä. Muualla julkisessa hallinnossa oikea puoluekanta ja oikeat yhteiskunnalliset näkemykset arvioitiin tärkeämmäksi uralla etenemisen perusteeksi kuin omassa työyksikössä. Tämä ristiriita oman työyksikön ja muun hallinnon välillä kuvastaa asennetta ”enhän minä, mutta ne muut / eihän sitä meillä, vaan muualla”.

Mielenkiintoista on sekin, että vaikka sopiva yhteiskunnallinen *näkemykset* nähtiin uraa edistäväksi, kuitenkin toisaalta arvioitiin, että *aktiivisuus* (kursivoinnit OR) yhteiskunnallisissa asioissa kuuluu urakehitystä vähiten edistäviin tekijöihin. Osa arvioi sen olevan uralla etenemisen kannalta jopa haitallista. (Vartola & Ursin 1987, 100-101.)

Tämä virkamiesten käsitys on linjassa sen kanssa, mitä keskustapuolueen puoluesihteerin Pekka Silvola lausui Suomen Kuvalehden haastattelussa jo vuonna 1969: ”Jos johonkin virkaan on kaksi samanarvoista hakijaa, niin kyllä me asetamme jäsenkirjan haltijan piirun verran edelle. Toisaalta meidän keskuudessa saatetaan todeta, että se on liian kova puolue mies eli jäsenkirjasta saattaa olla haittaakin.” (Aho 1996, 150.) Toisin sanoen eduksi on olla vähän poliittinen, mutta liika poliittisuus onkin jo haitta. Tätä voi pitää varsin luonnollisena asenteena: harva esimies haluaa itseään pätevämpiä alaisia, ainakaan sellaisia, jotka kilpailevat samalla osaamisalueella. Voisi siis päätellä, että puolueet ja nimityksiä valmistelevat päätöksentekijät (ministerit) eivät halua päästää hallintoon omista riveistänsäkään henkilöitä, joilla voisi ilmetä voimakkaita kilpailevia näkemyksiä ja pyrkimyksiä.

5.6. ”Poliittisten” ja ”epäpoliittisten” virkamiesten asenteet

Karhunen (1990) on tarkastellut yksityiskohtaisemmin Vartolan ja Ursinin tutkimusaineiston pohjalta, millaisia mielipide- ja muita eroja on politiikan vaikutuksen nimityksessään myöntäneiden ja muiden virkamiesten välillä.

Karhunen (emt., 119-120) mukaan yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaneissa on muita koulutusryhmiä enemmän sellaisia, jotka myöntävät poliittisen kannan vaikuttaneen virkanimitykseensä. Oikeustieteellisen koulutuksen saaneilla koulutus jo sinänsä edistää uralla etenemistä, samoin virkaiän karttuminen. Ns. asiantuntijakoulutuksen saaneilla sisällöllinen asiantuntemus yhdessä viranhoidollisen kokemuksen kanssa auttaa ylenemään.

Suhtautumisessa hallinnon politisoitumiseen virkamiehet erottuivat selvästi toisistaan sen mukaan, miten he arvioivat poliittisen kantansa vaikuttaneen nimitykseensä. Poliittisen kannan vaikutuksen nimityksessään myöntäneistä 35 prosenttia allekirjoitti väitteen, että hallinnon politisoituminen on vähentänyt virkamiesten riippumattomuutta. Poliittisen kannan vaikutuksen kieltäneistä väitteeseen yhtyi 67 prosenttia. Poliittiset virkanimitykset ovat yleistyneet liikaa -väitteeseen yhtyi 80 prosenttia ”epäpoliittisista”, mutta vain 40 prosenttia ”poliittisista” virkamiehistä. Puolueeseen kuuluvalla ja poliittisesti sitoutuneella virkamiehillä on taipumus toimia virkamiehenä puolueellisesti -teesin myönsi 20 prosenttia ”poliittisista” ja lähes puolet ”epäpoliittisista” virkamiehistä.

Väitteestä, jonka mukaan virkamiesten tulisi välttää aktiivista toimimista puolueissa, oli samaa mieltä 25 prosenttia poliittisen kannan vaikutuksen myöntävistä ja 43 prosenttia sen kieltävistä virkamiehistä.

23 prosenttia ”poliittisista” ja 31 prosenttia ”epäpoliittisista” oli sitä mieltä, että virkamiesten voimakkaampi keskinäinen solidaarisuus ja ”ammattikuntahenki” edistäisivät hallinnon tarkoituksia. Poliittisesti sitoutumattomien virkamiesten urallaetenemistä poliittisesti sitoutuneita huonommaksi arvioi 40 prosenttia poliittisten kriteereiden vaikutuksen myöntäneistä ja 67 prosenttia ne kieltäneistä virkamiehistä. (Emt., 124.)

Virkamiesten kysyttiin myös eräiden sellaisten ominaisuuksien tärkeyttä omien tehtävien kannalta, jotka ovat korostuneet hallinnon politisoitumisen myötä.

Kysytyt ominaisuudet olivat:

- 1) Virkamiehen on nautittava jonkin puolueen hyväksyntää tai tukea.
- 2) Virkamiehen on tunnettava poliittisten puolueiden ideologiat, kannanotot ja toiminta.
- 3) Virkamiehen on tunnettava kulloinkin hallitusohjelma.
- 4) Virkamiehen on kyettävä määrittelemään ”poliittisesti mahdollinen” suhteessa oman tehtäväalueen ja sen eturyhmien tavoitteisiin.

Karhunen toteaa, että poliittisen kannan vaikutuksen virkanimityksensä myöntävät pitivät jokaista ominaisuutta erittäin tai melko tärkeänä selvästi useammin kuin muut virkamiehet. Poliittisesti mahdollisen taitamista (ominaisuus 4) piti tärkeänä 85 prosenttia politiikan myöntävistä ja 59 prosenttia kieltävistä: Hallitusohjelman tuntemisen osalta prosentit olivat vastaavasti 78-60 ja poliittisten puolueiden ideologioiden, kannanottojen ja toiminnan tuntemuksen 62-42. Poliittisin

kriteerein valitut pitivät siis poliittisten kantojen huomioon ottamista virkatyössään tärkeämpänä kuin poliittisten kriteereiden vaikutuksen virkavalintaansa kieltävät virkamiehet.

Mielenkiintoisen väliryhmän muodostavat ne virkamiehet, joille oli vaikea sanoa, vaikuttiko poliittinen kanta heidän nimitykseensä vai ei. Tästä ryhmästä löytyi useimmin hallitusohjelman ja puolueiden tuntemuksen tärkeyttä korostavia. Hallitusohjelman tuntemista piti merkittävänä 82 ja puolueiden tuntemuksen tärkeyttä painotti 67 prosenttia tämän ryhmän vastaajista. Poliittisesti mahdollisen taitamista piti tärkeänä 79 prosenttia.

Jonkun puolueen hyväksynnän tai tuen nauttimista pidettiin kaikissa ryhmissä vähemmän tärkeänä, vaikkakin poliittisin kriteerein valitut pitivät puolueen tukea tärkeämpänä (27 %) kuin ei-poliittisin kriteerein valitut (14 %). ”Väliryhmän” prosenttiluku oli sama kuin ”poliittisten” eli 27. Nimityksensä vaikuttamista epävarmojen joukossa vastaukset painottuivatkin jokseenkin samoin kuin ”poliittisten” joukossa. Virastotyypeittäin tarkasteltuna poliittistaidolliset ja -tiedolliset ominaisuudet korostuivat valtion hallinnossa erityisesti ministeriöiden virkamiesten näkemyksissä. (Emt., 125-128.)

Virkamiesten lojaalisuutta käsitelleessä alaluvussa painottui hallitusohjelman ja poliittisten tahojen kannanottojen tärkeys virkatyön ohjenuorana ja lojaalisuuden kohteena. Verrattuna tätä virkamiesten näkemyksiin, voisi tehdä hieman yllättävän johtopäätöksen, että politiikan nimityksissään myöntävät ovat perusasenteensa puolesta lähempänä lojaalia virkamiestä kuin politiikan kieltävät.

Kun tarkastellaan virkamiesten kontakteja ulkopuolisiin tahoihin, huomataan poliittisen kannan vaikutuksen myöntävillä virkamiehillä olevan selvästi enemmän kontakteja poliittisiin päätöksentekijöihin kuin poliittisen vaikutuksen kieltävillä virkamiehillä. Eniten tätä yhteydenpitoa on ministeriövirkamiehillä. Yhteydenpidossa poliitikot ovat useimmiten aloitteentekijöinä.

Oman tehtäväalueen etujärjestöihin ja muihin julkisen hallinnon viranomaisiin poliitiikan myöntävillä on hieman enemmän kontakteja, mutta kontakteissa yksityisiin yrityksiin ja kansalaisiin ei ole mainittavia eroja. ”Väliryhmä” sijoittuu tässäkin tarkastelussa lähemmäs poliittisten ryhmää. Kansainvälisiä kontakteja oli politiikan myöntävistä 60 prosentilla ja kieltävistä 50 prosentilla. (Emt., 128-130.)

Tuloksista käy ilmi, että poliittisen kannan vaikutuksen nimitykseensä myöntävillä virkamiehillä on enemmän aktiivisuutta osallistua tieteelliseen jatkokoulutukseen ja tieteellisiin tilaisuuksiin. He myös kirjoittavat enemmän ammatillisia tai työhön liittyviä julkaisuja. Karhunen tekee tästä johtopäätöksen, että osaksi poliittisin kriteerein valitut eivät ole pelkästään poliittisesti ansioituneita, vaan myös aktiivisia kehittämään itseään ammatissaan, mikä puolestaan vaikuttaa myönteisesti uralla etenemiseen. (Emt., 136.)

5.7. Poliitiikan puolesta ja sitä vastaan - Kivivuori vs. Hannus

Kiivainta debattia hallinnon politisoitumisen ja poliittisten virkanimitysten merkityksestä hallinnon kannalta on käyty kahden virkamiehen, Arno Hannuksen ja Antti Kivivuoren välillä. Sisäministeriön kansliapäällikkönä toiminut Hannus kirjoitti näkemyksistään kirjaseen *Virkamiehen näkökulmasta* (1979), jonka alaotsikkona on *Virkamiehen puolueettomuuden puolustus*. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston päällikkö Antti Kivivuoren kritiikki julkaistiin *Politiikka*-lehden numerossa 4/1979.

Hannus on kansliapäällikkönä päässyt sanomaan sanansa myös Salmisen ja Tynkkysen kokoamaan luetteloon. Hänen näkemyksensä vastaavat listassa esitetyt haittoja. Kivivuoren näkemys puolestaan myötäilee kansliapäälliköiden esiin tuomia etuja.

Hannuksen keskeinen teesi on, että puolueeseen kuuluva tai sitoutunut virkamies on sitoutunut puolueellisuuteen. Sitoutumaton ja puolueeton virkamies on sitoutunut puolueettomuuteen (Hannus 1979, 50). Hannuksen mukaan puolueettomat virkamiehet voivat varmuudella paremmin taata hallinnossa asioiden hoitamisen tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja kokonaisedun vaatimukset huomioon ottavalla tavalla (emt., 45).

Hannuksen mukaan virkamiehen puolueettomuus on puolueeseen kuulumattomuutta ja objektiivisuutta. Hannus määrittelee puolueet eturyhmiksi, jotka ajavat tiettyjen piirien etuja tai ainakin tietyn maailmankatsomuksen tai yhteiskuntanäkemyksen omaavien tavoitteita. Puolueeseen sitoutunut henkilö on hänen tulkintansa mukaan siten jo käsitteellisesti puolueellinen ja ”sitoutuessaan luopunut ainakin tiettyyn mittaan saakka ajatustensa ja mielipiteittensä vapaudesta ja oman järkensä käyttämisestä.” Hannus myöntää, että sitoutumattomien ja puolueettomien joukossa on kuitenkin paljon oikeistolaisesti ajattelevia, lähinnä keskustalaisesti asennoituvia ja huomattavan paljon sellaisiakin, joiden sympatiat kohdistuvat lähinnä vasemmistoon.

Lisäksi on Hannuksen mukaan niitä, jotka ovat ”kertakaikkiaan” puolueettomia. “He saattavat olla joissakin asioissa (vaikkapa mitä tulee kuriin ja järjestykseen yhteiskunnassa) hyvinkin tiukalla kannalla, mutta omata toisissa asioissa (niin kuin erilaisten yhteiskunnallisten uudistusten kohdalla, sanotaan nyt vaikkapa kysymyksen ollessa asunto-olojen kehittämisestä, maapolitiikasta, ympäristönsuojelusta jne.) hyvinkin edistykselliset mielipiteet. Etenkin heille tehdään vääryyttä, jos heitä yritetään väkisin leimata oikeistolaisiksi tai vasemmistolaisiksi, mutta väärin tällainen leimaaminen on niidenkin sitoutumattomien osalta, jotka eivät ole ehdottoman puolueettomia. Sitä, että he haluavat olla sitoutumatta, olisi arvostettava” (emt., 50-52).

Hannuksen mukaan puolueiden motiivina on useimmiten halu saada virka miehityksi henkilöllä, joka jatkuvasti puolueelleen uskollisena tekee sille palveluksia ja ajaa sen etuja, toisin sanoen toimii virassa puolueellisesti ja näin myös varsin usein tapahtuu.

Vaikka Hannus kiivaasti puolustaa sitoutumattomuutta ja puolueettomuutta, hän tulee kuitenkin teoksessaan monissa kohdin osoittaneeksi oikeaksi Urho Kekkosen kannanoton ottaessaan kantaa mm. puolue-elämän tilaan, puolueiden toimintaan ja kansanedustajien pätevyyyteen.

Hannus päättää teoksensa lukuun, jossa hän arvostelee olemassa olevien puolueiden ohjelmia ja hahmottelee ajatusleikkinä puolueettomien ohjelmaa: ”Maan asiat on hoidettava ja yhteiskuntaa on kehitettävä siten kuin oikeudenmukaisuus ja kansan kokonaisedut edellyttävät, turvallisuuteen sekä tasa-arvoiseen henkiseen ja aineelliseen hyvinvointiin pyrkien.” Pelkistetyimmillään kysymys on Hannuksen mukaan siitä, että on tehtävä siten kuin on oikein ja kokonaisedun kannalta järkevää (emt., 89-90).

Kriitikko voisi luonnehtia Hannuksen ohjelmaluonnosta naiiviksi. Todennäköisesti ainakin tämän päivän Suomessa jokainen puolue voisi allekirjoittaa tuon ohjelman. Ongelmaksi edelleen jää, miten määritellään mm. käsitteet ”oikeudenmukainen”, ”tasa-arvoinen” ja ”kokonaisetun” niin, että niistä vallitsee yhteisymmärrys.

Antti Kivivuori arvioi Hannuksen ja eräiden muiden virkamiesmoraalikeskusteluun osallistuneiden, mm. Kai Kortteen, näkemyksiä Politiikka-lehden (4/1979) artikkelissa. Kivivuori arvostelee Hannuksen luonnehdintaa virkamiehen puoluejäsenyyden merkityksestä vääräksi. Puolueen jäseneksi liittyvä henkilö ei hänen mukaansa sitoudu tietynlaiseen virkatoimintaan, eikä puolue voi velvoittaa jäseniään ratkaisemaan virka-asioita puolueen toivomalla tavalla. Kivivuori myös luettelee lukuisia johtavissa asemissa olevia virkamiehiä nimeltä ja kysyy, haluaisiko Hannus luonnehtia määreillään heidän virkatoimintaansa. Edelleen hän kysyy, olivatko Urho Kekkonen, J. K. Paasikivi ja K. J. Ståhlberg virkamiesaikanaan puolue toimintaan osallistuessaan ”tiettyyn mittaan saakka luopuneet oman järkensä käyttämisestä” (emt., 271-273).

Kivivuoren havaintojen mukaan puolue toimistot eivät myöskään käytännössä määräile puoluejäsenyyden omaavien virkamiesten virkatoimien sisältöä. Kivivuoren mukaan vaikuttamissuhde toimii pikemminkin toisin päin: puolueet kysyvät virkatehtävissä olevien jäsentensä käsityksiä. Hänen mielestään pitäisi kysyä pikemminkin sitä, vaikuttavatko joiden virkamiesten kannanotot liiallisesti puolueiden ratkaisuihin.

Kivivuori arvioi pisteliäästi myös Hannuksen näkemystä ”kertakaikkiaan ehdottoman puolueettomista” virkamiehistä huomauttamalla, että esimerkissään Hannus näkee arvattavasti oman

kuvansa. Kivivuoren mukaan lukija saa vaikutelman, että ehdottoman puolueettomalla henkilöllä on oltava vähintään kahden eri aatesuunnan näkemyksiä. Kivivuori kysyy, pitääkö näkemysyhdistelmän rakentua oikeisto/vasemmisto -rajan poikki vai lukeeko Hannus ehdottoman puolueettomiin sellaisenkin puolueisiin kuulumattoman henkilön, joka ilmoittaa ettei ole ”koskaan peittänyt porvarillisuuttaan”.¹³ Hän ihmettelee, onko virkamies, joka käytännön toiminnassaan esittelee edistyksellisen asuntopoliittisen suosituksen tai tiukan linjan oikeistolaisen ratkaisun järjestysasioissa samalla ehdottoman puolueeton (emt., 273-274).

Kivivuori toteaa, että poliittisesti sitoutumattomienkin virkamiesten toimintaa on oikeus arvostella ja luonnehtia yhteiskunnallisin käsittein ja huomauttaa, että poliittista vallankäyttöä on aina pyritty naamoioimaan. Eräs tapa on selittää se kaikkien hyvää tarkoittavaksi, puolueettomaksi, sitoutumattomaksi. Tätä Kivivuori pitää yhteiskunnallisena epärehellisyytenä. Kivivuori vihjaa artikkelissaan myös Hannuksen poliittisiin kytkentöihin tuomalla esiin, että tämä on tullut valituksi sisäasiainministeriön virkaan keskustapuolueen äänillä.

Kivivuori teillaa virheelliseksi käsityksen, että virkamieskunnan politisoituminen olisi tuore ilmiö. Hannuksen mukaan ”aikaisemmin pidettiin luonnollisena, jopa monesti suorastaan edellytettiin, että virkamies on puolueeton”. Kivivuori muistuttaa, että mm. kansanedustajista huomattava osuus on ollut julkisen toimen haltijoita koko yksikamarisen eduskunnan ajan.¹⁴ Kivivuoren mukaan luvut eivät viittaa siihen, että virkamiehet olisivat olleet täydellisen puolueettomia, kun heitä eduskunnassakin oli. Ennen sotia virkamiesedustajista selvästi alle 20 prosenttia edusti vasemmistoa, sodan jälkeen noin kolmannes ja 40 prosenttia vuonna 1979.¹⁵

¹³ Sitaatti viittaa tuolloin oikeusministeriön kansliapäällikkönä toimineen Kai Kortteen lausuntoon mm. Aamulehdessä 6.5.1979.

¹⁴ Julkisen toimen haltijoiden osuus eduskunnassa Kivivuoren mukaan: 1907-17: 29,5 %; 1919-39: 25,2 %; 1945-58: 22,2 %; 1979: 30,0 %.

¹⁵ Ilkka Ruostetsaari (1997, 44) on tutkinut samaa ilmiötä. Ruostetsaaren tulokset tukevat Kivivuoren tulkintaa.

Julkisen sektorin ammasteista valittujen kansanedustajien osuudet puolueittain ja kausittain (%)

kausi	KOM	SDP	VIHR	KESK	LKP	RKP	SKL	KOK	IKL	SMP	YHT
1907-1917	-	12.6	-	19.5	4.2	55.0	-	43.5	-	-	29.3
1919-1939	3.9	14.5	-	20.4	48.0	33.9	-	41.1	75.0	-	24.6
1945-1962	8.6	18.8	-	18.6	53.1	25.4	-	41.1	-	-	21.7
1966-1995	31.8	45.7	35.2	32.0	56.5	45.6	42.5	42.9	-	52.9	40.2

Kivivuori arvelee, että Hannuksen ja Kortteen kritiikin motiivina ovat tosiasiaissa poliittiset syyt: ”He ihannoivat ja kaiholla muistavat aikaa, jolloin virkamieskunta oli homogeenisen porvarillinen ja puoluejäsenenä pelkästään porvarillisissa puolueissa. Virkamiesten poliittisen jakautuman muutos on ärtymyksen aihe.” (Emt., 277-279.)

Siinä missä Hannus (1979, 56-65) korostaa ehdotonta kuuliaisuutta ja lojaalisuutta esimiehelle Kivivuoren määritelmän mukaan virkamiehen moraalialla on arvioitava käyttäytymisen sisällön perusteella. Ratkaisevaa on yhteiskunnallinen kokonaisvaikutus. ”Virkatoiminnassa on haettava aina ratkaisuja, jotka parhaimmin turvaavat sosiaalisen vastuun ja yhdenvertaisuuden lähtökohdista käsin ihmisarvoisen elämisen perustavimmat edellytykset.” Menettelyvaatimuksena Kivivuori esittää, että on nähtävä ratkaisun merkitys eri väestöryhmille ja tämä myös avoimesti ilmaistava. Kolmantena hän korostaa työn määrää ja tuloksia. (Emt., 284.)

Käytyä keskustelua on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisella tavalla analysoinut Kyösti Pekonen teoksessaan Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa? (1995). Hän on kiinnostunut erityisesti siitä, mitä ”poliittisissa nimityksissä” tai ”poliittisissa virkanimityksissä” kirjoittajat tarkoittavat ”poliittisella” (emt., 65).

Pekonen tulkitsee pro-poliittisten argumentojien (mm. Kekkonen ja Kivivuori) yhteiseksi lähtökohdaksi politiikan samaistaminen arvoihin ja yhteiskunnallisiin intresseihin. Koska jokaisella on arvoja ja intressejä, kukaan ei voi olla niiden suhteen puolueeton, vaan jokainen on tässä suhteessa puolueellinen eli poliittinen. Tärkeintä kuitenkin Pekosen mukaan on, että arvot ja intressit ovat yhteiskunnallisia. Ne riippuvat ja varioivat yhteiskuntaryhmittäin (emt., 72-73).

Pekonen on nimennyt professori Veli Merikosken politiikkaa vastustavien legalistisen näkökulman esittäjien johtohahmoksi. Merikosken argumentoinnissa politiikka, poliittisuus ja poliittinen vaikuttaminen tarkoittavat Pekosen mukaan samaa kuin puoluepolitiikka, puoluepoliittinen vaikuttaminen ja puoluepoliittinen sidonnaisuus. Merikoskella valtio on yleisen edun käsite ja instituutio, politiikka on erityisetujen edistämistä. Myös Hannus samaistaa Pekosen mukaan politiikan puoluepolitiikkaan. Niinpä adjektiivi ”poliittinen” tarkoittaa puolueellisuutta, ”politikoiminen” ja ”politiikan teko” erityisintressien ajamista. Pekonenkin huomauttaa, ettei Hannuksen argumentaatio ole kovin selkeää sen suhteen, mitä puolueettomuus ja objektiivisuus loppujen lopuksi tarkoittavat. Hän arvelee, että Hannuksella on mielessään policy-tyyppinen valtion politiikka, muunlainen politiikka ja asioiden politisoiminen on halveksittavaa. (Emt., 73-79.)

Pro-poliittisten argumentojien mielestä politiikka on puoluepolitiikkaa laajempi asiakokonaisuus. Pekosen mukaan laajimmillaan politiikka on läsnä yhteiskunnallisena järjestyksenä (polity).

Yhteiskunnallisen järjestyksen ongelmat eli nk. yhteiskunnalliset kysymykset ovat siten aina myös poliittisia kysymyksiä ja ongelmia (emt., 80).

Pekonen päättelee, että yhteiskunnan muuttuminen on kuitenkin ajanut 70-luvulla käydyin keskustelun ja ajattelutapojen ohi. Nykyisin viranhaltijat joutuvat väistämättä toimimaan vähintäänkin *tilapäispoliittikkoina*. ”Puoluekytkentä sellaisenaan ei anna tänä päivänä riittävän selkeitä vastauksia olemassa oleviin uusiin haasteisiin, koska puolueet eivät ole enää sellainen yhteiskunnallinen linkki, millaiseksi ne vielä 1970-luvulla miellettiin. Puolueilta ei myöskään löydy ”patenttivastauksia” uusiin ongelmiin, vaan nekin näyttävät olevan ymmällä. Mm. näistä syistä puoluepoliittinen sidonnaisuus sellaisenaan ei anna juurikaan vastausta tai ennustetta sen suhteen, miten uusiin haasteisiin nähden tulisi toimia” (emt., 81).

5.8. Yhteenvetoa

Tässä luvussa käsitelty aineisto antaa sängen hämmentävän kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Mielipiteet ja käsitykset ovat polarisoituneet varsin jyrkästi jo 1970-luvulla kuten Hannuksen ja Kivivuoren väittely sekä Salmisen ja Tynkkysen kansliapäällikköhaastattelut osoittavat. Argumentit ja johtopäätökset hallinnon politisoitumisen ja ns. poliittisten virkanimitysten seurauksista ovat eri osapuolilla jokseenkin täysin vastakkaisia.

1980- ja 1990-luvulle tultaessa näyttää siltä, että virkamiesten poliittisuus nähdään jatkuvasti negatiivisemmassa valossa. Toisaalta kovin vähän löytyy virkamiehiä, jotka tunnustavat tullessaan poliittisesti nimitetyiksi saati että he toimisivat epälojaalisti esimiehiään kohtaan. Myös ”politiikkakriittiset” myöntävät, ettei poliittisen värin omaavat virkamiehet toimi sen useammin esimiehiään vastaan kuin muutkaan virkamiehet.

Mielenkiintoista on myös se, että ongelmia arvellaan olevan aina jossain muualla kuin omassa lähipiirissä. Tämä käy ilmi niin Vartolan ja Ursinin kuin Mälkiän ja Stenvallinkin tutkimustuloksista. Näyttää siltä, että kovin harva ”politiikkakriittisistäkään” virkamiehistä on omakohtaisesti törmännyt näihin kammoksuttuihin ”poliittisiin virkamiehiin”.

Karhusen tutkimus puolestaan saattaa 1970-luvun kansliapäälliköiden kommentin ”poliittinen aktiivisuus ei ole aina muuta aktiivisuutta” kyseenalaiseen valoon. Karhusen mukaan ”poliittisuuden” myöntävät ovat pikemminkin aktiivisempia kehittämään itseään kuin sen kieltävät.

6. Virkamieskunnan poliittinen jakauma ja sosiaalinen tausta

6.1. Virkamiesten poliittiset kannat

Kuinka laajaa hallinnon politisoituminen on ja kuinka yleisiä ovat poliittiset virkanimitykset? Entä miten virkamieskunta poliittisesti jakautuu? Aiheesta on tehty muutamia tutkimuksia, joiden toteuttamismenetelmät ja -ajankohdat vaihtelevat. Näin on saatu myös hyvin vaihtelevia tuloksia.

Pekka Väänänen (ks. Aho 1996, 98-99) on tutkinut valtion ylimmän virkamiesjohdon puoluekantoja tasavuosikymmeninä 1950-1980. Lähteenä oli valtiokalenteri, jonka tiedot perustuvat henkilön omaan ilmoitukseen. Väänänen tutkimus tuotti seuraavanlaisen tuloksen:

Taulukko 3.				
<i>Virkavalioiden poliittisuus (puoluekanta)</i>				
	1950	1960	1970	1980
SKDL	2	-	2	3
SDP	12	16	13	20
Kesk.	12	13	16	22
LKP	2	3	2	1
RKP	6	3	3	6
Kok.	23	10	6	5
Sitout.	12	12	12	12
Ei tietoa	31	43	43	31
N	82	94	122	179

Väänänen laajensi tarkastelua vuoden 1980 osalta ”tutkivan journalismin” menetelmin, jolloin kyseltiin ”virkavalion” lähipiirissä työskenteleviltä käsitystä virkamiehen puoluekannasta. Tämän tarkastelun mukaan 86 prosentille löytyi puoluekanta. Väänänen kategorisoinnin mukaan vasemmistolaisiksi määrittyi 29 prosenttia, oikeistolaisiksi 57, sitoutumattomiksi 7 ja ei tietoa ryhmään sijoittui niin ikään 7 prosenttia. Väänänen ei tarkemmin luokittele virkavalioita puolueittain, mutta esittää, että luokittelu antoi erityisen paljon virkavalioita Kokoomukselle. (Aho 1996, 98-99.) Kun ottaa huomioon, että puolue oli ollut oppositiossa tuohon mennessä yhtäjaksoisesti jo 14 vuotta, tulosta voisi tulkita siten, ettei puoluekanta ole estänyt kokoomuslaisia työllistymästä valtion hallintoon. Väänänen suorittama poliittisen kentän luokittelu vain vasemmistoon ja oikeistoon on ongelmallinen, sillä se luokittelee poliittisen keskustan osaksi oikeistoa. Keskusta kuitenkin oli 1970-

ja 1980-luvulla hallitusyhteistyössä vasemmiston kanssa ja nimityspolitiikan kannalta juuri Sdp ja keskustapuolue olivat ratkaisevissa asemissa, kun kokoomus puolestaan oli oppositiossa.

Myös Ilkka Ruostetsaari on valtaeliittitutkimuksessaan selvittänyt hallintoeliittiin lukeutuvien poliittista koostumusta. Tässä tutkimuksessa kysyttiin vuoden 1991 lopulla eliitin jäseniltä, mitä puoluetta nämä äänestäisivät. Hallintoeliitin vastaajia oli mukana 124. Eniten kannatusta sai kokoomus (32 %) ja kakkosena tuli Sdp (23 %). Keskustan kannattajia oli 10, Rkp:n viisi prosenttia ja Vasemmistoliiton, Vihreiden ja Lkp:n kannattajia yksi prosentti kutakin. Kantaansa ei halunnut kertoa 14, ei osannut sanoa 12 prosenttia ja yksi prosentti ei äänestäisi. (Ruostetsaari 1992, 108 - 109.)

Ruostetsaaren tutkimuksen mukaan keskustan osuus hallinnon eliitissä on vaatimaton. SDP:n osuus ministeriöiden eliitissä oli 26, muussa valtionhallinnossa 36, lääninhallinnossa 20 ja kunnallishallinnossa 29 prosenttia. Kokoomuksen vastaavat osuudet olivat 33, 26, 33 ja 36 prosenttia ja keskustan 11, 8, 13 ja 11 prosenttia. (Emt. 108-109.)

Noin kymmenen vuoden aikaero Väänäsen ja Ruostetsaaren tutkimustulosten välillä tuottaa kovin erilaisen tuloksen virkamieskunnan huippukaartin poliittisesta jakaumasta virkamiesten itse kertomana. Toki on huomattava, että Väänäsen ”virkavaliot” ja Ruostetsaaren ”hallintoeliitti” ei ole koostumukseltaan aivan yhtäläinen. Kokoomuslaisten osuus olisi selvästi lisääntynyt ja keskustalaisten vähentynyt. Sosialidemokraattien asema näyttäisi pysyneen jokseenkin vakaana. Väänänen tosin löysi vuonna 1980 enemmän ”oikeistolaisia” tutkivan journalismin menetelmällään kuin näiden omien ilmoitusten perusteella oli asian laita. Voisi olettaa, että kokoomuslaisten vähäistä määrää vuonna 1980 ja keskustalaisten vuonna 1991 selittäisi myös puolueen oppositioasema: omaa poliittista väriä ei haluta siinä tilanteessa tuoda esille.

Selvyyden vuoksi lienee syytä huomauttaa, että on eri asia, kuinka monta prosenttia virkanimityksistä tulkitaan poliittisiksi kuin se, mikä on virkamieskunnan keskuudessa vallitseva poliittinen jakauma. Ståhlbergin ja Vartolan & Ursinin tutkimuksissa (ed. luku) on tutkittu eri asiaa kuin Väänäsen ja Ruostetsaaren ja kuten edellä on tuotu jo esiin myös menetelmiltään, otoksiltaan sekä tutkimusajankohdiltaan jokainen tutkimus on jossain määrin eri tyyppinen.

6.2. Virkamiesten sosiaalinen tausta

Tutkittaessa virkamiesten sosiaalista ja alueellista taustaa, on havaittu, että virkamiehet tulevat kansan keskivertoa keski- ja yläluokkaisemmasta taustasta. (Esim. Vartola & Ursin 1987.) Maantieteellisesti pääkaupunkiseutu ja Etelä-Suomi ovat virkamieskunnassa niinkään

yliedustettuina. Virkamiesura on myös periytynyt varsin vahvasti sukupolvelta toiselle. Ruostetsaaren tutkimukseen vastanneista hallintoeliittiin kuuluvista 56 prosentin lapsuuden kotilääni oli joko entinen Uudenmaan (27), Turun ja Porin (16) tai Hämeen lääni (13). (Suluissa kunkin läänin osuus.) Luonnollisesti nykyinen asuinalue on vielä useammin entinen Uudenmaan läänin alue johtuen tärkeimpien hallintoyksiköiden sijoittumisesta Helsingin seudulle. (Ruostetsaari 1992, 97-98.)

Isän ammattiryhmän mukaan hallintoeliitti koostui seuraavasti: johtavassa asemassa 21 %, ylempi toimihenkilö 25 %, alempi toimihenkilö 17 %, työntekijä 13 %, yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja 8 % ja maatalousyrittäjät 15 % (emt., 115). Ruostetsaari luonnehtii hallintoeliittiä osin yläluokkaiseksi, osin keskiluokkaiseksi yhteiskunnalliselta lähtökerrostumaltaan (emt., 119).

Nämä taustat selittävät varsin pitkälle kokoomuksen vahvaa edustusta. Kokoomuksen vaalikannatushan painottuu SDP:tä ja etenkin keskustaa voimakkaammin eteläiseen Suomeen ja suuriin kaupunkeihin sekä sosioekonomisesti parempituloiseen väestönosaan.¹⁶

Voisi päätellä niin, että kokoomuksen ollessa oppositiossa, puoluetta kannattavat virkamiehet ovat olleet vastaavanlaisissa tutkimuksissa varovaisempia ilmaisemaan puoluekantaansa. Puolueen tultua hallitukseen, myös poliittisen värin tunnustaminen ainakin tieteellisessä tutkimuksessa on tullut avoimemmaksi. Mahdollista on, että useimmat kokoomuslaisiksi tunnustautuvat virkamiehet ovat tulleet valituiksi tehtäviinsä puolueisiin sitoutumattomina, mutta eivät ns. poliittisen virkanimityksen kautta.

Sdp ja keskusta ovat leimautuneet poliittisten virkanimitysten tekijöinä jo punamultahallitusten kaudella. Puolueiden kannattajakunta on keskimäärin kokoomusta alemmista sosiaaliryhmistä, joista lähteneiden keskuudessa ylempi korkeakoulututkinto on harvinaisempi. Tämä luonnollisesti kaventaa rekrytointipohjaa. Samaten maantieteelliset syyt, etenkin keskustan osalta, toimivat selityksenä. Virkamiesuralle hakeudutaan keskimääräistä useammin eteläisestä Suomesta ja keskustan kannatus painottuu pohjoisempaan Suomeen. Tälläkin voi olla osuutta virkamieskunnan poliittiseen jakaumaan.

Holkerin hallituksen kansliaministeri Ilkka Kanerva ylläpiti Ilta-Sanomien haastattelussa syksyllä 1987 käsitystä kokoomuksen aliedustuksesta virkamieskunnassa. ”Ponnistamme nimitysasioissa olennaisesti alemmalta tasolta kuin Sdp. Valtionhallinnon valmistelukoneisto elää vielä melko pitkään punamultakautta. Monissa ministeriöissä on vuosien kuluessa luotu Sdp:n ja Keskustapuolueen välinen päällystakkiorganisaatio. Kokoomuksella ei ole sisällä valtionhallinnossa

---

¹⁶ Asiasta on olemassa tutkittua tietoa. Tässä ilman lähdetä.

sen kummemmin rekrytoijia kuin rekrytoitaviakaan.” Ministerin mukaan muut suuret puolueet olivat ylliedustettuja ja nyt oli meneillään vaihe, jossa Kokoomus ajaa valtionhallintoon sisään omaa väkeään. (Laine 1993, 215.)

7. Poliitikkojen näkemyksiä hallinnosta ja virkanimityksistä

7.1. Tutkittua

Suomalaispoliitikkojen näkemyksiä nimityspolitiikasta, hallinnon politisoitumisesta ja poliitikkojen ja virkamiesten suhteista on tutkittu varsin vähän. Ministeritkin ovat eritelleet tuntojaan virkamiehistä varsin niukasti. (Tiihonen 1990.)

Entinen työvoimaministeri Arvo Aalto antaa yhden poliitikonäkökulman:

”Kommunistiministerin tehtävien hoitoa eivät juurikaan helpottaneet saman puolueen virkamiehet, niitä kun ei sanottavasti ollut. Toisin oli laita sosialidemokraattisten ja kepulaisten ministerien. Näiden puolueiden virkamiehiä oli niin runsaasti, että ne ennättivät nokkimaan toisiaan.

Johtavat virkamiehet pyrkivät hoitamaan asioita omien ministeriensä kautta. Yrityksiä tehtiin asioiden hoitamiseksi minunkin ohitseni. Eivät ne onnistuneet. Yrittäjille sanoin, että lopeta alkuun. Jos et saa minun kauttani hoidetuksi, ei se onnistu ohitsenikaan. Uskoi kerralla.

Nimitin muutamia kommunisteja ja kansandemokraatteja työvoimahallinnon avoimiin virkoihin ja toimiin. Luonnollisesti heillä oli tehtäviin vaadittu muodollinen pätevyys. Varmaankin tallasin ministeriön sisällä joidenkin herkkiä varpaita ja petin toiveita. Nimityksistäni pidettiin tarkkaa kirjaa ja kirjoiteltiin liioitellun raflaavasti, miten miehitän koko ministeriön kommunisteilla.

... Kulutin aikaa ja näin vaivaa perehtyäkseni asioihin. Niistä tärkeimmän löytäminen ei aina ollut helppoa. Joskus tuntui, että se oli tarkoituksellisesti pantu piiloon epäolennaisten näkökohtien taakse. Kouluja käyneet virkamiehet osasivat ilmaista itseään moninaisesti ja konstikkaasti...

Työvoimaministeriössä teki ministeri vuosittain ministerivastuulla tuhansia päätöksiä. Muodollisesti se tapahtuu allekirjoittamalla asiakirja, jonka virkamies esittelee. Alitajuntani kehotti olemaan valppaana virkamiehiinkin nähden. Niilläkin on ihmisten kujeita, jopa poliittisia pyrkimyksiä. Tämäkin teetti lisätöitä.” (Tiihonen 1990, 303.)

Nousiainen (1992a, 107-108) on saanut selville, että ministeri pyrkii seulomaan esille poliittisesti luotettavat ja ne joita pitää varoa, työkykyiset ja aikaansaamattomat.

”Ministeriöstä löytyivät nopeasti työkykyiset ja aikaansaavat virkamiehet, joiden kanssa yhteistyö lähti sujumaan hyvin. Vastaavasti ne, jotka eivät olleet ahkeria ja saaneet aikaan, ne unohtuivat hyvin nopeasti. Aikaansaamattomat eivät pahaa tykänneet, he olivat laiskoja eivätkä joka tapauksessa välittäneet työnteosta. Yleishenki oli hyvä yhteistoiminta, puoluepolitiikka ei vaikuttanut henkilösuhteisiin”, tilittää entinen ministeri.

Vahvat kanslia- ja osastopäälliköt pyrkivät sopeuttamaan uuden ministerin näkemykseensä ministeriöpolitiikan muodosta ja sisällöstä. Asia ei kuitenkaan ole niin, että omatahtoisen ministerin ja virkamiesjohdon välillä vallitsisi välttämättä kilpailu- ja jännityssuhde. Innovatiivisen tai näkemyksiltään poikkeavan ministerin ja vakiintuneeseen toimintamalliin sitoutuneen byrokratian välille kyllä syntyy helposti ristiriitoja.

Virkamiehet arvostavat määrätietoista ja tarmokasta poliittista johtoa ministeriössään. Voimakas ministeri nostaa muodostelmansa ulkoista profiilia, pitää puolensa kilpailussa voimavaroista sekä turvaa toimintojen etenemisen suhteissaan koko hallitukseen, eduskuntaan ja yhteiskunnallisiin sidosryhmiin.

Nousiainen on selvittänyt ministerien suhdetta virkamiehiin. 41:stä siihen vastanneesta ministeristä enimmät muistelivat ne moitteettoman hyväksi, monet jopa läheisiksi. Vain kuuden vastaus oli vietävissä luokkaan ”hiukan etäiset mutta korrektit” ja yhden luokkaan ”puoluepolitiikan leimaamat ja häiritsemät”. Puoluekanta ei ollut käsityksiä jakava tekijä. Nousiainen arvelee, että muisteluissa saattoi olla tarkoitushakuista kaunistelua ja ajan tuomaa kultausta; mutta tosiasiaksi jää, että suomalaisilla ministereillä on varsin myönteinen ja hyvä käsitys virkamieskunnan tasosta, lojaalisuudesta ja yhteistyöhalusta.

”Jos kohtalaisen hyvä yhteistyösuhde syntyy ministerin ja virkamiesten kesken, niin aika nopeasti sittenkin virkamieskunta huomaa sen ministerin ajatukset ja suunnan minkälaisia päätöksiä hän haluaa tehdä, ja jos hän ei ole kovasti poikkiteloin valmistelevien virkamiesten kanssa, he ottavat jo ennakkoon huomioon ministerin kannan... Monta kertaa virkamies aistii

ministerin kannan ja toimii sen mukaisesti.” (Nousiainen haastattelema ex-ministeri, Nousiainen 1992a, 109.)

Nousiainen kertoo, että ministeriöpiireissä 1970-luvulla kierrelleen jutun mukaan ääritapaus on se, kun 40 % virkamiehistä työskentelee ministerinsä johdolla, 40 % on lepovuorossa odottamassa keskustalaisen ministerin vaihtumista sosialidemokraattiseksi tai päinvastoin, ja loput 20 % ei missään olosuhteissa tee järkevää työtä. (Emt., 110.)

Ministerit kuitenkin kokivat puoluepolitiikan näkyvyyden ja häiriövaikutukset verraten heikoiksi. Puoluepolitiikka tuli enemmälti mukaan 1970-luvun puolella. Kärkevimmat maininnat siitä tulivat opetus- sosiaali- ja työvoimaministeriössä toimineilta henkilöiltä. Kansliapäälliköiden asema myönnetään vahvaksi. Jopa niin, että erimielisyyksien ilmetessä ministeri katsoo itselleen aiheelliseksi marssimisen peilin ääreen. (Emt., 110.)

Entisen työvoimaministerin arvio on, että puoluepolitiikka näkyi selvästi ja virkamiesten puoluekannat myös tiedettiin. ”Ja kyllä sen huomaa myöskin virkamiesten asenteissa nimenomaan tässä ministeriössä, jossa pitää esitellä määrärahojen käyttämistä eri alueilla ja erilaisiin tarkoituksiin. Kyllä siellä työvoimaosaston päällikkö, jonka poliittisen kannan tiesin, kyllä se hänen esittelyissäänkin näkyi”. (Emt., 110-111.)

Kilpailijaleiriin kuuluvien ”poliittisten virkamiesten” paperit ministerit kertoivat lukeneensa tavallista tarkemmin ja tarvittaessa pyytäneensä omien ”luottohenkilöidensä” välityksellä lisäselvityksiä. Huikkeimmillaan virkamiehet ovat pitäneet poliittisia ryhmäkokouksiakin. Opetusministeriö mainitaan yhtenä poliittisimmista ministeriöistä (emt., 111).

Oman puolueen virkamiehiin ministeri suhtautuu suopeimmin. Kuitenkin uudempaan ministerityyppiin kuuluvat tarmokkaat ja omatahtoiset päälliköt eivät pidä alaisistaan puoluetovereista jotka tuputtavat heille pikkunäppärää puoluepolitiikkaa; kertoman mukaan monet tulevatkin paremmin toimeen toisiin puolueisiin kuuluvien virkamiesten kuin omiensa kanssa. 1980-luvulla virkamiehet siirtyvät kuljettamaan poliittisia ajatuksiaan enemmän puolueiden kautta (emt., 111).

Yleensä valmistelussa olevien asioiden poliittiset piirteet havaitaan. Joskus voi käydä kuitenkin niin, että laajankaan uudistuksen poliittisia ulottuvuuksia ei aina tajuta ja että sen perustavat arvotavoitteet tulevat sanelluiksi byrokraattisesta intressistä käsin. (Nousiainen 1992a, 178.)

7.2. Poliitikkojen muistelmia

Poliitikkojen näkemyksiä virkanimityksistä ja virkamiehistä tarkastellaan muistelmateoksissa esitettyjen näkemysten perusteella, sillä poliitikkojen näkemyksiä nimityspolitiikasta ei ole varsinaisesti tutkittu. Merkille pantavaa on, että perin harvat poliitikot käsittelevät nimityksiä ja niiden taustoja kirjoissaan. Niissäkin tapauksissa, kun näin tapahtuu, käsittely jää harvoin nimityksiin ja niukaksi. Periaatteellisia pohdintoja ns. poliittisten nimitysten syistä ja seurauksista eivät esitä.

Mm. opetusministerinä toiminut Marjatta Väänänen (kesk) kertoo, että luokkavastakohtaisuus laajeni 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla talouden ja työmarkkinoiden alalta myös tieteen, taiteen, joukkotiedotuksen ja koulutuksen kentille. Perimmäisenä tavoitteena taistolaisilla ja osalla muutakin vasemmistoa oli vallankumous.

Aikakauden henkeä ilmentää Väänäsen kuvaama puhelinkeskustelu, jonka hän kävi itselleen tuntemattoman radikaalin siiven sosiaalidemokraatin kanssa kulttuurimäärärahojen jaosta. Ex-ministeri kertoo soittajan perustelleen vasemmistolaisten järjestöjen jäsenmäärään ja toiminnan laajuuteen nähden ylimitoitettuja määräraha-vaatimuksia vuoden 1918 tapahtumilla. ”Nyt on tullut aika ulosmitata korkojen kanssa korvaus kaikista silloin saaduista kolhuista”, soittaja perusteli. (Väänänen 1996, 131-132.)

1966 eduskuntavaalien jälkeinen uusi pääministeri, Sdp:n puheenjohtaja Rafael Paasio (1980), ei muistelmissaan juurikaan kuvaa hallituksensa nimitysratkaisuja. Pinnalla ovat pikemminkin valtiontalouden tervehdyttämistoimet ja sosialidemokraattinen sisäinen tilanne.

Paria nimitysratkaisua Paasion muistelmat kuitenkin sivuavat. Niiden ensisijainen peruste näyttää olevan puoluekoneiston järjestely. Syksyllä 1966 presidentti Kekkonen nimitti Uudenmaan läänin maaherraksi Sdp:n puoluesihteerin Kaarlo Pitsingin. Paasion mukaan Pitsinki itse valitteli väsymystään puoluesihteerin tehtäviin. Hän oli ajatellut siirtyvänsä Suomen Sosialidemokraatin päätoimittajaksi, mutta Paasiolla oli paikalle katsottuna jo toinen henkilö. Paasio kertoo, että myöhemmin avautui Uudenmaan maaherran virka, jonka nimitystä Kekkonen ei osannut ratkaista. Presidentti puntaroi, ”että koska Uudenmaan läänin maaherran virka on keskeinen valtakunnan politiikan kannalta, pitäisi siihen saada edustava, poliittisesti kouliintunut ja kielitaitoinen henkilö”. Aiemmin esillä olleet nimet eivät presidenttiä tyydyttäneet. Kekkonen tullessa erään kerran valtioneuvoston istuntoon, Paasio esitti tälle Pitsingin nimittämistä. ”Älä helvetissä, oletko tosissasi!”, oli Kekkonen vastaus. Pitsinki sai viran, mutta jatkoi edelleen myös puoluetehävissä Sdp:n puoluehallituksen puheenjohtajana vuoteen 1972 saakka. (Emt., 312-314.)

Myös Sdp:n kahteen seuraavaan puoluesihteeriratkaisuun liittyi nimityskuvioita. Pitsingin seuraajaksi tullut Erkki Raatikainen ”agiteerasi” itselleen paikan Yleisradion pääjohtajaksi. ”Hän menikin sinne kovin mielellään. Siellä on hyvä palkka ja hyvä eläke päälle. Yleisradion pääjohtajaksi päästyään hänen ensimmäinen tehtävänsä oli vastuun väistäminen. Hän järjesti vastuun muille, eikä vastannut itse mistään.” (Emt., 319.)

Raatikaisen jälkeen Sdp:n puoluesihteeriksi nostettiin yllättäen kokouspaikalla Kalevi Sorsa. Puolueen kansainvälisten asian sihteeri Pekka Korvenheimo piti itseään jo varmana puoluesihteerinä, mutta tämä ei Paasiolle kelvannut. Korvenheimo päätyi myöhemmin valtion palvelukseen. Paasion mukaan ”Korvenheimokin on pärjännyt hyvin myöhemmin elämässään ulkoasiainministeriön virkamiehenä. Puoluesihteerinä hän ei olisi niin hyvin asioitansa hoitanutkaan. Sitä paitsi hän edusti tuolloin minun mielestäni vääränlaista politiikkaa sosialidemokraattisessa puolueessa, ja minä en halunnut enää riskeerata mitään.” (Emt., 320-321.)

Mauno Koivistokin (1994, 56-57) käsittelee Kekkonen nimitysratkaisuja vaalikaudella 1966-70. Koivisto oli tuolloin ensin Paasion hallituksessa valtiovarainministeri ja vuodesta 1968 pääministeri. Koivistolle ei ole jäänyt mieleen yhtään tapausta, jossa Kekkonen olisi sopimattomasti puuttunut hallituksen asioihin. Joistakin nimitysasioista Koiviston kertoo keskustelleensa Kekkonen kanssa välillä pitkäänkin ja mainitsee presidentin niistä kovasti oikutelleen. Näin kävi mm. lääkintöhallituksen pääjohtajaa valittaessa. Koko valtakunnasta ei Koiviston mukaan tahtonut löytyä ketään, joka olisi kelvannut Kekkoselle. Mikkelin läänin maaherran valinnasta tuli puolestaan konflikti. Kekkonen olisi halunnut nimittää Keijo Liinamaan, mutta hallitus esitti Viljo Virtasta. Kekkonen nimitti lopulta Virtasen. Koiviston mukaan perimätieto kertoo presidentin sydämistyneen niin, että tämä kiersi sen jälkeen Mikkelin läänin kaukaa.

Nimityspolitiikan kuumimman kauden myös sosialidemokraatit ajoittavat 70-luvulle. Entinen puoluesihteerinä Erkki Raatikainen kuvasi sosialidemokraattien asennoitumista nimityspolitiikkaan seuraavasti: ”Kalevi Sorsa oli ollut valtion virassa ja tiesi omasta kokemuksesta että paikat ovat porvarien tai sitoutumattomien käsissä. Jälkimmäiset ovat tavallisesti myös porvareita, mutta etenkin pelkureita. He eivät rohkene tuoda julki, mitä ovat. Viime aikoina tuntuu, että sitoutumattomat ovat tavallisesti jyrkästi oikealla. Sen sijaan koskaan ei ole kuultu vasemmistolaisesta sitoutumattomasta.” (Raatikainen 1985, 230-231.)

Sorsa halusi korjauksen tilanteeseen perustellen sitä sillä, että virkamiehet valmistelevat päätöksiä eikä niihin aina voi vaikuttaa poliittiselta tasolta. Samoin täytöntöönpano riippuu virkamiehistä. ”He voivat löytää oikoteitä tai hidastaa asioiden hoitoa. Vaikka kaikki käy lain kirjaimen mukaan, lopputulos vaihtelee.”

Raatikainen kertoo, että Sdp:n puolueoimikunnassa asetettiin Sorsan aloitteesta työryhmä, joka etsi avoimet virat ja niihin sopivat ihmiset. ”Päteviäkin oli, siihen aikaan melko runsaasti.”

Raatikaisen mukaan tässä ei voinut olla mitään väärää. ”Silti keväällä 1985 asia saatettiin epäilyttävään valoon, kun Antti Lappalaisen väitöskirjassa peruskoulun muodostumisesta Suomessa, oli aineistona asiaa koskeva muistio. Se oli löytynyt R. H. Oittisen yksityisistä papereista. Tutkija palkitsi saamansa luottamuksen nostamalla asian esille epämiellyttävällä tavalla. Sitä pidetään Suomessa tieteenä.”¹⁷

Sorsa puolusti järjestelmää vuonna 1973 sanoen, että Sdp ei ole pyrkinyt tai syyllistynyt virkojen kahmimiseen, mutta että sosialidemokraattien ”painon on tunnutta täytenä poliittisesti merkittäville paikoilla”.

”Sittemmin nimitysjärjestelmä purettiin, ja asioiden muuttunutta luonnetta kuvaa Sorsan tunnettu tokaisu, jonka mukaan tarkoituksena oli, että virkamiehet ajavat puolueen asiaa virastoissaan, mutta kävikin niin, että heistä tuli viraston edun valvoja puolueessa.” (Emt., 155-157.)

Tasavallan presidenttinä toimineen Urho Kekkosen Raatikainen kertoo myöntäneen, että erityisesti 20- ja 30-luvuilla vasemmistolaisuus oli koetellun kansalaiskunnan kannalta katsottuna yleensä syrjäyttämisperuste.

Kekkonen vastusti nimityksissä pakettiratkaisuja. ”Ei voi olla oikein, että virkoja täytettäessä käytetään pakettisysteemiä. Kymmenkuntakin avoinna olevaa tai aikanaan avoimeksi joutuvaa virkaa sidotaan yhteen siten, että ne sovitaan täytettäväksi jonkinlaisen kvoottijaon pohjalla. Minulle on kerrottu, että tällainen yksi ja sama paketti saattaa käsittää paikkoja nuoremasta hallitussihteeristä pääjohtajaan saakka”, Raatikainen kertoo Kekkosen sanoneen. ”Tasavallan presidenttinä olen noudattanut miltei poikkeuksetta sitä menettelyä, että olen nimittänyt avoinna olevaan virkaan valtioneuvoston enemmistön ehdokkaan. Mutta jos nyt saan tietää, että ehdotus on osa pakettisysteemin sisäisistä neuvotteluista ja kompromiseista, niin pyydän kunnioittavasti saada lähemmin tutustua asiakirjoihin.” (Emt., 230-231.)

Mauno Koivisto (sd) muistelee viimeisen hallituksensa nimitysratkaisuja teoksessaan *Politiikka & politikointia 1979-81*. Hankalaksi hän mainitsee työvoimaministeriön kansliapäällikön paikan täyttämisen vuonna 1979. Koiviston mukaan sosialidemokraatit pitivät luonnollisena, että paikalle nimitetään sosialidemokraatti. Tehtävään oli hänen mukaansa ajateltu Matti Louekoskea. Kommunistit havittelivat paikkaa myös ja saivat tukea keskustapuolueesta. Koivisto vieraili

---

¹⁷ Tätä nimitysmuistiota käsitellään myöhemmin luvussa 11, jossa analysoidaan vuoden 1985 nimityspoliittista kirjoittelua.

nimityksen takia Kekkonen puheilla. Kekkonen oli ehtinyt luvata viran kommunisteille eikä voinut asiaa enää perua. Koivisto kirjoittaa kertoneensa keskustaministeri Eino Uusitalolle, että nimitysoperaatiolla tulee olemaan hankalia seurauksia. ”Työmarkkinat ovat sosiaalidemokraateille arka ala ja työvoimahallinto on osa sitä. Tässä kävisi nyt niin, että kommunistit saavat kepun myötävaikutuksella sosiaalidemokraateilta työvoimaministeriön keskeisen viran. Lisäksi minä joudun noloon asemaan”, Koivisto perusteli. Hän arveli myös entuudestaan etäisten välien suhteessa presidentti Kekkoseen entisestään ratkaisun myötä etäännyvän. (Koivisto 1988, 91.)

Samaisen nimityskiistan toinen osapuoli, kommunistiministeri Arvo Aalto muistelee samaa tapahtumaa. Hänen mukaansa SAK:n ja STK:n keskeiset johtajat olivat sopineet ministerille mitään puhumatta, että paikalle tulee sosialidemokraatti. Aaltokin mainitsee nimeltä Louekosken. Aallon mukaan työmarkkinajohtajat olivat käyneet puhumassa asiasta myös presidentille ja saaneet hänen suostumuksensa. ”Hallituksen piirissä asiasta keskustelu sujui nihkeästi. Näytti siltä, että minulle annetaan vain oikeus esittää toisten jo sopima henkilö. Tällainen osa sopi huonosti minulle. Asialla oli myös periaatteellista kantavuutta. Kannaltani kysymys oli tästä: valitaanko Suomessa valtion korkeaan virkaan myös kommunisti.” (Aalto 1988, 182-183.)

Aalto keskusteli asiasta kolmeen otteeseen Kekkonen kanssa. ”Sanoin painokkaasti, että hallituksessa ollessamme pitää antaa täysivaltaisen kansalaisen asema kommunisteille myös korkeissa virkanimityksissä.” Kekkonen ilmoitti nimittävänsä Aallon ehdokkaan, mikäli tämän takana on hallituksen enemmistö. Monien neuvottelujen jälkeen Aalto sai keskustalaiset ministerit äänestämään kommunistia kansliapäälliköksi. Asiaan vaikuttivat Aallon mukaan Kekkonen kanta ja kansliapäällikköehdokkaan vaihtuminen Jouko Kajanojasta Taisto Heikkiläksi. Aallon suureksi pettymykseksi Heikkilä sortui alkoholiin ja kansliapäällikkyyks oli loppua lyhyeen. ”Jos kepulaiset eivät olisi tehneet puolestamme henkilövalintaa kansliapäällikön kohdalla olisi Jouko Kajanoja ilmeisesti säästynyt epäonnistuneelta poliitikon uralta ja minä nöyryyttävältä häpeältä”, Aalto tilittää. (Emt., 183-185.)

Eino Uusitalo (kesk) on omistanut kokonaisen luvun nimityspolitiikalle otsikolla ”Kekkonen ja nimitykset” kirjassaan Jälkipeli. Uusitalonkin mukaan Kekkonen noudatti varsin johdonmukaista linjaa nimityksissään ja suoritti ne lähes poikkeuksetta valtioneuvoston enemmistön kannan mukaisesti. ”Poliittisia nimityksiä hän suoritti ainoastaan hierarkian yläpäässä, mutta karttoi niitä visusti keski- ja alemman tason virkamieskunnan keskuudessa. Pääjohtaja- ja maaherranimitykset olivat sellaisia, joissa hän suostui ottamaan huomioon yhteiskunnassa vallitsevat voimasuhteet.”

Uusitalon mukaan ennen esittelyä oli tärkeissä nimityksissä syytä varmistaa presidentin kanta. ”Olisi ollut sopimatonta esitellä henkilöä valtioneuvostossa ja presidentinesittelystä ellei asiasta olisi ennakkoon presidentin kanssa neuvoteltu.”

Uusitalon mukaan hänen ministerikaudellaan oli viisi vaikeaa nimitystä: ammattikasvatus- ja asuntohallituksen pääjohtajat, Keski-Suomen ja Vaasan maaherrat sekä yksi ylijohtajanimitys. Ammattikasvatushallituksen pääjohtajanimityksen suhteen Kekkonen ratkaisu ei tyydyttänyt esittelevää ministeriä Kalevi Kivistöä.

Asuntohallituksen pääjohtajaratkaisuun liittyi laajempi virkajärjestely asuntohallituksen ja rakennushallituksen johdossa. Ratkaisusta Kalevi Sorsa ja Johannes Virolainen olivat esittäneet oman mallinsa, minkä myös Kekkonen oli ehtinyt hyväksyä. Asuntoasioista vastaavana ministerinä Uusitalo ilmoitti, että kyseinen johtajaratkaisu on huono. Kekkonen lupasi harkita asiaa ja ilmoittikin uudesta järjestelystä, joka närkästytti Sorsaa ja Virolaista. Uusitalo kertoo molempien ilmoittaneen Kekkoselle, että hallitusyhteistyö vaarantuu ellei presidentti suorita nimityksiä heidän alkuperäisten suunnitelmiensa mukaisesti. ”Enemmistöhallitusta ei toki voitu tällaiseen kysymykseen kaataa ja lopulta nimitykset suoritettiin kuten Sorsa ja Virolainen olivat alun perin keskenään sopineet, mutta sen lisäksi asuntohallitukseen perustettiin ylijohtajan virka, johon tuli keskustalainen henkilö”, Uusitalo selostaa.

Erityisen hankalaksi Uusitalolle osoittautui kotilääninsä Vaasan maaherranimitys. Sosialidemokraatit pitivät paikkaa omanaan ja esittivät Jacob Södermania. Läänissä nousi kuitenkin vastalauseitten myrsky. Ministeri sai vastaanottaa kesälomansa ajan puheluita, joiden soittajat olivat ehdottomasti sitä mieltä, ettei porvarilliseen Vaasan lääniin saa missään tapauksessa nimittää sosialistista maaherraa. Sdp vaihtoi ehdokkaakseen vaalipiirin kansanedustajan Antti Pohjosen, jonka Uusitalo esitteli ja Kekkonen nimitti. (Uusitalo 1983, 115-120.)

Kattavinta tilitystä 1970- ja 80-lukujen nimitysratkaisuista ja niiden taustalla olleista kytkennöistä on esiteltyt ulkoministerinä toiminut Paavo Väyrynen (kesk). Hallituksen nimityserimielisyyksistä hän raportoi kirjeitse tarkoin molemmille ministeriaikojensa presidenteille Kekkoselle ja Koivistolle. Erityisesti hampaissa ovat hallituskumppani sosialidemokraattien pyrkimykset ulkoministeriön virkanimityksissä. (Väyrynen 1993a, 116, 186-188, 276-278.)

Toisaalta Väyrynen kuvaa, miten monimutkaisista kytkennöistä saattoi pahimmillaan olla kyse: jopa suomalais-neuvostoliittolaisen talouskomission Suomen puolen puheenjohtajakysymys kytkeytyi useisiin keskeisiin valtion hallinnon virkanimityksiin. (Väyrynen 1993b, 102-113.)

Johannes Virolainen on käsitellyt Kekkonen asennetta nimityksiin ja eräitä nimitysratkaisuja kirjassaan Vallankäyttö Kekkonen kaudella. Virolainen kertoo Kekkonen paheksuneen huhtikuun alussa 1975 laatimassaan muistiossa poliittisia virkanimityksiä. Vuonna 1971 Kekkonen ei olisi halunnut nimittää kansanedustaja Artturi Jämseniä Keski-Suomen maaherraksi ja ilmoitti, ettei

nimitä, jos valtioneuvostossa yksikin on toista mieltä. Valtioneuvosto esitti Jämsénin nimittämistä kuitenkin yksimielisesti ja Kekkonen nimitti.

Virolaisen mukaan Kekkonen ilmaisi nimityskysymyksissä henkilökohtaiset sympatiansa ja antipatiansa sumeilematta tyyliin ”eihän sitä voi nimittää, kun se on täysi hölmö”. Kekkonen poikkesi myös kirkon eräissä piispanimityksissä ehdollepanoista. Ykkösehdokkaiden syrjäyttäminen johtui Virolaisen mukaan ehdokkaiden poliittisesta taustasta. Myöhemmin Kekkonen kuitenkin nimitti samaiset henkilöt avoimeksi tulleisiin piispan virkoihin. (Virolainen 1986, 388-395.)

Tuominen (1989, 146-148) kertoo Ahti Pekkalan (kesk) näkemyksistä. Entistä valtiovarainministeriä ei haitannut se, että enemmistöä ministeriön virkamiehistä pidettiin sosialidemokraatteina. Hänen mukaansa virkamiehet edustivat kuitenkin viime kädessä ”valtiovarainministeriöpuoluetta”. Pekkalan mukaan etua oli siitä, että hallituspuolueet saattoivat luottaa ministeriössä tehtyihin ratkaisuihin tietäessään, että ”oma mies” oli ollut junailemassa ratkaisuja. Tämä vähensi myös tarvetta siirtää ratkaisuja ministeritason ratkaistavaksi.

Pekkala siirtyi ministerin paikalta Oulun läänin maaherraksi vuonna 1986. Tuolla vuosikymmenellä maaherran paikoille lähdettiin politiikan eturivistä. Mm. kokoomuksen Matti Jaatinen, Sdp:n Pirkko Työläjärvi ja Skdl:n Kalevi Kivistö mainitaan. Vielä 1970-luvulla maaherran virkoja pidettiin hyllytyspaikkoina. Puoluejohdolle ikävät henkilöt voitiin siirtää siististi sivuun nimittämällä heidät maaherroiksi. Samoin voitiin tehdä poliitikolle, jolla oli runsaasti palveluvuosia, muttei muuta käyttöä. (Tuominen 1989, 203.)

Mauno Koivisto kertoo presidenttinä tekemistään nimitysratkaisuista varsin niukasti. Ensimmäisten merkittävien nimitystensä joukkoon Koivisto lukee oikeuskanslerin nimityksen maaliskuussa 1982. Hallitus ei päässyt nimityksestä yksimielisyyteen, sillä vasemmisto tuki Antti Suvirannan ja keskusta Kai Kortteen nimitystä. Koivisto nimitti esittelyssä Kortteen. (Koivisto 1994, 94.)

Samoihin aikoihin Koivisto joutui myös erottamaan oman puoluetoverinsa Kaarlo Pitsingin Uudenmaan läänin maaherran virasta, johon tämä siirtyi Paasion vuonna 1966. Syynä oli maaherran epäonnistuminen lääninhallituksen johdossa. Muutoinkin Koivisto kertoo lähinnä maaherranimityksistä syntynyttä keskustelua. (Emt., 102-107.)

7.3. Arvioita

Edellä käsitellyistä poliitikkojen muistelmateoksista piirtyy jossain määrin skitsofreeninen kuva nimitysratkaisujen merkittävydestä ja motiiveista. Äärimmillään jokin yksittäinen nimitysratkaisu on voinut horjuttaa jopa koko hallitusyhteistyötä. Poliitikkojen intohimo virkamieskunnan suhteen näyttää kuitenkin rajoittuvan nimitystilanteisiin, sillä yksikään poliitikko ei mainitse, että hänellä olisi ollut ongelmia virkamieskuntansa suhteen. Poliitikot eivät tuo esiin esim. lojaliteettiongelmia tapauksissa, joissa virkamies edustaa toisenlaista poliittista kantaa kuin ministeri. Toisaalta myöskään se, mitä erityistä etua siitä, että viroissa toimii ns. omia miehiä, ei poliitikkojen teoksista käy ilmi.

Poliittiset päätöksentekijät - niin ministerit kuin presidentitkin - myöntävät avoimesti sen, että myös nimitysratkaisuihin liittyy poliittista harkintaa. Puolueiden - ja tasavallan presidenttien - tavoitteena on saada mieleisiään henkilöitä hallinnon johtopaikoille ja valmistelukoneistoon. Tässä nähdään kuitenkin myös ongelmia - puolueen kannalta: puolueiden ”nimikkovirkamiehet” edustavatkin lopulta enemmän oman organisaationsa kantaa puolueessa kuin puolueen kantaa hallinnossa. Näyttää siltä, että ainakin sosialidemokraattisen puolueen piirissä tämä on tapahtunut vastoin odotuksia ja tuottanut pettymyksen. Poliitikot eivät pohdi kysymyksiä ja ongelmia, joita ns. poliittisten virkanimitysten arvostelijat ovat tuoneet esiin. Esim. kysymys siitä, miten tämä vaikuttaa hallinnon tehokkuuteen ja sisäiseen ilmapiiriin, jää vaille poliitikkojen vastausta.

Kun ottaa huomioon maaherra-instituution tosiasiallisesti varsin vähämerkityksisen aseman valtion hallintokoneistossa, maaherranimitykset kuitenkin ovat varsin usein poliittisten kiistojen aiheena. Syytä tähän ei ole suoraan luettavissa. Päättellä voi, että taustalla on se, että maaherran virka on niitä harvoja virkoja, joita ansioituneille poliitikoille voi varsin avoimesti jakaa ”palkintona”. Maaherranimityksissä poliittisuus on ikäänkuin hyväksyttävämpää kuin joissakin muissa viroissa.

HELSINGIN SANOMIEN EMPIIRINEN ANALYYSI

8. Vuosi 1968 - Periaatekeskusteluja ja pääjohtajanimityksiä

Vuonna 1968 uutisoitujen nimitysten määrä on varsin niukka (vrt. liite 1). Aineistoon on sisällytetty 33 juttua, joista pääkirjoituksia on yhdeksän. Vain noin puolet jutuista käsittelee varsinaisia nimityksiä, toinen puoli koostuu mm. nimityspoliitikkaa ja poliittisia valtiosihteereitä koskevasta yleisestä keskustelusta. Tärkein nimityspoliittinen keskustelu liikkeikin enemmän periaatetasolla. Myös kysymys poliittisista valtiosihteereistä on esillä ensimmäisiä kertoja.

Nimityksiä tehtiin - tai niitä uutisoitiin - vähän ja poliittista väriä yhdistettiin vain neljään nimitettyyn. Ulkoministeriössä nimitettiin poliittisesti värityttömiä karriäär diplomaatteja uusiin asemamaihin ja liikenneministeriöön nimitettiin sitoutumaton yli-insinööri. Muita ministeriövirkoja oli esillä kolme. Valtioneuvoston kanslian vt. kansliapäälliköksi nimitettiin Kauko Sipponen (kesk), kun Paul Paavela (sd) siirtyi budjettipäälliköksi Postisäästöpankin pääjohtajaksi nimitetyn Heikki Tuomisen tilalle. Kolme keskusvirastoa sai pääjohtajan. Perustetun sosiaalihuollon pääjohtajaksi nimitettiin Alli Lahtinen (sd) ja tullihallitukseen Jorma Uitto (kd). Ammattikasvatustieteiden Viljo Kuuskoski oli sitoutumaton.

Vuoden mielenkiintoisin nimitystapahtuma oli oikeusministeriön vankeinhoito-osaston hallinnollisen toimiston toimistopäällikön nimitys. Presidentti Kekkonen kaatoi hallituksen enemmistön ehdokkaan, kansanedustaja Mikko Laaksosen (sd) nimittämällä virkaan ministeriön ehdokkaan sitoutumattoman Eino Raunion.

30 vuoden takaisessa aineistossa kiinnittää huomiota se, että esillä on aiheita ja argumentteja, jotka kuulostavat tutulta myös 1990-luvun lopun Suomessa kuten keskustelu poliittisista valtiosihteereistä ja kansalaisten yhdenvertaisesta kohtelusta tuomioistuimissa.

Poliittisten valtiosihteereiden järjestelmää selvitellään

Vuosi 1968 alkaa tutkimusaiheen ja syksyllä 1997 ajankohtaisen keskustelun kannalta HS:ssa kiinnostavasti, sillä heti tammikuun alussa esillä on Valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö Paul Paavelan (sd) johdolla toimineen työryhmän selvitys, jossa pääpaino on ministeriörakenteen uudistamishdotuksissa. Samalla kehoitetaan tutkimaan valtiosihteerijärjestelmän tarpeellisuutta.

Valtiosihteerijärjestelmän perusteluksi esitetään poliittisen johdon ja ministeriöiden virkamiesjohdon yhteistoiminnan tehostamista. Työryhmässä on esillä uutisen mukaan myös eräiden tehtävien siirtäminen ministeriöistä alemmille viranomaisille sekä päätösvallan siirtäminen entistä laajemmin ministeriön sisällä virkamiehille. Työryhmän oli nimittänyt pääministeri (Paasio) edellisen vuoden syyskuussa.

HS:n pääkirjoittajan mukaan esitys ”tuo mieleen poliittisen kentän sosialistiselta sivustalta kuullut toivomukset erityisten poliittisten sihteerien virkojen perustamisesta valtioneuvostoon.”

Maaliskuussa HS kertoo valtioneuvoston asettaneen Paul Paavelan johtaman 6-jäsenisen komitean, jonka toimeksiantona on selvittää työryhmän esiin nostamia kysymyksiä, mukaan lukien valtiosihteerijärjestelmää. Seuraavan kerran valtiosihteerikysymys onkin esillä syyskuussa. Paavela ilmoitti tuolloin poliittisten toimittajien kuukausilounaalla epäilevänsä laajan poliittisen valtiosihteerijärjestelmän toteuttamismahdollisuuksia Suomessa. Hän ei uskonut Suomessa olevan varaa sekä kansliapäällikön että valtiosihteerin pitämiseen, vaan valtiosihteerin pitäisi pystyä hoitamaan molemmat tehtävät.

Paavelan mukaan poliittinen valtiosihteerijärjestelmä edellyttäisi suurempaa poliittista jatkuvuutta hallituksessa ja epäili, ettei Suomeen syntyisi eri hallinnonalat tuntevaa poliittista valtiosihteerikuntaa, joka edustaisi jatkuvuutta ja olisi aika-ajoin käytettävissä. Paavelan mukaan valtiosihteeriksi olisi ministeriön virkamiesjohtaja, ministerin lähin mies Norjan ja Ruotsin tapaan. Hän edustaisi hallinnonalan jatkuvuutta ja koordinoisi virkamieskunnan ja ministeriön keskinäistä työtä.

Paavela piti tarpeellisena myös ministeriöiden virkamiesten kelpoisuusehtojen väljentämistä. Kelpoisuusehtojen tulisi nykyistä suuremmassa määrin vastata niiden tehtävien luonnetta, joista virkamies hallinnossa joutuu vastaamaan. Paavela katsoi yhteiskuntatieteilijöiden osuuden kasvavan hallintokoneistossa. ”Tämä merkitsee juristikunnan mahdollisuuksien uudelleen arviointia valtionhallinnossa”, Paavela sanoi.

HS:n pääkirjoitus pitää kiinnostavana yksityiskohtana Paavelan epäilyjä poliittisen valtiosihteerijärjestelmän toteuttamismahdollisuuksista. Pääkirjoitus huomauttaa samoin kuin tammikuussa, että vasemmiston piiristä on esitetty silloin tällöin vaatimuksia erityisten poliittisten sihteerien virkojen perustamisesta ja poliittisen vastuunalaisuuden laajentamisesta hallinnon eri aloilla. HS:kaan ei innostu valtiosihteeriajatuksista. ”Sitä paitsi myönnettäisiin, että poliittisesti väritetyistä virkanimityksistä, jotka varsinkin sotavuosien jälkeen ovat tulleet tavaksi ja herättäneet pahaa verta, ei enää päästäisi eikä tarvitsisikaan päästä eroon, ja entistä vähemmän olisi takeita siitä, että virkamieskunnan tärkein osa olisi puoluepolitiikan ulottumattomissa. Ei yleinen mielipide voisi

hyväksyä sitä, että budjettivaroilla ryhdyttäisiin, ehkä ”tarpeen mukaan”, perustamaan uusia virkoja, joita täytettäessä puolueen jäsenkirja olisi ratkaiseva valintaperuste.”

(HS 5.1., 6.1., 9.3., 24.9., 27.9.)

Keskustelua poliittisista valtioshteereistä on käyty siis jo vuonna 1968. Poliittiset valtioshteerit ovat HS:n antaman kuvan mukaan erityisesti vasemmiston hanke. Tosin valmistelun vetäjä Paul Paavelakaan ei näytä uskovan hankkeen mielekkyyteen edellä esille tulevin perustein. HS omaksuu poliittisiin valtioshteereihin selkeästi kielteisen kannan. Lehti katsoo poliittisesti värittyneiden nimitysten aikakauden alkaneen jo sotavuosien jälkeen ja haluaisi niistä eroon. Tämän tavoitteen kannalta poliittiset valtioshteeritkin nähdään vääränä kehityksenä. HS:lla on vielä idealistinen ihanne puoluepolitiikan ulottumattomissa olevasta virkakunnasta. Niinpä poliittisia valtioshteereitäkään ei pohdita siitä näkökulmasta, että ne olisivat vaihtoehto alempienkin nimitysten politisoitumiselle.

Tärkeää on huomata työryhmässä esillä olevat aikeet päätösvallan siirtämisestä entistä laajemmin ministeriltä virkamiehille. Ratkaisu on periaatteellisesti merkittävä ja voi omalta osaltaan virkamiesten asemaa vahvistaessaan selittää lisääntyvää poliittista kiinnostusta virkanimityksiä kohtaan. Tässä vaiheessa asia ei kuitenkaan nostata suurempaa huomiota. Toinen virkamieskunnan kannalta olennainen seikka on Paavelan esittämä tarve virkamiesten kelpoisuusehtojen väljentämisestä ja juristikunnan mahdollisuuksien uudelleen arvioimisesta valtionhallinnossa. Epämääräinen ilmaisu juristikunnasta tarkoittanee selkeästi sitä, että juristikoulutusta ei arvostettaisi enää entiseen tapaan. Tämän voi nähdä liittyvän yhteen virkamiesten kasvavan päätösvallan ja hallinnon muuttuvan luonteen kanssa: oikeusvaltiosta ollaan siirtymässä kohti hyvinvointivaltiollista uudistuspolitiikkaa.

Rintamalinjat muotoutuvat

Talvella 1968 käytiin presidentinvaalit. Niiden yhteydessä nimityspolitiikkaa arvostelivat voimakkaasti kokoomuksen ehdokas Matti Virkkunen ja Smp:n Veikko Vennamo.

Virkkunen ilmaisi kantansa vaalimainoksessa. Virkkusen mukaan paras ammattitaito, kokemus ja suoritettut opinnäytteet eivät enää ole tärkeimpiä perusteita nimityksissä. ”Puolueväriin tunnustaminen, ryhmäetuun tähtäävän politiikan tukeminen ja alamaisuuden osoitus palkitaan suosiollisena nimityksenä. Tähän on saatava muutos”, Virkkusen mainoksessa vaadittiin.

Vennamon puheet, joissa käsiteltiin myös nimitysratkaisuja, ylittivät HS:n julkaisukynnyksen tammikuussa kolme kertaa. ”Ovatko nimitetyt maaherrat maakuntansa pätevimpiä ja luottamusta nauttivia kansalaisia. Ovatko tuomarit oikeudentuntoisia ja tasapuolisia sekä sellaisia, jotka eivät ole

syyllistyneet väärinkäytöksiin ja poliittisen suosion tavoitteluun korkeisiin virkoihin päästäkseen. Ovatko ministerit olleet alansa taitavia ja todella rehellisiksi tunnettuja kansalaisia”, Vennamo kyseli.

Vennamo arvosteli useita presidentti Kekkonen mm. 50-luvun lopun nimityksiä, Reino Kuuskosken nimittämistä korkeimman hallinto-oikeuden presidentiksi ja Sukselaisen nimittämistä pääministeriksi, koska nämä olivat sotkeutuneet kansaneläkelaitoksen väärinkäytöksiin. Maaherrojen nimityksissä olisi Vennamon mukaan ”myös yhtä ja toista huomautettavaa”. Kuun lopulla HS referoi Vennamon Viikkosanomille antamaa haastattelua. Nimityspolitiikkaa on mukana yhden kappaleen verran: ”Nimityspolitiikasta Vennamon puolue on suorittanut systemaattista tutkimusta. Vennamon mukaan puolueen mielestä virheellisiä nimityksiä on kolmattakymmentä.” (HS 6.1., 11., 12.1., 27.2.)

Poliittisten nimitysten oikeutus oli esillä myös oikeustieteen ylioppilaiden yhdistyksen Pykälän järjestämässä keskustelutilaisuudessa. Sdp:n juristi-kansanedustajat Seija Karkinen ja Mikko Laaksonen pitivät nimitysratkaisuissa poliittisia ansioita painavina ja hyväksyttävänä perusteina. Kokoomuksen Erkki Hara korosti valtiosäännön mukaista pätevyyttä ja ”jonkinlaista kolmatta linjaa edusti maaseudun puolueen merkonomi Esko Keski-Kuha”.

Karkinen otti jutun mukaan esille virkanimityspolitiikan sanomalla, että pelkällä virkamiesuralla juristin ainakin hallinnon alalla on tehtävä rutkasti työtä edetäkseen portaikossa. ”Jos taas asettaa päämääränsä kyllin korkealle, vaaditaan siihen pääsemiseksi jonkin puolueen jäsenkirja”. Laaksonen yhtyi näkemykseen todeten, että turhan sinisilmäisiä ei virkanimitysasioista keskusteltaessa kannata olla. Kumpikin sosialidemokraatti korosti, ettei laissa määriteltyjä pätevyysperusteita saa aliarvioida. Karkisen mukaan on kuitenkin olemassa ”apuperusteita”. Eräiden tuomioistuinjuristien nimitykset Karkinen kuitenkin siirtäisi pois valtuustoilta ettei päästäisi arvostelevaan juristin tuomioita ja ratkaisuja poliittisiksi. Hara korosti, että vain valtiopäiväjärjestyksessä olevia selviä nimitysperusteita tulisi noudattaa. (HS 27.4.)

Eduskunnan valiokuntien sihteerien politisoituminen on esillä lokakuuisessa pääkirjoituksessa. Eduskunnan lakivaliokunnan puheenjohtaja on pääkirjoituksen mukaan esittänyt valiokuntasihteerien pätevyysvaatimusten esilleottamista. ”Hänen käsityksensä mukaan sihteerien valinta on viime vuosina osoittanut politisoitumisen merkkejä, ja eräillä tahoilla, toisin sanoen vasemmiston piirissä, on joskus haluttu panna jopa ratkaisevaa painoa poliittisille ansioille ja nimenomaan puoluekannalle.”

HS arvelee, että valiokuntasihteerien yksityiskohtaisten pätevyyssehtojen määrittäminen on melko hankala tehtävä. Yleiset vaatimukset ovat kuitenkin lehden mukaan ilman muuta selviä. HS:n mukaan kaikkien valiokuntien puheenjohtajien ja jäsenten etujen mukaista on, että sihtereiksi koetetaan saada valiokuntien käsiteltäväksi tulevia asioita hallitsevat henkilöt. ”Toistaiseksi näin liene

tapahtunutkin. Innokas puolue mies voi sotkea ja jarruttaa valiokuntien työtä, mutta sellaisen sihteerin ikä jää hyvin lyhyeksi”, HS päättää pääkirjoituksen. (HS 14.10.)

Edellä olevat puheenvuorot osoittavat varsin hyvin sen, millaiseksi rintamalinjat nimityskeskustelussa muotoutuvat: vasemmisto puoltaa poliittisen kannan huomioimista nimityksissä, kokoomus ja Smp vastustavat. Poliittisen keskustan rooli ei nouse vielä esiin. Sdp:n kansanedustajat Karkinen ja Laaksonen ilmoittavat hyvin suorasukaisesti, että jäsenkirja on tarpeen uralla edetessä.

HS asettuu tässä vaiheessa selvästi politiikkaa nimityksissä arvostelevien rintamaan. Eduskunnan valiokuntasihteereitä koskeva pääkirjoitus kertonee yleisemminkin HS:n käsityksen ”puoluemiesten” vaikutuksesta hallinnossa: hän voi sotkea ja jarruttaa. Lehti kuitenkin myöntää, ettei sellainen pitkän päälle ole mahdollista.

Kekkonen puuttuu nimitykseen

Ministeriövirkojen täyttö oli esillä niukasti. Epäilemättä mielenkiintoisin tapaus oli oikeusministeriön vankeinhoito-osaston hallinnollisen toimiston päällikön nimittäminen. Tasavallan presidentti nimitti virkaan vastoin valtioneuvoston enemmistön kantaa oikeusministeriön ehdokkaan varatuomari Esko Raunion. Valtioneuvostossa äänin 8-5 päättyneessä äänestyksessä Sdp:n kansanedustaja, varatuomari Mikko Laaksonen oli saanut tuekseen Sdp:n ja Skp:n ministerit. Ministeriön ehdotuksen kannalla olivat oikeusministeri Simosen (tpsl) lisäksi valtiovarainministeri Alenius (kd) ja kolme keskustapuolueen ministeriä. Kaksi keskustaministeriä oli poissa istunnosta.

HS:n uutinen kertoo, että kaikkiaan virkanimityksen yhteydessä oli esillä kuusi ehdokasta, jotka Laaksosta lukuunottamatta olivat oikeusministeriön virkamiehiä. Edelleen todetaan, että aikaisemmin presidentti Kekkonen on poikennut valtioneuvoston ehdotuksesta kaksi kertaa, Kelan johtajan ja teknillisen korkeakoulun professorin nimityksessä. Uutisen mukaan presidentti on Suomessa poikennut ministeristön tai sen enemmistön kannasta hieman yli 60 kertaa, eniten Paasikiven presidenttikaudella.

HS:n pääkirjoitus otsikolla ”Viimeinen esittely” arvioi tehtyä nimitysratkaisua ja nimityspolitiikkaa laajemminkin. Pääkirjoitus alkaa viittauksella Kekkonen edellisenä syksynä vallankäyttöön ja vastuuseen liittyvistä kysymyksistä pitämään esitelmään. Siinä presidentti oli pääkirjoituksen mukaan sanonut, että nimitysasioissa tasavallan presidentillä saattaa olla jopa enemmän henkilökohtaista tuntemusta ehdollepantujen ansioista ja kyvyistä kuin esittelevällä ministerillä, mutta tällöinkin häntä parlamentaarisen vastuun huomioon ottaminen yleensä ohjaa hyväksymään valtioneuvoston kannan.

Pääkirjoitus kertoo oikeusministeriön toimistopäällikkönimityksen vaiheet ja arvioi, että sosiaalidemokraattisten ja kommunististen ministerien päämääränä ”oli lähinnä puolueansioihin perustuva nimitys, jollaisista on riittävästi esimerkkejä olemassa niissäkin tapauksissa, joissa tasavallan presidentti on hyväksynyt hallituksen enemmistön kannan.” HS:n mukaan asiassa ei ole ihmettelemisen aihetta, kun tiedetään puolueiden pyrkimykset valvoa etujaan ja jäsentensä palkitsemista virkanimityksissä.

”Toistensa kivittämiseen puolueilla ei ole nytkään aihetta ja sitä paitsi edellisen hallituksen aikana voitiin panna merkille vasemmistupuolueiden jokseenkin avoimesti halunneen puoluenäkökohtien ja puolueiden voimasuhteiden huomioon ottamista nimityksissä, ja tällaisille vaatimuksille on keskustapuoluekin antanut tukea. Suurten puolueiden keskinäisen kilpailun ohella pyritään yleensäkin muuttamaan virkamieskunnan poliittista kokoonpanoa, ja ilmeisesti tämä tavoite on hallituspuolueilla edelleenkin.” (HS 23.3., 26.3.)

HS:n pääkirjoituksen mukaan puoluenäkökohdat ja poliittiset voimasuhteet ovat tulleet nimityksiin vasemmiston vaatimuksesta ja keskustapuolueen tuella. Nimitysten motiiveina HS pitää puolueiden pyrkimyksiä valvoa etujaan, palkita jäseniään sekä muuttaa virkamieskunnan poliittista kokoonpanoa. Lehti antaa ymmärtää presidentinkin hyväksyneen puolueansioihin perustuvia nimityksiä. Tällä kertaa presidentin ratkaisu tapahtui kuitenkin HS:n mukaan virka-ansioden ja hallitusmuodossa säädettyjen ylennysperusteiden hengen mukaisesti, kun taas valtioneuvostossa Sdp:n ja kommunistien edustajien tavoitteena oli poliittisten ansioiden nostaminen etusijalle.

Paavelasta budjettipäällikkö, Sipponen valtioneuvoston kansliaan

Muut ministeriöiden virkajärjestelyt eivät herätä suuria intohimoja. Ulkoministeriössä kyseessä on ministeriön sisäinen urakierto, mutta nimityksiin tai nimitettäviin ei liity poliittista väriä. Valtiovarainministeriön budjettipäällikkö Heikki Tuomisen nimitys huhtikuussa Postisäästöpankin pääjohtajaksi marraskuun alusta lukien johtaa sen sijaan pienimuotoiseen nimityskierrokseen. Tuomisen paikalle mainitaan lukuisten uutisten sivumainintana ehdolla olevan valtioneuvoston kansliapäällikkö Paul Paavela (sd), 37. Lokakuussa julkaistu uutinen kertoo, että Paavelan tilalle vt. kansliapäälliköksi nimitetään professori Kauko Sipponen, 41. Keskustapuolueen kerrotaan esittäneen Sipposta viran vakinaiseksi haltijaksi. Sipposen todetaan aikaisemmin ilmoittaneen puoluekannakseen liberaali, mutta viime aikoina toimineen keskustapuolueen piirissä. Puolueen jäsenkirjaa hänellä ei kuitenkaan lehden mukaan ole. Toukokuussa, kun nimityksellä lehdessä spekulointiin, Sipposen mainittiin kuuluvan keskustapuolueeseen.

Uutisen mukaan Sipposen nimitys sijaisuusjärjestelyn kautta liittyy tietävästi osana uuden valtiosihteerijärjestelmän käyttöönottoon. Paavela on jutun mukaan määrätty budjettipäällikön virkaan ”toistaiseksi, kunnes virka vakinaisesti täytetään”. ”Suunnitelmiin tietävästi kuuluu, että Paavela, joka lukeutuu sosiaalidemokraatteihin, nimetään vuoden alusta lukien valtiosihteeriksi valtiovarainministeriöön. Eräiden kaavailujen mukaan nimitys olisi tilapäinen, ts. ”toistaiseksi”, jolloin Paavela voitaisiin siirtää takaisin valtioneuvoston kansliapäälliköksi. Tarkoituksena lienee nimittää valtiosihteeriksi viisivuotiskaudeksi kerrallaan. Uudesta valtiosihteerijärjestelmästä on ehdotus ensi vuoden budjettiesityksessä”, HS uutisoi. (HS 10.4., 17.4., 11.5., 18.5., 26.5., 7.6., 13.6., 19.9., 18.10.)

Nimityksistä on HS:sta päätellen sovittu sangen sopuisasti hallituksen piirissä, eikä HS:llakaan näytä olevan tapahtuneeseen poikkipuolista huomautettavaa. Sipposen ja Paavelan vireillä olevat nimitykset roikkuvat esillä lukuisissa uutisissa, mutta vain lokakuussa ne pääsevät pääaiheeksi. Lehdessä ennakoidaan nimityksillä jo valmistauduttavan valtiosihteerijärjestelmän tuloon, mutta kuten tiedetään, uudistus jäi toteutumatta.

Kolme uutta pääjohtajaa keskusvirastoihin

Kolmen keskusviraston, ammattikasvatus-, tull- ja sosiaalhallituksen, pääjohtajanimitykset olivat esillä pääaiheena seitsemässä uutisjutussa ja yhdessä pääkirjoituksessa huhti-kesäkuun aikana. Ammattikasvatushallituksen pääjohtajaksi nimitettiin tekn.tri, professori Viljo Kuuskoski, sosiaalhallituksen johtoon lastensuojelujohtaja, yht.maist. Alli Lahtinen (sd) ja tullihallitukseen eduskunnan lakivaliokunnan sihteeri, lakit.tri Jorma Uitto (kd).

Huhtikuussa HS kertoo, että hallitus keskustelee todennäköisesti saman päivän iltakoulussaan kaikista kolmesta pääjohtajanimityksestä, ”joista voi syntyä poliittisia kauppoja riippuen siitä, minkä linjan hallitus ratkaisuisaan omaksuu”. HS:n mukaan valtioneuvoston piirissä käydyissä yksityisluonteisissa keskusteluissa on viitattu tasavallan presidentin ns. pääjohtajakirjeeseen ja todettu, että aktiivisen poliitikon nimittäminen pääjohtajaksi johtaisi asianomaisen luopumiseen poliittisesta toiminnasta. Pääjohtajanimillä ei uutisessa vielä spekuloida. Ammattikasvatushallituksen pääjohtajaehdokkaiden joukossa mainitaan olevan professoreja, kouluneuvos ja kansanedustaja, nimiä ei kuitenkaan mainita. Eräiden ministereiden tiedetään jutun mukaan kannattavan korkean asteen teknisen koulutukseen saaneen henkilön nimitystä.

9.5. kerrotaan, että ammattikasvatushallituksen pääjohtaja on tarkoitus nimittää kuluvalla viikolla ja että johtoon vahvimpina ehdokkaina ovat professori Viljo Kuuskoski ja ammattikasvatusneuvos Lauri Rousi. Virkaan ilmoittautuneita on uutisen mukaan tietävästi toistakymmentä. Presidentti

nimitti virkaan 57-vuotiaan Kuuskosken, jonka kerrotaan olevan teknillisen korkeakoulun huoneenrakennustekniikan professori ja tekniikan tohtori. Kuuskosken puoluekanta ei mainita. Sen sijaan samassa uutisessa (11.5.) todetaan, että tullihallituksen pääjohtajaehdokkaana on mainittu toinen valtiovarainministeri Ele Alenius, jota erityisesti kommunistit ovat halunneet paikalle. Heinäkuun alusta perustettavan sosiaalihallituksen pääjohtajaehdokkaana on uutisen mukaan ollut esillä sosiaalidemokraattinen maisteri Alli Lahtinen.

Viikko edellisen uutisen jälkeen HS otsikoi: ”Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa”. Ingressin mukaan ”Suuret hallituspuolueet, sos.dem.puolue, keskustapuolue ja Skdl ovat päässeet yhteisymmärrykseen poliittisten nimitysten sarjasta, joka toteutetaan aivan lähiaikoina, todennäköisesti jo ensi viikolla.” Pääjohtajien ohella nimityssarjaan kuuluvat uutisen mukaan jo edellä käsitellyt budjettipäällikön ja kansliapäällikön nimitykset. Uutisen mukaan alustavasti on sovittu, että sosiaalihallituksen paikan saavat sosiaalidemokraatit ja vahvimpana ehdokkaana on lastensuojelujohtaja, maisteri Alli Lahtinen Kotkasta. Tullihallituksen pääjohtajuutta on kaavailtu Skdl:lle, jonka pääehdokkaana on puolueen puheenjohtaja, toinen valtiovarainministeri Ele Alenius. Nimitys merkitsisi ministerin vaihdosta. Toukokuun lopulla kerrotaan Ele Aleniuksen kieltäytyneen tullihallituksen pääjohtajaehdokkuudesta ja Skdl joutuu etsimään uuden ehdokkaan. Alenius ilmoitti kieltäytymisen syyksi sen, että virka olisi olennaisesti rajoittanut hänen mahdollisuuksiaan osallistua vakaumuksensa mukaiseen toimintaan työväenliikkeen ja suomalaisen sosialismin puolesta.

HS:n pääkirjoitus tulkitsee, että Ele Aleniuksen kieltäytyminen on puoluepoliittinen ele. ”Poliittisessa elämässämme on nyt koettu sellainenkin yllätys, että näkyvässä asemassa oleva puoluemies on kieltäytynyt hänelle tarjotusta keskusviraston pääjohtajan paikasta”, HS kirjoittaa. Aleniuksen kieltäytymisen taustalla on kuitenkin pääkirjoittajan arvion mukaan äärivasemmiston sisäinen tilanne, jonka takia Alenius haluaa pitää kiinni ministerisalkusta. Pääkirjoittaja arvelee, että Aleniuksen ehdokkuuden taustalla olikin pikemminkin kommunistien halu saada Aleniusta jyrkkäotteisempi äärivasemmiston edustaja ministeriksi kuin Aleniuksen oma pyrkimys pääjohtajaksi. Lehti toteaa, että Aleniuksen henkilökohtaisesta ”uhrautuvaisuudesta” on seurauksena, että äärivasemmistolle sovittuun pääjohtajan paikkaan joudutaan etsimään henkilö, jonka nimittäminen sopii kansandemokraattien muuttuneisiin piirustuksiin.

Kesäkuun alussa HS raportoi nimityskierroksen olevan toteutumassa. Sosiaalihallituksen johtoon nimitettäneen Alli Lahtinen (sd). Tullihallituksen uutena pääjohtajaehdokkaana, jota kerrotaan etsityn Skdl:n piiristä, mainitaan eduskunnan lakivaliokunnan sihteeri, lakit.tri Jorma Uitto. Viikkoa myöhemmin kerrotaan nimitysten toteutuneen. Uutisen yhteydessä haastateltu Alli Lahtinen selostaa henkilöhistoriaansa. ”En katso olevani poliitikko, ja ammatillinen uranikin on omasta mielestäni

kapea, mutta vieraita asioitakin voi oppia.” Kotkan kaupunginvaltuustoon Lahtinen kertoo kuuluneensa vuodesta 1954 lähtien.¹⁸ (HS 17.4., 9.5., 11.5, 18.5, 26.5., 28.5., 7.6., 13.6., 28.6.)

Uutisjuttuja voi tulkita siten, että keskusvirastojen pääjohtajavirat on jaettu paketoimalla ratkaisut yhteen ja läänittämällä paikat etukäteen puolueille. Nimityspakettiin on kytketty mahdollisesti jopa edellä esillä olleet Paavelan ja Sipposen nimitykset. Sosiaalihanke on läänitetty sosialidemokraateille ja tullihallitus laitavaseemmistolle. Ammattikasvatushallituksen pääjohtajan puoluekanta ei käy ilmi, joten hän lienee tulkittavissa sitoutumattomaksi. Hallituksen keskiryhmät jäävät tässä jaossa ilman omaa ”nimikkovirkamiestään”, ellei Kuuskoskea luokitella sellaiseksi. Nimitykset kuitenkin näyttävät etenevän hallituksessa sopuisissa tunnelmissa. Sosiaalihanke ei ole muuta nimiä esillä kuin Lahtinen. Se, miten häneen on päädytty, ei HS:sta käy ilmi. Lahtisen poliittinen tausta vaikuttaa varsin kevyeltä. Lisäksi haastattelussa Lahtinen itse vähättelee omaa ammatillistakin uraansa.

Ele Aleniuksen vetäytymistä pääjohtajakilvasta HS ruotii pääkirjoituksessaan, mutta lopulta toteutuneita nimityksiä se ei enää kommentoi ja nimitysprosessin uutisointikin on kanta-aottamatonta. Tosin lehti puhuu poliittisten nimitysten sarjasta, mutta sävy ei ole kriittinen, vaan pikemminkin toteava. Aleniuksen käänteitä arvioiva pääkirjoitus on lähinnä sarkastinen. HS ei jaa suosionosoituksia Aleniukselle, vaan pikemminkin käyttää tilaisuutta hyväksi arvostellakseen poliitikkojen pyrkyä korkeisiin virkoihin.

Oikeuslaitos ja tuomarikunnan politisoituminen puhuttaa

Helmikuussa julkaistun gallupin mukaan vain joka neljäs täysi-ikäinen kansalainen uskoi oikeudenkäytön tasapuolisuuteen. Gallupin johdosta haastatellut juristit samoin kuin HS:n pääkirjoitus arvelevat yhdeksi syyksi luottamuksen heikentymiseen poliittiset virkanimitykset hallinnossa.

Itä-Suomen hovioikeuden presidentti Aarne Kokkosen mukaan oikeusistuimet ovat eräitä poikkeuksia lukuunottamatta säästyneet politisoitumiselta. ”Kun hallituskumppanit nimityttävät toinen toisiaan korkeasti palkattuihin virkoihin todellisiin ansioihin katsomatta, saattaa näistä poliittisista virkanimityksistä langeta varjo myös oikeuslaitoksen ylle”, hän arvioi. Kokkosen mukaan

---

¹⁸ Savolainen (1996, 294-299) on selvittänyt keskusvirastojen historiategoksessa myös pääjohtajien taustoja. Jorma Uiton, joka toimi pääjohtajana 1968-88, teos toteaa olleen sitoutumaton. Uiton kytkentää Skdl:ään on pidetty löyhänä, koska hän ei ollut mukana päivänpolitiikassa. Uitto toimi valtiovarainministerinä 1971-72 ja teollisuusministerinä 1975. Myöhemmin Uitto sanoutui kokonaan irti Skdl:stä. Alli Lahtisen Savolainen mainitsee ilmeisen virheellisesti kansandemokraatiksi. Lahtinen toimi sosiaali- ja terveysministerinä samoissa virkamiesshallituksissa kuin Uitto.

lähellä on ajatus, että oikeudessakin paremmassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia henkilöitä kohdellaan lievemmin. HS:n pääkirjoitus toteaa, että paljon puhutut poliittiset virkanimitykset, joiden on muutamassa tapauksessa katsottu ulottuneen eräisiin oikeuslaitoksen korkeimpiin portaisiin, ovat saattaneet horjuttaa uskoa tuomioistuinten riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen.

Tuomarikunnan politisoituminen on tapetilla uudestaan huhtikuun lopulla. Lakimiesliitto antoi tuolloin julkilausuman, jonka mukaan kaupunkien raastuvanoikeuksien virkoja täytettäessä on tuomareita valittu jäsenkirjojen perusteella. HS:n pääkirjoituksen mukaan sinänsä ei ole vikaa siinä järjestelmässä, että kaupunginvaltuustot valitsevat raastuvanoikeuksien tuomarit, kunhan yksinomaisina valintaperusteina ovat taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto. Uhkana on sen sijaan lehden mukaan puolueen jäsenkirjan merkityksen korostaminen ja lopulta hyväksyminen pätevyysperusteeksi. (11.2., 13.2., 28.4., 29.4.)

Nämä uutiset ja pääkirjoitukset osoittavat, ettei epäluottamus oikeuslaitosta kohtaan ole uusi ja vasta 1990-luvun ongelma. Vuonna 1968 HS myötäilee tuomarikunnan arvioita, että epäluottamuksen syynä on tuomarikunnan politisoituminen ja poliittiset virkanimitykset jopa oikeuslaitoksessa. HS ei kuitenkaan näe perusteita siirtää raastuvanoikeuden tuomareiden nimittämistä kaupunginvaltuustoilta, vaan alleviivaa hallitusmuodossa mainittujen nimitysperusteiden noudattamista. Samaan aiheeseen otti kantaa paria päivää aiemmin myös Sdp:n Seija Karkinen (ks. edellä), joka päätyi toisenlaiseen johtopäätökseen tuomarinimitysten osalta kuin HS, vaikka muutoin liputtikin myönteisesti poliittiselle harkinnalle nimityksissä.

Mauno Koiviston kaksoisrooli ja Suomen Pankin asema

Uuden pääministerin Mauno Koiviston kaksoisrooli Suomen Pankin pääjohtajana ja pääministerinä puhutti poliittisia piirejä ja keskusteluun osallistui myös HS pääkirjoituksellaan. Sen mukaan kokoomuksen puheenjohtaja Juha Rihtniemi on vaatinut Koivistoa eroamaan Suomen Pankin pääjohtajan paikalta, mikäli Koivistosta tulee pääministeri. Rihtniemi perusteli vaaatimusta Suomen Pankin riippumattomuuden säilyttämisellä suhteessa hallitukseen. Samanlaisia ääniä on HS:n mukaan kantautunut keskustapuolueesta, joka katsoo tilaisuuden koittaneen oman miehen ajamiselle keskuspankin johtoon. HS kuitenkin torjuu nämä vaatimukset. ”Olisi väärin, jos pätevä, päivän politiikasta sivussa oleva Suomen Pankin pääjohtaja ei tilapäisen pääministerikautensa jälkeen voisi palata entiseen virkaansa.” ...”Jos tälle linjalle lähdetään, tulee pian puutetta pätevistä henkilöistä sekä hallituksessa että korkeimmilla virkapaikoilla.”

Toisaalta pääkirjoitus katsoo, että Suomen Pankin johto olisi rauhoitettava politiikalta. Lehti muistuttaa eduskunnan pankkivaliokunnan aikoinaan ilmoittaneen olevansa periaatteessa sitä mieltä, että pankin johtokunnan jäsenten kuulumista hallitukseen tai eduskuntaan olisi pyrittävä välttämään, koska heillä ei olisi riittävästi aikaa pankkitehtävien hoitamiseen ja pankin itsenäisyydenkään kannalta tilanne ei ole tarkoituksenmukainen. Tästä eduskunnankin hyväksymästä kannanilmaisusta ei ole lehden mukaan alkuunkaan piitattu. ”Tällä kertaa Suomen Pankin itsenäisyyteen vedotaan kuitenkin nimenomaan puoluepoliittisin laskelmin”, HS päättää.

Huhtikuussa pääkirjoitus ruotii hallituksen esitystä Suomen Pankin johtokunnan jäsenmäärän lisäämiseksi. Ehdotuksen toteutuminen merkitsisi sitä, että pääjohtajan lisäksi johtokuntaan kuuluisi viisi jäsentä. Hallitus on perustellut esitystä keskuspankin tehtävien laajentumisella. HS:n mukaan asiaa alun perin ehdottaneiden pankkivaltuusmiesten tavoitteena oli saada johtokuntaan henkilöitä, jotka siellä myös pysyvät. Pankkivaltuusmiehet olivat olleet tyytymättömiä kolmen johtokunnan jäsenen samanaikaiseen virkavapauteen. HS:n mukaan hallituksen esityksen tausta edellyttää, ettei johtokunnan uudeksi jäseneksi nimitetä poliitikkoa, jota tarvitaan hallituksessa tai eduskunnassa tai kummassakin. Lehden mukaan pankkivaltuusmiesten vaatimus asiantilan korjaamisesta normaaliksi mahdollisimman pian luulisi merkitsevän sitä, että johtokunnan jäsenten virkavapaudet saavat jatkua enintään kuluva vaalikauden loppuun. ”Eihän voi olla mitään järkeä siinä, että Suomen Pankin, joka yleensäkin olisi rauhoitettava politiikalta, johtokunnassa olisi toisaalta työpöytiensä ääressä istuvia ammattimiehiä ja toisaalta virkavapaita poliitikkoja. Sen kyllä ymmärtää, että myös Suomen Pankin johtokunnan jäseniä saatetaan välttämättä tarvita tilapäisesti esimerkiksi maan hallituksessa, mutta eivät kai hekään ole jatkuvasti korvaamattomia.” (8.3., 24.4.)

HS:n kaksi pääkirjoitusta käsittelevät Suomen Pankin johtokunnan jäsenten asemaa ja suhdetta politiikkaan. HS:n linja jää hieman epämääräiseksi pyörittelyksi. Ensimmäisessä pääkirjoituksessa suhtaudutaan sallivasti pääjohtaja Mauno Koiviston virkavapauteen pääministerin tehtäviä varten. HS:n kantaa tuntuu edesauttavan se, että virkavapautta on arvosteltu poliittisella kentällä HS:n mielestä väärin motiivein eli puoluetaktisin perustein. Lehti perää yhtä aikaa Suomen Pankin rauhoittamista politiikalta ja perustelee, miksi Koiviston virkavapaus on perusteltu: ilman joustoa loppuisivat pätevät ihmiset. Toisessa pääkirjoituksessa vaaditaan, ettei uuteen johtokunnan jäsenen virkaan nimitetä poliitikkoa ja että muidenkin osalta pitäisi päästä eroon virkavapauksista.

HS:n linjaa Suomen Pankin johtokunnan jäsenten kaksoisrooleihin ja virkavapauksiin voisi luonnehtia sanoilla ”periaatteessa ehdottomasti ei, mutta käytännössä kuitenkin jyrkkä ehkä”. Näyttäisi lisäksi siltä, että hyväksyttävämpää HS:n mielestä on siirtyminen pankin johtokunnasta hallitukseen kuin siirtyminen politiikasta pankin johtokuntaan.

Havaintoja HS:n kirjoittelusta

1960-luvun lopun journalistinen ote HS:ssa poikkeaa selvästi nykyisestä. Se näkyy mm. siinä, että puhujan tai haastatellun henkilön sanomiset on kirjattu juttuihin jokseenkin sellaisenaan. Tulkintojen tekeminen jää lukijan omalle vastuulle.

Sisällön erittelylle aiheuttaa jonkin verran ongelmia passiivimuotoiset tai muutoin tietolähteen epäselväksi jättävät lauseet kuten ”ehdokkaana on mainittu”, ”tehtävään nimitettäneen” jne. Oletettavasti tieto on peräisin ns. asiantuntevista lähteistä, mutta lukijalle jää epävarmuus siitä, onko lähde poliitikko vai virkamies ja perustuuko oletus esim. virkamiesvalmisteluun vai poliittisten toimijoiden keskusteluihin. Tarkasteluvuonna ennakkospekulaatiot osuivat kuitenkin hyvin kohdalleen.

Uutisjutuissaan HS ei ota suoraan tai epäsuorastikaan kantaa nimityksiin niin, että valitut eivät olisi tehtäviin pätevimpiä. Lehden yleisesti torjuva suhtautuminen poliittisiin nimityksiin näkyy kuitenkin selvästi pääkirjoituksissa, mutta niissäkään ei moitita yhtään esillä ollutta yksittäistä nimitystä. Lehdellä on vielä idealistinen tavoite, että politiikka tulisi karsia virkanimityksistä kokonaan. Puolueiden motiiveina nimittää ”omia miehiään” mainitaan palkitseminen, puolue-edun ajaminen ja virkamieskunnan poliittisen kokoonpanon muuttaminen.

30 vuoden takaisia uutisia ja kannanottoja on vaikea lukea omaan aikakauteensa suhteutettuna saati sitten, että niiden vertaaminen nykypäivään olisi helppoa. 1960-luvun lopulla on erityisesti sen ajan nuorten eli suurten ikäluokkien muistikuvissa tarunhohtoinen sädekehä aikana, jolloin perinteiset vanhempien sukupolvien arvot asetettiin kyseenalaiseksi. Nimenomaan vuodella 1968 on erityisen legendaarinen maine nuoriso- ja opiskelijaradikalismien kulta-aikana Vanhan valtauksineen. Valtakunnan politiikastakin on luotu jälkipolville muistikuva, jossa vasemmisto jyräsi - mm. nimityspolitiikan saralla - ja muut vikisivät. HS:n uutiset jättävät kuitenkin varsin laimean vaikutelman politiikan tapahtumista ja eritoten tämän tutkimuksen aiheena olevasta nimityspolitiikasta. Näyttää siltä, että kiihkeämmät ajat ovat vasta edessä päin.

9. Vuosi 1977 - Paketteja, kiistoja ja jarrutusta

Vuoden aineistoon sisältyy kaikkiaan 46 juttua, joista vain kaksi on pääkirjoituksia. Vuoden aikana nimitettiin kaksi maaherraa ja kolme keskusviraston pääjohtajaa ja neljännekin nimitys oli esillä. Suomen Pankin johtajaksi nimitettiin Ele Alenius (kd) ja Kelan johtajaksi Pekka Morri (sd). Ministeriöiden nimityksiä oli juttujen määrällä mitaten esillä niukasti, mutta lukumäärällisesti paljon,

mikä johtuu ulkoministeriön nimityskierroksen uutisoinnista. Poliittisesti ja tämän tutkimuksen kannalta näistä nimityksistä kuitenkin vain murto-osa on kiinnostavia ja merkittäviä. Kaikkiin tärkeimpiin uutisoituihin nimityksiin ja nimitysaikomuksiin liittyi nimitettävän osalta poliittista väriä. Yhtään sitoutumatonta ei nimitetty tai kaavailtu johtovirkoihin. Nimitysvuoden päätapahtumia olivat julkisuuden paljoudella mitaten posti- ja lennätinhallituksen pääjohtajan sekä Vaasan läänin maaherran virkanimitykset.

Plh:n pääjohtajaksi presidentti nimitti kirjavien vaiheiden jälkeen liberaalipuolueen puheenjohtaja Pekka Tarjanteen. Ensin presidentti pysäytti Mieltusen hallituksen viimeisessä presidentin esittelyssä esillä olleen Tarjanteen nimityksen ottamalla nimitystä koskevat asiakirjat haltuunsa. Sorsan hallitus äänesti luvuin 7-5 Tarjanteen ehdokkaakseen virkaan. Jatkossa erityistä polemiikkaa aiheutti se, onko Tarjanteen erottava eduskunnasta nimityksen johdosta. Kun Tarjanne ei jättänyt eronpyyntöään, presidentti lopulta ärähti, mikä puolestaan sai presidentin vastustajat eduskunnassa kapinoimaan.

Kekkonen puuttui Mieltusen hallituksen nimityksaikeisiin myös tammikuussa. Tuolloin hän kieltäytyi nimittämästä ministeri Orvokki Kankaan (kesk) ehdokasta Kari Kourilehtoa (kesk, 33) sosiaalihallituksen hallinnollisen osaston päälliköksi.

Keskusvirastoista esillä olivat esillä myös lääkintö-, merenkulku- sekä tie- ja vesirakennushallituksen pääjohtajakysymykset. Merenkulkuhallitukseen tuli nimitetyksi Jan-Erik Jansson, jota Rkp:n kerrottiin ajaneen paikalle. Lääkintöhallitukseen nimitettiin joulun alla presidentin henkilölääkäri, professori Erkki Kivalo (kesk). Tvh:n nimitys jäi vuoden loppuun tultaessa vielä avoimeksi.

Vaasan läänin maaherran nimityksestä tuli kuuma puheenaihe, kun Sdp:n kansanedustaja Jacob Södermanin ehdokkuus nostatti vastalausemyrskyn erityisesti Rkp:n ja keskustapuolueen riveissä. Lopulta maaherraksi seuloutui läänin kansanedustaja Antti Pohjonen (sd).

Kokonaisuutena virkapaikoista kiisteltiin ankarasti. Useaan uutisoituun nimitykseen sisältyy hallituspuolueiden välisiä erimielisyyksiä. Tämä siitä huolimatta, että useampaan otteeseen käy ilmi, että virkoja on käsitelty nippuina tai niistä on kääritty jo hyvissä ajoin paketteja, joissa on sovittu etukäteen tiettyjen virkojen läänittämistä tietyille hallituspuolueelle. Toisaalta tehtäviin nimitetyistä ja ehdolla olleista useimmilla oli pitkäaikainen kokemus tai korkeatasoinen koulutustausta. Ehkä heikoin kompromissi oli Antti Pohjosen nimitys Vaasaan, jonka puolesta puhui lähinnä se, että hän oli pienempi paha kuin Jacob Söderman. Pohjonen oli toisen kauden kansanedustaja eikä hänellä ollut ministerikokemusta.

Vuoden aikana käytiin nimitysten yhteydessä myös periaatteellista keskustelua virkatehtävien ja poliittisen toiminnan yhdistämisestä. Presidentti näyttää kiristäneen otettaan ja asettaneen korkeiden

virkanimitysten ehdoksi, että nimitetty luopuu eduskunnasta. Virkamiesliiton juhlissa puolestaan otettiin kantaa poliittisiin virkanimityksiin ja muodollisiin kelpoisuusehtoihin. Liiton johto esitti tiettyjen virkojen määrittämistä avoimesti poliittisiksi.

Vuoden 1977 tapahtumien tarkastelussa on huomioitava, että Martti Miettusen johtama kolmen keskiryhmän vähemmistöhallitus vaihtui toukokuun puolivälissä Kalevi Sorsan johtamaan keskiryhmien ja vasemmiston kansanrintamapohjaan.

Ulkoministeriössä urakiertoa, liikenneministeriöön keskustalainen hallitusneuvos

Ulkoministeriössä pyörähti helmikuussa suuri nimityskierros. Tasavallan presidentti hyväksyi kaikkiaan kaksitoista nimitystä ja lisäksi ministeriö nimitti itse lehdistöavustajia. Yhdenkään nimitetyn poliittista väriä ei kuitenkaan uutisessa tuotu esiin. Nimityskierroksella ministeriön alivaltiosihteeriksi nimitettiin poliittisen osaston päällikkö Jaakko Iloniemi ja hänen seuraajakseen osastopäällikön paikalle Klaus Törnudd.

Samassa jutussa vahvistuu tieto, että liikenneministeriön hallitusneuvokseksi on nimitetty vanhempi hallitussihteeriksi Niilo Laakso (kesk). Muutamaa päivää aiemmin kerrottiin, että keskustapuolue aikoo ottaa paikan itselleen. Uutisessa mainitaan, että virkaa on toukokuun alusta saakka vt:nä hoitanut Jaakko Pohjola (sd).

Syyskuussa hallituksen vaihduttua ulkoministeriössä on uusi korkeiden nimitysten suma, kun Iloniemi nimitettiin suurlähettilääksi Washingtoniin. Hänen tilalleen alivaltiosihteeriksi presidentti nimitti professori Keijo Korhosen, jonka kerrotaan vuosikausia kuuluneen Kekkonen ulkopoliittisiin neuvonantajiin ja määränneen hänet myös Miettusen vähemmistöhallituksen ulkoministeriksi vuoden 1976 syksyllä. Uutinen kertoo, että kommunistien Tiedonantaja arvosteli Korhosta tämän ulkoministerikaudella ja sosiaalidemokraatitkin ovat tunteneet närää Korhosta kohtaan, mitä jutun mukaan ei lievittäne se, että alivaltiosihteerinä oli sosiaalidemokraatti Iloniemi.

Lokakuun alkupuolella uutinen kertoo, että nimityskierroksen jatko on lykkääntynyt, kun ulkoministeri Paavo Väyrynen ei tuonut nimityksiä vielä esittelyyn. Presidentin esittelyssä oli määrä nimittää OECD-suurlähettiläs ja mm. poliittisen osaston apulaisosastopäälliköksi lähetystösihteeriksi Pekka Korvenheimon. Uutinen kertoo, että Korvenheimon suunniteltua nimitystä on luonnehdittu korvaukseksi sosiaalidemokraateille siitä, ettei heillä ole edustajaa ulkoministeriön korkeimmassa poliittisessa johdossa Iloniemen siirryttyä Washingtoniin.

Lokakuun lopulla HS kertoo ulkoasiainhallinnon virkajärjestelmän uudistamisesta. Lakiehdotuksen mukaan nimitysmenettelyä on tarkoitus keventää niin, että virkamies voi siirtyä esimerkiksi ministeriöstä ulkomaille edustustoon ilman erillistä virkanimitystä. Vasta ylennys merkitsisi uuteen virkaan nimittämistä ja vaativammantasoisiin tehtäviin määräämistä. (HS 15.2., 19.2., 10.9., 8.10, 29.10.)

Ulkoministeriön nimityksiin tulee poliittista väriä vasta syksyllä, hallitusvaihdoksen jälkeen, kun Keijo Korhosen (kesk) nimityksen vastapainoksi Sdp haluaa kompensaation ministeriön korkeille virkapaikoille. Asia jää kuitenkin auki, kun ministeri Väyrynen ei tuo Pekka Korvenheimon (sd) nimitystä hallituksen ratkaistavaksi. Jatkotapahtumista ei ole HS:n aineistoa. Korvenheimon nimitystä tuskin on kuitenkaan hallituksen piirissä etukäteen paketoitu Korhosen kanssa, sillä Korhonen tuodaan esiin Kekkosen luottomiehenä, ei niinkään puolueen ja hallituksen nimitysratkaisuna.

Miettusen keskustalainen vähemmistöhallitus nimitti liikenneministeriön sisältä hallitusneuvokseksi Niilo Laakson. HS:n valitsema sanamuoto ”keskustapuolue aikoo ottaa” viittaa siihen, että kyseessä olisi lehden mielestä moitittava nimitys ja viran kahmiminen poikkeuksellisen hallitustilanteen turvin. Vaikutelmaa vahvistaa se, että uutisessa mainitaan viran vt-hoitajan olevan sosialidemokraatti.

Kekkonen pysäytti Kourilehdon nimityksen

Kekkonen pysäytti vuoden aikana kaksi keskusvirastojen nimitystä presidentin esittelyssä. Ensimmäinen tapaus sattui heti vuoden alussa, jolloin hän kieltäytyi nimittämästä ministeri Orvokki Kankaan (kesk) ehdokasta Kari Kourilehto (kesk, 33) sosiaalihallituksen hallinnollisen osaston päälliköksi. Presidentti otti nimityspaperit haltuunsa tutustuakseen asiaan paremmin.

Uutisen mukaan Kourilehto oli kolmannella ehdokassijalla ja hänellä oli ministeri Kankaan lisäksi kannatusta lääkintöhallituksessa, jossa hän oli hallinnollisen osaston vs. päällikkö. Ensimmäisellä ehdokassijalla virkaan oli lääkintöhallituksen toimistopäällikkö Ilkka Ruoppila (sd, 34). Uutisessa todetaan, että Kourilehdon varsinainen virka on työsuojeluhallituksessa, josta ministeriö määräsi hänet lääkintöhallitukseen vastoin sen johdon tahtoa. Samalla presidentti otti haltuunsa myös sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosaston apulaisosastopäällikön nimityspaperit. Nimitys on kuitenkin uutisen mukaan ongelmattomampi, sillä virkaan ehdolla oleva Kaarina Ronkainen (kesk) on ministeri Irma Toivasen (lib) ja ministeriön yksimielinen ehdokas virkaan. (HS 8.1.)

HS:sta ei selviä, kuinka näille nimityksille myöhemmin on käynyt. Kekkonen näyttää kuitenkin puuttuneen sosiaalihallituksen nimitykseen, kun poliittisen tason nimitysesitys on ristiriidassa

hallinnollisen esityksen kanssa. Siten tapauksessa on yhtäläisyyksiä vuoden 1968 vankeinhoito-osaston toimistopäälikönimityksen kanssa. Ministerin esitystä itsensä kanssa samaa puoluekantaa olevan virkamiehen nimittämiseksi voi pitää poliittisen nimityksen yrityksenä, sillä virkamiesvalmistelussa ansioituneemmaksi arvioitu ehdokas on sosiaalidemokraatti. Lääkintöhallituksen voi tulkita kannattavan Kourilehdon nimittämistä sosiaalihallitukseen siksi, että se haluaa päästä aikanaan ei-toivotusta miehestä eroon ja / tai vastaavasti haluaa pitää Ruoppilan palveluksessaan. Lääkintöhallituksen kantaa ohjaisi siis Kourilehdon osalta syrjäyttämismotiivi.

Kauppaa pääjohtajista, Tarjanne Postiin

HS kertoo uutisessaan ”Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja”, että puolueet ovat hieroneet kauppoja maaherrojen ja pääjohtajien tuoleista. Uutisen mukaan keskusvirastojen pääjohtajien paikoista tehtiin kaupat jo muutama vuosi sitten Martti Miettusen silloisessa enemmistöhallituksessa. Silloin sovittiin, että keskustapuolue saa pitää tie- ja vesirakennushallituksen, sosiaalidemokraatit plh:n ja Rkp tai sitä lähellä oleva merenkulkuhallituksen pääjohtajan paikan. Sopimuksen viimeinen kohta täyttyi lehden mukaan, kun merenkulkuhallituksen pääjohtajaksi nimitettiin Jan-Erik Jansson. Miettusen vähemmistöhallituksessa tehtiin kuitenkin uusi sopimus Keskustapuolueen ja liberaalien kesken. Sen mukaan plh:n pääjohtajuus annetaankin liberaaleille ja Tarjanteelle.

Ensimmäinen yritys nimittää Lkp:n puheenjohtaja, professori Pekka Tarjanne posti- ja lennätinhallituksen pääjohtajan virkaan pysähtyi presidentti Kekkoseen, joka ei mutkitta hyväksynyt keskustalaisen vähemmistöhallituksen nimitysehdotusta. Presidentin perusteluita ratkaisulle ei HS:sta ole luettavissa, mutta tuleva pääministeri Kalevi Sorsa oli pyytänyt Kekkosta pidättäytymään nimityksestä.

Hallituksen vaihduttua nimitystä käsiteltiin uudelleen. Sdp oli tarjonnut uutta vaihtoehtoa, että verohallituksen pääjohtaja Mikko Laaksonen siirtyisi plh:n pääjohtajaksi ja verohallitus annettaisiin Pekka Tarjanteelle. Kepun kerrotaan pitävän tärkeänä, että Tarjanteelle järjestetään virka, joka edellyttää hänen jäämistään pois eduskunnasta, jolloin puolueen Kyllikki Stenroos nousee vaaliliiton varamiehen paikalta Tarjanteen tilalle. Sdp:n malli ei ilmeisesti kelvannut hallituskumppaneille, sillä valtioneuvosto äänesti ehdokkaastaan. Tarjanteen vastaehdokkaana oli plh:n talousosaston johtaja Ossi Wuolle, jota ehdotti kauppa- ja teollisuusministeri Eero Rantala (sd). Wuolteen taakse menivät sosiaalidemokraatit, Tarjannetta kannattivat ei-sosialistiset ministerit. Kommunistien rivit hajosivat, kun nimityksen esitellyt liikenneministeri Veikko Saarto tuki Tarjannetta ja Arvo Aalto Wuolletta. Istunnosta olivat poissa keskustapuolueen ministereistä Paavo Väyrynen ja Eino Uusitalo sekä kansandemokraattien Kalevi Kivistö. Virkaan oli ilmoittautunut kymmenen ehdokasta.

Tarjanne, jonka siviiliammatti oli Helsingin yliopiston teoreettisen fysiikan professori, sanoi luopuvansa eduskunnasta, kun päivämäärästä on sovittu presidentin kanssa. Hän aikoi luopua myös liberaalien puheenjohtajuudesta. Puoluejohtajana 40-vuotias Tarjanne oli ollut vuodesta 1968 ja eduskunnassa vuodesta 1970.

Suurin keskustelu syntyi lopulta siitä, onko nimityksen saaneen Pekka Tarjanteen erottava eduskunnasta kesken vaalikauden. Tarjanteen mukaan asia on hänen ja presidentin välinen neuvottelukysymys. Tarjanne nimitettiin virkaan heinäkuun alusta lukien, mutta hän ei pyytänyt eroa vielä eduskunnan syysistuntokauden alussa. Tämä sai Kekkonen reagoimaan ”myllykirjeellä”, jossa hän ilmaisi, että nimitys valtion viraston, laitoksen tai yhtiön ylimpään johtoon edellyttää keskittymistä k.o. tehtävään ja kansanedustajan tehtävän jättämistä. Myllykirjeen saavuttua Tarjanne ilmoitti pyytävänsä välittömästi eroa eduskunnasta.

HS:n uutissivuilla annetaan ymmärtää Tarjanteen vitkuttelun johtuvan siitä, että hänen tilalleen nousisi keskustapuolueen ja liberaalien vaaliliiton varajäsenenä keskustapuolueen Kyllikki Stenroos. Näin liberaaliryhmä kutistuisi ja keskustapuolueen vastaavasti kasvaisi yhdellä edustajalla. Tarjanteen kerrotaan viitanneen Rkp:n kansanedustaja Grels Teirin tapaukseen. Tämä istui eduskunnassa vuoden 1975 eduskuntavaaleihin vaikka hänet oli nimitetty vuoden 1973 alusta valtiokonttorin pääjohtajaksi.

HS selostaa myös presidentti Kekkonen aiempia kannanottoja sekä aiemmin pääjohtajaksi nimitettyjen kansanedustajien toimia. Lehden mukaan keskustelua on käyty viime vuosina lähes aina, kun kansanedustaja on saanut korkean viran. Vuoden 1966 eduskuntavaalien lähestyessä Kekkonen kerrotaan lähettäneen viidelle pääjohtajalle kirjeen, jossa hän kehotti nimitettyjä pidättäytymään kansanedustajaehdokkuudesta. Kirjeen saajista Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja V.J.Sukselainen (kesk) ja asutushallituksen pääjohtaja Urho Kähönen (kesk) asettuivat siitä huolimatta ehdolle. Samoin teki Aravan pääjohtaja Olavi Lindblom (sd). Presidentti oli pääjohtajakirjeessään viitannut valtioneuvoston vuosina 1962 ja 1963 tehtyjen pääjohtajanimitysten yhteydessä omaksumaan kantaan, jonka mukaan pääjohtajan viran saaja ei asetu ehdolle seuraavissa vaaleissa. Tällä ehdolla nimitettiin Esa Kaitila (lib) valtiokonttorin pääjohtajaksi ja Erkki Tuuli (kok) patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaksi. Vuonna 1971 Mikko Laaksonen (sd) luopui ministerin, kansanedustajan ja muista tehtävistä tultuaan verohallituksen pääjohtajaksi, mutta Teir siis jatkoi vuodesta 1973 vaaleihin 1975. Valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtajaksi nimitetty Esko Niskanen (sd) puolestaan jätti nimityksensä jälkeen keväällä 1975 eduskunnan.

Tarjanteen nimityskuvio huipentui vielä eduskunnan äänestyksiin. Edeltävässä keskustelussa Smp, perustuslailliset, kristillinen liitto ja kokoomuksen antikekkoslaiset halusivat alistaa Tarjanteen eron eduskunnan perustuslakivaliokunnan tutkittavaksi. Äänin 145 - 17 eduskunta hylkäsi esityksen.

Tämän jälkeen Tarjanteelle myönnettiin ero äänin 162 - 4. Eroa vastustivat perustuslailliset ja Smp. Nämä puolueet katsoivat presidentin menetelleen perustuslain hengen vastaisesti, kun tämä vaatii Tarjanteen eroa eduskunnasta. Pääjohtajan istumista samanaikaisesti kansanedustajana perusteltiin sillä, että ero veisi edustajan paikan toiselle puolueelle. Kokoomuksen Kullervo Rainion mielestä takana on tarkoituksellinen eduskunnan voimasuhteiden muuttaminen. Saman uutisen yhteydessä Mieltusen vähemmistöhallituksen liikenneministerinä nimityksen ensimmäistä kertaa presidentille esitelty Ragnar Granvik (r) kertoi presidentin suostuneen Tarjanteen nimityksen sillä ehdolla, että hän jättää eduskunnan. Tähän Tarjanne oli Granvikin mukaan tuolloin suostunut.

Tapahtumia arvioivassa pääkirjoituksessa HS vaatii täsmentämään valtiopäiväjärjestystä ottamalla siihen mukaan korkeisiin virkoihin nimitettyjä kansanedustajia koskeva käytäntö. Pääkirjoituksen mukaan viime vuosina on muodostunut käytäntö, että korkeisiin virkoihin nimitetyt jättävät eduskunnan. Vaikka laki ei siihen velvoita, käytännölliset ja periaatteelliset syyt puoltavat lehden mukaan kansanedustajan tehtävän jättämistä. HS:n mukaan Isossa-Britanniassa kirjoittamaton laki voi olla yhtä tehokas kuin kirjoitettukin ja parlamentarismen pitkä historia on kehittänyt myös poliittista tyyliä. Suomessa tyyliä on puutetta ja siksi tarvitaan HS:n mukaan ”kirjehallinnon” sijasta kirjoitettuja säädöksiä. (HS 4.5., 13.5., 14.5., 24.6., 27.6., 11.8., 4.9., 20.9., 21.9., 22.9., 26.9.)

HS:n mukaan plh:n pääjohtajanimitys oli kääritty virkapakettiin etukäteen jo kahdessa edellisessä hallituksessa. Tosin ensin paikka oli sovittu Mieltusen enemmistöhallituksessa Sdp:lle ja myöhemmin Mieltusen vähemmistöhallituksessa keskipuolueet tekivät asiasta uuden sopimuksen, jossa paikka luvattiin liberaaleille. Sorsan hallituksessa vasemmiston ministerit eivät purematta nielleet uutta sopimusta, vaan Tarjanteen nimityksestä äänestettiin.

Esillä eivät nimityksessä olleet sinänsä ehdokkaan muodolliseen pätevyyteen liittyvät kysymykset. Tohtori-professori Tarjanteen kelpoisuutta ja kyvykkyyttä virkaan ei asetettu kyseenalaiseksi. Pääaiheeksi nousivat periaatteellisemmat kysymykset virkamiehen ja poliitikon roolin, erityisesti kansanedustajuuden ja korkean viran yhteensopivuudesta. Paradoksaalista on, että jyrkästi poliittisia virkanimityksiä vastaan esiintynyt Smp kamppaili eduskunnassa Tarjanteen eduskunnassa pysymisoikeuden puolesta. Smp:n ja muidenkin pienryhmien toimintaa näyttää kuitenkin ohjaavan pikemminkin tilaisuus arvostella presidentin toimintaa.

Tvh:n pääjohtajanimitys mutkistuu

Tie- ja vesirakennushallituksen pääjohtajakysymys nousee esille loppuvuodesta. HS kertoo kilvan mutkistuneen, kun keskustapuolue ei pysty päättämään, kuka sen neljästä ehdokkaasta on sopivin virkaan, jonka puolue katsoo kuuluvan itselleen. Uutisen mukaan kilpaa sotkee se, että virkaan on ilmoittautunut yksi puolueisiin kuulumaton ehdokas, jonka muodollinen pätevyys ja kokemus ylittävät lehden mukaan puolue-ehdokkaiden ansiot.

Kepun ehdokkaina virkaan mainitaan liikenneministeriön tieliikenneosaston päällikkö Pentti Pekonen, työvoimaministeriön työvoimaosaston päällikkö Hannu Ettala, valtiovarainministeriön neuvotteleva virkamies Jouko Loikkanen sekä asuntohallituksen rahoitusjohtaja Kalevi Sassi. HS:n mukaan muodolliselta pätevyydeltään ja kokemukseltaan Kepun ehdokkaat hakkaa työvoimaministeriön rakennusneuvos Kauko Koskimäki, koska heillä ei ole tierakennusalan käytännön kokemusta. Koskimäen mahdollisuuksia pidetään uutisessa kuitenkin vähäisinä, koska hän ei kuulu mihinkään puolueeseen. Sosiaalidemokraateilla on jutun mukaan virkaan takataskussa yksi ehdokas, tvh:n ylijohtaja Väinö Suonio, joka ei kuitenkaan ole ilmoittautunut virkaan.

Seuraavana päivän pikku-uutinen kertoo myös Suonion tarjoutuneen virkaan. Suonio kertoo, ettei ole minkään puolueen jäsen, vaikka häntä pidetäänkin sosiaalidemokraattien ehdokkaana. Suonio sanoo kuitenkin ymmärtävänsä ”puoluesidonnaisuuden kuuluvan nykyiseen yhteiskuntakehitykseen” ja sanoo myös tietävänsä, että ”sosiaalidemokraatit eivät ehdokkuuttani vastusta”. Samassa uutisessa kerrotaan Kalevi Sassin ilmoittaneen vastoin aiempaa uutista, ettei ole ilmaissut kiinnostusta virkaan.

Kuukautta myöhemmin kerrotaan, että hallitusryhmien neuvottelut korkean tason nimityksistä ovat edenneet vitkaan ja mm. tvh:n pääjohtajan nimitys on auki, vaikka istuva pääjohtaja on jäämässä joulukuun alussa eläkkeelle. Valtioneuvosto määräsi tehtävää toistaiseksi hoitamaan ylijohtaja Väinö Suonion. Uutisen mukaan vahvimilla uudeksi pääjohtajaksi lienee kuitenkin Jouko Loikkanen, jolla kerrotaan olevan mm. maatalousministeri Johannes Virolaisen tuki takanaan.

Samassa uutisessa, jonka otsikkoaiheena on huomaamattomasti lääkintöhallituksen pääjohtajan eläkkeelle siirtyminen, käsitellään lukuisia muitakin käsillä olevia ja tulevia nimityksiä. Nimitysratkaisut näyttävät uutisen perusteella jumineen hallituspuolueiden välisiin erimielisyyksiin. Maatilahallituksen tuotanto-osaston ylijohtajan paikka on ollut täyttämättä syyskuun alusta. Sosiaalidemokraatit ovat tarjonneet virkaan professori Rolf Manneria, mutta keskustapuolue lakkauttaisi viran tarpeettomana. Lisäksi neuvottelujen kohteena mainitaan olevan suojelupoliisin päällikön sekä työsuojeluhallituksen ylijohtajan nimitys. Aiemmin samassa nipussa käsitelty asuntohallituksen pääjohtajanimitys lykkääntynee jutun mukaan seuraavaan vuoteen. Suojelupoliisin johtoa tavoittelee jutun mukaan keskustapuolue ja virkaan on kaavailtu kansanedustaja Lasse Äikästä,

joka ei kuitenkaan ole virasta innostunut. Tilalle tarjotaan Keski-Suomen läänin poliisitarkastajaa Veli Kokkilaa. Näiden lisäksi hallituksella on edessään koko joukko nihkeästi eteneviä osasto- ja toimistopäällikkötason nimityksiä. Nimityspapereita ovat jutun mukaan ottaneet salkkuunsa varsinkin keskustapuolueen ja Skdl:n ministerit. (HS 4.6., 26.10., 27.10., 26.11.)

Tvh:n johtajan paikka on jo aiemmin sovittu pakettiratkaisussa läänitetyksi keskustapuolueelle. Sdp:tä lähellä oleva Väinö Suonio nousee kuitenkin haastamaan asetelman. Mahdollisesti Suonion ehdokkuus ja nimityksen viipyminen viittavat siihen, että puolueiden vanha pakettiratkaisu rakoilee. Osansa saattaa olla aiemmin tehdyllä Tarjanteen nimityksellä, joka ei ollut vasemmistolle mieleinen. HS tuo selvästi esiin omana kantanaan, että Kauko Koskimäki olisi pääjohtajan virkaan ansioitunein tai ainakin ansioituneempi kuin keskustapuolueen esillä olevat ehdokkaat.

Muutkin nimitykset näyttävät herättäneen poliittisia intohimoja, kuten edeltä käy ilmi. Virkojen paketointi ja nipussa käsittely näyttää olevan hallituksen käytäntö.

Lääkintöhallitukseen ”poliittinen nimitys”

Lääkintöhallitus sai uuden pääjohtajan, kun tehtävään nimitettiin Helsingin yliopistollisen keskussairaalan johtajaylilääkäri, neurologian professori Erkki Kivalo, 57. Uutisen mukaan Kivalo on ollut vuodesta 1975 keskustapuolueen jäsen ja hänet tunnetaan presidentti Urho Kekkosen ”henkilälääkärinä”.

Nimitysuutisen yhteydessä on uuden pääjohtajan haastattelu. Toimittaja kirjoittaa, että ”Keskustapuoluelaisen Kivalon nimitys oli poliittinen. Poliitiikkaa hän ei nimityksissä tunnu karsastavan.” Kivalo lausuu haastattelussa: ”Olen sitä mieltä, että eräisiin keskeisiin virkoihin henkilöllä tulisi olla selvä yhteiskunnallinen näkemys ja kokemus asioista. En usko, että sitoutuneisuus minua haittaa.” (HS 24.12.)

Nimitys on HS:n mielestä poliittinen, vaikka Hyks:n johtajaylilääkäriä ja neurologian professoria voinee objektiivinenkin arvioitsija pitää lääkintöhallituksen toimialan asiantuntija-ammattilaisena. Kivalo on puolueen jäsen, hänellä on läheinen yhteys nimittäjään eli tasavallan presidenttiin ja hän pitää hyväksyttävänä sitä, että huippuvirkoihin nimitettävillä on selvä yhteiskunnallinen näkemys ja kokemus. Ilmeisesti nimenomaan viimeksi mainittu seikka johtaa HS:n toimittajan tulkitsemaan nimityksen poliittiseksi. HS:n aineistosta ei kuitenkaan löydy mitään viitteitä siitä, että Kivalon nimitys olisi merkinnyt jonkin ansioituneemman sivuuttamista nimityksessä, sillä kilpailevista ehdokkaista ei ole mainintaa. Lisäksi uutisessa, jossa kerrottiin hallituksen pääpuolueiden

nimityspaketista, ei ole mukana lääkintöhallituksen pääjohtajuus. Vaikka HS pitää Kivalon nimitystä poliittisena, aste-ero edellä esillä olleeseen tvh:n pääjohtajanimitykseen on selvä. Tvh:n johtoon on HS:n mukaan tulossa ehdokas, joka ei ole tierakentamisen asiantuntija ja joka poliittisen kantansa perusteella ohittaa lehden mukaan ansioituneemman sitoutumattoman vaihtoehdon.

Aitio ja Pohjonen maaherroiksi

Maaherran paikkoja jaettiin vuoden aikana kaksi. Turun ja Porin läänin maaherraksi nimitettiin kansandemokraattien Paavo Aitio ja Vaasan läänin maaherraksi sosialidemokraattien Antti Pohjonen.

Paavo Aition nimitys on esillä vain kahdessa jutussa. Aiheesta lienee kuitenkin kirjoiteltu ja asiasta käytännössä sovittu jo edellisvuonna, sillä HS kertoo, että Aition lähtö maaherraksi on ollut selvä jo pitkään. Sosiaalidemokraatit ja kommunistit ovat kuitenkin hieroneet asiasta kompensatiokauppoja. Maaherruus on ollut aiemmin Sdp:n hallussa ja Sdp:n puoluetoimikunta vaatikin hyvitykseksi uutta maaherran paikkaa. Puolue perusteli kantaansa sillä, ettei poliittisissa voimasuhteissa ole tapahtunut muutoksia. Uutisessa todetaan, että ennen Aition nimitystä maaherrakunnassa sosiaalidemokraatteja on viisi ja keskustapuoluelaisia neljä. Kommunisteja, kokoomuslaisia ja sitoutumattomia on yksi.

Jälkimmäisen uutisen yhteydessä viikonloppusivun laaja artikkeli esittelee laajasti mm. maaherran tehtäviä ja maaherrakunnan koostumusta. Myös uutta maaherraa on haastateltu. Maaherrojen virat käyvät HS:n artikkelin mukaan hyvin kaupaksi. Palkankin mainitaan olevan samassa luokassa ministerin kanssa. Artikkelin mukaan Suomen itsenäisyyden alkuaikoina aina 1930-luvulle, hoitelivat maaherrojen paikkojen jaon oikeistoon lukeutuvat. ”Sen jälkeen tulivat osille maalaisliittolaiset - keskustapuoluelaiset. Jatkosodan jälkeen on vasemmisto saanut vankan otteen jakopeliin.” Haastatteluosuudessa maaherraksi nimitetyn 58-vuotiaan Paavo Aition kerrotaan olleen mm. yhtäjaksoisesti 25 vuotta eduskunnassa ja ministerinä kahdessa hallituksessa yhteensä 1086 vuorokautta. (HS 7.1., 8.1.)

Enemmän juttuja syntyi kesän kuumaksi puheenaiheeksi nousseesta Vaasan läänin maaherranimityksestä. Ruletti alkoi Sdp:n puoluetoimikunnan nimitettyä uusmaalaisen kansanedustajan, lakitieteen lisensiaatti Jacob Södermanin, 39, viralliseksi maaherraehdokkaakseen. Södermanin ehdokkuutta pidettiin hänen omassa puolueessakin yllätyksenä, sillä aiemmin pidettiin melko varmana, että ehdokas on kaupunkiliiton toimitusjohtaja L. O. Johansson.

HS:n pääkirjoitus otsikolla ”Maaherra ja lääni” pohdiskelee läänin asukkaiden mahdollisuutta ja oikeutta vaikuttaa maaherran valintaan. Kirjoitus liikkuu yleisellä tasolla puuttumatta suoraan Vaasan läänin nimitykseen. Hyvä idea kansanvaalista ei ole HS:n arvion mukaan ottanut tulta johtuen pitkään vireillä olleesta väliportaasta hallinnon uudistushankkeesta. Läänien mielipide on lehden mukaan vallitsevan käytännön aikana mahdollista kuitenkin ottaa huomioon. Pääkirjoituksen mukaan mikään lääni tuskin haluaa henkilöä, joka nimitetään siksi, että hänet halutaan siirtää sivuun päivänpolitiikasta tai maaherraa ei valita läänin tarpeita ajatellen vaan nimitys on pelinappulana puolueiden välisessä kaupanteossa. Outoa on lehden mukaan sekin, jos joku nimitetään maaherraksi vastoin tahtoaan kun halukkaista ei koskaan liene puutetta.

Sdp:n kaavailut Södermanin nimittämiseksi eivät sopineet keskipuolueiden piirustuksiin, vaan Rkp esitti maaherraehdokkaaksi kansanedustaja Elly Sigfridsiä. Keskustapuolueen, Lkp:n ja Rkp:n piirijärjestöjen yhteiskirjelmässä keskiryhmien ministereitä vaadittiin puoltamaan Sigfridsin nimittämistä. Perusteluna oli, että keskiryhmien kannatus edellisvuoden kunnallisvaaleissa oli lähes 50 prosenttia ja vasemmiston vajaat 30 prosenttia. Pääministeri Sorsa oli puolestaan ehtinyt antaa varmoja lausuntoja Södermanin nimityksen puolesta. Nimityksen esittelystä vastuussa oleva sisäministeri Eino Uusitalo edellytti tämän jälkeen, ettei maaherraa nimitetä hänen kesälomansa aikana. Rkp:ssä oli väläytetty hallituksesta lähdölläkin, jos Söderman saa paikan. Keskustapuolueen kannalta nimityksen arvellaan olevan ongelmallinen, koska jutun mukaan puolue on sopinut Sdp:n kanssa alustavasti Södermanin nimityksestä. Myöhemmin puoluejohtaja Virolainen kiisti arvelun. Nimityssoppaan työnsi lusikkansa myös oppositiopuolue kokoomuksen varapuheenjohtaja Elsi Hetemäki-Olander, jonka mielestä maaherranpaikka kuuluu Rkp:lle.

Nimitysratkaisun teko hallituksessa pitkittyi, koska asiaa ei haluttu viedä äänestykseen hallituksen ollessa ministerien matkojen vuoksi vajaalukuinen. Kaikkien ministereiden ollessa istunnossa hallituksen kannan ratkaisisi HS:n mukaan toinen valtiovarainministeri Esko Rekola (sit) sillä oletuksella, että keskipuolueet tukisivat Rkp:n ehdokasta ja Skdl sosialidemokraattien ehdokasta. HS:n uutisen mukaan sitoutumattoman ammattiministerin Esko Rekolan puntariin joutunee erityisesti maaherraehdokkaiden pätevyys. Sigfridsillä, 58 on teologinen loppututkinto ja Söderman, 39, on koulutukseltaan lakitieteen lisensiaatti.

Kahden kuukauden kiistelystä jälkeen nimitys sai yllättävän käänteeseen, kun Jacob Söderman luopui ehdokkuudesta perustellen päätöstään sillä, että kiista uhkasi jo hallituksen sopua. Södermanin Sdp:n puoluetuomikunnalle osoittama ehdokkuuden perumiskirje julkaistiin HS:ssa kokonaisuudessaan. Söderman toivoi, että hänen luopumisensa saisi hallituksessa aikaan tilanteen, että Vaasan läänin maaherraksi nimitettäisiin mitä pikimmin hyvä sosialidemokraattinen maaherra. Södermanin mukaan kaikki hänen vastustajansa eivät ole halunneet estää sosialidemokraatin tuloa maaherraksi, vaan pitävät nimenomaan häntä itseään liian ”poliittisena” henkilönä. Södermanin peruutettua

ehdokkuutensa, Sdp nimesi uudeksi ehdokkaakseen kokkolalaisen kansanedustajan Antti Pohjosen, 51. Pohjosen kerrotaan olevan koulutukseltaan terveystarkastaja ja kansanedustaja vuodesta 1972 lähtien. Keskustapuolueen ministerien kerrotaan kääntyneen Pohjosen kannalle. Lopulta hallitus esitti Pohjosen nimittämistä ilman äänestystä. Rkp:n ministeri Kristian Gestrin tosin jätti päätökseen eriävän mielipiteen.

HS:n sunnuntaisivun artikkeli Vaasan läänin ”maaherranäytelmän” vaiheista tuo esiin myös virkamiesesittelijän, sisäministeriön kansliapäällikkö Arno Hannuksen esittelymuistion vertailun Sigfridsin ja Södermanin välillä. Hannus päätyi Sigfridsin kannalle, koska hän on kotoisin Vaasan läänistä ja hänen takanaan ovat läänissä enemmistön poliittiset voimat. Södermanin hän kuitenkin arvioi koulutuksen, hallinnollisen kokemuksen ja tämän osoittaman hallinnollisen kyvykkyyden kannalta pätevämmäksi. (HS 4.6., 1.7., 7.7., 22.7., 23.7., 2.8., 3.8., 18.8., 24.8., 26.8., 2.9., 3.9., 4.9.)

Aition nimitys on mutkaton ja vaikuttaa siltä, että hänen nimitykseensä suhtaudutaan sekä puolueissa laidasta laitaan että HS:ssa suopeasti. Aitiosta ei ole kenelläkään pahaa sanottavaa. HS suhtautuu nimitykseen hyväksyvästi ja nimitettyyn arvostavasti, minkä voi päätellä myönteiseen sävyyn tehdystä haastattelusta. Nimitys on selkeästi palkkio pitkäaikaisesta poliittisesta urasta kansanedustajana ja ministerinä.

Vaasan läänin maaherranimitys on mutkikkaampi tapaus, joka herättää suuria poliittisia intohimoja sekä hallituspuolueiden välillä että niiden - erityisesti keskustapuolueen ja Rkp:n - kentällä. Poliittinen vastakkainasettelu muodostuu vasemmiston ja muiden puolueiden välille. Lopputulosta voi luonnehtia kompromissiksi: Sdp saa paikalle kansanedustajansa, jonka keskustapuoluekin hyväksyy. Lopputuloksen perusteella voisi päätellä, ettei keskustapuolueen vastarinta kohdistu ensisijaisesti siihen, että virkaan tulee sosialidemokraatti, vaan siihen, millainen tai kuka sosialidemokraatti siihen tulee. Kokemuksensa ja koulutuksensa perusteella ehdokkaista pätevimpänä voi virkamiesesittelijä Hannuksen tavoin pitää nimenomaan Södermania. 39-vuotiaasta Södermania kuitenkin vastustetaan, koska häntä pidetään liian poliittisena eikä esimerkiksi siksi, että hänen ”asialliset” ansionsa olisivat puutteelliset. Keskustapuolueelle kelpaa 51-vuotias kansanedustaja Antti Pohjonen, jolla on takanaan kevyempi poliittinen ura ja vaatimattomampi koulutus.

Voidaan päätellä, että nimityksen poliittisuus riippuu siitä, mistä tai kenen näkökulmasta asiaa katsoo. Hallituksen keskiryhmien näkökulmasta Pohjosen nimittäminen on ilmiselvästi vähemmän poliittinen nimitys kuin Södermanin nimittäminen olisi ollut. Jos tarkastelukulmaksi otetaan muodolliset ansiot, vähemmän pätevä ohitti pätevemmän, mutta poliittisuusaste pysyy samana, kun Pohjonenkin on Sdp:n kansanedustaja. Tapauksen tekee harvinaiseksi se, että muut puolueet, tässä

tapauksessa erityisesti keskustapuolue, vaativat Sdp:ltä vähemmän ansioitunutta ehdokasta virkaan voidakseen hyväksyä Sdp:n ehdokkaan nimittämisen.¹⁹

Kansliapäällikkö Hannus on virkamiesesittelyssä ottanut tai joutunut ottamaan kantaa siihen, mitä ominaisuuksia maaherrapätevyyden arvioinnissa on painotettava. Hannuksen esittelyssä läänin poliittiset voimasuhteet ja ehdokkaan kotiseutu painavat enemmän kuin koulutuksen soveltuvuus ja hallinnollinen pätevyys ja näin hän päätyy esittämään Sigfridsiä. Valintaa voi tuskin pitää arvovapaana. Esimerkiksi perinteinen ja lainsäädäntöön perustuva muodollinen tulkinta maaherran roolistahan on, että maaherra on valtionhallinnon johtava virkamies läänissä. Hannuksen esittelyratkaisu on mielenkiintoinen suhteessa siihen, mitä hän kirjoitti virkanimityksistä pari vuotta tämän esittelyn jälkeen julkaistussa kirjasessaan, jota käsiteltiin luvussa 5.7.

HS onnistuu väistelemään suoraa ja epäsuoraakin kannanottoa maaherrapeliin. Pääkirjoituksessa, jossa ei edes mainita Vaasan maaherranimitystä nimeltä, pohditaan periaatteellisesti maaherranimitysten perusteita. Ajoituksensa perusteella kirjoitus kytkeytyy kuitenkin Vaasan nimitykseen. Lehti kertoo lähinnä kantansa siihen, mihin nimitykset eivät saisi perustua. Maaherrojen valitsemista kansanvaalilla lehti pitää hyvänä ideana, mutta ei lähde sitä aktiivisesti vaatimaan. Läänien mielipide voidaan ottaa huomioon muutenkin, mutta lehti ei kerro, miten. Pääkirjoituksen julkaisuvaiheessa ehdolle on asetettu selkeästi vasta Söderman.

Suomen Pankki, Ele ja Ahti

Suomen Pankin johtokuntaan nimitettiin maaliskuussa Skdl:n 51-vuotias puheenjohtaja, kansanedustaja ja ex-ministeri Ele Alenius, koulutukseltaan valtiotieteen tohtori. Alenius oli väitellyt vuonna 1958 aiheesta ”Kansainväliset pääomansiirrot työllisyyspolitiikan välineinä”. Aleniuksen nimityksen yhteydessä esillä oli myös pääjohtaja Mauno Koiviston varamiehen nimeäminen. Ehdokkaina mainitaan Ahti Karjalainen ja Päiviö Hetemäki.

Aleniuksen kerrotaan olleen ehdolla Suomen Pankkiin jo 1973, mutta tuolloin paikan sai äänenestyksen jälkeen ulkoministeriön kauppapoliittisen osaston päällikkön Pentti Uusivirta. Suomen Pankin johtokunnan voimasuhteiden mainitaan olleen 4-2 ei-sosialistien hyväksi ja pankkivaltuusmiesten arvellaan hyväksyvän sen, että edesmenneen Aarre Simosen seuraajaksi nimitetään sosialistien ehdokas.

---

¹⁹ Myöhemmin käsiteltävät maaherranimitykset osoittavat asian olevan yleensä pikemminkin päinvastoin: puolue, joka maaherrapaikkaa havittelee, joutuu etsimään muiden puolueiden vaatimuksesta muodollisesti mahdollisimman ansioitunutta ehdokasta, jollei halua joutua arvostelun kohteeksi. Vrt. myöhemmin esim. kokoomukselle esitetyt vaatimukset ehdokkaan pätevyysvaatimuksista Turun ja Porin läänin maaherraksi vuonna 1985 ja Kuopion läänin maaherraksi nimitetyn Olavi Martikaisen (kesk) ympärillä käyty keskustelu vuonna 1993.

Aleniukselle ei tullut vastaehdokkaita ja pankkivaltuusmiesten äänestyksessä hän sai seitsemän ääntä yhdeksästä. Kahden tyhjän äänestyslipun arvellaan tulleen kokoomuksen Tuure Junnilalta ja Aleniukselta itseltään. Junnila halusi nimityksen pöydälle, jotta olisi voinut etsiä vastaehdokkaan Suomen Pankin ylimmän virkamiehistön keskuudesta, mutta esitys ei saanut kannatusta. Nimitysuutisessa todetaan, että Aleniuksella on virkaan muodollinen pätevyys. Tässä yhteydessä mainitaan hänen väitöskirjansa sekä toiminta eduskunnan pankkivaltuusmiehissä. Alenius tulkitsi nimityksensä osoitukseksi Skdl:n aikaisempaa tasavertaisemmasta asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Aleniuksen ehdollepanoa edelsi HS:n mukaan laaja keskustelu pankkivaltuusmiesten kokouksessa siitä, edellyttääkö virka eroamista eduskunnasta tai Skdl:n puheenjohtajuudesta. Pankkivaltuusmiesten kerrotaan painottaneen tehtävän ensisijaisuutta muihin tehtäviin verrattuna. Ajatus, että pankin johtokunnan jäsenyys on päätoimi, on HS:n mukaan tiettävästi lähtöisin sosiaalidemokraateista. Samalla on jälleen viitattu tasavallan presidentin velvoittaneen korkean viran saaneiden eroamista eduskunnasta. Jutun mukaan Alenius aikoo sopia urasta UKK:n kanssa. Myöhemmin käy ilmi, että tasavallan presidentti edellytti Aleniukselta luopumista eduskunnasta. Skdl:n puheenjohtajuudesta luopuminen on vielä keskusteluiden alla.

Sama syrjään siirtyminen koski jo vuodesta 1958 SP:n johtokuntaan kuulunutta Ahti Karjalaista. Eduskunnan jäsenenä vuodesta 1968 ollut Karjalainen ilmoitti huhtikuussa luopuvansa eduskunnasta viimeistään vuoden 1979 vaaleissa, mutta ettei kuitenkaan aio jättää politiikkaa, vaan pikemminkin päinvastoin. Syyskuussa Karjalainen sai postin pääjohtajaksi nimitetyn Pekka Tarjanteen tavoin presidentti Kekkoselta ”myllykirjeen”. Kekkonen kirjoittelun pontimena on liberaalien lehdessä julkaistu Karjalaisen ”haastattelu”, jota Karjalainen itse kiistää antaneensa. Siinä Karjalainen oli ilmoittanut, ettei Kekkonen päättä hänen erostaan. Kekkonen yhtyy tulkintaan sarkastisin kommentein varustettuna. Karjalainen puolestaan tulkitsee, ettei Kekkonen ole ainakaan kehottanut häntä eroamaan. (HS 15.2., 23.2., 22.3., 6.5., 7.4., 8.4., 4.5., 23.9.)

Ele Aleniuksen nimitys on luonnollisesti hallituskumppaneiden myöntämä tunnustuspalkinto kansandemokraattien johtohenkilölle. Aleniuksen paikka on etukäteen varattu vasemmistolle. Erityisesti Sdp:n into velvoittaa Alenius samalla luopumaan poliittisista tehtävistään viittaa siihen, että motiivina toisella vasemmistopuolueella voi olla myös maltillisen äärivasemmiston kärkinimen työntäminen sivuraiteelle politiikasta. Alenius itse näyttäisi mielellään ottavan kaksoisroolin poliitikkona ja pankinjohtajana Ahti Karjalaisen tapaan.

HS:n voi katsoa pitävän Aleniuksen nimittämistä hyväksyttävänä. Lehti jopa muistuttaa siitä, että Aleniuksella on muodollinen pätevyys virkaan, koska hän on tehnyt väitöskirjan keskuspankin

toimialaan kuuluvasta aiheesta ja kuulunut pankkivaluusmiehiin. Alenius itse ei korosta muodollisia ansioitaan ja pätevyyttään, vaan hän pitää nimityksessä tärkeimpänä seikkana, että kansandemokraattien asema suomalaisessa yhteiskunnassa tunnustetaan tasavertaiseksi.

Pekka Morri Kelan johtajaksi

Kansaneläkelaitoksen hallitukseen sairausvakuutusasioiden johtajaksi nimitettiin maaliskuussa SAK:n sihteeri, valt.kand. Pekka Morri (sd). Kelan valtuutetut ehdottivat Morria äänin 9-3. Vastaehdokkaana oli Kelan talous- ja varainhoito-osaston päällikkö Mauno Saalasti (kesk). HS:n mukaan Kelan sosiaalidemokraattien yhdistys kannatti johtajan valitsemista talon sisältä asiantuntemuksen varmistamiseksi. (HS 18.2., 19.3.)

Jutusta ei käy ilmi, onko Kelan demarien ehdokas keskustalainen Saalasti vai joku sosialidemokraatti talon sisältä. Ilmeisesti henkilöstö ei luota talon ulkopuolelta tulevan asiantuntemukseen. Suurta poliittista melua nimitys ei aiheuta, joten käytännössä paikka lienee etukäteen läänitetty Sdp:n ehdokkaalle.

Virkamiesliiton johto määritteli poliittiset nimitykset

Virkamiesliiton puheenjohtaja Viljo Tuokko puuttui nimityspolitiikan periaatteisiin liittonsa 60-vuotisjuhlassa joulukuussa. Tuokon mukaan liiton mielestä poliittiset nimitykset pitäisi rajata koskemaan vain määrättyä ylempää virkamiehistöä. Muilla virkamiehillä poliittiset ansiot voidaan ottaa huomioon yhtenä nimitykseen vaikuttavana osatekijänä. Hallintoneuvos Sakari Sippola puolestaan sanoi, että yleisen koulutustason noustua liian tiukkoja muodollisia pätevyysvaatimuksia on mahdollista väljentää ja käytännön kyvykkyys olisi nostettava kunniaan. Sippolan mukaan monia huolestuttaa muotovaatimusten väljentäminen siksi, että sen pelätään johtavan puoluesuosintaan ja muuhun epäasialliseen menettelyyn virkanimityksissä. (HS 15.12.)

Virkamiesliiton puheenjohtaja ei määrittele tarkemmin, mitä hän tarkoittaa poliittisilla nimityksillä. Vaikka Tuokko peräänkuuluttaa tarkempaa rajausta poliittisiin virkoihin, hän on kuitenkin valmis hyväksymään muitakin virkoja täytettäessä poliittiset ansiot yhtenä perusteena. Puheenvuoron voi nähdä kuitenkin osoitukseksi siitä, että 1970-luvun aikana politiikka ei ole virkamieskunnankaan keskuudessa pelätty mörkö. Asennemuutos 1990-luvulle tultaessa on suuri, kun verrataan Tuokon kannanottoa luvussa 5.4. esiteltyihin tutkimustuloksiin.

Havainnot HS:n kirjoittelusta

Kun tarkastellaan HS:n kannanottoja, havaitaan muutos vuoteen 1968 verrattuna. Nimityspoliitikkaa käsitteleviä pääkirjoituksia julkaistaan koko vuonna vain kaksi, joissa kummassakaan ei puututa nimitysratkaisuihin sinänsä. Toinen näistä pääkirjoituksista vaatii tapaus Tarjanteen innoittamana valtiosääntöön pykälää, joiden nojalla virkaan nimitetty poliitikko joutuu luopumaan poliittisista tehtävistään. Toinen pääkirjoitus puolestaan pyörittelee maaherranimitysten perusteita. Yksikään pääkirjoitus ei haikaile enää puoluepolitiikan ulottumattomissa olevan virkakunnan perään toisin kuin 1968.

Uutissivujen tyyli on muuttunut vajaassa kymmenessä vuodessa selvästi aktiivisempaan suuntaan. Nimitysratkaisujen käännteitä kuvaillaan aiempaa tarkemmin. On kuitenkin vaikea sanoa, mikä osuus on journalistisen otteen muutoksella ja mikä taas johtuu nimitysten lisääntymisestä sekä mahdollisesta poliittisen kulttuurin ja tiedottamisen muutoksista. HS:n rooli on kuitenkin edelleen reaktiivinen. Vain tvh:n pääjohtajaspekulaatioissa HS tuo esiin selvän kannan jonkin ehdokkaan paremmuudesta muihin verrattuna. HS:n uutisen mukaan rakennusneuvos Kauko Koskimäen (sit) käytännön kokemus tierakentamisesta tekee hänestä pätevemmän kuin kilpaehdokkaat, mutta ettei tällä ole sitoutumattomuutensa takia mahdollisuuksia tulla nimitetyksi. Pätevyyden arviointi on tekstistä päätellen jutun kirjoittaneen toimittajan oma.

Poliittisen virkanimityksen käsitteen määrittelyn lehden palstoilla ei juurikaan tuhlata ruutia. Hyvin tämä käy ilmi lääkintöhallituksen pääjohtajan nimityksessä, joka on HS:n uutisen mukaan poliittinen. Kuitenkin vuoden nimityksistä juuri sitä voisi pitää vähiten poliittisena, kun paikalle nimitetään ansiokkaan lääketieteellisen uran tehnyt specialisti, joka ei ole ”ryvettynyt” näkyvissä poliittisissa tehtävissä.

10. Vuosi 1985 - Kauppaa ja kompromisseja

Vuoden aikana esillä oli yhteensä 19 viran täyttö. Ministeriövirkoja näistä oli kymmenen, keskusvirastojen pääjohtajuuksia kolme ja maaherran virkoja kaksi. Lisäksi uutiskynnyksen ylitti oikeuskanslerin viraston kansliapäällikkönimitys, pankkitarkastusviraston osastopäällikkönimitys, Hämeen läänin poliisitarkastajanimitys sekä vuoden lopussa vielä ratkaisua vaille jäävä kilpailu Suomen Akatemian tutkijaprofessorista. Käsitelty aineisto koostuu yhteensä 60 jutusta, joista neljä on pääkirjoituksia.

Selkein puoluetunnuksin varustettiin kahdeksan nimitettyä. He olivat Oulun läänin maaherra Ahti Pekkala (kesk) ja Turun ja Porin läänin maaherra Pirkko Työläjärvi (sd), valtiovarainministeriön Raimo Sailas (sd) ja Pekka Tuomisto (kesk), liikenneministeriön Kaj-Peter Mattson (sd) ja Niilo Laakso (kesk) sekä kauppaja- ja teollisuusministeriön Markku Mäkinen (sd). Metsähallituksen pääjohtajaksi nimitettiin Jaakko Piironen (kesk). Lisäksi kokoomukselle mieleisenä sitoutumattomana porvarina pidettiin patentti- ja rekisterihallituksen johtoon nousutta Martti Enäjärveä. Kauppaja- ja teollisuusministeriön sitoutumattoman Bo Göran Erikssonin luonnehdittiin olevan lähellä Rkp:tta.

Tärkeimpinä täytettyinä ministeriövirkoina voitaneen pitää liikenneministeriön kansliapäällikön sekä valtiovarainministeriön budjettipäällikön paikkoja. Niihin nimitettiin sitoutumattomat virkamiehet. Eniten palstatilaa saivat maaherrojen nimitykset ja liikenneministeriön virkajärjestelyt. Nimitykset olivat avoimen poliittisen kaupankäynnin kohteena. Pakettiratkaisuilla päädyttiin osapuolia tyydyttäviin kompromisseihin.

Vuoden kiintoisinta nimityspoliittista keskusteluaineistoa tarjosi kuitenkin 1970-luvulla Sdp:n puoluetoimikunnassa laadittu muistio puolueen nimitysstrategiasta, joka putkahti nyt julkisuuteen.

Merkille pantavaa on myös kokoomuksen pyrky nimitysapajille. Puolueella on kuitenkin vaikeuksia löytää sopivia, hallitukselle kelpaavia ehdokkaita Turun ja Porin läänin maaherraksi ja patentti- ja rekisterihallituksen johtoon.

Liikenneministeriön nimitykset nipussa

Liikenneministeriön kansliapäälliköksi nimitettiin budjettipäällikkö, valt.maist. Juhani Korpela (sit), 44. Samassa paketissa nimitettiin viestintäasioiden neuvottelevaksi virkamieheksi Ylen lakimies Kaj-Peter Mattson (sd), liikennetalousosaston päälliköksi hallitusneuvos Niilo Laakso (kesk) ja apulaisosastopäälliköksi yli-insinööri Mikko Talvitie (sit).

Liikenneministeri Matti Luttinen (sd) kertoo maaliskuun lopulla HS:ssa, että hallituspuolueet käsittelevät ministeriössä keväällä täytettävänä olevan virkapaketin yhtenä kokonaisuutena ja ottavat siinä yhteydessä huomioon myös syksyllä täytettävän kansliapäällikön viran. Toukokuussa kansliapäällikön kelpoisuusehtoja väljennettiin niin, että tehtävään riittää ylemmän korkeakoulututkinnon ja hyvän hallintotehtäviin perehtyneisyyden ohella hyvä perehtyneisyys liikenne- tai tietoliikenneoloihin. Aiemmin vaadittiin perehtyneisyyttä liikenneoloihin. HS kertoo, että virkaa edellisen kerran täytettäessä karsittiin oikeuskanslerin vaatimuksesta hakijoiden joukosta ehdokkaat, joilla ei ollut perehtyneisyyttä nimenomaan fyysisen liikenteen asioihin. HS kertoo, että

edellinen liikenneministeriön kansliapäällikkönimitys aiheutti runsas vuosi aiemmin ankaran kädenväännön hallituksessa. Kun hallituspuolueet eivät päässeet yksimielisyyteen ehdokkaastaan, presidentti ratkaisi ongelman nimittämällä virkaan sitoutumattomaksi siirtymäkauden ratkaisuksi luonnehditun Valto Rauvannon.

Kansliapäällikköehdokkaana nousee jo toukokuussa esille budjettipäällikkö Juhani Korpela, jonka arvellaan täyttävän väljennetyt kelpoisuusehdot. Kepun ja Sdp:n kerrotaan ottelevan täytettävänä olevista keskeisistä viroista. HS kertoo päätösten sen vuoksi viipyvän vielä melkoisesti. Erityisesti Kepu ja Sdp näyttävät HS:n mukaan tavoittelevan neuvottelevan virkamiehen paikkaa. Kokoomusjohtaja Ilkka Suominen arvosteli sosialidemokraatteja pyrkimyksistä saada itselleen ”viestintäpoliittinen värisuora” liikenneministeriössä. Sen hän näki merkitsevän jarrujen painamista vapaan viestinnän kehittymiselle.

Liikenneministeriön nimitykset venyivätkin yli kesäloman. Puolueiden kerrotaan olevan likimain yksimielisiä Korpelan nimityksestä, mutta keskiryhmät vierastavat demarien Mattsonin nimittämistä neuvottelevaksi virkamieheksi siksi, että viestintäasioiden hoito keskittyisi demareille. Luttinen ei vienyt näin ollen myöskään Korpelan nimitystä eteenpäin. Kesälomien jälkeen asiat ratkesivat Luttisen paketin mukaisesti, kun keskustaministerien kerrotaan kypsyneen hyväksymään sen. Kansliapäälliköksi tulleella Korpelalla ei ole HS:n mukaan suoranaista kokemusta sen enempää liikenne- kuin viestintäasioidenkaan hoidosta, mutta siitä huolimatta oikeuskansleri ei nähnyt estettä hänen nimittämislleen. Budjettipäälliköllä katsotaan olevan riittävä tuntuma kaikkiin hallinnon aloihin. (HS 28.3., 11.5., 16.5., 18.5., 28.6., 15.8., 16.8., 24.8.)

Poliittisella tasolla liikenneministeriön nimityksistä on laadittu ministeri Luttisen (sd) johdolla paketti. Ministeri ei edes häpeile myöntää sitä. Paketin sisällöstä, erityisesti viestintäasioiden neuvottelevan virkamiehen nimityksestä käydään kilpailua päähallituspuolueiden kesken. Molemmat haluavat paikalle ”oman miehen”. Sen sijaan Korpelan nimittämisestä kansliapäälliköksi puolueet ovat yksimielisiä. Taustalla mahdollisesti vaikutti puolueiden kiistely Korpelan edeltäjän nimittämisestä, jonka ei haluttu toistuvan. Tuolloin presidentti nimitti kompromissina paikalle sitoutumattoman Valto Rauvannon. Ehkä hänen aikanaan ajatukseen sitoutumattoman kansliapäällikön johtamasta liikenneministeriöstä oli jo totuttu myös poliittisella tasolla.

HS arvelee innostuksen nimittää Korpela johtuvan siitä, että valtion hallinnon tärkeimmäksi uutisessa luonnehdittu budjettipäällikön virka avautuu pitkästä ajasta hallituspuolueiden jakoon. Näin motiivina olisi Korpelan syrjäyttäminen, jotta saadaan ikään kuin tärkeämpi virka miehitettyä poliittisemmalla henkilöllä. Tämä spekulatio hallituspuolueiden nimitysmotiiveista osoittautuu kuitenkin vääräksi, sillä uudeksi budjettipäälliköksi ryhdytään kaavailemaan Korpelan varamiestä sitoutumatonta Eino Keinästä.

Puolueiden kinaan viestinnän johtovirkojen jakoon tai muutoinkaan paketin sisältöön tai nimitysten menettelytapoihin HS ei puutu edes rivien välissä. Keskiryhmien ja kokoomuksen huoli viestinnän ”sosialidemokratisoitumisesta” tulee kylläkin esiin. Kokoomuksen puheenjohtajan lausuntoa voi tulkita jopa niin, että virkanimityksillä ratkaistaan viestintäpolitiikan suunta. Tämä viestii, että poliitikot kokevat virkamiesten vaikutusvallan suureksi myös sisältölinjausten osalta ja että nimityksiä tehdään nimenomaan tietyn sisältöisen politiikan edistämiseksi.

Mielenkiintoinen seikka tässä nimitysprosessissa on, että kansliapäällikön kelpoisuusehtoja joudutaan rukkaamaan halutun ehdokkaan saamiseksi virkaan. Tätä on pidetty yleisesti poliittisiin nimityksiin liittyvänä vippaskonstina. Tällä kertaa kelpoisuusehtoja muotoillaan kuitenkin sitoutumattoman virkamiehen sovittamiseksi raameihin. Budjettipäällikkönä toimineen virkamiehen voi katsoa toki laaja-alaisesti päteväksi ja asiantuntevaksi, mutta yhtä lailla voidaan esittää kysymys, miksi kelpoisuusehtojen muokkaaminen olisi sen hyväksyttävämpää silloin kun se tehdään sitoutumattoman saamiseksi virkaan kuin silloin, kun kyseessä on ”puolue-ehdokas”.

Keinänen, Sailas ja Tuomisto ylenevät valtiovarainministeriössä

Muut ministeriövirat ovat esillä niukasti.²⁰ Pian Korpelan nimityksen varmistuttua vahvistuu ennakoitu tieto, että valtiovarainministeriön budjettipäälliköksi nimitetään budjettineuvos Eino Keinänen (sit), joka on työskennellyt ministeriössä vuodesta 1969. Keinäsen tilalle kerrotaan olevan tarkoitus nimittää myöhemmin budjettineuvos Raimo Sailas (sd), joka jo hoitaa tehtävää viransijaisena. HS:n mukaan kepulle on tiedossa ministeriöön seuraavan vuoden keväällä perustettava uusi alivaltiosihteerin virka, jolle nousee nykyinen neuvotteleva virkamies Pekka Tuomisto (kesk). (HS (16.8.), 6.9.)

Nimitystapahtumien perusteet ovat uutisen lukijan omassa päässä. Sailaksen voi tulkita saaneen nimityksen puoluekantansa ja virkapaketin perusteella tai etenevän siihen normaalein urakierto- ja pätevyyskriteerein. HS ei kerro syytä, miksi alivaltiosihteerin virka perustetaan. Tiedon voi lukea niin, että kyseessä on jonkinlainen kompensatio Sailaksen nimittämiseksi. HS:han painottaa, että alivaltiosihteerin virka on tiedossa nimenomaan kepulle, siis puolueelle, ei niinkään Tuomistolle. Uutisesta voi päätellä halutessaan, että kyseessä on tarpeeton, poliittisista syistä perustettava kepulle läänitetty päällystakkivirka tai pakettiratkaisun toinen puoli. Yhtä lailla kysymys voi olla hallinnollisesti perustellusta tarpeesta kehittää ministeriön organisaatiota ja että paikalle ansioitunein

---

²⁰ Kauppa- ja teollisuusministeriön ylijohdajanimitystä käsitellään patenti- ja rekisterihallituksen pääjohtajanimityksen yhteydessä, koska nimitykset liittyivät läheisesti yhteen.

ministeriön sisäisessä hierarkiassa on Pekka Tuomisto, joka sattuu olemaan poliittiselta kannaltaan keskustalainen.

Arkkitehtien suosikki rakennushallitukseen

Pääjohtajaksi nimitettiin Oulun yliopiston arkkitehtuurin professori, arkkitehti ja tekniikan lisensiaatti Matti K. Mäkinen (sit), 52. Hän oli toiminut aiemmin myös arkkitehtiliiton puheenjohtajana. Mäkinen nimitettiin erotetun Kalevi Sassin (kesk) tilalle. Sassi oli tuomittu keskustapuolueen laittomasta rahoituksesta. Virkaa haki 12 henkilöä.

HS:n mukaan rakennushallituksen johtajan paikasta on aiemmin otellut kaksi ammattikuntaa, arkkitehdit ja insinöörit. Mäkinen oli ehdolla jo vuonna 1976, silloin paikalle valittiin insinööri Viljo Ahtee. ”Sitoutumattoman Ahteen jälkeen pääjohtajaksi tuli keskustapuolueeseen kuuluva Sassi, kun hallituspuolueet jakoivat syksyllä 1978 virastojen pääjohtajapaikkoja keskenään presidentti Urho Kekkosen johdolla”, HS selostaa. Sassi oli juristi, mitä arkkitehti-, insinööri- ja rakennusalan järjestöt protestoivat tuolloin voimakkaasti. Nyt kepu ei ole HS:n mukaan ainakaan vielä omaa ehdokastaan, joka päihittäisi sitoutumattoman Mäkisen tai rakennushallituksen virkamiehet. ”Kepun elimissä ei ole tosin vielä paneuduttu pääjohtaja-asiaan. Puolue ei ole yleensä kovin helpolla luopunut tärkeistä virkapaikoista.”

Mäkisen nimitys eteni ongelmitta valtioneuvostossa. HS:n mukaan arkkitehdit saavat Mäkisen mukana jälleen oman miehensä viraston johtoon. Rakennushallitusta luonnehditaan HS:ssa arkkitehtien perinteiseksi linnakkeeksi ja Mäkisen nimitystä erotetun Sassin tilalle kuvataan sanomalla arkkitehtikunnan vyöryttäneen asemansa takaisin. Mäkistä HS kuvaa arkkitehdiksi ansioituneimmasta päästä. HS:n pääkirjoitus vielä toteaa, että tilanteen keskusvirastossa odotetaan nyt normalisoituvan kaikin tavoin. (HS 18.1., 13.2., 22.2., 23.2., 10.3.)

HS:ssa Mäkinen on alusta asti kärkiehdokas pääjohtajaksi. Ongelma on jälleen, ettei uutisista voi selvittää, kenen mielestä asia näin on, valmistelevien virkamiesten, ministereiden vai lehden toimittajan. HS kirjoittaa, ettei keskustapuolue ole hevin luopunut tärkeistä virkapaikoista. Nyt näyttää niin kuitenkin käyvän, sillä nimityskuvioon ei tule poliittista väriä. Lehti erehtyy siis samoin kuin budjettipäällikön nimityksessä ennakoimaan nimityksestä poliittisempaa, kuin mitä se sitten onkaan.

Puolueiden sijasta virasta kilpailevat eri ammattikunnat. Arkkitehdit ovat pitäneet virkaa ikään kuin omana läänityksenään, haastajana ovat olleet insinöörit. Juristin nimittäminen on ollut näille ammattikunnille törkeä reviiiriloukkaus. HS:ssakin paikkaa tavoittelevat luokitellaan tällä kertaa

puoluekannan sijasta koulutuksen mukaan. Tässä tapauksessa on nähtävissä tyypillisesti poliittisiin nimityksiin liitetyn ilmiön - virkapaikan läänittäminen etukäteen jollekin ryhmälle - esiintymisestä poliittisesti sitoutumattoman henkilön nimittämisen yhteydessä. Voidaan kysyä, mikä tekee viran läänittämisestä ammattikunnan perusteella sen hyväksyttävämpää kuin puoluekannan perusteella. Onko arkkitehti automaattisesti pätevin johtamaan virastoa vain siksi, että on arkkitehti?

Kokoomus mukana patenttijohtajan valinnassa, kansliapäällikkö omilla linjoilla

Patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtajaksi nimitettiin mutkikkaiden vaiheiden jälkeen Kymi-Strömbergin hallintojohtaja, varatuomari Martti Enäjärvi. Häntä luonnehdittiin sitoutumattomaksi porvariksi, joka on myös kokoomukselle mieleinen valinta. Samassa yhteydessä esillä oli kauppaja teollisuusministeriön teollisuusosaston ylijohtajan nimittäminen. Paikalle tuli vt. osastopäällikkö, oik.lis. Markku Mäkinen (sd).

Patenttihakemusten pääjohtajan nimittäminen jäi hallituksessa pöydälle HS:n mukaan harvinaisesta syystä, kun ministeri ja kansliapäällikkö olivat ehdokkaasta erimielisiä. Kauppaja teollisuusministeri Seppo Lindblom (sd) esitti paikalle hallitusneuvos Tauno Heikosta ja kansliapäällikkö Bror Wahlroosin mielestä johtoon olisi nimitettävä vt. pääjohtaja Olavi Vuori. Sekä ministerin että kansliapäällikön patenttijohtajaehdokkailta sanotaan puuttuvan johtajaominaisuuksia. HS:n mukaan pääjohtajuutta on pidetty kokoomukselle kuuluvana virkana, mutta puolue ei ole löytänyt joukoistaan sopivaa henkilöä, joka olisi siihen halukas. Ministeri Lindblom ei kelpuuttanut kokoomuksen haravaan tarttunutta varatuomari Heikki Kolehmaista. Kokoomus sai uutisen mukaan lisää aikaa haravoida uusia nimiä. Varteenotettavimpana nimenä mainittiin Kymi-Strömbergin hallintojohtaja Martti Enäjärvi.

Erimielisyys ministerin ja kansliapäällikön välillä oli myös ministeriön teollisuusosaston osastopäällikön nimestä. Sosialidemokraatit ovat Lindblomin voimin ajaneet ylijohtajaksi viran vt. hoitajaa Markku Mäkistä (sd). Mäkistä luonnehditaan HS:ssa pitkän linjan hallintomieheksi. Wahlroosin ehdokkaana kerrotaan olevan teknologian kehittämiskeskukseen johtaja Juhani Kuusi, jonka takana on myös elinkeinoelämä. Wahlroosin kerrotaan koettelevan Kuusella ministerinsä kantia omien miestensä ajamisessa. ”Wahlroosin sanotaan houkutelleen Kuusen edokkaakseen vain saadakseen mahdollisimman korkeatasoisen vaihtoehdon Mäkiselle”, HS kertoo. Sosialidemokraatit ovat ajaneet HS:n mukaan Mäkistä virkaan niin voimakkaasti, että ovat olleet valmiit antamaan metsähallituksen pääjohtajan paikan keskustapuolueelle, joka onkin jo hiljaisesti hyväksynyt Mäkisen nimityksen.

Molemmat nimitykset jäivät uudestaan pöydälle, kun keskustapuolueen ministeriryhmä HS:n mukaan yllättäen ryhtyi kannattamaan pääjohtajan paikalle kokoomuksen ehdokasta, sähköenergialiiton varatoimitusjohtaja Heikki Kolehmainen, vaikka Lindblom ehti jo luulla hallituksessa olevan yksimielisyys Heikosen nimittämisestä. HS kertoo, että kepun mielestä virka kuuluu kokoomukselle. Viikkoa myöhemmin Lindblom vaihtoikin ehdokkaakseen Martti Enäjärven. Enäjärvi ei HS:n mukaan ole kokoomuksen virallinen ehdokas, mutta hän on sitoutumattomana porvarina myös kokoomukselle mieleinen valinta. Lopulta hallitus esitti yksimielisesti Enäjärven ja Mäkisen nimittämistä. HS:n mukaan keskustapuolueen ehdokas ylijohdajaksi oli Juhani Kuusi, mutta puolue suostui lopulta Mäkisen valintaan. ”Kepu edellyttäneen vastaavasti demarien tukea Jaakko Pirosen (kesk) valinnalle Metsähallituksen johtoon”, HS selostaa. (HS 16.8., 1.11., 6.11., 8.11., 14.11., 15.11.)

Patenttihanituksen pääjohtajanimitys osoittaa, ettei oppositiossa oleva kokoomus ole suinkaan täydellisessä nimityspoliittisessa paitsiossa. Virkaa pidetään kokoomukselle kuuluvana, eli läänityksenä. johon kuuluisi nimittää puolueen hyväksymä tai esittämä ehdokas. Esittelevällä ministerillä (sd), ministeriön kansliapäälliköllä ja kokoomuksella on kuitenkin kullakin eri ehdokas. Keskustapuolue tukee läänitysajatusta ja kokoomuksen ehdokasta. HS:ssa tuodaan esiin ministerin ja kansliapäällikön ehdokasnimien heikot johtajaominaisuudet, mutta tiedon lähde jää hämäräksi. Tämän esiintuodun kritiikin voi päätellä tarkoittavan lehden epäsuoraa tukea kokoomuksen vaatimuksille. Päätelmää tukee myös se, että HS:ssa tuodaan usein esiin, että paikkaa pidetään kokoomukselle kuuluvana. Passiivimuodossa esitettyä toteamus antaa vaikutelman, että kyseessä on yleisesti hyväksytty totuus. Lopulta ratkaisuksi tuleva Enäjärven nimitys näyttää poliittiselta kompromissilta: Linblom luopui omasta ehdokkaastaan, mutta vastaavasti myöskään kokoomus, keskustapuolue tai kansliapäällikkö Wahlroos eivät saaneet ensisijaista tahtoaan läpi. Nimitys kuitenkin ilmeisesti tyydytti kokoomusta.

Kauppa- ja teollisuusministeriön osastopäällikön nimitys on esillä samassa nimityspaketissa. Se ei kuitenkaan näytä olevan poliittisesti kytkyissä niinkään patenttihanituksen kuin metsähallituksen pääjohtajan nimittämiseen. Lehdessä tuodaan esiin, että keskustapuolueen ehdokas oli ensin kansliapäällikön esittämä Juhani Kuusi, mutta lopulta puolue on tukemassa Mäkisen (sd) valintaa saadakseen vastapalvelukseksi demarien tuen Jaakko Pirosen valinnalle metsähallituksen johtoon. Kyseessä olisi siis näiden kahden viran selvä paketointi.

HS:n uutisoinnista ei kummankaan nimityksen yhteydessä ole pääteltävissä, ketä ehdokkaista tulisi ansioidensa perusteella pitää pätevimpinä virkoihin. Jälleen kerran HS:n päällimmäisenä mielenkiinnon kohteena ovat erimielisyydet nimitysratkaisuista. Tällä kertaa poikkeuksellista mielenkiintoa tuokin se, että ministeriön kansliapäällikkö asettuu vastahankaan ministerinsä nimityshedotuksiin nähden.

Metsähallitukseen keskustalainen pääjohtaja

Pääjohtajaksi nimitettiin metsähallituksen ylijohtaja, metsänhoitaja Jaakko Piironen (kesk), 57. Hän oli toiminut ylijohtajana ja pääjohtajan varamiehenä vuodesta 1980. Eläkkeelle jäänyt edellinen pääjohtaja Paavo Jokinen oli puoluekannaltaan sosialidemokraatti.

Aluksi touko-kesäkuussa pääjohtajaksi on ehdolla HS:n mukaan vahvimmin maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö maatalous- ja metsätieteitten kandidaatti Reino Uronen (kesk), jolla tosin ei ole pääjohtajalta edellytettävää metsänhoitajan tutkintoa. Vahvasti kaavailussa kerrotaan olleen esillä Piironen ja muina niminä ministeriön metsäosaston päällikkö Tapio Korpela ja Keskusmetsälautakunta Tapion johtaja Paavo Kotkanen. Sosialidemokraattien kerrotaan kelpuuttavan Urosen ja nimityksen arvellaan HS:n mukaan järjestynevän kelpoisuusehtoja muuttamalla. HS:n mukaan demarit vaativat korvaukseksi Urosen nimityksestä itselleen joko maatilahallituksen pääjohtajan tai maatalousministeriön kansliapäällikön paikan. Kumpaankin on lehden mukaan tarjolla maatalousministeriön neuvotteleva virkamies Matti Hannula (sd).

Asia on välillä lähes puoli vuotta poissa julkisuudesta. Marraskuussa Piironen nimi tulee esiin patentti- ja rekisterihallituksen sekä ktm:n ylijohtajanimityksen yhteydessä. Joulukuussa vahvistuu, että uudeksi pääjohtajaksi nimitetään keskusviraston sisältä Jaakko Piironen. HS kertoo nimityksen merkitsevän sitä, että sosiaalidemokraatit menettävät pitkään hallussaan pitämänsä paikan. Ennen Piironen nimitystä hallituksessa neuvotellaan muista virkajärjestelyistä metsähallituksessa, nimenomaan Piironelta vapautuvan ylijohtajan paikan täyttämistä, koska sosiaalidemokraatit eivät halua HS:n mukaan menettää jalansijaansa keskusvirastossa kokonaan. Asia ei kuitenkaan ratkea ennen Piironen nimitystä, sillä uusi ylijohtaja saatetaan nimittää vasta metsähallinnon järjestelyjä koskevan uuden lain valmistuttua. (HS 24.5., (28.6.), 1.11., 15.11., 12.12., 13.12., 20.12.)

Piironen nimityksen olennaisimmat taustatekijät tulevat ilmi marraskuun jutuissa, jossa tämä nimitys on vain sivuroolissa. Joulukuussa, kun nimitys on pääaiheena, HS ei muista tuoda esiin, että asia lienee käytännössä ratkaistu silloin, kun keskustapuolue suostui tukeamaan sosialidemokraattien ehdokasta ktm:n ylijohtajaksi. Näin ollen kyseessä olisi siis virkapaketin toinen osa. Muutoin ei ehkä olisikaan selitettävissä, miten sosialidemokraattinen pääjohtaja vaihtui yksimielisesti ja ilman suurempaa keskustelua keskustalaiseksi. Toisaalta demarit halusivat vielä Piironen nimityksen yhteydessä varmistaa häneltä vapautuvan ylijohtajan paikan täytön. Siten paketti olisi täydentynyt vielä ainakin yhdellä lisänimityksellä. Näin ei lopulta kuitenkaan käy. Se, että pääjohtajaksi tuli Piironen eikä alussa esillä ollut Uronen, voi selittyä myös sillä, että Urosen nimittäminen olisi johtanut mutkikkaampaan nimityskuvioon, johon olisi tullut vielä ministeriön kansliapäällikön paikan täyttäminen.

Työläjäjärvi tympääntyi politiikkaan, maaherruus miellytti

Maaherraksi nimitettiin eduskunnan varapuhemies, kauppatieteiden maisteri Pirkko Työläjäjärvi (sd), 46. Työläjäjärvi oli ollut eduskunnassa vuodesta 1972 ja hän oli Suomen pitkäaikaisin naisministeri 2045 ministeripäivällään.

HS:n mukaan kommunistien Paavo Aitton vapaaksi jättämälle paikalle ajoivat omaa ehdokastaan myös kokoomus, Smp ja keskustapuolue. Äänekkäimmin paikkaa vaatineella kokoomuksella oli esillä useita ehdokasnimiä, vahvimpana kuitenkin loimaalainen kansanedustaja Heikki Perho. Smp:ltä ei lopulta tullut nimeä, vaan se halusi porvarillisen maaherran. Keskustapuolueen niminä mainittiin kansanedustajat Marjatta Väänänen ja Taisto Tähkämä. Liberaalien Kyösti Lallukka puolestaan esitti neuvoa-antavan kansanäänestyksen järjestämistä läänin asukkaille.

Kokoomuksen puoluesihteerin Jussi Isotalo perusteli kokoomuksen vaatimusta maaherran paikasta sillä, että maaherrakunnassa on poliittinen epäsuhta, kun yhdestätoista läänistä seitsemässä on vasemmistolainen maaherra, vaikka vasemmiston kannatus on pienimmillään sotien jälkeen. Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä parlamentaariset voimasuhteet on tunnustettava myös käytännössä nimitykseen vaikuttavaksi tekijäksi ja että poliittinen peruste on kuitenkin tosiasiasa yksi nimityksiin vaikuttava tekijä.

Kun Sdp:n puoluetoimikunta nimesi Pirkko Työläjäjärven ehdokkaakseen, häntä ryhdyttiin HS:n palstoilla pitämään vahvimpana ehdokkaana. HS:n pääkirjoitus ottaa myös jokseenkin selvästi kantaa Työläjäjärven puolesta: ”Työläjäjärvi täyttää pätevänä ja valtiollisessa politiikassa varsin ansioituneena poikkeuksellisen hyvin kelpoisuusehdot. Hän sai myös puolueensa mielipidetutkimuksessa läänin asukkaiden ylivoimaisen kannatuksen.” Muut puolueet eivät HS:n mukaan osanneet etsiä Työläjäjärven tasoista vastaehdokasta. ”Maaherran paikat jakaantuvat nimityksen jälkeenkin vasemmistoa suosivasti verrattuna valtiollisten vaalien tuloksiin. Toisaalta maaherranimityksen pitäisi aina olla henkilökysymys. Olennaista ei välttämättä ole, minkä puolueen riveistä maaherra nousee tähän puoluepolitiikan ulkopuoliseen tehtävään. Tärkeintä ovat pätevyys ja kyky toimia niiden asukkaiden hyväksi, joiden etuja maaherra joutuu, niin keskushallinnon edustaja kuin onkin, ajamaan valtioon päin. Työläjäjärvellä on edellytykset ja aikaa läänin kehittämiseen.”

Tämän jälkeen hallituksen keskiryhmät kaipailevatkin uusia nimiä maaherrakisaan. Ne hakevat tasokasta porvarinimeä, jollaisena mainitaan eduskunnan puhemies Erkki Pystynen ja kokoomuksen puheenjohtaja Ilkka Suominen, mutta kumpikaan ei ole kiinnostunut. Kokoomuksen Isotalon mukaan nimiä on jo ihan riittävästi ja sanoo Heikki Perhon kelpaavan paikallisille kepulaisille. Kokoomuslaisten mielestä sosiaalidemokraatit ovat lisäksi asettaneet presidentin selkää seinää vasten

käyttäytymällä ikään kuin Työläjärven valinta olisi jo tehty. Keskiryhmien johdossa Perhoa ei pidetä riittävän vahvana kilpailijana Työläjärvelle, eikä keskiryhmillä ole omastakaan takaa kyllin vakuuttavaa ehdokasta. Myös Perhon ruotsin kielen taitoa epäillään. HS:n mukaan Työläjäjärvi hallitsee ruotsin hyvin, mikä miellyttää Rkp:n kannattajia. Kokoomuslaisten mielestä ”maaherroilla alkaa jo olla naurettavan korkeat tasovaatimukset, ellei Perho tai joku muu neljästä kokoomuslaisesta kelpaa hallitukselle”.

Lopulta asia saadaan ratkaistua, kun ulkoministeri Paavo Väyrynen (kesk) palaa latinalaisen Amerikan kiertomatkalta. HS:n mukaan Väyrynen asetti Työläjärven nimittämisen ehdoksi sen, että pitkään kiisteltyyn maatalouskomiteaan otetaan oppositiopuolueiden edustajat mukaan. HS kertoo, että Väyrysen ja Sorsan kauppaa on hieman kummasteltu, sillä Kepu ei saanut siinä varsinaisesti mitään. Lähinnä Väyrysen saavutukseksi on laskettu se, että hän sai hieman näpsäytettyä maatalousministeri Toivo Yläjärveä (kesk).

Nimityksen jälkeisessä haastattelussa ihmetellään, miksi maan menestynein naispoliitikko lähtee 46-vuotiaana eläkevirkaan. Työläjärven mukaan hän kyllästyi ”sukupuolifasisteihin” eli kiihko-feministeihin ja tapaan, jolla päivänpolitiikkaa tehdään. Lähtönsä syistä hän on tehnyt viisiliuskaisen mietekokoelman. ”Niihin ei kuulu hyllytys.” HS:n mukaan tieto kuitenkin uppoo vaikeasti tiedotusvälineisiin, sillä vuosikausia on totuttu ajattelemaan, että puoluesihteerit Erkki Liikanen ja muut menestyvät sosiaalidemokraatit haluavat vaarallisen naiskilpailijan jonnekin kullatulle tunkiolle. (HS 2.3., 8.3., 11.3., 21.4., 3.5., 4.5., 7.5., 13.5., 15.5., 17.5., 28.5., 1.6.)

Tässä tapauksessa esillä olleista ehdokkaista epäilemättä ainakin politiikan piirissä ansioitunein ehdokas tuli nimitettyä. Myös HS otti selkeähkösti kantaa Työläjärven nimittämisen puolesta. Myöskään minkäänlaisesta niputuksesta johonkin muuhun nimitykseen ei ole viitteitä. Tosin Väyrynen koplaa keskustan tuen nimitykselle yhteen parlamentaarisen maatalouskomitean kanssa. Operaation motiivina näyttää olevan lähinnä puolueen sisäiset valta- ja henkilösuhteet.

Mielenkiintoisin on oppositiopuolue kokoomuksen rooli ja kannanotot. Se on selvästi aktiivisemmin ajamassa paikalle omaa ehdokastaan kuin esimerkiksi hallituksen keskiryhmät. Tosin päällimmäisenä ei kokoomuksella ole jokin tietty henkilö, vaan nimenomaan se, että paikka tulee puolueelle. Erityisesti kiinnittyy huomio siihen, että kokoomus nostaa parlamentaarisen edustuksellisuuden nimityksen tärkeimmäksi kriteeriksi. Maaherran pätevyysvaatimuksia pidetään puolueessa jo naurettavan korkeina.

Keskiryhmien usko saada omaa ehdokastaan paikalle näyttää menneen Työläjärven ehdokkuuden myötä. Ne tosin pyrkivät etsimään porvarillista vastaehdokasta, minkä voi tulkita periaatteelliseksi valmiudeksi nimittää virkaan tarpeeksi vahva kokoomuksen ehdokas. Kun vahvoja nimiä ei tule, on helppo tukea Työläjärveä ja panna ratkaisu tavallaan kokoomuksen piikkiin.

HS:n aihetta käsittelevä pääkirjoitus on tärkeä, sillä siinä tuodaan esiin näkökohtia, joita HS:n mielestä pitäisi maaherranimityksissä soveltaa. HS painottaa, että nimityksen pitäisi aina olla henkilökysymys. Tärkeämpää on pääkirjoittajan mielestä pätevyys kuin se, minkä puolueen riveistä maaherra nousee ja miten maaherran paikat jakautuvat. HS painottaa myös maaherran kykyä toimia lääninsä asukkaiden hyväksi, vaikka hän onkin keskushallinnon edustaja. Työläjärven mainitaan myös saaneen läänin asukkaiden kannatuksen mielipidetutkimuksessa. Pääkirjoitus torpedoi näin käytännössä kokoomuksen esittämät argumentit poliittisen edustavuuden huomiomisesta. Toisaalta HS ei tuo kylläkään esiin, mitä se pitää maaherralta vaadittavan pätevyyden osatekijöinä. Työläjärven pätevyydestä ei tuoda esiin muuta kuin hänen ansioituneisuutensa valtiollisessa politiikassa.

Pekkalastakin kuvernööri

Oulun läänin maaherraksi nimitettiin valtiovarainministeri, keskustapuolueen varapuheenjohtaja Ahti Pekkala, 60. Pekkala oli maan pitkäaikaisin valtiovarainministeri, yhteen menoon seitsemän vuotta. Kansanedustajana hän oli ollut vuodesta 1970. Aiemmin Pekkala oli ollut osuuspankin johtajana, koulupohja oli keskikoulu.

Maaherrakilvan avasi jo heinäkuun lopulla HS:n pääkirjoitus, jossa pidettiin toivottavana ministerinsalkkujen kiertämistä hallituspuolueiden välillä. Tällä pohjustettiin tulevaa valtiovarainministerin vaihdosta. Pääkirjoituksen mukaan Ahti Pekkalan halukkuus siirtyä maaherraksi on saanut vahvistuksen keskustapuolueen taholta.

Elokuun puolivälissä kokoomuksen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan piirit ottavat kantaa maaherrakysymykseen esittämällä paikalle Vaasan kaupunginjohtaja, fil.tri Martti Ursinia (kok). Piirien mukaan paikka kuuluu parlamentaaristen voimasuhteiden perusteella kokoomukselle. Ursinin kerrotaan toimineen mm. Oulun lyseon rehtorina ja yhden vaalikauden ajan kokoomuksen kansanedustajana. Kokoomuksen puheenjohtajan Ilkka Suominen pitää piirien hanketta ennenaikaisena ja ilmoitti ettei puutu siihen nimien eikä minkään muunkaan suhteen. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ulla Puolanne sen sijaan piti ehdotusta hyvänä ja kannatettavana. Smp:n puheenjohtaja Pekka Vennamo puolestaan on HS:n mukaan tarjoillut paikalle kuusamolaisyyntyistä Kokkolassa asuvaa kansanedustaja J. Juhani Kortosalmea (smp).

Marraskuussa Pekkalan ilmoitusta odotetaan edelleen. HS piirtää Pekkalan henkilökuvaa jutussa, jossa seurataan ministerin viikonlopun maakuntakierrosta. Valtiovarainministerin kerrotaan saaneen työstään tunnustusta. ”Tukea Pekkala on saanut myös omilta alaisiltaan. Miten olisi voinutkaan käydä, jos sitoutumattoman budjettipäällikkö Juhani Korpelan tilalla olisi häärinyt vaikkapa joku

epälojaali sosiaalidemokraatti”, HS:n toimittaja kirjoittaa. Pekkala kuitenkin vastaa: ”Minä olen aina voinut luottaa virkamiehiini - puoluekannasta huolimatta”. HS:n mukaan Pekkalan maaherraksi lähtemistä pelätään puoluetoimistossa. Pekkala puolestaan pohtii ministerin ja maaherran tehtävien eroja: ”Tässä pysyy virkeässä kunossa, kun on pieni kiire päällä. Koko ajan pysyy ajan hermolla. Sivuraiteella olisi paljon kitutunteja.” ”Mutta mistä sen tietää olisiko Oulun lääninhallitus tylsä pysäkki poliittisella sivuraiteella vai arvokas pääteasema pääradan lopussa?”, jatkaa toimittaja.

Joulukuussa, kun Pekkalan ehdokkuus varmistuu ja nimitykselle on HS:n mukaan hankittu jo presidentti Koiviston hyväksyntä, virkaan ilmoittautuvat myös Ursin ja Kortosalmi. Smp:n eduskuntaryhmän mielestä maaherran paikka kuuluu Smp:lle, koska maaherran paikat jaetaan poliittisin perustein. Ryhmä huomauttaa myös siitä, että edellisissä eduskuntavaaleissa Kortosalmi keräsi enemmän ääniä kuin Ursin ja Pekkala yhteensä. Hallitus päätti esitti äänin 12-2 Pekkala maaherraksi. Smp:n ministerit äänestivät Kortosalmea. (HS 26.7., 14.8., 16.8., 19.8., 17.11., 23.11., 10.12., 11.12., 13.12., 14.12.)

HS on heinäkuun pääkirjoituksessaan liikkeellä erikoisen varhain, sillä Pekkalan halukkuus maaherraksi varmistuu vasta joulukuussa. Pääkirjoituksesta voinee kuitenkin päätellä sen, ettei Pekkalan nimitys herätä HS:ssa vastarintaa. Saman johtopäätöksen voi tehdä myös uutissivujen aineiston perusteella. Kokoomuksen ehdokas ei näytä saavan aktiivista tukea edes omasta puolueestaan Oulun läänin piirijärjestöjä lukuunottamatta. Taustalla voivat vaikuttaa kokoomusjohdon aiemmat kokemukset Turun ja Porin läänin maaherrakilpailusta. Esillä oleva Martti Ursin ei näytä varteenotettavalta kilpailijalta Pekkalan rinnalla. Sama pätee myös Kortosalmeen, vaikka hänen puolueensa näyttääkin toimineen aktiivisemmin ehdokkaansa hyväksi. Sekä kokoomuksessa että Smp:ssä vedotaan parlamentaarisiiin voimasuhteisiin, Smp:ssä lisäksi vielä ehdokkaan eduskuntavaalikannatukseen. Muodollisen koulutuksen perusteella tarkasteltuna Ursin olisi tohtorina ansioitunein, Kortosalmi maisterina seuraava ja Pekkala keskikoulun käyneenä heikoin. Tähän seikkaan puolueet tai HS:kaan eivät kuitenkaan vetoa. Pekkalan ansiot poliittisessa elämässä ratkaisevat nimityksen.

Nimitysmotiivit ovat selkeät: ansiokkaan poliittisen uran palkitseminen. Pekkala itse käyttää termiä sivuraide. HS:n toimittaja Pekka Ervasti puolestaan tarjoilee luonnehdintaa ”arvokas pääteasema” jutussa, jossa Pekkala muutenkin kuvaillaan myönteisin sanankääntein. Oma puolue ei HS:n aineiston perusteella ole Pekkala maaherraksi väkisin työntämässä, vaikka nimityksen myötä vapautuukin muille puolueen poliitikoille mahdollisuuksia uralla etenemiseen. Puoluetoimisto pitäisi Pekkalan mieluummin politiikassa kuin päästäisi virkaan.

HS:n toimittaja panee osan Pekkalan ministerikauden menestyksestä alaisten lojaalisuuden ansioksi. Toimittajan mukaan sitoutumattomaan budjettipäällikköön on voinut luottaa, mutta tilanne olisi ollut

toinen, jos ”tilalla olisi häärinyt vaikkapa joku epälojaali sosiaalidemokraatti”. Yhdessä toimittajan omille hypoteettisille olettamuksille perustavassa lauseessa luodaan voimakas mielikuvatason kontrasti sitoutumattoman ja puoluesidonnaisen virkamiehen välille. Pelkästään verbivalinta ”hääreminen” luo lukijalle kuvan epämääräisestä puuhastelusta, jonka toimittaja siis liittää puolueeseen kuuluvaan virkamieheen. Epälojaalius kuuluu toimittajan tulkinnan mukaan tällaisen virkamiehen ominaisuuksiin. Näiden teesien antiteesiksi muodostuu kuitenkin samassa yhteydessä ministerin oma lausunto, jonka mukaan hän on voinut luottaa virkamiehiinsä näiden puoluekannasta riippumatta. Myös omissa muistelmissaan Pekkala esitti tämän saman kannan.

Hämeen läänin poliisitarkastaja äänestämällä

Hämeen läänin poliisitarkastajaksi nimitettiin ylitarkastaja, varatuomari Reijo Naulapää (sit), 41. Asia on esillä yhdessä pienessä uutisessa. Nimityksestä äänestettiin ja äänin 7-6 hallitus nimitti tehtävään Naulapään. Vastaehdokkaana oli sisäministeri Kaisa Raatikaisen (sd) ehdokas Riihimäen nimismies Mikko Pöyry (sd). HS:n mukaan Naulapää äänestivät hallituksen porvarilliset ministerit ja Pöyryä sosiaalidemokraatit. Naulapää oli poliisiylijohdaja Olli Urposen ja Pöyry Hämeen lääninhallituksen ehdokas. Kaikkiaan kolme ministeriä oli ottanut nimityspaperit haltuunsa ennen ratkaisua. HS kertoo Naulapään työskennelleen 11 vuotta sisäministeriön poliisiosastolla. (HS 22.3.)

Uutinen ei anna lukijalle mahdollisuutta arvioida, kumpi olisi ansioiden perusteella pitänyt nimittää. Ministeriön ja lääninhallituksen ristiriitaiset esitykset osoittavat, ettei ansioituneimman valinta ole ollut virkamiestasollakaan yksiselitteistä. Ministeri puolestaan on tehnyt ratkaisun, jossa hän on yhtynyt lääninhallituksen esitykseen ministeriön sijasta. Helposti voitaisiin päätellä, että ministeri on tehnyt valintansa poliittisin perustein. Toisaalta ministeri voisi perustella ratkaisuaan myös sillä, että lääninhallituksen tehtävässä nimityksessä tulisi painottaa alueen näkökulmaa ja että sen oma esitys painaa enemmän. Ministerin peruste esitykselleen ei käy ilmi. Joka tapauksessa nimitys on jakanut hallitusrintaman kahtia siten, että voi päätellä Pöyryn sosialidemokraattisuuden ratkaisseen sen, että häntä ei nimitetty. Poliittinen tausta oli siis enemmän rasite kuin etu. Porvariministerit äänestivät mieluummin sitoutumatonta ehdokasta. Voidaan arvella, että tulos olisi ollut toinen, jos olisi ollut kyseessä useamman viran yhtäaikainen täyttäminen. Nyt virantäyttö näyttää olleen yksittäistapaus.

Mainittakoon, että Naulapää nimitettiin syksyllä 1997 ministeriön poliisiylijohdajaksi Olli Urposen jälkeen.

Suomen Akatemian tutkijaprofessori ja Antti Kivivuoren tapaus

Vuoden lopulla kehkeytyi mielenkiintoinen arvovaltaottelu Suomen Akatemian ja oikeusministeriön välillä. Akatemiaan perustettiin professuuri, jonka ensimmäisessä täytössä eduskunta edellytti otettavan erityisesti huomioon lainvalmistelua ja lainsäädäntötyötä koskevan oikeustieteellisen tutkimuksen tarve. Virkaa pidettiin tilaustyönä oikeusministeriön lainvalmisteluosaston päällikkö Antti Kivivuorelle (sd), joka oli hoitanut tehtävää määräaikaikaisin työsuhtein vuodesta 1971 lähtien. Juuri vuoden alussa hänelle oli myönnetty jälleen kahden vuoden jatkoaika. Kivivuoren vakituinen virka oli Helsingin yliopiston siviilioikeuden professorin virka, josta hän oli ollut virkavapaalla siitä lähtien. Oikeusministeri Taxellin kerrottiin haluavan Kivivuoresta eroon ja virkaan oman ehdokkaansa Leif Sevónin. Kivivuoren itsensäkin mainittiin haluavan uusiin tehtäviin. Suomen Akatemia puolestaan ei pitänyt siitä, että tutkijaprofessorin virka perustettiin siltä kysymättä ja tutkimusalakin määriteltiin valmiiksi niin, että suuri osa hakijoista suljetaan etukäteen pois.

Virkaan ilmoittautuivat halukkaiksi Kivivuoren lisäksi professori Ilkka Saraviita, vt. apulaisprofessori Kaarlo Tuori ja professori Jaakko Uotila. Nimitysprosessista tuli riitaa, sillä Kivivuori ei saanut valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan kannatusta taakseen. Kivivuoren ehdokkuuden torjuminen nähtiin Suomen Akatemian muistutuksena siitä, että sen silmille ei hypitä. Toimikunta asetti ykköstilalle Uotilan ja toiselle Tuorin. Kivivuori valitti esteellisyysäännösten rikkomisesta, sillä käsittelyyn osallistui myös Tampereen yliopiston apulaisprofessori Seppo Laakso, jolle oli odotettavissa Uotilan professuurin sijaisuus, jos valinta menisi toimikunnan suosituksen mukaan. Myös asiantuntijalausannon antaneen professori Aulis Aarnion jääviydellä spekulointiin, sillä monen oikeusoppineen mielestä hänet olisi katsottava esteelliseksi siksi, että hänellä oli julkinen tieteellinen kiistasuhde Kivivuoreen kaukaa 1970-luvun alusta alkaen.

Tieteen keskustoimikunnassa nimitys jäi pöydälle ja se pyysi vielä lisää asiantuntijalausuntoja. Uusissakaan asiantuntijalausunnoissa ei Kivivuorta pidetty kärkihakijana, vaikka asiantuntijalausunnot muiden osalta menivätkin ristiin. Lopulta ensimmäiselle ehdokassijalle tieteen keskustoimikunta asetti Tuorin ja toiselle sijalle Uotilan. Esittelijä oli esittänyt järjestystä toisin päin, mutta keskustoimikunta äänesti asiasta ja tasatuloksen 4-4 jälkeen arpa ratkaisi ehdollepanon Tuorin eduksi. Lopullinen nimitysratkaisu ei selviä HS:sta. (HS 19.1., 10.8., 4.9., 29.10., 30.10. 5.12., 18.12.)

Demarien nimitysmuistio julki

Maaliskuussa tuli julki uutta tietoa Sdp:n nimityspoliittisista strategioista, kun peruskoulun syntyä tutkinut Antti Lappalainen löysi entisen kouluhallituksen pääjohtajan Reino Oittisen yksityisarkistoista Sdp:n nimityspoliittikkaa koskevan muistion vuodelta 1971.

Muistiossa todetaan, että on virastoja, joiden toista sataa henkeä käsittävässä virkamieskunnassa on vain pari kolme sosialidemokraattia. Muistiossa vaaditaan muutosta tilanteeseen perustellen sitä sillä, että vallan painopiste siirtyy asioiden määrän lisääntyessä valmistelun puolelle ja että sosialidemokraattisten näkemysten pääseminen esille on taattava jo siinä vaiheessa. Muistion mukaan kyseessä on moderni vallankäytön muoto eikä poliittinen palkitseminen, kuten joskus esitetään. ”Puolueettomuus” syrjii muistion mukaan vasemmistoa koska se käytännössä merkitsee porvarillisen arvomaailman ja yhteiskuntakäsityksen omaamista.

Nimityspoliittikkaa käsittelemään nimettiin puolueessa työntekijä sekä erityinen työryhmä, jota johti tuolloinen puoluesihteeriksi Kalevi Sorsa. Tavoitteeksi asetettiin eri virastoissa olevien puolueen jäsenten ja kannattajien luetteloiminen ja tämän verkoston kautta tiedon saaminen avoimeksi tulevista viroista ja nimitettävistä komiteoista. Ehdokkaiden etsiminen ja valmentaminen oli myös listalla. ”Valmentamista ajatellen on kiinnitettävä huomiota myös alempiin virkoihin ja vt-nimityksiin”, muistiossa sanotaan. Puolueen toimenpitein virkaan valittuihin piti muistion mukaan luoda hyvät kontaktit ja vetää heidät mukaan puolueen toimintaan. Edistysmielisten virkamiesten saamista muutoinkin puolueen jäseniksi pidettiin tavoiteltavana.

HS:n sunnuntaisivun (17.3.) artikkelissa käsitellään laajasti muistion taustoja ja toteutettua nimityspoliittikkaa. Sdp:n hallintopäällikkö Maunu Ihalaisen mukaan työryhmä syntyi jo 1969 pidetyn puoluekokouksen jälkeen. Työryhmä kokoontui harvoin eikä toiminut Ihalaisen mukaan niin järjestelmällisesti kuin pari vuotta myöhemmäksi kirjatussa muistiossa kaavaillaan. Viroista ja niihin valmennettavista ei pidetty kortistoa. Ihalainen arvelee kepulla olleen parempi järjestelmä. ”Heiltä löytyi aina hallinnollisesti pätevä ehdokas joka virkaan”. Demarien mukaan työryhmä ei ollut toiminnassa enää vuonna 1975. Keskustapuolueessa nimitykset hoidettiin 1970-luvun alussa ex-puoluesihteeriksi Mikko Immosen mukaan tapaus tapaukselta. Nimitysasiat siirtyivät pian ministereiden poliittisille sihtereille.

Sosiaalidemokraattisuus oli vasemmiston vaalivoittoon 1966 saakka ollut Ihalaisen mukaan este virkaan pääsyyllä. Omia miehiä tarvittiin ministeriöihin, kun suuria uudistuksia piti alkaa toteuttaa. Samaan aikaan hallinto kasvoi nopeasti. Ajatuksena oli, että yhteiskunnassa näkyvän mielipidekirjon piti näkyä virkakoneistossa. Aimo Kairamon (sd) sanoin kaikki oli tuolloin politiikkaa.

Artikkelin mukaan yhteys peruskoulun ja nimityspolitiikan välillä löytyy peruskoulu-uudistuksesta. Kouluhallinnon virkoihin haettiin uuden koulun kannattajia ja paikkoja jaettiin ”kepulaisten ja demarien” kesken. HS:n mukaan nykyisin arvioidaan, että nimityksissä painoi ehkä enemmän Oittisen kuin puoluetoimistojen sana.

Keskustapuolueen ja Sdp:n puoluemiehet vakuuttavat poliittisten nimitysten kuumien vuosien loppuneen 1975. ”Tärkeimmät uudet virastot oli perustettu, ja poliittiset nimitykset olivat ehtineet saada huonon maineen”, HS kirjoittaa. Artikkelissa kuitenkin selostetaan Krister Ståhlbergin tutkimuksia, joiden mukaan puolueilla on ollut ”sormensa pelissä” tuon jälkeenkin. Jutussa Ståhlberg kuitenkin arvelee, etteivät puolueet enää ole yhtä tärkeä kiipeämistie kuin ennen. Tosin jos kokoomus pääsee hallitukseen, ”karuselli alkaa uudestaan”, Ståhlberg ennustaa.

Artikkelissa selostetaan, että 1980-luvun taitteessa niin Kalevi Sorsa, Johannes Virolainen kuin Mauno Koivistokin lupasivat kaupanteon loppuvan. Nykyisin puoluetoimistot puuttuvat artikkelin mukaan vain todella suuriin nimityksiin, kuten maaherrojen ja pääjohtajien valintaan. Niitä hoitavat hallituksessa ns. ”puolueministerit” ja näiden poliittiset sihteerit. Sitoutumattomuus on kuitenkin jutun mukaan edelleen harvinaisuus. ”Puolueväkeä onkin nykyisin helppo nimittää virkoihin, koska 1970-luvun villin lännen vuosien jälkeen virastot pursuvat muodollisesti päteviä ja hommansa osaavia jäsenkirjamiehiä. Yhä harvemmin tarvitsee turvautua kepulikonsteihin, jotta oma mies saadaan haluttuun paikkaan”, HS arvioi. Erityisen helppoa on lehden mukaan valtiolle uskollisilla demareilla, kun moni pätevä porvari on isomman palkan toivossa häipynyt yritysmaailman palvelukseen.

Puoluesihteerinä toimivien Erkki Liikasen (sd) ja Seppo Kääriäisen (kesk) mukaan virkapaketeista ei ole päästy kokonaan eroon, sillä ”edelleen elää 1970-luvun alun ajatus, että virastoissa on oltava sama tasapaino kuin vaalikarjassakin.” Puoluesihteerien mukaan tasapainoa on jo pitkään haettu vain kaikkein korkeimpiin virkoihin.

Puoluesihteerit ovat samaa mieltä kuin Krister Ståhlberg siitä, että nimitykset ovat vaara puolueille. Ståhlbergin mukaan valta alkaa kulkea väärään suuntaan, kun virkamiehet alkavat ajaa puolueissa virastojen haluamia päätöksiä. Virkamiehet ottavat etäisyyttä omaan puolueeseensa ja viraston etu voittaa puolueen edun. Seppo Kääriäisen mukaan virkamiehet ovat vaara puolueen aatteellisuudelle. ”Yhteiskunnallisten näkemysten erot häviävät, virkamiehet samankaltaistavat puolueita, ja niistä tulee valtion jatke.” (HS 10.3., 17.3.)

Edellä olevasta käy ehkä tähän asti esille tulleesta selkeimmin niitä perusteita, joilla puolueet, erityisesti sosialidemokraatit, ovat nähneet valtionhallinnon virat tärkeiksi. On koettu tärkeäksi vaikuttaminen jo asioiden valmisteluvaiheessa ja nähdään, että virkamiesten arvomaailmalla on

vaikutusta siihen, miten asioita hoidetaan. Kouluhallinnon osalta kyse on myös uudistusten kannattamisesta. Peruskouluasioita hoitamaan haluttiin virkamiehet, jotka aidosti olivat uuden järjestelmän kannattajia. Tämän voi arvioida koskevan myös muita 1960-1970-luvun yhteiskunnallisia uudistuksia.

Nyttemmin puolueet näyttävät katuva aiempia tekojaan ja väittävät aikojen muuttuneen. Puolueiden edustajat näkevät virkamiesvaikutuksen puolueisiin jopa haitallisena. Tutkijan mukaan puolueet osallistuvat nimityksiin edelleen aktiivisesti. HS:n toimittajankin asenteesta paistaa läpi epäluuloinen suhtautuminen puolueiden asennemuutokseen. Artikkelissa tuodaan esiin, että aktiivisuudelle on vähemmän tarvetta, kun ”omat miehet” etenevät uraputkessa ”normaalisti”.

Krister Ståhlbergin ajattelu näyttää muuttuneen siitä, mitä tämän tutkimuksen aiemmissa luvuissa on tullut ilmi. Vuonna 1979 julkaistuissa tutkimuksissaan hän nimesi poliittisten virkanimitysten ongelmaksi sen, että nimitys aiheuttaa saajalleen tarpeen tehdä vastapalveluksia puolueelleen. Nyt 1980-luvun puolivälissä hän kuitenkin arvioi, että puoluekytkentäinen virkamies ottaa nopeasti etäisyyttä puolueeseen ja samaistuu edustamansa viraston pyrkimyksiin. Tämä johtaa puolestaan siihen, että virkamiehet ajavatkin virastojensa pyrkimyksiä puolueissa eikä päinvastoin. Aiemmin hän siis piti huolestuttavana poliittisten virkanimitysten kautta syntyvää puoluepolitiikan vaikutusta hallintoon. Nyt asetelma on pääläellään ja huoli on, että näin nimitetyt virkamiehet vaikuttavat liiaksi puolueisiin. Kumpi siis onkaan ongelma?

HS ja nimitykset

Hallitus selviää tutkitun vuoden aikana nimityksistään ilman HS:n kritiikkiä ja paineita. HS toki kertoo hallituspuolueiden välillä ja hallituksen ja opposition välillä esille tulevista erimielisyyksistä nimitysratkaisuissa, mutta hallituksen valinnat näyttävät kelpaavan lehdelle. Yhdessäkään tapauksessa ei ole perusteita sanoa, että HS olisi suoraan tai rivien välistä antanut ymmärtää jonkun nimitettyä pätevämmän tulleen syrjäytetyksi. Nimityspolitiikan periaatteistakaan HS ei nostata keskustelua. Vuosi 1985 on näiltä osin rauhallisempi kuin vuosi 1977. Pirkko Työläjärven (sd) ja Ahti Pekkalan (kesk) maaherranimityksiin HS suhtautuu lähes hurraten. Kumpikin nauttii poliitikkona lehden arvostusta. Myös rakennushallituksen pääjohtajavalinta ja liikenneministeriön kansliapäällikkönimitys näyttävät olevan HS:n mieleen.

HS spekuloi aiempia tutkittuja vuosikertoja innokkaammin tulevilla nimityksillä. Lehden lähteet muuttuvat epäluotettavammiksi tai toimittajien ammattitaito heikkenee päätellen siitä, että ennusteet menevät pieleen. HS ennusti, että budjettipäällikkö Korpelan siirtymistä liikenneministeriön kansliapäälliköksi avitti halu saada budjettipäällikön paikka puolueiden jakoon. Keskustapuolueen arveltiin pitävän kiinni rakennushallituksen pääjohtajan paikasta muistuttamalla, ettei puolue ole

hevin luopunut tärkeistä virkapaikoista. HS:sta ei löydy kuitenkaan pienintäkään viitettä siitä, että hallituspuolueilla olisi ollut hinkua valloittaa budjettipäällikön tai rakennushallituksen pääjohtajan vakanssit, vaan molempiin tehtäviin nimitetään muitta mutkitta poliittisesti sitoutumattomat virkamiehet. Nimityspolitiikka on ainakin näiltä osin ”siistimpää” kuin HS uskookaan.

11. Vuosi 1989 - Virkoja ministereille, haukkuja hallitukselle

Vuoden ajalta aineistoon kertyi peräti 148 juttua, joista oli pääkirjoituksia 11. Poliittikkaa lyhyesti - palstan juttuja lukuun sisältyy 23.

Sosiaali- ja terveysministeriötä lukuunottamatta kaikki ministeriöt olivat nimitysuutisissa esillä vähintään kerran. Kansliapäälliköitä nimitettiin yksi, kun oikeusministeriön kansliapäälliköksi tuli Teuvo Kallio (sd). ”Poliittisimpana” ministeriönimityksenä voidaan pitää kokoomukselle läänitettyä työministeriön ns. kakkosmiehen nimitystä. Paikalle nimitettiin kaupunkiliiton osastopäällikkö Matti Pukkio. Nimitys oli esillä kaikkiaan 11 kertaa.

Valtion keskusvirastoista vain yksi, vuoden vaihteessa liikelaitokseksi muuttumassa ollut Posti- ja telehallitus sai uuden pääjohtajan. Paikalle nimitettiin Smp:n puheenjohtaja, liikenneministeri Pekka Vennamo (smp). Alkusyksystä tehtyä nimitystä HS luonnehti Holkerin hallituksen siihen asti tekemistä nimityksistä tärkeimmäksi. Vennamon nimitys määriteltiin HS:ssa poliittiseksi, vaikka häntä samalla pidettiin ansioituneimpana ja kyvykkäänä virkaan.

Huomattavasti julkisuutta keräsi uuden ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys. Pääpaino ei kuitenkaan ollut ehdokkaiden puoluepoliittinen tausta vaan ulkomaalaispoliittinen linja - tai oletettu sellainen. Aihetta käsiteltiin 18 uutisjutussa ja kahdessa pääkirjoituksessa

Valtion aluehallinnon piiristä julkisuutta keräsivät kaksi maaherranimitystä, kun Smp:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja J. Juhani Kortesalmi nimitettiin Mikkelin ja kokoomuksen Eva-Riitta Siitonen Uudenmaan läänin johtoon. Myös Kymen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston päällikkyys sekä Lapin ja Pohjois-Karjalan vesipiirien johtajapaikat herättivät keskustelua hallituksen piirissä. Vesipiireissä päähallituspuolueiden erimielisyyden syynä oli vesipiirien toimintapolitiikan linja, ei nimitettävien poliittinen väri.

Eduskunnan nimitysreviirille kuului eduskunnan oikeusasiamiehen valinta, joka kytkeytyi tiiviisti yhteen Uudenmaan läänin maaherranimityksen kanssa. Tärkeimmän aseman koko vuoden nimitysruletissa sai julkisuudella mitaten Kansaneläkelaitos, jonka hallitukseen nimitettiin kaksi uutta johtajaa: sosiaali- ja terveysministeri Helena Pesola (kok) ja Työeläkelaitosten liiton johtaja Henry Olander (r). Nimitysten huomioarvoa lisäsi työnantajajärjestöjen aktiivinen pyrkimys saada oma ehdokkaansa Kelan johtajistoon ja Kelan valtuutettujen kapinointi oman asemansa puolesta nimitysratkaisuissa. HS:ssa arvostelua nostatti ministeri Pesolan päätös jatkaa kansanedustajana virkanimityksestä huolimatta vaalikauden loppuun. Saman tapaista kritiikkiä lehti kohdisti myös Kalevi Sorsan kaksoisrooliin, joka syntyi hänen noustua eduskunnan puhemieheksi ja toimiessaan samanaikaisesti Suomen Pankin virkavapaalla olevana johtokunnan jäsenenä.

Nimitysvuosi oli erityisesti pienimmälle hallituspuolueelle Smp:lle katsantokannasta riippuen menestyksenkäs tai menetyksenkäs: Puolueen puheenjohtaja nimitettiin postiin, eduskuntaryhmän puheenjohtaja maaherraksi ja puolueen tiedotuspäällikkö työministeriön tiedotuspäälliköksi. Sosialidemokraatit etenivät voimakkaimmin ministeriöissä ja oikeusviroissa. Ulkoministeri Pertti Paasion poliittinen sihteeri Lauri Kangas (sd), jolla ei ollut akateemista loppututkintoa, sai viran ministeriöstä erivapaudella. Maan oikeusolojen kannalta tärkeimmät virat olivat sosialidemokraattien käsissä, kun korkeimman oikeuden presidentiksi, eduskunnan oikeusasiamieheksi ja oikeusministeriön kansliapäälliköksi nimitettiin sosialidemokraatit. Kokoomuksen uusi aluevaltaus oli Uudenmaan läänin maaherran paikka. Puolueen mandaattipaikan täytöstä oli puolestaan kysymys Kelan johtajanimityksessä.

Hallitussuhdanteiden vaikutusta nimityspolitiikkaan voi päätellä siitä, että kaikki nimitetyt, joihin liitettiin puoluetunnuksia, tulivat hallituspuolueiden riveistä. Poliittisesti sitoutumattomiakin toki nimitettiin tärkeille paikoille. Vastaavasti oppositiopuolueet olivat vastatuulella. Eläkkeelle jääneiden kahden keskustalaisen osastopäällikön paikoille nimitettiin sitoutumattomat. Skdl:n puheenjohtaja Reijo Käkälä ei puolestaan saanut havittelemaansa uutta virkaa ja pääsihteeri, hall.kand. Salme Kandolinia ei katsottu muodollisesti päteväksi Kymen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston johtajan virkaan, vaan paikalle nimitettiin lääninhallituksen ehdokas, lääninlääkäri ja entinen kokoomuksen kansanedustaja Pekka Jokinen. Tampereella sijaitsevan Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen johtajanimitys puolestaan viipyi ministeri Taxellin mukaan huolellisen valmistelun vuoksi, eikä siksi, että ehdolla virkaan oli kommunisti Jyrki Käkönen.

Poliittiset valtiosihteerit tapetilla taas

Poliittiset valtiosihteerit olivat jälleen selvittelyn aiheena kansanedustaja Erkki Pystysen (kok) johtamassa työryhmässä. Hallituspuolueiden edustajista koostunut työryhmä katsoi huhtikuussa julkaistussa mietinnössään, että poliittisten valtiosihteerien järjestelmä ei ole sovelias Suomen poliittisiin oloihin. HS kertoo, että vuonna 1982 mietintönsä jättänyt valtion keskushallintokomitea suositteli poliittisten valtiosihteerien virkojen perustamista. ”Uusia korkeita poliittisia virkoja on perusteltu sillä, että valtiosihteerien avulla ministerit saisivat oman ja hallituksen tahdon toteutumaan mahdollisimman hyvin.”

Pystysen työryhmän mukaan valtiosihteerit ovat käytössä maissa, joissa hallitukset ovat tavallisesti yhden puolueen hallituksia. HS:n mukaan työryhmässä on myös epäilty, ettei päteviä henkilöitä ole saatavissa poliittissävyisiin määräaikaisiin virkoihin. Sen sijaan työryhmä tarjoaa ministerien avustajajärjestelmän kehittämistä. Poikkeusta työryhmä suosittaa kuitenkin valtioneuvoston kanslian osalta, jossa kansliapäällikkö halutaan korvata pääministerin mukana vaihtuvalla poliittisella valtiosihteerillä. Tätä ennakoidaan HS:n palstoilla jo tammikuussa julkaistussa pikku-uutisessa politiikkaa lyhyesti -palstalla. Muidenkin ministeriöiden kansliapäälliköiden virat työryhmä suosittelee kuitenkin muutettavaksi ”nykyistä yleisemmin” määräaikaisiksi valtiosihteerien viroiksi. ”Uusien valtiosihteerien virkojen määräajat eivät olisi kuitenkaan riippuvaisia hallitusten tai ministerien toimikausista, vaan heidät nimitettäisiin tavallisilla virkanimitysperusteilla”, HS uutisoi.

HS ottaa työryhmän mietintöön kantaa viikkoa myöhemmin. Lehti asettuu työryhmän kannolle. Pääkirjoitus toteaa, että työryhmän mielestä ”ministeriöiden ylimmän virkamiesjohdon lojaalisuutta ministerin toimintaohjeille ei ole aihetta asettaa kyseenalaiseksi”. Lehden mukaan on myös hyvä, että ministeriöiden johdon jatkuvuuden takaavat hallitusvaihdoksista riippumattomat kansliapäälliköt tai valtiosihteerit. Määräaikaisuutta HS kannattaa. ”Viiden vuoden kausi kerrallaan takaisi jatkuvuuden, mutta mahdollistaisi muutoksen, mikäli sitä halutaan.” HS:n mukaan poliittista ohjausta voitaisiin tehostaa poliittisten sihteereiden ja erityisavustajien toimenkuvia täsmentämällä. Lehti tukee myös ajatusta valtioneuvoston kansliaan tulevasta poliittisesta valtiosihteeristä. Hänestä voisi tulla HS:n mukaan eräänlainen pääministerin oikea käsi. (HS 19.1., 7.4., 14.4.)

Pystysen poliittinen työryhmä torpedoi jälleen ajatuksen poliittisista, hallitusten mukana vaihtuvista valtiosihteereistä ministeriöiden poliittisen ohjauksen tehostamisen välineenä. Perusteet ovat kuin suoraan vuodelta 1968, jolloin Paul Paavela (sd) tyrmäsi saman ajatuksen. Jostain syystä poliitikkoja närästää ministeriöiden virkamiesjohdon asema, mutta heidän lojaalisuuttaan ei kuitenkaan lopulta kyseenalaisteta niin, että tilanteeseen oltaisiin valmiita tekemään radikaaleja muutoksia.

HS:n kanta poliittisiin valtiosihteereihin pysyy johdonmukaisena, jos sitä verrataan vuoden 1968 kannanottoihin. Lehti torjuu ajatuksen poliittisesti vaihtuvista virkamiehistä. Uutta on, että lehti on valmis määräaikaistamaan kansliapäälliköiden tehtävät ja muuttamaan tehtävänimikkeet valtiosihteeriksi. Lehti on muutoinkin kovin myötämielinen hallituspuolueiden työryhmän ajatuksille. Yhtään poikkipuolista kannanottoa pääkirjoitus ei tuo esiin.

Työministeriön kakkosmieheksi ”politrukki”

Työministeriön neuvottelevaksi virkamieheksi, ns. kakkosmieheksi, nimitettiin Kaupunkiliiton osastopäällikkö, valt.kand. Matti Pukkio (kok), 43.

Pukkion nimitystä jauhetaan runsaan kolmen kuukauden ajan HS:n palstoilla. Lehden mukaan neuvotteleva virkamies tulee perustettavan työministeriön kansliapäällikön rinnalle. Päähallituspuolueet Sdp ja kokoomus ovat sopineet, että työministeriön kansliapäälliköksi valitaan sosiaalidemokraatti ja hänen varamiehenään toimivaksi neuvottelevaksi virkamieheksi kokoomuslainen, molemmat viiden vuoden määräajaksi. Kansliapäälliköksi on sopimuksen mukaan valittu Pertti Sorsa (sd). Neuvottelevan virkamiehen paikka on julkisesti haettavana. Vastaavia virkoja ei HS:n mukaan ole muissa ministeriöissä. Viran kelpoisuusehdoista kerrotaan riidellyn pitkään. Kokoomus olisi halunnut väljemmät ehdot, jotta virkaan olisi voitu nimittää ministeri Ulla Puolanteen poliittinen sihteeriksi, ylioppilas Ilkka Viippola. Ministeriön johto ei suostunut väljennyksiin ja Viippola luopui ehdokkuudesta. Virkamiestyöryhmän asetusesityksen mukaan neuvottelevan virkamiehen asema ei olisi HS:n mukaan vankka, vaan ministeriön virkaluettelossa vakanssi olisi vasta 13. sijalla. Esitys ei tyydyttänyt kokoomusta ja uuden esityksen myötä virka nostettiin luettelossa kakkossijalle ja toiminta-alue määriteltiin yhtä laajaksi kuin kansliapäällikölläkin.

Paikalle ilmoittautuivat VM:n neuvotteleva virkamies Marja Paavilainen, ylijohdaja Pekka Kari työsuojeluhallituksesta ja apulaisosastopäällikkö Johann Lönnroth työministeriöstä, osastopäällikkö Tapani Saukkonen STK:sta ja Matti Pukkio. HS:n mukaan Paavilaisella ja Karilla on takanaan pitkä virkaura. Kari ei ole ollut politiikassa, Lönnrothin mainitaan olevan porvari. Paavilaisella on poliittista kokemusta Vantaan kaupunginvaltuustosta. HS:n mukaan ”Paavilaisen osakkeita on nostanut se, että hänen nimittämisensä voisi paikata kokoomuksen kolhiintunutta nimitysmainetta. Puoluetta on arvosteltu epäpätevien puolueihmisten tarjoamisesta virkoihin.”

Pukkion nimi nousi esille myöhemmin kuin muut, vasta kolmisen viikkoa ennen nimitystä politiikkaa lyhyesti palstalla. ”Huippuvirkkaan politrukki?” -otsikoidussa jutussa valt.kand. Pukkion mainitaan olleen kirjoittamassa kokoomuksen puolueohjelmia ja kuuluneen kansliaministeri Ilkka Kanervan taustaryhmään. HS tuo esiin, että Pukkiolta puuttuu valtionhallinnon kokemus.

Kokoomuksen ministeriryhmä esitti virkaan Pukkiota muutoin yksimielisesti, mutta valtiovarainministeri Ulla Puolanne tarjosi tehtävään Paavilaista. Nimitys toteutuu HS:n mukaan, jos sosiaalidemokraatit hyväksyvät kokoomuksen ehdokkaan.

Kokoomuksen kansanedustaja Kimmo Sasi sai runsaasti palstatilaa, kun hän arvosteli puolueensa nimitysmoraalia esimerkkitapauksena aikomus Pukkion nimittämiseksi. Hänen mukaansa nimitysperusteina pitäisi olla kyky, taito ja koeteltu kansalaiskunto, mutta merkittäviksi tekijöiksi ovat nousseet ystävyys ja pitkä puolueen palvelu. ”Nimitettävien listalla on ollut ennenkin nimiä kokoomuksen puoluetoimistosta tai sen läheltä.” Sasin mukaan kokoomus harjoittaa yhtä raadollista nimityspolitiikka kuin mistä se oppositiossa ollessaan hallitusta ankarasti arvosteli. Sasin ehdokas työministeriöön on Marja Paavilainen, koska tämä on aiemmin ollut tekemisissä työmarkkina-asioiden kanssa. (HS 5.2., 14.2., (18.2.), 4.3., 8.3., 20.4., 26.4., 27.4., 28.4., 11.5., (12.5.))

Neuvottelevan virkamiehen vakanssin perustamisen syynä näyttää olevan puolueiden välinen poliittinen pakettiratkaisu: molemmat pääpuolueet saavat näin oman ehdokkaansa ministeriön johtopaikoille. Neuvotteleva virkamies on kokoomuksen oma paketti myötä saatu virkaläänitys, jonka motiivina näyttää olevan päällystävän saaminen sosialidemokraattiselle kansliapäällikölle. Tähän arvioon voi päätyä mm. siksi, että viran toimialue määritellään samaksi kansliapäällikön kanssa ja vastaavanlaisia virkoja ei tunneta muissa ministeriöissä.

Ministeriön virkakunta näyttää olevan toteutetuista ratkaisuista eri mieltä. Ensin se tulee ilmi siinä, että kokoomuksen tavoite viran kelpoisuusehtojen väljentämisestä törmää virkamiesten vastustukseen. Sen jälkeen virkamiesten asetusehdotus uuden viran statuksesta sotii poliittista sopimusta vastaan.

HS:n kanta koko nimitysprosessiin on kriittinen. Viran perustamisen tarpeellisuus asetetaan kyseenalaiseksi huomauttamalla, ettei vastaavia virkoja tunneta muissa ministeriöissä. Lisäksi useissa uutisissa muistutetaan, että kokoomus pyrki ensin saamaan paikalle kelpoisuusehtoja muokkaamalla ministerin poliittisen sihteerin, jolla ei ollut korkeakoulututkintoa. Pukkion nimittämisen annetaan ymmärtää perustuvan ensisijaisesti hänen poliittisiin ansioihinsa tuomalla esiin, että hän on tiiviisti mukana kokoomuksen ohjelmatyössä ja ministerin taustajoukoissa. Kritiikkiä tulee myös kokoomuksen sisältä, mille HS antaa ilmeisen halukkaasti huomattavasti palstatilaa. HS näyttää pitävän ansioituneimpina Paavilaista ja Karia, joilla on pitkä virkakokemus, kun Pukkiolla ei virkamiestaustaa ole lainkaan. HS:n voi tulkita korostavan virkakokemusta pätevyystekijänä.

Demareillekin virkoja työministeriöstä

Ministeriön yleisen osastolle tuli myös toinen neuvotteleva virkamies, joksi nimitettiin Risto Laakkonen (sd). Työelämäosaston osastopäälliköksi puolestaan nimitettiin oik.lis. Matti Salmenperä (sd), 45, ja tiedotuspäälliköksi valt.maist. Karri Varmo (smp), 32.

Helmikuussa, kun kakkosmiehen virka on vasta räätälöintivaiheessa, mainitaan lyhyesti, että ministeriön yleiselle osastolle nimitetään toinenkin neuvotteleva virkamies. Sen kelpoisuusehdoissa ei vaadita korkeakoulututkintoa, vaan virkaan riittää hyvä perehtyneisyys siirtolaisuuskysymyksiin. ”Paikka on varattu Risto Lakkoselle (sd), jolla ei ole akateemista tutkintoa”, HS kirjoittaa.

Työelämäosaston osastopäällikön nimitys on esillä yhdessä uutisessa toukokuussa. Uuden työministeriön uusi työelämäosasto perustetaan HS:n mukaan jatkamaan sosiaali- ja terveystieteiden osaston toimintaa ja virkamiehet siirtyvät kesäkuun alussa työministeriöön. Osastopäällikkö kuitenkin vaihtuu, kun 15 vuotta osastopäällikkönä toiminut Juha Peltola, 48, ei kelpaa ministeri Puhakalle, vaan uuteen ministeriöön siirryttäessä paikan saa kaksi vuotta saman osaston apulaispäällikkönä toiminut Matti Salmenperä. Puhakan ratkaisua luonnehditaan uutisessa melkoiseksi yllätykseksi. HS:n mukaan Salmenperä on ollut Puhakan luotettu mm. työelämäuudistuksen valmistelussa. ”Salmenperän vastustajat ovat nimittäneet hänet ’SAK:n ohjukseksi’. Työnantajien mielestä hän on myötäillyt SAK:n kantoja”, HS mainitsee. HS:n mukaan alunperin pidettiin itsestäänselvänä, että Peltola ja Salmenperä siirtyisivät vastaaville vakansseille myös uuteen ministeriöön, mutta Peltolalle onkin tarjottu selvästi alempiarvoista tehtävää. ”Nimityksen järjestelyä pidetään sosialidemokraattien perhepiirin sisäisenä asiana. Sosiaali- ja terveystieteiden osaston päällikön paikka on perinteisesti jyvitetty Sdp:lle”, HS kertoo.

Smp:n tiedotuspäällikkö Karri Varmon nimitys työministeriön tiedottajaksi mainitaan politiikkaa lyhyesti -palstalla otsikolla ”Smp:n johtopaikat tyhjenevät”. Uutisen mukaan Varmo siirtyy ”puoluetoveriansa J. Juhani Korttesalmen ja Aaro M. Niirasen tavoin turvallisempiin töihin eli valtion leipiin.” (HS (14.2.), 12.5., 28.6.)

Risto Laakkosen nimitys saa julkisuutta vain yhden pienen kappaleen verran. Jää myös epäselväksi, millä perusteella Laakkonen viran saa ja mistä hän siihen siirtyy. Voidaan kuitenkin päätellä, että erivapaus korkeakoulututkinnosta perustuu poliittiseen taustaan.

Työelämäosaston päällikön nimityksessä organisaatiomuutos näyttää mahdollistavan myös henkilövaihdojen. Uutisesta voi päätellä, että Salmenperä on ministerin suosikki ja aktiivisempi edistämään ministerille mieluisia hankkeita ja kantoja. Kyseessä voi olla siten Salmenperän palkitseminen ja vastaavasti Peltolan syrjäyttäminen. HS:n uutisesta ei käy ilmi, kenen on käsitys,

että virkajärjestely on ”sosiaalidemokraattien perhepiirin asia”. Vaikka HS:n uutisessa suhtautumistapa onkin henkilövaihdosta kummasteleva, tulee pitkäaikaisen päällikön syrjäyttämistä ikään kuin vähemmän moitittavaa siksi, että se määritellään puolueen sisäiseksi asiaksi. HS:n asennoitumista Laakkosen ja Salmenperän nimityksiin voi pitää välinpitämättömänä. Uutisista voi päätellä, ettei lehti kyseenalaista sitä, että Laakkosen paikka kuuluu Laakkoselle ja osastopäällikön paikka demareille. Merkille pantavaa on, että HS suhtautuu huomattavasti kriittisemmin kokoomuslaisen kakkosmiehen kuin sosialidemokraattisten virkamiesten nimityksiin. Pukkion pätevyys asetetaan epäsuorasti kyseenalaiseksi hänen poliittisen toimintansa ja puuttuvan valtionhallinnon kokemuksen takia, mutta Laakkosen ja Salmenperän nimitykset menevät huomattavasti lievemällä kriittisellä julkisuudella.

Valtiovarainministeriö vähällä huomiolla

Ministeriöön nimitettiin neljä keskeistä virkamiestä. Budjettipäälliköksi nimitettiin valt.kand., budjettineuvos Raimo Sailas (sd), 43, alivaltiosihteeriksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan varatoimitusjohtaja Juhani Kivelä (kok), kansantalousosaston ylijohtajaksi Sixten Korkman ja apulaisbudjettipäälliköksi valt.kand. budjettineuvos Erkki Virtanen, 38.

Sailaksen kerrotaan toimineen ministeriön budjettiosastolla vuodesta 1971 ja budjettipäällikön viransijaisena vuoden 1987 heinäkuun alusta. Sailaksen puoluekanta mainitaan. Alivaltiosihteerin paikasta kilpaili Juhani Kivelän kanssa HS:n mukaan yllättäen asuntohallituksen ylijohtaja Teuvo Ijäs (kesk). Alivaltiosihteerin vakanssia on pidetty pitempään Kivelän paikkana. HS:n mukaan valinnasta voi tulla hallitukselle vaikea, sillä Kivelällä ei ole kokemusta valtion palveluksessa, mutta Ijäs on ollut pitkään virkamiehenä. Myöhemmin todetaan oikeuskanslerin selvittäneen, ettei Kivelän nimitykselle ole esteitä. Apulaisbudjettipäälliköksi nimitettävä Erkki Virtanen todetaan sitoutumattomaksi, joka luetaan ministeriön sisällä ns. ministerin miehiin. HS:n mukaan hän sivuuttaa virkaa pari vuotta hoitaneen kokoomuslaisen valtiotieteen lisensiaatti Risto Rankin, 41. Kolmas hakija on valtiotieteen tohtori Heikki Paloheimo, 42. Lyhyen uutisen otsikko kuuluu ”Kokoomus menettää vm:n paikan”. (HS 21.1., 8.2., 18.2., 23.2., 28.2., 4.3., 15.3., 26.7.)

Nimitykset eivät kerää laajaa julkisuutta ilmeisesti siksi, että niihin ei näytä sisältyvän suurta poliittista dramatiikkaa. Erityisesti Sailaksen ja Korkmanin paikat näyttävät itsestänselvyyksiltä. Sen sijaan Juhani Kivelän nimitys joutuu pienelle koetukselle, kun vastaehdokkaaksi ilmoitetaan oppositiopuolueeseen lukeutuva pitkän linjan virkamies. Paikkaa on pidetty Kivelälle varattuna, mutta sitä, mihin tämä perustuu, ei tule esiin.

Sitoutumattoman Erkki Virtasen etenemistä edistää HS:n antaman kuvauksen perusteella asema sosialidemokraattisen ministerin suosikkina. HS vihjaa suoraan, että taustalla voisi olla myös poliittisia motiiveja, sillä Virtasen nimitys johtaa kokoomuslaisen virkamiehen syrjäyttämiseen paikalta, jota tämä on jo hoitanut pari vuotta. HS ei korosta esillä olleiden koulutusta, mutta sekin mainitaan. Virtasella oli alempi oppiarvo kuin kilpailijoillaan.

HS:n asennetta ei voi kovin kriittiseksi luonnehtia. Huomioarvoa pienentää myös useimpien uutisten pieni palstatila. Spekulaation varaan jää, mikä olisi ollut HS:n uutisointi siinä tapauksessa, että Kivelän olisikin haastanut keskustalaisen sijasta puoluepoliittisesti sitoutumaton virkamies ja Virtanen-Ranki -asetelma olisi ollut toisin päin eli poliittisesti sitoutunut ehdokas olisi syrjäyttänyt kokoneemman ja pidemmälle opiskelleen sitoutumattoman virkamiehen.

Voi kysyä, onko superministeriönä pidetty valtiovarainministeriö HS:lle sellainen politiikan yläpuolella oleva instituutio, jossa ei uskota esiintyvän samanlaista ”politikointia” ja arveluttavaa nimityskäytäntöä kuin muissa ministeriöissä. HS:n uutisten perusteella ei nimittäin näytä siltä, että nimitykset liittyisivät jotenkin yhteen tai että virkojen läänittämisestä olisi sovittu etukäteen. Silti voisi päätellä, että taustalla on jotain poliittisia sopimuksia. Tähän suuntaan viittaisi nimitysten keskinäinen ajallinen läheisyys ja se, että kokoomus ei nosta mekkalaa Risto Rankin pudottamisesta apulaisbudjettipäällikön paikalta, vaikka juuri aiemmin on budjettipäälliköksi nimitetty demari. Voisikin päätellä, että kokoomuslaisen alivaltiosihteerin hintana puolue luopuu apulaisbudjettipäällikön paikasta suosiolla. Rankin kannalta hänen puoluekantansa näyttäisi olevan haitta, sillä hänen voisi päätellä työkokemuksensa ja korkeamman koulutuksensa perusteella olevan Virtasta muodollisesti ansioituneempi apulaisbudjettipäälliköksi.

Kansantalouselosaston johtoon valittu Sixten Korkman ja budjettiosaston johtoon nimitetty Raimo Sailas olivat ainoat - ja ilmeisesti muodollisesti pätevimät - ehdokkaat virkoihin. Sailaksenkaan tapauksessa poliittinen tausta ei näyttäisi olevan nimitystä ratkaiseva tekijä. Silti voidaan jälkiviisaasti kysyä, kuinka he virkamiehinä onnistuivat tehtävissään. Suomen kansantalouden ja valtiontalouden saavutuksiaahan ei 1990-luvun kokemusten valossa pääse kehumään.

Sisäministeriön osastopäälliköksi ”tehosekoittaja”

Yleisen osaston osastopäälliköksi nimitettiin hallitusneuvos, toimistopäällikkö, vs. apulaisosastopäällikkö Pekka Kilpi (sd), 43, valtiovarainministeriöstä.

HS:n mukaan demareista on kova tunku sisäministeriön yleisen osaston osastopäälliköksi. ”Paikalle on ilmoittautunut niin pitkä liuta sosiaalidemokraatteja, ettei puolueessa vielä tiedetä kuka valittaisiin”, HS kirjoittaa helmikuussa. HS:n mukaan hallitukseen on kertymässä muutenkin pieni nimityspaketti. Samassa uutisessa on esillä myös työministeriön neuvottelevan virkamiehen nimitystilanne, todetaan alivaltiosihteeri Juhani Kivelän nimityksen varmistuminen ja kerrotaan, että apulaisbudjettipäälliköksi nimitettäneen ministeri Liikasen suosikki Erkki Virtanen.

Sisäministeriön osastopäälliköksi on uutisen mukaan vahvimilla Pekka Kilpi, jonka kerrotaan erikoistuneen varsinkin hallinnonuudistukseen. Muita sosiaalidemokraatteja mainitaan nimeltä viisi. ”Sisäministeriön virkakunta ei kuitenkaan oikein sulata Kilven nimittämistä. Hänen nimityksensä tukkisi monen virkauran ja Kilpeä pidetään myös hivenen pelottavana uudistajana”, HS selostaa. Kaikkiaan ehdokkaita on 17. ”Kokoomuksesta on paikalle pyrkimässä valtiovarainministeriön neuvotteleva virkamies Marja Paavilainen ja valtionhallinnon kehittämisskeskuksen toimistopäällikkö Seppo Juha Pietikäinen.”

Toukokuun pienessä nimitysuutisessa kerrotaan, että Kilpi oli sisäministeri Jarmo Rantasen (sd) ehdokas virkaan, todetaan paikkaa hakeneiden määrä ja mainitaan, että heidän joukossaan oli mm. neljä sisäministeriön toimistopäällikköä. Kilven lempi- tai haukkumanimi on virkakunnan keskuudessa HS:n mukaan ”tehosekoittaja”. (HS 18.2., (12.5.), 27.5.)

HS:sta luettuna näyttää, että osastopäällikön paikka on sovittu meneväksi Sdp:n ehdokkaalle. Tällaisesta sopimuksesta ei puhuta, mutta HS:n sanavalinnat - ”puolueessa ei vielä tiedetä kuka valittaisiin” - viittaavat siihen. Toisaalta arvioidaan, että vahvimilla on Kilpi. Mistään ei kuitenkaan voi päätellä, kenen arvio on kyseessä.

HS:n uutisessa korostuu muutenkin puoluelähtöinen näkökulma. Marja Paavilainen ja Seppo Pietikäinen ovat pyrkimässä virkaan HS:n mukaan kokoomuksesta. Puolueesta tulee näiden henkilöiden ensisijainen viiteryhmä, eikä esimerkiksi siitä organisaatiosta, jossa he sillä hetkellä työskentelevät.

HS:n ei voi kuitenkaan tulkita tämän perusteella pitävän puolueisiin kuuluvia ehdokkaita epäpätevinä, pikemminkin päinvastoin, sillä vain kuusi sosialidemokraattia ja mainitut kaksi kokoomuslaista mainitaan 17 ehdokkaasta nimeltä. HS ei siis uutisessaan nosta esiin näkökohtia, että nimityksen

poliittisuus olisi ongelma tai että tulevassa nimityksessä oltaisiin syrjimässä puolueisiin kuulumattomia ehdokkaita. Heitä ei ole HS:lle olemassakaan kuin numeroina.

Virkamieskunta vieroksuu Kilven nimittämistä. Tähän HS näyttää suhtautuvan hivenen pilkallisesti. Teksti antaa lukijalle vaikutelman konservatiivisesta virkamieskunnasta, joka vastustaa nimitystä, koska pelkää sen johtavan muutoksiin. HS asettuu tässä tapauksessa siis asenteellisesti ennemmin Kilven nimittämistä puoltavien kuin sitä vastustavien kannalle.

Poliisijohdolle moitteita

Eduskunnan oikeusasiamies Olavi Heinonen antoi nuhteet poliisiylijohtaja Olli Urposelle puutteellisesti ja valikoiden tehdystä keskusrikospoliisin päällikön nimityksestä. Pari vuotta aiemmin tehdystä esittelystä kanteli krp:n apulaispäällikkö Matti Tenhunen joka oli yksi virkaa hakeneista. ”Oikeusasiamies Olavi Heinosen mukaan ’esittelymuistiosta ulkopuoliselle tarkastelijalle tulee vaikutelma, että Urposen henkilökohtaiset arvostukset ovat saattaneet vaikuttaa hänen tapaansa tuoda esiin virkaan ilmoittautuneiden erityyppiset ansiot.’” Tenhunen katsoo puutteellisen esittelyn johtaneen valinnasta päättäneen valtioneuvoston harhaan. ”Tenhunen mukaan eri henkilöiden ansioita painotettiin eri tavalla: osaa korostettiin ja osa unohdettiin.” Sisäministeriö oli antanut Urposta tukevan lausunnon, jonka mukaan kantelu ei tuonut esille sellaista uutta, joka olisi vaikuttanut valtioneuvoston kannanottoon asiassa. Heinonen näki asian kuitenkin toisin. HS:n mukaan Heinonen muistuttaa, että esittelijän velvollisuus on saattaa päätöksentekijöiden tietoon kaikki sellaiset luottamustehtävät, jotka antavat lisäpätevyyttä täytettävänä olevaan virkaan. ”Heinonen näpäyttää myös sisäministeriötä. Heinonen pitää ongelmallisena sisäministeriön kannanottoa, jonka mukaan joiden virkaa hakeneiden ansioita on ollut ’tarpeen selostaa muiden ansioita laveammin, jotta muodollisten kelpoisuusehtojen täytyminen olisi voitu todeta’, kuten ministeriö asian perustelee. Sisäministeriön kanta on Heinosen mukaan hyvän hallintotavan vastainen”, HS kertoo.

Pääkirjoituksessa HS katsoo, että nimitystä koskeva kantelu ja poliisiylijohtajan saama näpätys on vain yksi uusi merkki siitä, että asiat maan korkeimmassa poliisijohdossa ovat huolestuttavalla kannalla. HS nostaa esiin poliisin johtajärjestelmän sekavuuden Jakomäen-Mikkelin tapahtumia selvitetessä ja Urposen ajamat ja poliisijärjestöjen vastustamat poliisiorganisaation uudistukset. (HS 11.7., 13.7.)

Tapaus nostaa esiin, että myös esittelevä virkamies voi toimia puolueellisesti nimitysesityksiä tehdessään, vaikka kyseessä ei olisi edes puoluepoliittinen suosinta-/syrjintäperuste. Tässä tapauksessa ei ainakaan lehtitietojen perusteella ole kysymys puoluesuosinnasta / -syrjinnästä. Suosiminen tai syrjiminen ei siis välttämättä aina liity nimitettävän puoluekantaan vaan joihinkin

muihin ominaisuuksiin. Yhtä lailla suosijana tai syrjijänä ei välttämättä olekaan poliittinen nimittäjä (valtioneuvosto tai presidentti) tai edes poliittisesti väritynyt virkamiesesittelijä, vaan myös poliittisesti sitoutumaton voi toimia epäobjektiivisesti ja moitittavasti.

Samalla tapaus tuo esiin oikeusasiamiehen kannan, jonka mukaan myös luottamustoimet, jotka lisäävät pätevyyttä, on huomioitava nimitysesittelyssä. Tämä sääntö lienee tarkoitettu sovellettavaksi myös poliittisiin luottamustoimiin, jolloin nekin tulisi ottaa huomioon nimitysharkinnassa, jos niissä on hankittu ao. tehtävässä hyödynnettävissä olevaa osaamista. Oikeusasiamiestä tulkiten esim. ministeri- ja kansanedustaja-aikana hankittu erityisalojen kokemus (esim. työskentely erikoisvaliokunnissa) olisi luettava asiallista pätevyyttä lisääväksi tekijäksi.

Sinänsä on perin harvinaista, että HS näin voimakkaasti arvostelee yksittäisen virkamiehen toimintaa. Urposen tapauksessa lehdellä on selkänोजनाan oikeusasiamiehen kannanotto. Lehti kuitenkin näkee nimitysratkaisun esittelyn vain yhtenä osoituksena muiden joukossa siitä, että poliisin ylin johto ei ole tehtäviensä tasalla.

Teuvo Kalliosta (sd) kansliapäällikkö oikeusministeriöön

Oikeusministeriön kansliapäälliköksi nimitettiin valtakunnansovittelija, oik.tri, varatuomari Teuvo Kallio (sd), 57.

Paikka tuli avoimeksi, kun kansliapäällikkö Raimo Pekkanen valittiin EN:n ihmisoikeustuomioistuimen tuomariksi. Ensimmäinen esiin nouseva nimi on vankeinhoito-osaston ylijohtaja K. J. Lång, mutta ministeri Louekoski (sd) kiistää tiedot, että hänen puolueensa olisi ajamassa Långia ja ihmettelee samalla, että tätä pidetään sosialidemokraattina. Samoin tekee Lång itse. Lång haki kansliapäällikön virkaa edellisellä kerralla, mutta kukaan ei ole häntä nyt pyytänyt. HS:n mukaan nimitys "saatetaan sitoa yhteen eduskunnan oikeusasiamiehen valinnan kanssa." ”Oikeusasiamies Olavi Heinonen (sd) siirtyy korkeimman oikeuden presidentiksi lokakuussa. Jos Heinosen seuraajaksi nousee nykyinen apulaisoikeusasiamies Pirkko K. Koskinen (kok), sosiaalidemokraatit vaativat oikeusministeriön kansliapäällikkyyttä itselleen. Kansliapäällikkö Raimo Pekkanen luetaan sitoutumattomaksi porvariksi”, HS selostaa elokuussa.

Asia nousee uudestaan esiin vasta kahden kuukauden päästä politiikkaa lyhyesti -palstalla, jossa kerrotaan hallituksen porvarien repivän hiuksiaan sosiaalidemokraattien nimityspolitiikan takia, jos Sdp:n kaavailema ns. punainen värisuora oikeushallinnon korkeimmilla paikoilla toteutuu. Sdp:n ehdokkaana kansliapäälliköksi mainitaan Gerhard af Schulten. Korkeimman oikeuden presidentiksi on nimitetty Olavi Heinonen (sd) ja eduskunnan oikeusasiamieheksi Jacob Söderman (sd). Pari päivää

myöhemmin ehdokastilanteesta on kookas uutinen, jonka mukaan paikkaa tavoittelee oik.tri Kallio, oik.lis. af Schulten, 51 ja oik.lis. Leif Sevón (r), 48. HS:n mukaan hallituksessa pidetään mahdollisena kompromissiehdokkaan kysymistä. Sellaisena mainitaan ympäristöministeriön kansliapäällikkö Lauri Tarasti, 48, joka on poliittisesti sitoutumaton. HS selostaa kolmen ehdokkaan ura- ja poliittista taustaa. Kallion todetaan olevan puoluekannaltaan sosiaalidemokraatti, Schulten on HS:n mukaan arvioitu sosiaalidemokraattien pääehdokkaaksi. Lainsäädäntöjohtaja Sevónista, joka on Rkp:n jäsen, saattaa HS:n mukaan tulla hallituksen porvarien yhteisehdokas. Sevónin kerrotaan toimineen näkyvästi presidentinvaalien porvarillisessa Pro Koivisto -valtuuskunnassa. ”Porvariryhmien on hankala niellä ajatusta, että syksyn jo kolmas sosiaalidemokraatti tulisi nimitetyksi oikeushallinnon -perinteisesti sitoutumattomille porvareille - varattuihin virkoihin.”²¹

Joulukuussa Kallion nimitystä pidetään jo selvänä ja hänet myös nimitettiin. Nimityksen jälkeen julkaistussa uutisessa kerrotaan Kallion lisäksi kansliapäällikön paikkaa hakeneen vain af Schulten, joka myös todettiin päteväksi virkaan. (17.8., 16.11., 18.11., 8.12., 16.12.)

Kallion voi tulkita saaneen viran pikemminkin puoluekannastaan huolimatta kuin sen ansiosta, sillä hallituksen porvariryhmissä ei HS:n mukaan haluttaisi punaista värisuoraa oikeushallinnon johtovirkoihin. Virkapaikkaa pidetään lisäksi sitoutumattomalle porvarille läänitettynä. Kallio oli muodolliselta oppineisuudeltaan ansioitunein ehdokas. Tämän ohella hänen etunaan saattoi olla se, että ehdolla ei ollut sitoutumatonta porvaria.

HS:n toimintaa ei voi pitää kokonaisuutena kovin tyylikkäänä. Lehti ennakoi paikasta kovaa poliittista vääntöä, mutta sellaisesta se ei pysty jatkossa esittämään näyttöä. Myös lehden esittämät arviot menevät pieleen. Jälleen kerran HS kuitenkin piilottaa tietolähteensä lukijalta siten, että epäselväksi jää, onko syynä politiikan kulisseissa tapahtuneet käännteet vai HS:n alunperin väärät tiedot ja arviot. Esimerkiksi ensimmäinen uutinen, jossa Louekoski ja K. J. Lång kiistävät ”tiedot” Långin ehdokkuudesta on erikoinen. Ministeri ja ehdokas itse joutuvat kiistämään tietoa, joka ilmeisesti on lähtökohtaisesti väärä, sillä Långilla ei spekuloida enää myöhemmässä vaiheessa. HS:n tietolähde ei käy ilmi.

Samantyyppisen oletus kansliapäällikön ja eduskunnan oikeusasiamiehen valinnan sitomisesta toisiinsa on sekin vailla katetta, sillä Södermanin (sd) valinnasta huolimatta kansliapäälliköksi nimitetään sosialidemokraatti. Vielä marraskuussakin HS ennakoi, että hallituksen porvarit eivät sulata demarin nimittämistä. HS tuo esiin Sevónin toimintaa presidentti Koiviston hyväksi tavalla, joka antaa ymmärtää, että presidentilläkin voisi olla myötämieltä Sevónin nimittämiseksi. Kun sitten lopullinen nimitys koittaa, HS:sta ei käy ilmi, miten hallituksessa on päädytty Teuvo Kallioon. Nimitys

---

²¹ Kesäkuussa on nimitetty Korkeimman oikeuden presidentiksi Olavi Heinonen (sd) ja marraskuussa eduskunnan oikeusasiamieheksi Jacob Söderman (sd). Näitä nimityksiä käsitellään myöhemmin.

kuitenkin tapahtuu ilmeisen sulassa sovussa, sillä mistään eripurasta tai kaupankäynnistä ei HS raportoi. Se on kummallista, kun ottaa huomioon, miten monimutkaista näytelmää lehti aiemmin nimityksestä ennakoi. Mitään selvitystä siihen, miten Sdp:n pääehdokkaana pidetty Schulten jää kakkoseksi, ei tule. Lisäksi Sevón häviää kuviosta täysin selittämättömällä tavalla. Kallion nimittämisestä kertovassa uutisessa mainitaan ehdokkaana olleen lisäksi vain Schulten.

Linnan virka vakinaistettiin

Opetusministeriön tiede- ja korkeakouluosaston ylijohtajaksi nimitettiin Markku Linna (sit), 43. Lähinnä kummastelua herätti se, että määräaikaaisesti täytettynä ollut paikka oltiin vähin äänin täyttämässä vakinaisesti jo vuotta ennen kulumassa olleen määräajan täyttymistä. Paikasta ilmoitettiin HS:n mukaan vain virallisessa lehdessä ja ministeriön ilmoitustaululla. Virkaan nimitetty Linna oli hoitamassa tehtävää toista viisivuotiskautta. HS:n mukaan ”opetusministeriön korkeakoulu- ja teideosaston päällikön virka on tärkeä, koska Suomessa ei ole erityistä keskushallintoa korkeakouluille. Sitä voikin verrata kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen pääjohtajan virkoihin.” (HS 9.3., 10.3.)

Sdp eteni ulkoministeriössä

Asiainhoitajaksi Chileen nimitettiin SAK:n solidaarisuuskeskuksen johtaja, ulkoasiainsihteeri Ipo Manninen (sd), kehitysyhteistyösihteeriksi ministerin poliittinen sihteeri Lauri Kangas (sd), sosialististen maiden toimistopäälliköksi ulkoministerin virkamiess sihteeri Markus Lyra ja Islannin suurlähettilääksi pääsihteeri Håkan Branders. Lisäksi spekulointiin valtiovarainministeri Erkki Liikasen (sd) mahdollisella nimityksellä Suomen EY-suurlähettilääksi ja ennakoitiin Martti Ahtisaaren (sd) nimitystä ministeriön valtiosihteeriksi. (HS 11.3., 14.4., 15.4., 12.5., 30.11., 21.12.)

Kangas sai nimityksensä erivapaudella, sillä hänellä ei HS:n mukaan ollut ulkoministeriön virkoihin vaadittavaa akateemista tutkintoa. Kankaalla oli kokemuksena toiminta Sdp:n kansainvälisten asian sihteerinä ja Paasion poliittisena sihteerinä sekä Suomi-Namibia -seurassa. Hänet oli tarkoitus sijoittaa Namibiaan perustettavan kehitysyhteistyön toimipisteen johtoon, joka oli määrä muuttaa maan itsenäistyttyä suurlähetystöksi. Kankaan samoin kuin Lyran nimitykseen voi arvioida vaikuttaneen läheinen työskentely ministerin kanssa. HS:n suhtautumista Kankaan erivapausnimitykseen ei voi kuitenkaan pitää kovin tuomitsevana, sillä palstatilaa päätös saa niukasti.

HS kertoo myös tulossa olevista EY-suurlähettilään ja ulkoministeriön valtiosihteerin nimityksistä. Lehden mukaan Sdp pitää Ahtisaaren nimittämistä valtiosihteeriksi itsestään selvänä. Liikasen

lähtöaikaista ei vielä joulukuussa ole täyttä varmuutta. Jälkikäteen voidaan arvioida, että sekä Liikasen että Ahtisaaren uralla nämä nimitykset saattoivat olla ratkaisevia myöhemmälle uralla etenemiselle.

Kauppa- ja teollisuusministeriölle moitteet oikeuskanslerilta

Neuvottelevaksi virkamieheksi valt.lis. Risto Ranki (kok) ja valt.maist., Metalliteollisuuden keskusliiton apulaisjohtaja Matti Pietarinen.

HS kertoo oikeuskanslerin huomauttaneen kaksi kertaa ministeriön neuvottelevan virkamiehen nimityksen esittelylistasta, jossa on puutteellisesti esitelty virkamiestäjien ansioita. Esittelevän virkamiehen mukaan kyse ei ole puoluepoliittisesta painostuksesta, vaan pelkästä muodollisuudesta. Kiistanalaista virkaa on hakenut 21 hakijaa, joista kymmenen on määritelty muodollisesti päteviksi. ”Kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö Bror Wahlroos on pahoitellut ministeriönsä henkilöstölehdessä, ettei talossa olevaa hyvää väkeä noteerata, vaan ulkoa tulee ilman ansioita ihmisiä. Se huonontaa Wahlroosin mukaan työmotivaatiota”, HS kirjoittaa.

Kahta päivää myöhemmin politiikkaa lyhyesti -palstalla HS kertoo otsikolla ”Suomiselle kaksi uutta apuria”, että Suominen on henkilökohtaisesti poiminut Rankin ja Pietarisen neuvotteleviksi virkamiehiksi. Pietarisen kerrotaan palaavan valtion leipiin ja Ranki siirtyi tehtävään valtiovarainministeriön budjettiosastolta.

(1.11., 3.11.)

HS:n uutisten perusteella on vaikea päätellä, mikä yhteys oikeuskanslerin nuhteilla on nimitysratkaisuun ja mistä esittelylistan puutteet johtuvat. Voidaan kuitenkin päätellä, ettei Wahlroos hyväksy Suominen nimityksiä. Kuten edellä on tullut esiin, Ranki joutui aiemmin lähtemään valtiovarainministeriön apulaisbudjettipäällikön paikalta, kun tehtävään nimitettiin Erkki Virtanen.

Ulkomaalaispolitiikan linjakiista viivyyttää johtajanimityksiä

Ulkomaalaiskeskuksen johtajaksi nimitettiin varatuomari, rikoskomisario Risto Veijalainen (sit), 50 ja apulaisjohtajaksi varatuomari, ylitarkastaja Mielikki Tenhunen (kok), 47.

Sisäministeriön ulkomaalaistoimisto irrotettiin ministeriöstä erilliseksi ulkomaalaiskeskukseksi. Keskuksen johtajan nimityksestä kehkeytyi pitkä kädenvääntö. Alunperin johtajat piti nimittää maaliskuussa, mutta nimitys venyi toukokuulle asti, kun hallituksessa ei päästy yksimielisyyteen

johtajan nimestä. Riita repi erityisesti Sdp:tä, sillä nimityksen esittelevä sisäministeri Jarmo Rantanen (sd) kannatti paikalle Risto Veijalaista, muut Sdp:n ministerit sekä Rkp:n ministerit ajoivat tehtävään kehitysyhteistyöneuvos Pirkko-Liisa Kourulaa (sit), 39. Kokoomus ja Smp tukivat Veijalaista. Hallitus äänesti ehdokkaastaan ja äänin 9-8 hallituksen enemmistö oli Veijalaisen takana. Sdp:n ministerit Matti Puhakka ja Tarja Halonen pitkittivät nimitystä pyytämällä asian pöydälle.

HS:n mukaan kyseessä on linjariita. ”Sosiaalidemokraatit halusivat käytännön ulkomaalaispolitiikkaan nykyistä pehmeämpää ja humanimpaa otetta. Veijalaisen katsotaan edustavan pahamaineisen, helmikuun lopussa lakkautetun ulkomaalaistoimiston tiukkaa linjaa.” Sdp:n piirissä tuotiin esiin mm. se, että Kourulalla on korkeampi oppiarvo kuin Veijalaisella. Kannanotoilleen Kourulan puolesta sai julkisuutta myös Sdp:n nuorisjärjestön puheenjohtaja Juha Eskelinen, joka piti Veijalaista pamppulinjan miehenä. Hallituspuolueiden nuoriso- ja opiskelijajärjestöt Smp:n nuoria lukuunottamatta liputtivat yhteiskannanotossaan huhtikuussa Kourulan nimittämisen puolesta. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta puolestaan katsoi valtioneuvostolle jättämässään kannanotossa, että laajan kansainvälisen kokemuksen omaava ehdokas voisi luoda uutta hallintokäytäntöä. Nimistä HYY ei kuitenkaan lausu mitään.

HS:n pääkirjoitus aprillipäivänä tulkitsi ministeri Rantasen vesittävän nimitysesityksellään uuden ulkomaalaislain valmistelussa noudatettua henkeä. Lehti arvelee, että pitämällä kiinni Veijalaisesta Rantanen toteuttaa ylempiä ohjeita ja ehkä ministeriönsä poliisiosaston vaatimuksia. ”Koko modernin ajattelun ja vakuutusten taustaa vasten katsottuna vaikuttaa lähes irvokkaalta, että sisäministeri haluaa väkisin siirtää tsaristiseksi leimautuneen ulkomaalaistoimiston entiset johtajat uuteen keskukseen samoihin tehtäviin. Sellainen ei paranna mainetta eikä vastaa puolueiden lupauksia.”

Nimitysriitaan puuttui myös sisäministeriön henkilöstöryhmien edustaja ylitarkastaja Inkeri Leppäniemi, jonka mukaan henkilöstöjärjestöjen ja sisäministeriön yhteistyökomiteassa on sovittu, ettei ulkomaalaistoimiston muuttuminen ulkomaalaiskeskukseksi heikennä henkilöstön asemaa. Leppäniemi piti julkisuudessa esitettyjä kannanottoja johtajanimityksistä epäasiallisina ja perusteettomina. Samassa uutisessa HS kertoo nimitystilannetta, jossa se selostaa myös kärkiehdokkaiden taustaa. ”Veijalaisen vastaehdokkaalla Kourulalla on hakijoista korkein akateeminen oppiarvo ja monipuolisin kokemus. Hän on oikeustieteen lisensiaatti ja työskennellyt muun muassa YK:n alaisen pakolaiskomissaarin toimistossa.”

Ratkaisua pitkittyneeseen nimitysriitaan haettiin hallituksessa jopa tarjoamalla Veijalaiselle mahdollisuutta täyteen eläkkeeseen jo 50-vuotiaana. Tämä johtuu hänen aiemman virkansa lakkauttamisesta.

Toukokuun alussa presidentti Koivisto ryhtyy kiirehtimään nimitystä. ”Koivisto on sanonut, että hän nimittää ulkomaalaiskeskuksen johtajaksi sisäministerin ehdokkaan Risto Veijalaisen, jos hallitus sitä esittää”, HS kertoo. Lehden mukaan Rantanen perustelee Veijalaisen valintaa sillä, että Veijalainen on Kourulaa kokeneempi niissä tehtävissä, jotka ulkomaalaiskeskukselle kuuluvat. ”Lisäksi Rantanen on katsonut, ettei ulkomaalaiskeskuksen johtaja luo ulkomaalaispolitiikan linjaa, vaan hallintovirkamiehenä toteuttaa poliittisella tasolla määriteltyä linjaa.”

Hallituksen äänestettyä ehdokkaakseen Veijalaisen, ministeri Norrback jätti pöytäkirjaan lausuman, jonka mukaan Kourula olisi asetettava presidentille tehtävässä esityksessä Veijalaisen rinnalle. ”Norrback ilmoitti pitävänsä Kourulaa pätevämpänä hakijana virkaan, kun otetaan Kourulan korkeamman oppiarvon ja kansainvälisen kokemuksen lisäksi huomioon lähivuosien uudistukset ja ulkomaalaiskeskuksen toiminnan kansainvälistyminen”, HS kertoo. Lausumaan yhtyi neljä muuta Kourulaa kannattanutta ministeriä.

Virkamiesesittelijänä toimineen kansliapäällikkö Juhani Perttusen mielestä kärkihakijoita olivat vs. johtaja Martti Bäckman ja Veijalainen. Perttunen asetti Veijalaisen hienokseltaan ykköseksi, kun taas Kourula putosi jo ensimmäisessä karsinnassa. HS toteaa uutisessa, että Kourula on koulutukseltaan oikeustieteen lisensiaatti. Tässä nimityksestä kertoneessa uutisessa kerrotaan myös apulaisjohtajaksi nimitetyn Mielikki Tenhusen taustasta. Hänen kerrotaan mm. olleen vuosina 1970-72 kokoomuksen naisten liiton pääsihteerinä.

Nimitysratkaisua HS kommentoi jälleen pääkirjoituksessa. Sen mukaan kiistan venyessä kävi yhä ilmeisemmäksi, että nimityksen taustalla nähtiin myös linjariita ulkomaalaispolitiikan suunnasta. ”Tässä asetelmassa hallituksen enemmistön ja presidentin katsotaan nyt asettuneen vanhoillisemman linjan puolelle. Se vastaa myös aikaisempia vaikutelmia, miten Koivisto suhtautuu ulkomaalais- ja pakolaiskysymyksiin.” Lehden mukaan olisi kuitenkin epä-älyllistä liioittelua, jos nimitysratkaisu pelkistetään liberaalin ulkomaalaispolitiikan takaiskuksi, vaan se voidaan mitata luotettavammin muissa yhteyksissä. ”Hallituksen päätös korottaa pakolaiskiintiö viiteensataan on toivottavasti vakavaksi tarkoitettu signaali entistä avoimemman pakolaispolitiikan puolesta”, pääkirjoitus toteaa.

Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys on viimeisen kerran esillä vielä syyskuussa, jolloin kerrotaan oikeuskansleri Jorma S. Aalloon vastauksesta, jonka hän oli antanut nimityksestä tehtyyn kanteluun. Helsinkiläinen mieskantelija oli katsonut, että nimittämättä jätetty nainen olisi ollut virkaan pätevämpi kuin Veijalainen ja piti nimitystä tasa-arvolain vastaisena. Oikeuskanslerin mukaan presidentti ei syyllistynyt tasa-arvolain eikä minkään muunkaan lain rikkomiseen. (HS 23.2., 24.2., 17.3., 23.3., 30.3., 31.3., 1.4., 4.4., 7.4., 8.4., 13.4., 20.4., 27.4., 29.4., 3.5., 4.5., 5.5., 6.5., 6.5., 7.9.)

Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys on hyvä esimerkki siitä, että nimityksissä voidaan riidellä muustakin kuin nimitettävän puoluepoliittisesta kannasta. Esimerkki osoittaa myös sen, miten suuren painoarvon ainakin osa ministereistä antaa sille, millaista ulkomaalaispoliittista linjaa eri ehdokkaat edustavat. Monet ministerit ja muut keskustelun osanottajat katsovat, että nimityksellä ratkaistaan samalla myös ulkomaalaispolitiikan linja tai vähintäänkin imago. Tähän joukkoon asettuu pääkirjoituksessaan myös HS. Ministeri Rantanen puolestaan muistuttaa, että virkamiehet toteuttavat hallituksen määrittelemää politiikkaa eivätkä luo sitä. Rantanen ja hänen ehdokastaan vastustavat ministerit antavat siis ainakin näennäisesti erilaisen roolin ja painoarvon virkamiehelle - Rantanen korostaa virkakoneiston alisteista asemaa suhteessa politiikkaan, Kourulan tukijat taas näkevät virkamiehellä olevan itsenäinen, poliittisuonteinen rooli. Toki voidaan olettaa, että Rantanenkin tosiasiallisesti ajattelee virkamiehen roolista samoin kuin Kourulan kannattajat, mutta oman ehdokkaansa vastustusta lieventääkseen käyttää tarkoitushakuisesti muodollis-juridista argumenttia.

Myös poliittisen tason argumentaatioissa tuodaan tällä kertaa esiin ehdokkaiden muodolliset ansiot, mikä on perin harvinaista. Sosialidemokraattien ministerit korostavat Kourulan pätevyyttä tehtävään nimenomaan sillä, että tämä on oikeustieteen lisensiaatti, kun Veijalainen on vain kandidaatti. Myös ministeri Norrback vetoaa Kourulan muodolliseen ansioituneisuuteen. Sen sijaan virkamiesesittelijä, kansliapäällikkö Perttunen ei pidä Kourulaa muodollisesti ansioituneimpana, ei edes kahden kärkeen kuuluvana. Tapausta voi lukea siten, ettei muodollisesti pätevimmän määrittelyminen ole yksiselitteinen ja helppo tehtävä. Voi kysyä myös, vaikuttiko virkamiesesittelyyn ministeriesimiehen kanta, oletettu presidentin mielipide, Perttusen²² oma näkemys toivottavasta ulkomaalaispoliittisesta linjasta, ehdokkaiden oletetusta linjasta irrotettu objektiivisesti puntaroitu ansioituneisuusvertailu vai mikä.

Ehkä juuri siksi, että johtajaehdokkaisiin ei liity poliittista väriä, tämä nimitys antaa valaistusta siihenkin, miksi puolueet niin mielellään ajavat omia ehdokkaitaan virkoihin. Vähemmistöön tässä nimityksessä jääneet näkevät etenkin johtavan virkamiehen aseman sellaiseksi, että hänen mielipiteillään on vaikutusta viran hoidossa noudatettavaan politiikkaan. Tällaisen argumentin esittäminen julkisesti esimerkiksi perusteltaessa sitä, miksi juuri tietyn puolueen ehdokas pitäisi valita korkeaan oikeusvirkaan, ei tulisi kuuloonkaan, vaikka tosiasiallinen peruste olisikin sama. Poliittisesti väritynyttä ehdokasta ei voi perustella virkaan hänen edustamillaan mielipiteillä, vaan on tukeuduttava muihin ansioihin. Oman ehdokkaan muodollista pätevyyttä korostetaan mielellään silloin, kun se on tarkoituksenmukaista, vaikka tosiasiallinen kriteeri olisikin toinen. Luultavasti

---

²² Kansliapäällikkö Perttunen on puoluekannaltaan keskustalainen. HS ei tuo esiin Perttusen puoluekantaa eikä hänen poliittisen värinsä vaikutusta esitykseen arvioida. ”Hannuksen-Laineen -linjalla” virkamiesten poliittiseen taustaan orientoitua voisi tuki epäillä, että Perttunen on oman järkensä sijasta ottanut ohjeita oppositiossa olevalta puolueeltaan ja nimitysmuistiota laatiessaan on ottanut puolueensa ulkomaalaispoliittiset linjat ja mahdolliset puoluettaan miellyttävät ehdokkaat huomioon.

argumentaatio määräytyykin pikemminkin sen mukaan, mikä on tavoiteltu päämäärä. Näin ollen perimmältään kyse on keino- ja tavoiterationaalisuuden välisestä jännitteestä.

Tässä tapauksessa on varsin selvästi tulkittavissa, mikä olisi ollut HS:lle mieluinen nimitys. Uutisoinnin sävy ja painotukset sekä etenkin huhtikuun pääkirjoitus on luettavissa niin, että Kourula olisi ollut HS:n suosikki. Lehti tukee liberaalimpaa ulkomaalaispolitiikkaa ja katsoo myös henkilöratkaisujen vaikuttavan siihen. Lehden kanta käy ilmi mm. siinä, että useaan kertaan korostetaan uutissivuillakin, että ehdokkaista Kourulalla on korkein oppiarvo. Nimityksen jälkeisessä pääkirjoituksessa katsotaan presidentin ja hallituksen päätyneen vanhoillisemman ulkomaalaispolitiikan kannalle. Lehti muotoilee näkemyksen passiivilauseella yleisen totuuden muotoon, joten jälleen jää epäselväksi, mistä arvio on peräisin, vai onko kyseessä pääkirjoittajan oma tulkinta, josta lehti ei kuitenkaan halua vastuuta itselleen. Samalla muutenkin loivennellaan aiempia kantoja ja korostetaan, että Veijalaisen nimitys on korkeintaan symbolinen tappio. Ulkomaalaispolitiikan linja sittenkin määräytyy lehden arvion mukaan muiden seikkojen kuten pakolaiskiintiön lisäämisen perusteella. HS:n kanta kääntyy tuuliviirimäisesti, kun se on hävinnyt taistelun. Huhtikuun pääkirjoituksessa se myötäili ”kourulalaisten” näkemystä virkamiehen roolista, nyt se asettuu Rantasen tulkinnan kannalle, että linja määräytyykin ensisijassa poliittisen tason ratkaisujen perusteella.

Apulaisjohtajan nimitys kulkee koko ajan johtajanimityksen siivellä ongelmattomasti. Kun tavallisesti nimitettyjen puoluekannat tuodaan esiin pitkin matkaa, apulaisjohtajaksi nimitetty Mielikki Tenhunen paljastuu taustaltaan kokoomuslaiseksi vasta lopullisessa nimitysuutisessa.

Ministeri Pekka Vennamo postipomoksi

Posti- ja telelaitoksen pääjohtajaksi nimitettiin liikenneministeri, Smp:n puheenjohtaja, kansanedustaja, tekniikan ylioppilas Pekka Vennamo (smp), 44. Hän oli toiminut puolueen puheenjohtajana kymmenen ja ministerinä kuusi vuotta.

Keskustelun uudesta pääjohtajasta käynnistää liikenneministeri Pekka Vennamo. Hän haluaa Posti- ja telelaitoksen johtoon henkilön, jolla on hallinnollista kokemusta johtaa suurta laitosta, hyvät yhteiskuntasuhteet ja joka ymmärtää puhelin- ja teletekniikan päälle. Vennamolle kelpaa yhtä hyvin poliitikko, virkamies kuin yritysjohtajakin. Pekka Tarjanteen seuraajaksi on HS:n mukaan esitetty mm. liikenneministeriön kansliapäällikkö Juhani Korpelaa ja muina mahdollisina niminä ovat postiylivohtaja Asko Saviaho, teleylijohtaja Aulis Salin, talousylijohtaja Pekka Luukkainen ja Tampereen puhelinosuuskunnan toimitusjohtaja Erkki Ripatti.

Vain runsasta viikkoa myöhemmin suuret hallituspuolueet esittävät Vennamo Posti-Telen johtoon. ”Suuret hallituspuolueet perustelevat Vennamon nimittämistä monilla ns. hyvillä syillä”, HS kertoo. ”Vennamo tuntee liikenneministerinä hyvin posti- ja telealan asiat. Hänellä on hyvä maine hallintomiehenä, ja postin työntekijäpuoli on liputtanut hänen valintansa puolesta.” Samassa uutisessa Smp:n puheenjohtajan lähipiiri vakuttaa, ettei Vennamo ole lähdössä pääjohtajaksi. ”Vennamo on ilmoittanut, ettei huoli virkapaikkoja, vaan siirtyy aikanaan kansanedustajan paikalta eläkkeelle”, kirjoittaa HS. Puolueessa ei haluta päästää Vennamo puoluejohtajan paikalta.

Vennamon lopullinen kanta virkaehdokkuuteen ei ole vielä tiedossa heinäkuun puolivälissä, jolloin HS:n pääkirjoitus arvioi nimitystilannetta. Pääkirjoituksen mukaan muilla ei ole mahdollisuuksia, jos Vennamo ryhtyy ehdokkaaksi. ”Posti- ja telehallituksen pääjohtajalta ei vaadita muodollista pohjakoulutusta, joten tekniikan ylioppilas Pekka Vennamosta voi tulla tekniikan tohtori Pekka Tarjanteen seuraaja. Kun kyseessä on poliittinen virkanimitys, Vennamon pätevyyttä ja soveltuvuutta tehtävään on vaikea kiistää. Hän on hankkinut ministerinä virassa vaadittavan hyvän järjestely- ja hallintokyvyn sekä johtamistaidon. Hän on myös osoittanut elävää mielenkiintoa tehtäviin, joita posti- ja telehallitus hoitaa.” HS:n mukaan poliittiset virkanimitykset olivat Veikko Vennamon Smp:lle punainen vaate, Pekka Vennamon Smp haluaa julkisista viroista oman osuutensa. ”Vennamon puheet muista ehdokkaista ovat hurskastelua. Jos Vennamo haluaa pääjohtajaksi, hänet nimitetään poliittisin perustein ja muut jäävät lehdellä soittelemaan.”

Puoluejohtajan virkapohdinnat hämmentävät puolueen kansanedustajia ja kenttää. Aikeita ei haluta uskoa tosiksi. Vennamo puolestaan itse totesi, ettei hänellä ole enää uutta annettavaa puolueelleen. Heinäkuun lopun uutisissa kerrotaan, että Vennamon lähtö postin pääjohtaja on petattu valmiiksi presidentti Koivistoa myöten. Samalla kerrotaan, että Koiviston kanta on sallivampi kuin Kekkosella siihen, voiko pääjohtajaksi nimitetty kansanedustaja jatkaa vielä eduskunnassa. Vennamo puolestaan ilmoittaa kesken pohdintojensa, että aikoo jättää sekä ministerin, kansanedustajan että Smp:n puheenjohtajan tehtävät, jos asettuu ehdolle virkaan ja tulee valituksi.

Elokuun alussa Vennamo ilmoittautuu ehdolle pääjohtajan virkaan. Hän perustelee lähtöään mm. sillä, ettei koe enää pystyvänsä tehokkaimmalla tavalla toimimaan Smp:n puheenjohtajana. Elokuun lopulla kerrotaan, että Vennamolle ei ole hakuajan päättymiseen mennessä ilmaantunut varteenotettavaa kilpailija. ”...virkaa oli Vennamon lisäksi hakenut kaksi henkilöä, joista toisen hakemus oli puutteellinen. Toinen hakijoista on toimistopäällikkönä posti- ja telelaitoksessa ja koulutukseltaan humanististen tieteiden kandidaatti.” Esittelymuistiossaan kansliapäällikkö Juhani Korpela pitää Vennamo ”selvästi ansioituneimpana” pääjohtajan virkaan. ”Korpelan mukaan Vennamo on kansanedustajna ja ministerinä perehtynyt valtiolliseen toimintaan, mitä on pidettävä ansiona suuren valtion laitoksen johtamistehtäviin.”, HS kirjoittaa uutissivullaan.

Nimityksen toteuduttua toimittaja Unto Hämäläinen arvioi, että Vennamon nimitys ”on merkittävin Holkerin hallituksen tekemä nimitys, vaikka siihen ei ole liittynyt nimityksiin tavallisesti kuuluvia ristiriitoja tai pahoja puheita.” Hämäläinen muistuttaa, että Smp on kerännyt kannatuksensa vastustamalla poliittisia virkanimityksiä. Hämäläinen listaa myös muita nimitykseen liittyviä paradokseja. (HS 18.6., 27.6., 12.7., 18.7., 18.7., 26.7., 28.7., 3.8., 29.8., 7.9., 8.9., 16.9.)

Vennamon nimitys etenee suuren yksimielisyyden vallitessa. Suuret hallituspuolueet näyttävät olevan innokkaimmin edistämässä Vennamon pääjohtajuutta eikä esittelevällä virkamiehellä Juhani Korpelallakaan ole mitään nimitystä vastaan. Poliittisista tahoista varauksellisimmin näyttää suhtautuvan Vennamon oma puolue, jossa pelätään puheenjohtajan lähtöä. Hallituskumppanien motiivit Vennamon nimitykseen jäävät epäselväksi. Vennamo on HS:sta luettuna kaikkien kaveri, joten voidaan päätellä, että kyse on palkitsemisesta eikä syrjäyttämisestä.

HS:n kanta nimitykseen on hyväksyvä, sillä tilanteessa, jossa Vennamo vasta pohtii ehdokkuuttaan, HS julkaisee pääkirjoituksen, jossa se jo ryhtyy pitämään nimitystä selvänä. Pääkirjoitus antaa myös hyvän esimerkin poliittisen virkanimityksen määrittelyn sietämättömästä keveydestä: ”Kun kyseessä on poliittinen virkanimitys, Vennamon pätevyyttä ja soveltuvuutta tehtävään on vaikea kiistää”, HS kirjoittaa. HS antaa siis ymmärtää, että on poliittisia virkanimityksiä ja muita virkanimityksiä ja niillä on erilaiset pätevyyskriteerit. Vennamon nimitystä lehti pitää poliittisena virkanimityksenä, mutta avoimeksi jää, johtuuko tämä siitä, että nimitettävä on poliitikko vai siitä, että virkaan ei vaadita tiettyä muodollista koulutusta vai jostain muusta seikasta. Toisaalta lehti kuitenkin myöntää, että Vennamolta löytyy virassa keneltä tahansa vaadittavia ominaisuuksia kuten johtamistaitoa ja alan tuntemusta ja suurin ongelma on, että Vennamon ehdokkuuspohdinta estää muita ehdokkaita astumasta esiin.

Lopulta kilpaehdokkaita tuleekin vain kaksi, joista toinen todetaan Vennamon ohella muodolliset kelpoisuusehdot täyttäväksi. HS:n hyväksyntää Vennamon nimittämiseksi kuvastaa sekin, ettei muita ehdokkaita mainita lehdessä edes nimeltä. HS:n rooliksi jääkin enemmän poliittiseen moraaliin kohdistuva pohdiskelu siitä, miten Smp:n puheenjohtajan nimitys korkeaan valtion virkaan sopii puolueelle, joka on elättänyt itseään poliittisia ja poliitikkojen virkanimityksiä vastustamalla.

Mikkelin maaherranimitys kiehuttaa

Maaherraksi nimitettiin kansanedustaja, Smp:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja, filosofian maisteri J. Juhani Kortosalmi (smp), 55. Hän oli ollut eduskunnassa Oulun vaalipiirin kansanedustajana vuodesta 1970 lähtien.

HS:n mukaan hallitusneuvotteluissa kokoomus ja Sdp lupasivat, että ensimmäinen avautuva maaherran paikka kuuluu Smp:lle, koska puolue sai vain yhden ministerisalkun. Mikkelin läänissä ja kokoomuksessa Smp:läisen nimitys herätti vastarintaa. Kokoomuksesta esillä paikalle oli kansanedustaja Mauri Miettisen nimi. Mikkelin läänin talousmiehet puolestaan tiedustelivat Teollisuuden keskusliiton toimitusjohtaja Timo Relanderia ehdokkaakseen. HS:n mukaan ehdokkuutta on pohjustettu kulisissa ja kokoomuksessa, Rkp:ssä ja myös Sdp:ssä poliittisesti sitoutumattomalla Relanderilla on kannatusta. ”Suuremmat hallituspuolueet ovat vaatineet Smp:tä vaihtamaan ehdokastaan. Esimerkiksi liikenneministeri Pekka Vennamo nimitettäisiin heti, jos hän suostuisi. Vennamo ei kuitenkaan ole lähdössä maaherraksi eikä muihinkaan virkoihin”, HS kertoo. Pekka Vennamo ilmoittikin, että Smp pitää kiinni sovitusta maaherran paikasta ja tarjoaa siihen J. Juhani Kortosalmea.

HS:n pääkirjoituksen mukaan Smp:llä on väärä ehdokas ja valittelee Vennamon sitoutumisen Kortosalmeen hankaloittavan vaikeaa nimitystä entisestäänkin. ”Nimityksen solmuisuus ei kuitenkaan johdu niinkään siitä, ettei Smp:läistä voitaisi nimittää maaherraksi. Kortesalmikin on muodollisesti pätevä tehtävään, mutta hänellä on taustansa ja kokemuksensa vuoksi yhtä vähän annettavaa Mikkelin läänille kuin Kirvesniemen maailmanmestari-pariskunnalla oululaisille jääpalloilijoille.” HS:n mukaan Kortosalmi on myös kiistelty persoona. Pääkirjoitus esittää Smp:lle ehdokkaan vaihtamista tai jos sellaista ei löydy, odottamaan jotain toista maaherruutta.

Tämän jälkeen kokoomuksen puoluehallituksessa ja eduskuntaryhmässä nostetaan vielä esiin maaherrakisaan Mauri Miettistä, mutta puheenjohtaja Ilkka Suominen ilmoittaa, että sopimuksesta pidetään kiinni. Kokoomuksessa muistellaan myös Kymen läänin maaherranimitystä, kun puolue joutui presidentti Koiviston vaatimuksesta vaihtamaan ehdokastaan.

Nimityksen toteuduttua sekä HS:n pääkirjoitus että presidentti Koivisto ottavat kantaa tapahtuneeseen. Koivisto arvostelee HS:n mukaan Kansan Uutisten haastattelussa hallitusneuvotteluissa tehtyä maaherrasopimusta. Välipuhe oli Koiviston tiedossa. Hän toivoi, ettei sellaisia vastaisuudessa enää tehtäisi. HS:n pääkirjoituksen mukaan maaherranimitysten aiheuttamasta poliittisesta kohusta ei päästä eroon ennen kuin nimitysperusteissa otetaan paremmin huomioon kansan mielipide. ”Maaherran valitseminen kansanäänestyksellä olisi paras ratkaisu, mutta sen toteuttaminen edellyttää lainmuutosta ja on monen mutkan takana.” ”Pari vuotta sitten tehty

epämääräinen kabinettisopimus painoi nytkin enemmän kuin läänin asukkaiden selvä mielipide. Tämä antaa kuvan poliittisen järjestelmän vähästä halusta reagoida kansalaismielipiteeseen. Koko ongelmalta olisi välttytty jos Smp olisi vaihtanut ehdokkaansa tai jos muut ministerit tai nimittäjä olisivat sitä edellyttäneet.” HS:n mukaan Koivisto on nimittänyt seitsemän maaherraa ja vain kaksi nimitystä on sujunut ilman poliittista kohua. Lehti muistuttaa, että Koivistolla olisi ollut mahdollista poiketa hallituksen esityksestä. ”Avoin kabinettivaltakirja ilman tietoa nimitettävästä henkilöstä istuu huonosti nykyajan poliittiseen käytäntöön”, HS päättää. (HS 24.2., 3.3., 5.3., 6.3., 7.3., 9.3., 10.3., 12.3., 18.3., 24.3., 24.3.)

Korttesalmen maaherruus on käytännössä ratkaistu jo hallitusneuvotteluissa. Maaherran paikka on kytketty ministerinsalkkujen jakoon. Tästä rinnastuksesta voidaan päätellä, että hallituspuolueiden piirissä - ja ainakin Smp:ssä - maaherran koetaan olevan lähempänä poliitikon kuin perinteisen virkamiehen toimenkuvaa. Viran ja ministerisalkkujen paketointi toisiinsa on sinänsä uusi ilmiö. Hallituspuolueista kokoomuksessa suhtaudutaan kriittisimmin tehtyyn maaherrasopimukseen, mutta syynä ei ole niinkään itse sopimus, vaan sen nojalla tehtävään ajettava henkilö ja se, että puolue ei saa paikalle omaa ehdokastaan.

HS suhtautuu nimenomaan Korttesalmen nimittämiseen suorasukaisen kielteisesti. Kanta tulee julki peräti kahdessa pääkirjoituksessa. Suoraan omaa ehdokastaan HS ei julista, mutta voidaan päätellä, että muut esillä olleet, Mauri Miettinen (kok), Timo Relander ja Smp:stä Pekka Vennamo, olisivat HS:lle kelvanneet. HS:n kritiikin pääkohde on Korttesalmi henkilönä, ei niinkään itse hallitusneuvotteluissa tehty sopimus siitä, että Smp saa paikan. Vastustuksessaan lehti nojautuu myös maakunnan kansalaismielipiteeseen.

Söderman eduskunnan oikeusasiamieheksi, Uudenmaan lääni kokoomukselle

Eduskunnan oikeusasiamieheksi valittiin Uudenmaan läänin maaherra, oik.lis., varatuomari, ex-oikeusministeri ja ex-kansanedustaja Jacob Söderman (sd), 51 ja hänen tilalleen maaherraksi kokoomuksen toisen kauden kansanedustaja, ekonomi Eva-Riitta Siitonen, 49.

Nimityksiä käsitellään yhdessä, koska ne käytännössä ja myös HS:n uutisoinnissa kytkeytyivät tiiviisti toisiinsa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen paikka vapautuu, kun Olavi Heinonen (sd) siirtyy korkeimman oikeuden presidentiksi. Sdp esittää paikalle Jacob Södermania ja paikkaa tavoittelee myös kokoomus, jonka ehdokas on apulaisoikeusasiamies, oik.tri, varatuomari, työoikeuden professori ja kokoomusnaisten ex-pääsihteeri Pirkko K. Koskinen, 56.

Oikeusasiamiehen valinnasta tulee kiistaa, sillä kokoomus ei hyväksy Södermanin nimitystä. ”Sdp:n ehdokkalla on kokemusta politiikasta ja lääninhallinnon johtamisesta, eikä hän ole irtautunut päivän politiikasta, kun taas näytöt oikeushallinnon alalta puuttuvat”, kokoomuksen varapuheenjohtaja Heikki A. Ollila sanoi. Hän pelkäsi ”punaisen värisuoran” syntymistä oikeushallintoon. Sdp:n mukaan taas vanhan punamultakaudelta olevan sopimuksen mukaan oikeusasiamiehenä on oltava vasemmistolainen, kun oikeuskanslerin paikalla on porvari, keskustalaisena pidetty Jorma S. Aalto.

”Sovinnon ehtona voi olla paitsi Uudenmaan maaherran paikka myös oikeusministeriön kansliapäällikön nimitys, joka on todennäköisesti edessä”, HS arvioi. Kokoomuksen maaherranimenä esillä on Pertti Salolainen. Jos maaherran paikka pysyisi Sdp:llä, mahdollisina ehdokkaina lehti mainitsee oikeusministeri Matti Louekosken ja ympäristöministeri Kaj Bärlundin, jotka ovat pitkäaikaisia uusmaalaisia kansanedustajia.

Keskustan eduskuntaryhmän johto ilmoitti ottelun kuluessa hyväksyvänsä Södermanin valinnan, koska paikka kuuluu sen mielestä vanhan sopimuksen mukaan sosiaalidemokraateille. Puoluejohtaja Väyrynen on HS:n mukaan pitänyt Södermania kuitenkin ”liian poliittisena” oikeusasiamieheksi. Kokoomuksen eduskuntaryhmä oli tarjonnut yhteistyötä keskiryhmille Helsingin hovioikeuden presidentin Kaarlo Ståhlbergin ja professori Mikael Hidénin asettamisesta porvaripuolen yhteisehdokkaaksi. Myöhemmin esillä on myös KHO:n oikeusneuvos Pekka Hallbergin nimi.

HS:n mukaan Södermanin valinta varmistui keskustan ryhmäjohtajan kannanoton jälkeen. HS:n mukaan lisäksi on luvattu, että Suojelupoliisin päällikkö Seppo Tiitinen (kesk) pääsee eduskuntaan johonkin korkeaan virkaan. Esillä on apulaispääsihteerin tehtävä. ”Suojelupoliisin päälliköksi siirtynee nykyinen apulaispäällikkö Seppo Nevala (sd)”, HS kertoo.

”Hallituspiireissä arvioidaan, että Sdp:n ja oppositiossa olevan keskustan yhteispeli on lyönyt ison kiilan päähallituspuolueiden välille.” Kokoomuksessa vaaditaan hyvitystä ”punamultapuolueiden kaupanteosta” eli Uudenmaan maaherran paikkaa. Sdp:n eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Saara-Maria Paakkinen kuitenkin sanoi, että paikka kuuluu Sdp:lle. Samoin julisti Sdp:n Uudenmaan piiri. Uudenmaan kokoomuslaiset kansanedustajat Kaarina Dromberg ja Päivi Varpasuo puolestaan näkivät Södermanin nimityksen parhaana puolena mahdollisuuden saada maaherran paikka kokoomukselle.

Pian HS ryhtyy uutisoimaan kokoomuksen maaherraehdokkaista. Esillä on useita kokoomuksen kansanedustajia. Nykypäivä-lehden gallupissa eduskuntaryhmän hienoinen suosikki oli Eva-Riitta Siitonen, puoluehallituksen taas Pertti Salolainen. Helsingin kokoomus esittää myöhemmin ehokkaanaan Eva-Riitta Siitosta ja Uudenmaan kokoomus ajaa paikalle Elsi Hetemäki-Olanderia.

HS:n pääkirjoitus puuttuu kokoomuksen maaherraongelmiin. Pääkirjoituksen mukaan puolueelta puuttuu itseoikeutettu ykkösnimi, kun Pertti Salolaista kiehtoo ministeriys hyvää siviilivirkaa enemmän. HS:n mukaan kokoomuksen nimitysongelmasta voi tulla kansallinen pulma, kun myös Helena Pesolalle on valittava seuraaja sosiaali- ja terveysministeriksi. ”Jos vanhat merkit pitävät paikkansa, korkean tason nimityksistä leivotaan valmisteluryhmässä paketti, jossa pääasiaksi nousee puolueen sisäinen tilan hoito. Yleinen etu ja soveltuvuus virkaan jäävät silloin helposti toisarvoisiksi valintaperusteiksi”, HS kirjoittaa. ”Pienempienkin läänien johtoon nimitetty valtiomiestasoisia poliitikkoja - miksei siis myös Uudellemaalle?”

Kokoomuksen puoluehallitus ja eduskuntaryhmä tekevätkin valinnan ministeriksi ja maaherraksi samassa kokouksessa. Puoluejohdon esitys Mauri Miettisen valitsemisesta sosiaali- ja terveysministeriksi ja Eva-Riitta Siitosen nimeämisestä maaherraehdokkaaksi menee läpi. Eduskuntaryhmä tosin äänestää ministeriehdokkaastaan. Valmisteluissa esillä oli myös malli, jossa Miettistä olisi esitetty maaherraksi ja Hetemäki-Olanderista olisi tullut ministeri. Siitosen ehdokkuutta puheenjohtaja Suominen perusteli mm. sillä, että tämä asuu tulevassa hallintoläänissään ja on toiminut aktiivisesti Helsingin kunnallispolitiikassa. (HS (17.8.), 24.8., 31.8., 15.9., 20.9., 22.9., 23.9., 6.10., 10.11., 14.11., 16.11., 17.11., 25.11., 30.11., 5.12., 6.12., 9.12.)

Jacob Södermanin valintaa eduskunnan oikeusasiamieheksi edesauttaa ratkaisevasti se, että oppositiossa oleva keskusta pitää kiinni punamultakaudella tehdystä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin virkojen jakosopimuksesta. Sen perusteella oikeusasiamiehen virka on läänitetty vasemmistolle. Kokoomukselle tieto vanhasta sopimuksesta näyttää tulevan yllätyksenä. Ilmeisesti puolueessa oli ajateltu, että Olavi Heinosen (sd) nimitys korkeimman oikeuden presidentiksi olisi merkinnyt luontevasti kokoomuslaisen apulaisoikeusasiamiehen nousua oikeusasiamieheksi, vaikka Sdp ei tuolloin lupausta asiasta antanutkaan. Voisi päätellä, että kokoomuksessa on sorruttu hyväuskoisuuteen ja Sdp puolestaan on tietoisesti jättänyt informoimatta hallituskumppaniaan tulevista nimitysaikeistaan.

Nimityskuviota voi pitää epätyypillisenä siinä mielessä, että nimitysratkaisussa ylittyy hallitus-oppositio -rintama. Toki on huomattava sekin, että eduskunnan oikeusasiamiehen valinta on eduskunnan nimitysratkaisu. Keskustan motiivina lienee varmistaa myös muiden punamultakaudella tehtyjen sopimusten toteutuminen, jollainen Seppo Tiitisen nimittäminen eduskunnan virkaan näyttäisi olevan.

Vuodet virkamiehenä eivät ole vastustajien mielessä haalistaneet Jacob Södermanin poliittisuutta. Vuonna 1977 hän ei kansanedustajana kelpannut Vaasan läänin maaherraksi. Nyt hänen etenemisensä Uudenmaan läänin maaherran paikalta eduskunnan oikeusasiamieheksi pyritään erityisesti kokoomuksessa torjumaan vetoamalla ehdokkaan liialliseen poliittisuuteen. Jälleen kiinnitty

huomio siihen, että ehdokkaiden muodollinen pätevyys jää kovin niukasti käytetyksi aseeksi esillä olevassa keskustelussa. Kokoomuksen Heikki A. Ollila keskittyy lähinnä moittimaan Södermanin puutteita, josta paistaa kuitenkin läpi, että pääongelma on hänen puoluekantansa. Ei tunnu kovin vakuuttavalta, että entinen virkamies, oikeusministeri ja perustuslakivaliokunnan pitkäaikainen jäsen ei tuntisi oikeushallintoa. Oman ehdokkaansa paremmuuden perustelemiseen kokoomuslaiset eivät käytä ruutia lainkaan, vaikka olisi voinut olettaa, että Pirkko K. Koskisenkin puolesta olisi löytynyt perusteita: hänellä on korkeampi akateeminen oppiarvo, hän on toiminut professorina ja apulaisoikeusasiamiehenä tuntee tehtävän.

HS:n rooli jää puolueiden välisen kiistan raportointiin. Ei ole perusteita väittää, että lehdellä olisi joku oma ehdokas oikeusasiamieheksi. HS tuo esiin poliittisten toimijoiden esittämää arvostelua Södermania kohtaan, mutta ei myöskään korosta muiden esillä olevien ehdokkaiden ansioita. Passiivisuuden voi tulkita myös hyväksynnäksi.

Uudenmaan maaherran paikka läänitetään kokoomukselle. Ensinhän tästäkin paikasta näyttää tulevan päähallituspuolueiden välinen kädenvääntö. Ratkaisua voi pitää hyvityksenä kokoomukselle oikeusasiamiesvalinnan ohella edellisestä maaherranimityksestä. Valinnasta tulee täten puolueen sisäinen asia.

Kokoomuksen sisällä maaherraehdokkaan valinta kytkeytyy yhteen uuden sosiaali- ja terveysministerin valinnan kanssa. Valintoihin vaikuttavat alueelliset ja sukupuolitekijät, vaikka Siitonen on lopulta kokoomuksen yksimielinen maaherraehdokas.

HS peräsi pääkirjoituksessaan kokoomukselta virkaan valtiomiestason poliitikkoa, mutta ei ottanut kantaa nimikysymyksiin. Aikaisemmin esillä oli ministeri Pertti Salolaisen nimi, jota paikka ei kuitenkaan kiinnostanut. Siitosen nimitystä HS ei jälkikäteen arvioi tai arvostele, joten avoimeksi jää, täyttikö hän lehden asettamat kriteerit. Siitosella oli takanaan puolueensa Helsingin piirin tuki, mutta Uudenmaan piiri tuki Hetemäki-Olanderia. Parlamentaarisen uran perusteella varapuhemies Hetemäki-Olanderia voisi pitää ansioituneempana kuin Siitosta. Voidaan kuitenkin tulkita HS:n hyväksyneen Siitosen nimityksen.

Kovaa peliä Kelassa

Kelan johtajaksi eläkkeelle jääneen Veikko Tavastilan (kok) paikalle nimitettiin sosiaali- ja terveysministeri, kansanedustaja, yht.maist. Helena Pesola (kok), 42. Pesola oli myös kokoomuksen varapuheenjohtaja vuodesta 1985. Kansanedustajana hän oli toiminut vuodesta 1979 lähtien. Eläkkeelle jääneen johtaja Göran Engströmin (r) tilalle nimitettiin 13 vuotta Työeläkelaitosten liiton

johtajana toiminut valt.yo Henry Olander (r), 51. Hän oli ollut yhteensä 15 vuotta Rkp:n palveluksessa, mm. puoluesihteerinä 1971-76. Ennen Olanderin nimitystä Engströmiä tuurasi Kelan sijaisjohtajana syyskauden kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, maanviljelijä Tapani Mörttinen, 46.

Kelan hallitukseen on tammikuun uutisen perusteella kokoomuksessa kaavailtu Helena Pesolaa tai Pertti Salolaista. ”Pesolaa pidettiin aikaisemmin Kansaneläkelaitokseen itseoikeutettuna, mutta Salolaisen valinnalla kokoomus saisi vaimennettua työnantajajärjestöjen arvostelua. STK on vaatinut Tavastilalta vapautuvalle paikalle omaa edustajaansa. STK:n palveluksessa ahkeroinut Salolainen sopsi todennäköisesti myös työnantajille.”

Kokoomuksen toisen kauden kansanedustaja Lea Kärhä ennätti ensimmäisenä ilmoittautumaan ehdolle Kelan johtajaksi huhtikuun alussa. Hän perustelee sopivuuttaan virkaan mm. varatuomarin koulutuksella, pitkällä kokemuksellaan virkamiehenä sekä Kelan valtuutettuna. HS:n mukaan STK lainasi aikanaan johtajan paikan kokoomukselle ja haluaisi sen nyt takaisin käyttöönsä. Kuun puolivälissä työnantajajärjestöt tarjoavat paikalle Metsäteollisuuden työnantajaliiton toimitusjohtaja Mauri Morenia, 50, jonka kerrotaan toimineen STK:ssa mm. talous- ja sosiaalikeskustelusta vastaavana johtajana. STK:n suorasukainen toivomus on herättänyt ristivetoa kokoomuksen eduskuntaryhmässä. ”Pari kokoomuksen rivikansanedustajaa on jo ennättänyt ilmoittautua virallisesti ehdolle. Myös eduskuntaryhmän puheenjohtaja Tapani Mörttistä on tarjottu virkaan.”

Kolmisen viikkoa tämän jälkeen STK vaihtaa ehdokkaakseen LTK:n toimitusjohtajan, valt.maist. Jarmo Pellikan.

HS toteaa työnantajien tiukasti vaatineen edustusta Kelan hallitukseen. Tulee esiin, että Kelan johdossa voi vapautua toinenkin paikka, jos sairaslomalla oleva Göran Engström jää eläkkeelle. Myös pääministerin sihteeri Jarmo Heiniö kiinnostuu Kelan johtajan paikasta. Heiniön todetaan olevan eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen viestintäpäällikkö. Mörttisen kanssa hän ei kuitenkaan aio kilpailla, jos tämä on ehdolla. Toukokuun puolivälissä HS kertoo, että kokoomuksen piiri johtajat haluaisivat ministeri Pesolan pois puolueen varapuheenjohtajan paikalta ja tilalle ollaan nostamassa Sirpa Pietikäistä. HS:n mukaan Kelassa vapautuu lähiaikoina kaksi johtajan paikkaa, joista toinen tulee kokoomukselle ja toinen työnantajajärjestöille.

Toukokuun lopussa Pesolaa pyydetään kokoomuksen virallisesti ehdokkaaksi. Pesolan valintaa pidetään varmana, jos hän vain suostuu. Kokoomusryhmästä on ilmoitettu, ettei ns. pakastevirkaa sallita, vaan Pesolan on otettava virka syksyllä vastaan. Seuraavana kokoomuslaisten ehdokaslistalla on ryhmäjohtaja Tapani Mörttinen, joka on ilmoittanut varovaisesti kiinnostuksensa. ”Mörttisen miinuksena pidetään puutteellista koulutusta: hänellä ei ole akateemista tutkintoa. Kokoomus on

saanut siipeensä muutamissa virkanimityksissä, eikä keskustelun epäpätevistä nimityksistä enää toivota jatkuvan”, HS kertoo. Samassa yhteydessä HS selostaa, että puoluekokousedustajien keskuudessa tehdyissä kartoituksissa Pesola on alamäessä puolueen varapuheenjohtajakyselyissä.

Seuraavana päivänä Pesola ilmoittaa kuitenkin, ettei asetu ehdokkaaksi Kelan johtoon, vaan haluaa jatkaa ministerinä ja kansanedustajana vaalikauden loppuun. ”Mieluiten ryhmä nimittäisi virkaan akateemisesti koulutetun naisen Uutena nimenä mahdolliseksi johtajaksi onkin mainittu kokoomuksen kansanedustaja, filosofian maisteri Ritva Laurila, 57.” Jälleen muutamaa päivää myöhemmin Pesola kuitenkin pyörittää kieltäytymisensä ja HS uutisoi nimityksen varmana. Uutisen mukaan Pesola luopuu ministerin paikastaan lokakuun alussa, mutta jatkaa eduskunnassa kauden loppuun saakka. Kieltäytymisen peruutus selostetaan liittyvän siihen, että hänelle oli tarjottu mahdollisuutta jatkaa eduskunnassa kauden loppuun asti. Tilalle eduskuntaan olisi noussut juoksijasuuruus Martti Vainio. Uutisen mukaan Pesolan kieltäytymisen seurauksena ehdolla olisivat olleet Mörttinen ja Laurila.

Toimittaja Unto Hämäläinen analysoi tapahtunutta uutisen yhteydessä olevassa kirjoituksessaan otsikolla ”Uskollinen uurastus palkittiin”. Hämäläisen mukaan Pesolan nimityksellä kokoomus haluaa lopettaa pahat puheet heikosta nimityspolitiikasta. ”Sosiaali- ja terveysministeri, kansanedustaja, yhteiskuntatieteiden maisteri täyttää komeasti ne edellytykset, joita Kelan johtajilta vaaditaan. Kokoomuksen olikin pakko nimittää muodollisesti pätevä, sillä takavuosina porvarit mekastivat kovasti, kun Skdl nimitti Kelan johtajaksi kirvesmiehen ja Sdp putkiasentajan.” Hämäläisen mukaan tahra tulee Pesolan omasta hoipertelusta. Kummallista on Hämäläisen mielestä se, että Pesola jatkaa kansanedustajana ja samalla valvoo omia toimiaan Kelan johdossa. Syyksi ratkaisuun Hämäläinen arvelee taloudelliset etuudet. ”Virkanimitys on myös palkkio pitkstä uskollisesta uurastuksesta. Poliittisen uransa lakipisteen hän on saavuttanut, sillä korkeammalle politiikassa hän ei olisi voinut enää nousta.” Pesolan ministerikauden Hämäläinen arvioi sujuneen tyydyttävästi ja hänen ministerinä vältelleen ikävät karikot.

HS:n pääkirjoitus seuraavana päivänä toteaa otsikossaan, että nimitettävälläkin on harkintaoikeus. Pääkirjoittaja pitää Pesolaa Kelan johtajaksi päteväenä ja sopivana. Lehti arvelee Koiviston nimittävän Pesolan, vaikka hän on kansanedustaja, koska Koivisto ei vaatinut Olli Helmistäkään luopumaan, kun hänestä tuli Kelan johtaja marraskuussa 1984. HS muistuttaa, että kansaneläkelaitoksen johtajat ovat istuneet ennenkin eduskunnassa. ”Tarvitseeko jokaisen nimitettävän sinipunaministerin kunnostautua silti huonojen esimerkkien seuraamisessa? Kalevi Sorsa ja Ilkka Suominen antoivat nimittää itsensä virkoihin, joita he eivät ota vastaan vuosiin. Pesola aikoo hoitaa kahta tärkeää tehtävää samanaikaisesti. Ei sellaista superhenkilöä olekaan, joka selviytyisi molemmista kunnialla. Hän joutuu väkisinkin laiminlyömään jompaakumpaa tai molempia”, HS kirjoittaa. Lehden mukaan tällainen haiskahtaa etujen kahmimiselta. HS:n mukaan mikään ei estä kansanedustajaa itseään

noudattamasta korkeaa yhteiskuntamoraalia vaikka ehdollepanija ja nimittäjä eivät luopumista eduskunnasta edellyttäkään. Myönteisenä ennakkotapauksena lehti mainitsee Veikko Saarron, joka jätti eduskunnan tultuaan Kelan johtajaksi.

”Koivisto on tahdoton ja edeltäjänsä pehmeämpi nimittäjä”, arvioi artikkelitoimittaja Risto Uimonen Merkintöjä-palstalla pari viikkoa myöhemmin. Koivisto ei Uimosen mielestä näytä pitävän politiikan moraalikysymyksiä tärkeänä. Esimerkkinä hän mainitsee Kalevi Sorsan pakasteviran Suomen Pankkiin ja ihmettelee, eikö presidentti näe sitä ongelmaa, joka vaivaa julkista sanaa ja yleisönosastokirjoittajia. Uimonen kysyy, nimittääkö Koivisto tahdottoman linjansa mukaisesti Pesolan ja sallii jatkavan kansanedustajan tehtävässä. Uimosen mielestä äänestäjät tuskin olisivat valinneet Pesolaa kansanedustajaksi, jos olivat tieneet, että hän hoitaa toisella kädellä eduskunnan ja toisella Kelan. Uimonen arvioikin, että eräs syy, miksi Pesola saa jatkaa eduskunnassa kokoomusryhmän mielestä, on, että tilalle nousisi Martti Vainio.

Vain noin kuukautta Pesolan ehdokkuuden varmistumisen jälkeen esillä on jo toinen Kelan johtajanimitys. HS uutisoi varmana tietona, että LTK:n Jarmo Pellikka on siirtymässä Kelan johtajaksi ja että hallituksen pääpuolueet ovat luvanneet sairaseläkkeelle jäämässä olevan Göran Engströmin (r) paikan työnantajille. HS selostaa, että työnantajat ovat vaatineet tiukasti omaa edustajaa Kelan johtoon vuonna 1972 annetun Kansaneläkelaitoslain perusteella, jossa mainitaan, että Kelan hallitusta laajennetaan, jotta siinä ”voisivat olla edustettuina myös työnantaja- ja työntekijätahot”. SAK:lla on oma nimikkojohtaja Kelassa. Rkp ei kuitenkaan uutisen mukaan hyväksy suurten puolueiden sopimusta. Uutisessa todetaan, että johtokunnan paikat jakautuvat tasan 3-3 porvariin ja vasemmiston kesken.

Elokuussa Kelan valtuutetut yllättävät aikomalla panna Kelan johtajan paikat julkiseen hakuun. Pellikka kieltäytyy hakemasta paikkaa avoimella haulilla. Kelan valtuutetut ovat uutisen mukaan kyllästyneet siihen, että heiltä ei edes kysytä, kenet he haluavat laitoksen johtoon, vaikka nimitysesityksen tekeminen kuuluukin heille. Kelan valtuutettujen puheenjohtaja Hannele Pokka (kesk) ja varapuheenjohtaja Liisa Jaakonsaari (sd) ovat myös sitä mieltä, että kuusi johtajaa Kelassa on liikaa. Puheenjohtajat haluavat uutisen mukaan nostattaa keskustelua kabinettipolitiikan menettelytavoista. ”Jaakonsaari ja Pokka sanovat, että Kelaa koskevissa laeissa ei näy mitään mandaateista. Heidän mielestään se, että johtajistossa täytyy olla etu- ja sidosryhmien edustus periytyy muinaiselta 60-luvulta.” Pokan mukaan talon sisältäkin pitäisi voida hakea johtajan paikkoja.

HS:n pääkirjoitus pitää oikeutettuna ja tervetulleena Kelan valtuutettujen ”suomalaispoliitikoille harvinaista ryhtiä kieltäytymällä nielemästä kabinettisopimuksia”. Lehden mukaan on kohtuullista, että valtuutetut pitävät kiinni oikeuksistaan tehdä nimitysesitys presidentille. HS korostaa, että

valtuutettujen protesti kohdistuu menettelytapaan, ei ehdokkaana mainittuihin henkilöihin. Lehti arvioi, että Pellikan vetäytymiseen vaikuttivat kuitenkin muut syyt kuin Kelan valtuutettujen itsenäisyys.

Heti pääkirjoituksen jälkeen saadaan jälleen Kela-uutisia, kun HS kertoo, että Tapani Mörttiselle (kok) kaavaillaan sijaisjohtajuutta Kelassa. Perusteluna esitetään Engströmin pitkää sairauslomaa ja muiden johtajien matkustelua, minkä vuoksi hallitusta on ollut vaikeuksia saada päätösvaltaiseksi. Säännökset mahdollistavat, että lisätyn hallituksen yksi jäsenistä voisi osallistua väliaikaisesti hallituksen kokouksiin. ”Lisättyyn hallitukseen kuuluvaa Mörttistä on kaavailtu lomittajaksi, koska hän on maanviljelijä ja sairauslomalla oleva Engström valittiin paikalleen aikanaan ruotsinkielisestä maataloustuottajien järjestöstä.” Tärkeämpänä syynä HS kuitenkin arvelee olevan Mörttisen puoluekannan. Kokoomus haluaa hallitukseen saman määrän omia miehiä kuin Sdp:llä, eli kaksi. Mörttinen itse pitää uutisessa tietoja ”ihan ufo-juttuina”. Vajaa kaksi viikkoa myöhemmin Mörttisestä kuitenkin tehdään sijaisjohtaja. ”Mörttisen nimitys on myös hänelle henkilökohtaisesti ojennettu lohdutuspalkinto siitä, ettei häntä voida nimittää Kelan vakinaiseksi johtajaksi”, HS arvioi.

Syyskuun alussa presidentti myöntää eron Veikko Tavastilalle ja Göran Engströmille. Pari viikkoa myöhemmin kuun puolivälissä kerrotaan, että Kelan johtoon yrittävät päästä myös Rkp:n ja STK:n nimikkoehdokkaat. STK:n ehdokkaana mainitaan Elintarviketeollisuuden työnantajaliiton toimitusjohtaja Pekka Hämäläinen ja Rkp:n ehdokas, Työeläkelaitosten liiton johtaja Henry Olander. Avoinna on tässä vaiheessa vasta Tavastilalta vapautuva paikka, vaikka myös Engströmin paikka on vapautumassa. ”Skdl:n valtuutetut ovat varovaisesti liputtaneet Olanderin puolesta. STK on asettanut toivonsa kokoomukseen, jolle kuitenkin tunnetun keskustalaisen Hämäläisen ehdottaminen on kovin vaikeaa.” Pian myös Pesolan puoluetoveri Lea Kärhä ilmoittautuu ehdokkaaksi. HS:n politiikkaa lyhyesti -palstan uutinen on otsikoitu ”Lea Kärhä kiusaa Pesolaa”.

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut esittävät syyskuun lopulla äänin 9-3 Kelan johtajaksi Helena Pesolaa. Vastaehdokkaana oli Lea Kärhä, jota kannattivat HS:n mukaan oppositiopuolueiden ja mahdollisesti myös Smp:n valtuutetut. Henry Olanderin ja Pekka Hämäläisen lisäksi paikkaa oli hakenut Eero Pulli Turusta. Valtuutetut äänestivät myös lausumasta, onko Kelan johtajien sopivaa olla samaan aikaan muussa virassa. Äänin 7-5 esitys keskittymisestä vain johtajatehtävien hoitoon kaatui. ”Sdp:n ja kokoomuksen valtuutettujen mielestä ei ole estettä kahden viran hoitoon samanaikaisesti.”

Pesolan nimitys varmistui lokakuun puolivälissä. Hän otti viran vastaan marraskuun alusta, mutta hoiti kuitenkin ministerin tehtäviä vuoden loppuun asti, mihin saakka hän oli virkavapaalla tehtävästä. Nimityksen tasavallan presidentille esitelty Kari Puro piti Pesolaa ilmoittautuneista sopivimpana ja pätevimpänä. Hän ei myöskään nähnyt perusteita työnantajien vaatimukseen omasta johtajanpaikasta

Kelassa. HS:n mukaan tämä tarkoittaa sitä, ettei myöskään toiselle aukeavalle paikalle ole velvoitetta nimittää työnantajien ehdokasta. Samassa uutisessa kerrotaan, että Henry Olanderin puolesta ovat liputtaneet kokoomus, Skdl ja Rkp. Marraskuussa Olanderin valinta varmistuu. Paikkaa hakivat myös Pekka Hämäläinen ja Lea Kärhä, joiden kerrotaan olevan koulutukseltaan varatuomareita ja Olander valtiotieteen ylioppilas, joka on ollut 13 vuotta työeläkeyhtiöiden etujärjestön johtajana ja sitä ennen 15 vuotta Rkp:n palveluksessa. HS:n mukaan päähallituspuolueet kyllästyivät työnantajien alituisen ehdokkaiden vaihtoon ja asettuivat tukemaan Olanderia. Kelan valtuutetut esittivät Olanderia paikalle yksimielisesti. HS muistuttaa uutisessa jälleen kilpaehdokkaiden paremmasta koulutuksesta. Smp:n Pentti Sköniin ehdotusta, että Helena Pesolaa pyydetäisiin luopumaan kansanedustajan palkasta ei kannatettu.

(HS 26.1., 7.4., 19.4., 6.5., 10.5., 13.5., 25.5., 26.5., 31.5., 1.6., 12.6., 9.7., 29.7., 10.8., 11.8., 12.8., 23.8., 2.9., 15.9., 23.9., 24.9., 27.9., 28.9., 29.9., 29.9., 12.10., 14.10., 9.11., 10.11., 25.11.)

Kelan nimitysruletin lopputuloksena oli se, että sekä kokoomus että Rkp saivat pitää mandaattipaikkansa, vaikka nimityksiä edelsikin huomattavan suuri julkisuus lukuisine käännteineen. Poliittisen tason ratkaisuisissa ehdokkaiden koulutus tai muut pätevyystekijät eivät nouse keskeisiksi, mitä ilmentää varsinkin se, että valtiotieteen ylioppilas Olanderia esitetään Kelan valtuustossa paikalleen yksimielisesti, vaikka vastaehdokkaana oli kaksi varatuomaria. Tosin on todettava, että pitkäaikaista Työeläkelaitosten liiton johtajaa tuskin voi pitää epäpätevänä tai perehtymättömänä sosiaaliturvakysymyksiin. Sen sijaan Pesolan paikasta äänestettiin. Pesolaa vastaan äänestäneetkin kannattivat kokoomuslaista Lea Kärhää. Tämän voi tulkita siten, että kaikki poliittiset ryhmät hyväksyvät puoluepohjaisen mandaattiajattelun Kelan johdossa ja paikkaa pidettiin kokoomukselle kuuluvana. Kärhän tukijat tuskin perustivat äänestyskäyttäytymistään siihen, että Kärhä olisi ollut tehtävään erityisesti pätevämpi kuin Pesola. Pikemminkin on perusteltua olettaa, että he vastustivat ministerin nimittämistä, nimitykseen liittyneitä menettelytapoja ja / tai Pesolan aikeita jatkaa kansanedustajana. Yksikään poliittinen taho ei lopulta antanut tukea työnantajien vaatimuksille omasta johtajanpaikasta. Ratkaisua lienee hallituspuolueiden osalta helpottanut se, että työnantajien loppusuoran ehdokkaan poliittinen kanta oli ”väärä”. Vaikka Kelan valtuutettujen johtajat torjuivat ajatuksen mandaattipaikoista, tämä torjunta koski vain työnantajien vaatimuksia. Sen sijaan poliittiset mandaatit säilyivät entisellään.

HS pitää Pesolaa uutissivuillaan muodollisesti pätevänä ja sopivana johtajaksi suorastaan ylistävin sanankääntein. Ankaria moitteita lehti jakaa kuitenkin pääkirjoituksessa ja Risto Uimosen artikkelissa siitä, että Pesola aikoo jatkaa kansanedustajana kauden loppuun, vaikka ottaakin vastaan johtajan viran. Myös presidentti joutuu voimakkaan arvostelun kohteeksi. Henry Olanderin nimitys menee kaikin puolin matalammalla profiililla läpi, vaikka hänen puuttuvaa loppututkintoaan vähän HS:ssa alleviivataankin. Hyväksyttävyyttä ilmeisesti lisää se, että Olander ei siirtynyt Kelaan suoraan politiikasta kuten Pesola. Näin ollen nimitys ei näytä yhtä selkeästi poliittisen uran palkitsemiselta.

Pesolan nimityksen motiivina on HS:n mukaan poliittisen uransa huipulle päässeän poliitikon palkitseminen. Toisaalta lehti tuo esiin myös seikkoja, jotka osoittavat, etteivät puolueessa kyseessä ole pelkästään yksipuolisesti palkitsemiseen tähtäävät toimet, vaan Pesolan lähtö avaa jakoon ministerin ja varapuheenjohtajan paikat, joista kiinnostuneita riittää. Pesola ehti jo kieltäytyä virasta, mutta pyörsi päätöksensä, mihin saattoivat vaikuttaa tiedot siitä, että hänen asemansa puolueen varapuheenjohtajana oli vaakalaudalla.

”Selvästi poliittinen” Heinonen KKO:n presidentiksi

Korkeimman oikeuden presidentiksi nimitettiin oik.tri, oikeusneuvos, eduskunnan oikeusasiamies Olavi Heinonen (sd), 50.

Korkeimman oikeuden presidentiksi on maaliskuussa HS:n mukaan ehdolla kaksi vahvaa nimeä, eduskunnan oikeusasiamies Olavi Heinonen (sd), 50 ja Helsingin hovioikeuden presidentti Kaarlo Ståhlberg (sit), 55. Vuonna 1970 he molemmat olivat ehdolla eduskunnan oikeusasiamieheksi, jolloin Ståhlberg voitti äänestyksessä Heinosen. Aiemmin esillä KKO:n johtoon on ollut HS:n mukaan myös oikeuskansleri Jorma S. Aalto, mutta hän ei ole osoittanut kiinnostusta tehtävään. ”Heinosen nimitystä on pidetty poliittisesti näppäränä, koska oikeusasiamiehen paikka vapautuisi eduskunnan oikeusasiamiehelle Pirkko K. Koskiselle. Kokoomuslainen Koskinen on ollut parisen vuotta Heinosen avustajana. Sosiaalidemokraateille tämä ei kuitenkaan käy. Sdp:n päättäjien mielestä korkeimpien paikkojen tasapaino täytyy säilyttää entisellään”, HS kertoo. Lehden mukaan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin paikat ovat olleet kytköksissä toisiinsa niin, että toinen paikka on ollut vasemmistolla ja toinen porvareilla. ”Nyt oikeusasiamies on sosiaalidemokraatti ja Aalto on oikeuskanslerina keskustan ja yleisemminkin porvariensa mandaatilla.”

Toistamiseen KKO:n presidenttiasia on esillä vasta kesäkuussa. HS:n mukaan Heinosen nimitys varmistui, kun hän sai ehdottoman enemmistön korkeimman oikeuden oikeusneuvosten suorittamassa koeäänestyksessä. Oikeusneuvos Göran Portin ja Ståhlberg hävisivät hänelle selvästi. Lehti kertoo, että hallituksen porvariryhmät kannattivat Portinia tai Ståhlbergia. Sdp:n ja kokoomuksen välinen kiista eduskunnan oikeusasiamiehen paikasta jatkuu myös entisistä asemista. ”Kokoomukselle tilanne on kiusallinen, sillä selvästi poliittisen Heinosen nimitys korkeimman oikeuden presidentiksi on jo yksinäänkin vaikea pala nieltäväksi. Toisen sosiaalidemokraatin istuttaminen eduskunnan oikeusasiamieheksi on kokoomukselle ylivoimaisen vaikeaa”, HS kertoo. (HS 8.3., 2.6., 3.6.)

Korkeimman oikeuden presidentin nimityksestä ei tule poliittista ottelua hallituksessa. Heinosen nimitystä ei viedä hallituksessa äänestykseen korkeimman oikeuden nimitysesityksen jälkeen, vaikka hallituksen porvariryhmät ovatkin hänen vastaehdokkaidensa kannalla. Ilmeisesti korkein oikeusvirka halutaan pitää poliittisen riitelyn yläpuolella. Toisaalta syynä voi olla myös se, että kokoomus elättelee - Sdp:n kielteisyydestä huolimatta - toiveita saada vastakauppana vapautuva eduskunnan oikeusasiamiehen paikka omalle ehdokkaalleen.

HS:n uutistekstissä pistää silmään lausahdus, että ”selvästi poliittisen Heinosen” nimitys on kokoomukselle vaikea pala nieltäväksi. Lauseen muotoilusta päätellen Heinosen selvä poliittisuus on HS:n toimittajan tulkintaa, ei niinkään kokoomuslaisten. Heinosen poliittisuutta ei tosin sen kummemmin puntaroida tai esitellä. Lukija jää kysymään, miten Heinosen puoluekanta vaikuttaa korkeimman oikeuden toimintalinjaan. Nimityksen toteuduttua ja lehden haastattelussa Heinosta hänen puoluekantaansa ei edes mainita, vaikka muu henkilöhistoria esitellään perusteellisesti.

Yhteenvedoa ja päätelmiä HS:n linjasta

Nimityspolitiikan tapahtumista on uutisia ennätysmäärä. Lehteen on ilmestynyt myös uusi palsta ”Politiikkaa lyhyesti”. Palstalla julkaistavat jutut ovat nimensä mukaisesti lyhyitä, mutta samalla niiden huomioarvo on suuri. Palstalla julkaistavien juttujen luonne vaihtelee, mutta erona ”normaaleihin” uutisjuttuihin on se, että palstaa käytetään ehkä herkemmin poliitikkojen ja puolueiden ”piikittelyyn” yhtä lailla kuin hauskojen sattumusten ja ennakkohuhujen kertomiseen. Palstalla olivat usein esillä myös nimityksiin liittyvät seikat, usein puolueiden kannalta juuri kiusallisimmat kuten uutiset otsikolla ”Huippuvirkaan politrukki?”, ”Paasion sihteerille virka” ja ”Smp:n johtopaikat tyhjenevät”.

Lehti ottaa muillakin palstoillaan reippaasti kantaa niin uutissivuilla kuin pääkirjoituksissa. Uutissivuilla uutuus on, että toimittajat liittävät uutisiin omalla nimellään varustettuja kommenttiartikkeleita. Ankarinta arvostelua hallitus saa J. Juhani Korttesalmen nimittämisestä Mikkelin läänin maaherraksi. HS:n kriittisyys tulee julki sekä pääkirjoituksissa että uutissivuilla. Myös Matti Pukkion (kok) nimitystä uutisoidaan hengessä, joka ei jätä HS:n negatiivista asennetta epäselväksi. Ministeri Helena Pesola (kok) täyttää HS:n Kelan johtajalle asettamat pätevyyskriteerit, mutta arvostelua herättää hänen kaksoisroolinsa kansanedustajana ja eduskunnan alaisena virkamiehenä. Moitteita HS:lta saa samoin perustein myös Kalevi Sorsan pakastevirka Suomen Pankissa. Artikkelitoimittaja Risto Uimonen suuntaa moitteet myös presidentti Mauno Koivistoon, jota hän pitää Kekkoista tahdottomampana puuttumaan asioihin. HS olisi uutisista ja pääkirjoituksista päätellen ratkaissut myös ulkomaalaiskeskuksen johtajuuden toisin kuin presidentti ja valtioneuvoston enemmistö, vaikka kyseessä ei ollutkaan poliittisesti väritynyt nimitys.

HS:n aineiston perusteella ei voi välttyä vaikutelmalta, että sosialidemokraatit pääsevät vähemmällä arvostelulla kuin kokoomus ja Smp. Sosialidemokraateista nimitetään Pertti Paasion akateemista loppututkintoa vailla oleva poliittinen sihteeri ulkoministeriöön ja työministeriössä tutkintoa ei vaadita Risto Laakkoselta (sd). Sen sijaan kokoomuksen ongelmista löytää muodollisesti päteviä virkamiehiä muistutetaan useampaan otteeseen. Tapahtuneen voi ymmärtää sitä taustaa vasten, että kokoomus samoin kuin Smp ovat oppositioaikoinaan arvostelleet hallitusten nimityspolitiikkaa ja lehdistö HS mukaanlukien mielellään hakee sanojen ja tekojen ristiriitaa. Sdp pääsee vähemmällä, kun se ei ole muutosta luvannutkaan.

HS:iin on tarttunut varsin puoluekeskeinen nimitysnäkemyks. Virat nähdään puolueiden paikkoina ja puolueiden kilpailuna, mitä ilmentävät esim. otsikot ”Demareista tunkua osastopäälliköksi”, ”Keskusta menettää kaksi osastopäällikön paikkaa” ja ”Kokoomus sai Asuntoneuvoston pääsihteerin paikan”.

12. Vuosi 1993 - Hallitus sopuilee, HS spekuloi

Vuoden aikana uutiskynnyksen ylitti yhteensä 18 valtion hallinnon tai laitosten toteutunutta nimitystä ja kaksi tehtävään määräämistä. Puoluetunnukset liitettiin 11 nimitetyn yhteyteen. Näistä kuusi oli keskustalaisia ja neljä kokoomuslaisia.

Kaikista nimityksistä seitsemän sijoittui ministeriöihin. Vuoden tärkeimpinä voi pitää Kansaneläkelaitoksen pääjohtajan sekä Korkeimman hallinto-oikeuden presidentin nimityksiä. Eniten HS:ssa esillä oli Kuopion läänin maaherran nimittäminen. Lisäksi nimitettiin maaherra Kymen lääniin, kansliapäällikkö oikeuskanslerinvirastoon, kaksi hovioikeuksien presidenttiä, kaksi asuntorahaston johtajaa sekä johtajat lääkelaitokseen ja rahoitustarkastukseen.

Vuoden mielenkiintoisimpana nimitystapahtumana voi pitää liikenneministeriön viestintähallinto-osaston ylijohtajan nimitystä. Presidentti Koivisto hylkäsi hallituksen enemmistön ehdokkaaksi äänestetyt Jarmo Virnavirran (kok) ja nimitti virkaan ministeriön ja liikenneministeri Ole Norrbackin (r) ehdokkaan Vesa Palosen.

Aineisto koostuu yhteensä 81 jutusta, joista kahdeksan on pääkirjoituksia. Toteutuneita nimityksiä käsiteltiin yhteensä 60 uutisjutussa. Tulevilla kansliapäällikkö- ja maaherranimityksillä spekulointiin lisäksi HS:ssa innokkaasti.

Vuoden aikana uutisoitiin myös organisaatiouudistuksesta, jolla ulkomaalaiskeskus siirrettiin sisäasiainministeriön osastoksi. Tässä yhteydessä tapahtuneita nimityksiä ei ole noteerattu, koska henkilövaihdoksia ei tapahtunut.

Nimityspoliittista yleiskeskustelua käytiin dosentti Jarmo Laineen julkaiseman ”Kyky, taito vaiko koeteltu poliittinen kunto” -kirjan innoittamana. Teoksessa Laine kritisoi voimakkaasti poliittisia virkanimityksiä ja ennakoivat Ahon hallituksen rikkovan ennätykset poliittisten virkanimitysten tekijänä.

Viestintäjohtajaksi vähemmistön ja presidentin ehdokas

Ylijohtajaksi tasavallan presidentti nimitti virkaa syksystä 1991 sijaisena johtaneen diplomi-insinööri, apulaisosastopäällikkö Vesa Palosen, 49. Hallitus oli esittänyt virkaan ex-päätoimittaja, oik.kand. Jarmo Virnavirtaa (kok) äänin 8-6.

HS:n mukaan virka pantiin uuteen hakuun oikeuskanslerin kehotuksesta, koska ministeriön uusi hallintoasetus määrittää ko. osaston tehtävät hieman toisin kuin vanha aset. Ensimmäisellä kierroksella tarjokkaita oli 26, joista ministeriön johto löysi 13 kelpoisuusehdot täyttävää. Ministeri ja kansliapäällikkö esittivät virkaan Vesa Palosta, kokoomuksen ministerit Uuden Suomen ex-päätoimittaja Jarmo Virnavirtaa. Uutisen mukaan kokoomus jarrutti käsittelyä valtioneuvostossa niin, että aset. ehti muuttua. HS:n mukaan keskusta näytti vuoden lopulla kallistuvan Palosen kannalle, mutta nyt tuuli on kääntynyt ja puolue tavoittelee jälleen paikalle omaa miestä. Ehdokkaana mainitaan Pellervo-instituutin johtaja Risto Volanen.

Uudella hakukierroksella tuli kuusi hakijaa lisää, mutta Volanen ei ollut hakijoiden joukossa. Hallituksessa Virnavirta sai enemmistön kokoomusministerien sekä keskustalaisten Martti Puran ja Tytti Isohookana-Asunmaan äänin. Norrback ilmoitti, ettei suostu esittelemään Virnavirtaa presidentin nimitettäväksi. Näin myös kävi, sillä Norrback poisti asian seuraavan päivän presidentin esittelystä. Norrback ja kansliapäällikkö Juhani Korpela pitivät 32 hakijasta Palosta ”ainoana, jolla on koulutuksensa ja työkokemuksensa perusteella riittävät valmiudet hoitaa menestyksellisesti kaikki osastopäällikölle kuuluvat tehtävät”. Norrbackin mukaan Palosen nimittäminen toisi myös säästöä, sillä apulaisosastopäällikön paikkaa ei täytettäisi. ”Kun emme saa kulutusmenoja lisää, joudumme ministeriössä harkitsemaan pakkolomia. Ja jos vielä tulee tällainen nimitys, jolla on selvästi puoluepoliittinen leima, niin se on henkilöstöpolitiikan kannalta demoralisoivaa”, Norrback sanoi ja toivoi, että valtioneuvosto harkitsisi asiaa uudelleen. Presidentti Koivisto puolestaan ilmoitti

hallitukselle, ettei halua olla tässä nimityksessä pelkkä leimasin ja antoi ymmärtää ettei nimitys ole hänelle hankala.

Viikkoa myöhemmin Norrback yritti viedä vielä asian uuteen käsittelyyn, jossa keskustaministerien oli määrä olla Palosen takana, mutta kokoomus esti sen. Presidentti nimitti Palosen, mutta ei perustellut ratkaisuaan. HS kertoo Koiviston varsin harvoin poikenneen hallituksen nimitysehdotuksista. Palosen nimitykseen verrattava tapaus on HS:n mukaan vuodelta 1984, jolloin nimitettiin liikenneministeriön kansliapäällikköä. Koivisto nimitti tuolloin hallituksen äänestyksessä vähiten ääniä saaneen Valto S. Rauvannon, joka oli liikenneministerin ehdokas. Koivisto liitti tuolloin nimitykseen kirjallisen perustelun. Samassa uutisessa HS kertoo, että Norrbackin on arveltu maksattavan ylijohdajan nimityksessä kokoomukselle kalavelkoja valtiokonttorin johtajan nimityksestä. Norrback yritti HS:n mukaan saada valtiokonttoriin puoluetoveriaan Ingvar S. Meliniä, mutta valtiovarainministeri Iiro Viinanen (kok) esti pyrkimykset

Palosen nimitykseen liittyi mielenkiintoinen episodi, kun viran edellinen haltija, eläkkeelle pantu Kai Törnblom (sd) teki kantelun liikenneministeriön nimitysesityksestä. Törnblom hämmästeli, että kansliapäällikkö Korpela syksyllä 1991 kolmesti moitti hänelle Palosen alkoholinkäyttöä ja nyt esittää Palosen nimittämistä. (HS 14.1., (30.1.), 11.2. 12.2., 13.2., 19.2., 20.2.)

HS raportoi neutraalisti tapahtumien kulun ja ehdokkaiden taustat. Riveiltä tai rivien välistä ei voi sanoa, että lehdellä olisi kantaa siihen, kumpi esillä olevista olisi pitänyt nimittää. Poliittinen vastakkainasettelu syntyy, kun kokoomus kyseenalaistaa liikenneministeriön nimitysesityksen. Muistettakoon, että vuonna 1985 kokoomus ollessaan oppositiossa piti ääntä, kun pelkäsi viestinnän johtovirkojen menevän Sdp:lle.

Hallitusosapuolista keskustan rooli jää hämäräksi. Ensin sen kerrotaan tavoitelleen ”omaa miestä” virkaan, mutta ehdokasta ei koskaan tule. Sitten vähemmistö puolueen ministereistä ratkaisee hallituksen äänestyksen kokoomuksen ehdokkaan eduksi. Pelin ratkaisee presidentti Koivisto, joka ei kuitenkaan perustele ratkaisuaan.

Ministeri Norrback näyttäytyy HS:n palstoilla aktiivisimpana osapuolena. Hän on ainoa, jonka lausuntoja siteerataan suoraan. Ministerille harvinaista on viittaus nimityksen vaikutuksiin henkilöstön kannalta. Tosin Norrback kytkee lausuntonsa erityisesti säästötarpeisiin. Virravirran kannattajien perustelut oman ehdokkaansa puolesta eivät ole esillä. Toisaalta Norrbackin motiivit asetetaan kyseenalaiseksi arvelemalla kyseessä olevan kalavelkojen maksu kokoomukselle, kun Viinanen ei hyväksynyt Norrbackin puoluetoveria valtiokonttoriin. Arvelun esittäjä jää piiloon passiivilauseeseen taakse.

Ympäristöministeriön asunto- ja rakennusosastolle kokoomusjohto

Ylijohtajaksi tälle ministeriöön perustetulle uudelle osastolle nimitettiin kokoomuksen kansanedustaja (vuodesta 1981) Jouni J. Särkijärvi, 44 ja apulaisosastopäälliköksi myöhemmin toinen kokoomuslainen, Partek Betonilan markkinointipäällikkö Matti J. Virtanen, 43.

Särkijärven nimitys on pääaihe kolmessa HS:n uutisessa. HS kertoo, että Särkijärvi on vahva ehdokas ylijohtajaksi ja valituksi tullessaan hän joutuisi luopumaan kansanedustajuudesta. Tilalle nousisi lehden mukaan puoluesihteeriksi Pekka Kivelä. Asuntoministeri Pirjo Rusanen esittääkin Särkijärveä ja HS:n mukaan hallituksessa on sovittu nimityksestä. Presidentti nimitti Särkijärven kesäkuun alusta lukien, mutta hän ottaa paikan vastaan vasta elokuun alusta. Taustalla ovat Särkijärven mukaan inhimilliset ja perhepoliittiset syyt. Ministeriössä toivottiin, että ylijohtaja aloittaisi heti kesäkuussa. Särkijärvi kiistää oletuksen, että hänet nimitettiin ylijohtajaksi sen takia, että puoluesihteeriksi pääsisi eduskuntaan. Toimittajan kysymykseen ”Mitä ajattelette poliittisista virkanimityksistä?” Särkijärvi vastaa, että kysymys ei ole poliittisesta virkanimityksestä, jos pätevin valitaan. Kunnallispolitiikassa Särkijärvi aikoo jatkaa. Ylijohtajan virkaa Särkijärvi ei pidä eläkepaikkana. (HS 21.4., 29.4., 1.5., (19.6.), (11.8.))

Uutisista käy ilmi, että ylijohtajan paikka on ollut avoimessa haussa. HS ei kuitenkaan kerro, ketä muita paikan hakijoiden joukossa on. Viitteitä myöskään nimityksen kytkennöistä muihin virkanimityksiin ei ole luettavissa. Nimityksen jälkeen tehdyssä uutisessa HS:n toimittaja pyrkii luomaan kuvaa poliittisesta virkanimityksestä, jonka taustamotiivina olisi puoluesihteeriksi Kivelän nostaminen eduskuntaan.

Matti J. Virtasen nimitys saman osaston apulaispäälliköksi oli esillä yhdessä uutisessa, mutta lehden asenne on sitäkin kriittisempi. Otsikko ”Rusaselle toinen kokoomuslainen päällikkö ministeriöön” kertoo uutisen sävyn. Virtasen todetaan toimineen lähinnä betonialan kehitys- ja markkinointitehtävissä sekä taloteollisuudessa. Hän ei ole ollut HS:n mukaan valtion tai kunnan palveluksessa. Jutussa mainitaan, että laaja-alaisinta ja eniten virkaan vaadittua tehtäväkokemusta oli ministeriön toimistopäällikkö Pekka Kankaalla, jota ministeriö piti yhtä pätevänä hakijana. Kangas oli toiminut valtion palveluksessa 25 vuotta. Hakijoita lehti kertoi olleen yhteensä 23 ja että monilla hakijoilla oli 10-20 vuoden kokemus valtiolta. Lehti mainitsee Kankaan lisäksi viisi muuta hakijaa nimeltä. Uutinen tuo Kankaan lisäksi esiin erityisesti toimitusjohtaja Risto Mäkisen ansioita. Jutun lopussa mainitaan, että osastopäälliköksi on jo aiemmin nimitetty kansanedustaja, arkkitehti Jouni J. Särkijärvi (kok). (HS 19.6.)

Tässä tapauksessa on selvästi nähtävissä HS:n toimituksen kriittinen asenne toteutettuun nimitykseen. Lehti antaa ymmärtää, että Virtanen ei kuulu ansioituneimpien hakijoiden joukkoon. HS kritisoi

rivien välissä sitä, että tehtävään valittiin henkilö, jolla ei ole kokemusta julkiselta sektorilta vaikka tarjolla oli pitkään valtion palveluksessa toimineita virkamiehiä. Ihmetystä lisää ilmeisesti sekin, että Virtanen on jo toinen lyhyen ajan sisällä nimitetty kokoomuslainen saman osaston johtopaikoilla. Virtasen kokoomuskytkentöjä ei selosteta puoluekantaa tarkemmin.

Työministeriön työllisyysosaston päälliköksi keskustalainen

Virkaan nimitettiin aluekehitysneuvos Anssi Paasivirta (kesk), jonka kerrotaan olleen pitkään keskustan asiantuntijatehtävissä. Paasivirran nimitystä ennakoidaan 14.4. julkaistussa jutussa, jonka pääaiheena on Kelan pääjohtajan ja Kuopion läänin maaherran paikan täyttäminen. HS luonnehtii, että hallituspuolueille on tulossa käsiinsä melkoinen nimityspaketti. Kokoomuksen puheenjohtaja Pertti Salolainen sanoi, että kokoomus katsoo nimityksiä kokonaisuutena. Puolue haluaa uutisen mukaan välttää tilanteen, jossa kaikki merkittävät lähiaikojen nimitykset menevät keskustalle. Paasivirran paikan sanotaan tulleen keskustalle, kun työministeriön osastopäälliköksi nousi työnantajaleiristä Mikko Hurmalainen. ”Keskustalähteet yrittävät muistuttaa hallituksen linjasta, johon ei kuulu virkapaketit. Tällä nimityskierroksella keskustalla on vain hyvä tuuri, sanotaan”, HS kirjoittaa. (HS 14.4., 11.8.)

HS:n uutisen mukaan hallituspuolueille on tulossa melkoinen nimityspaketti. Esillä jutussa ovat kuitenkin vain mainitut Kuopion maaherran, Kelan pääjohtajan ja työministeriön osastopäällikön virat. Virkapaketin normaaliin määritelmään kuuluu, että puolueet jakavat paikkoja keskenään, mutta esillä on vain keskustalaisia ehdokkaita. Keskustan piiristä nimenomaan korostetaan, ettei kyse ole paketista, kokoomus puolestaan pyrkii tarkastelemaan asiaa kokonaisuutena eli pakettina, jotteivät kaikki paikat menisi keskustan ehdokkaille. Paasivirran nimitys näyttäisi liittyvän uutisen mukaan jotenkin siihen, että aiemmin työministeriön osastopäälliköksi on nimitetty työnantajaleirin ehdokas. Yhteys jää hieman epäselväksi. Mikäli työnantajaleirin ehdokas on ollut kokoomukselle mieleinen, voi päätellä, että samassa yhteydessä on sovittu seuraavan osastopäällikön paikan antamisesta keskustan ehdokkaalle. Tällöin näistä viroista olisi tehty kulissien takana paketti. Muita ehdokkaita ei ole esillä.

Sisäministeriön entinen kansanedustajaehdokas

HS kertoo, että sisäministeri Mauri Pekkarinen (kesk) on esittämässä Someron kaupunginjohtaja, oik.kand., valt., maist. Arto Luhtalaa (kesk) kuntatalouteen liittyvistä kysymyksistä vastaavaksi neuvottelevaksi virkamieheksi. Juttu mainitsee Luhtalan olleen keskustan kansanedustajaehdokkaana Turun eteläisessä vaalipiirissä ja jääneen toiseksi varamieheksi noin 3200 äänellä. (HS 1.6., (11.8.))

HS:n voi tulkita vihjaavan nimitettävän poliittisella taustalla olevan vaikutusta nimitykseen. Toisaalta jutussa ei mainita muista tai ansioituneemmista hakijoista.

Pääministerin avustaja EY-neuvottelijaksi

Pääministerin talouspoliittinen erityisavustaja, agronomi Esa Härmälä, 39 (kesk) nimitettiin heinäkuun alusta alkaen maatalousministeriön neuvottelevaksi virkamieheksi. HS:n mukaan nimityksellä korjattiin sellainen nolo tilanne, ettei Suomen EY-neuvottelijoiden joukkueessa ole yhtään maatalousministeriön edustajaa, vaikka maatalous on keskeinen EY-jäsenyysneuvottelujen alue. Aluksi Härmälä oli menossa ulkoministeriöön. Käytännössä Härmälä vetää uutisen mukaan maatalousneuvotteluja ulkoministeri Haaviston alaisuudessa, maatalousministeriössä hänellä ei ole huonetta eikä edes tuolia. Härmälä on jutun mukaan kartuttanut poliittista meriittiä toimimalla 1980-luvun vaihteessa Nuoren Keskustan Liiton poliittisena sihteerinä. (HS 29.6.)

Härmälän nimityksen perusteena näyttää olevan lähinnä hänen muodollisen statuksensa muuttaminen niin, että EY-jäsenyysneuvotteluissa on mukana myös maatalousministeriön edustus. Tehtäviin ei uutisen perusteella ole tulossa muutoksia.

Kansliapäällikköratkaisut kiinnostavat

Syksystä lähtien HS spekuloi innokkaasti odotettavissa olevilla huippunimityksillä. Ministeriöviroista esillä ovat erityisesti opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön vakanssit. Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen (kesk) on täyttänyt 65 vuotta ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Heikki S. von Hertzenin (kok) asema on pitkän sairastelun vuoksi ministerin harkittavana. Numminen haluaisi HS:n mukaan jatkaa vielä pari vuotta 67 vuoden eroamisikänsä. Hallitus puolestaan on valmistellut eroamisikänsä alentamista asetuksella 65 vuoteen, mutta hanke on ollut jäissä. Nummisen kerrotaan kulisseissa vastustaneen muutosta.

Opetusministeriön kansliapäällikkyys kiinnostaa HS:n mukaan sekä keskustaa että kokoomusta. Kokoomuksen pääjohtajaehdokkaana mainitaan opetushallituksen pääjohtaja Vilho Hirvi (kok, 52). Keskustan ehdokasnimiä mainitaan yhteensä kuusi. Lisäksi molemmissa leireissä kerrotaan mainitun sitoutumattomat ylijohdaja Markku Linna ja apulaisosastopäällikkö Jukka Sarjala.

Vuoden viimeinen HS tietääkin kertoa, että hallitukseen on tulossa kansliapäällikön paikoista nimityspaketti. Lehden mukaan nimityksistä on odotettavissa kovaa poliittista kädenvääntöä, koska korkeita huippuvirkamiespaikkoja avautuu harvoin kerralla näin paljon. Kolmas täytettäväksi tuleva on puolustusministeriön kansliapäällikön paikka. Uutisen mukaan kokoomus tavoittelee vuoden 1995 alussa avautuvaa Nummisen paikkaa. STM:n kansliapäällikön vaihtamista kaavaillaan hallituksen piirissä ja keskusta havittelee paikkaa. Ehdokkaana on HS:n mukaan mainittu osastopäällikkö Markku Lehto. HS:n mukaan hallituksen virkanimityksintä hillitsee tulossa oleva presidentin vaihdos. Uutisessa arvellaan, että uusi presidentti voi olla halukas puuttumaan nimityksiin nykyistä presidenttiä enemmän. (HS 10.9., 23.10., 30.11., 31.12.)

Ministeri Kelan pääjohtajaksi

Tehtävään nimitettiin kauppa- ja teollisuusministeri, varatuomari ja valtiotieteen kandidaatti Pekka Tuomisto (kesk).

Kelan pääjohtajan paikka oli avoimesti haettavana. Muina kiinnostuneina mainittiin spekulatioiden alkuvaiheissa sosiaali- ja terveysministeri Jorma HUUHTANEN (kesk), Suomen Pankin johtaja Pentti KOIVIKKO (kesk) ja kansanedustaja Eeva KUUSKOSKI (kesk). Lopulta virkaa hakivat Tuomiston lisäksi Koivikko, Kelan johtajat Helena PESOLA (kok) ja Pekka MORRI (sd) sekä ekonomit Heikki RÖNNKÖ ja Aatos KARJALAINEN. Kelan valtuutetut esittivät virkaan yksimielisesti Tuomistoa.

Nimitysprosessiin aiheutti alkukankeutta istuvan pääjohtajan Jaakko PAJULAN (kesk) viivyttely eroilmoituksen jättämisessä. Kelan valtuutetut ja hallitus halusivat Pajulan jäävän eläkkeelle ilman jatkoaikaa. Myös Pajulan viimeinään läpi runnoma Kelan hallinnon uudistus herätti närää. Kelan hallitus ja uusi pääjohtaja Pekka Tuomisto eivät pitäneet uudistuksen sisällöstä ja varsinkaan menettelytavasta. Tuomiston mukaan uudistukset olisivat kuuluneet uudelle pääjohtajalle. (HS 14.4., 17.4., 7.5., 14.5., 28.5., 2.6., 9.6., 10.6., 11.6., 17.6., 19.6., 30.7., 11.8.)

HS mainitsi keskustan pitävän Tuomiston nimitystä selvänä. Yhtä selvältä näyttää myös se, että Tuomisto oli myös HS:n toimituksen ehdokas. HS:n suhtautuminen nimitykseen ja nimitettyyn on täysin kriittikön. Nimityksen jälkeisessä haastattelussa korostetaan, että vuoden ministerinä toiminut

Tuomisto on taustaltaan virkamies. Kelan nimityksen runsas esilläolo perustuikin lähinnä nimitystä edeltävien tapahtumien herättämään mielenkiintoon.

Asuntorahasto pakettiin

Asuntorahaston ylijohtajaksi nimitettiin lakkautettavan asuntohallituksen ylijohtaja Teuvo Ijäs (kesk) ja johtajaksi ulkomaankauppaministeri Pertti Salolaisen erityisavustaja Harri Hiltunen (kok). Hallitus on uutisten mukaan esittänyt molempia virkoihin yksimielisesti. Ylijohtajaksi oli hakenut myös asuntohallituksen pääjohtaja Olavi Syrjänen ja johtajaksi Hiltusen ohella asuntohallituksen rahoitusosaston apulaisosastopäällikkö Pekka Myllymäki (kok) sekä hakija, joka ei halunnut nimeään julki. HS kertoo, että ylijohtajan virka on tiettävästi sovittu Ijäkselle. Johtajan virkaa pidetään kokoomukselle varattuna. (HS 30.6., 16.7., 20.7. (11.8.))

HS:n uutisesta ei ilmene täsmällisesti, missä paikkojen jaosta on sovittu. Kyse lienee poliittisen tason sopimuksesta. Näyttää siltä, että johtajaviroista on tehty paketti. Ijäksellä oli virkamiestausta, mutta 32-vuotiaan Hiltusen kokemus oli pelkästään poliittisista tehtävistä. Ulkomaankauppaministerin erityisavustaja Hiltusen mainitaan toimineen aiemmin kokoomusnuorten puheenjohtajana, kokoomuksen tiedotussihteerinä, pääministerin ja asuntoministerin erityisavustajana sekä kokoomuksen asuntopoliittisessa toimikunnassa. Myös virkaa hakenut Pekka Myllymäki oli toiminut samassa toimikunnassa. HS:n pääkirjoitus paheksui Hiltusen nimitystä samassa yleisluontoisesti virkanimityksiä ruotineessa pääkirjoituksessa, jossa keskusta sai moitteita maaherravalinnoistaan. "Kokoomuksen nimityspoliittikka herätti hämmästyttä viimeksi, kun puolueen puheenjohtajan erityisavustaja sai hyvän viran asuntorahastosta." Kritiikki jää yleiselle tasolle. Moitteen kohde näyttää olevan yksinomaan se, että virkaan nimitetty on ministerin / puolueen puheenjohtajan erityisavustaja.

Opetushallinnosta kiistellään hallituksessa

Asuntohallinnon lisäksi rakennemuutoksen oli tarkoitus koetella opetushallintoa. Lakimuutos, jolla opetushallituksen oli tarkoitus muuttua Suomen opetuskeskukseksi takkuili hallituksen käsittelyssä vuoden lopulla. Uutisten mukaan pääsyyinä olivat hallituspuolueiden ja erityisesti kahden opetusministerin väliset erimielisyydet johtajiston virkajärjestelyistä. Lakiesityksen käsittely hallituksessa lykkääntyi 10 kertaa, kunnes tyssäsi kokonaan.

Opetushallituksessa kerrottiin olevan seitsemän virkaa, joista kolmen mainittiin olevan kokoomuksen, kolme Sdp:n ja yksi Rkp:n hallussa. Keskusta olisi kulttuuriministeri Tytti

Isohookana-Asunmaan johdolla halunnut muuttaa lakiesitystä siten, että ylin johto olisi supistettu seitsemästä neljään ja virat määräaikaisiksi. Opetusministeri Riitta Uosukainen (kok) puolestaan kieltäytyy muutoksesta sanoen, että silloin tehtäisiin virkamiehille vääryyttä. Opetushallituksen pääjohtaja Vilho Hirvi (kok) on HS:n mukaan tyrmistynyt lakiesitystä kohdanneesta puoluepoliittisesta kähminnästä. HS:n pääkirjoitus arvostelee ankarasti hallitusta lakiesityksen kariutumisen. Lehti kehuu opetushallituksen näyttöjä ja ihmettelee hanketta, jossa johtovirkoja oltiin vähentämässä ja muuttamassa määräaikaiseksi. ”Miksi vain sen?” lehti kysyy ja kirjoittaa, että ”Viime kädessä kyse on siitä, ettei keskusta ole riittävästi edustettuna viraston johdossa. Siksi Suomen opetuskeskusta ei perustettu, energiaa hukkaantuu ja koulu-uudistus kärsii.” (HS 4.11., 6.11., 12.11., 13.11., 16.11.)

HS:n uutisointi jättää asiaan perehtymättömän lukijan sekavan vaikutelman valtaan. Kiistan pääsyy näyttää kuitenkin olevan ylimmän johdon virkajärjestelyt. HS:n pääkirjoitus osoittaa selvästi, mikä lehden mielestä on syynä lakiesityksen kariutumiseen.

Kestoehdokas Miettinen Kymen läänin maaherraksi

Kymen läänin maaherraksi nimitettiin kokoomuksen kansanedustaja, metsänhoitaja Mauri Miettinen, joka jo edellisen vaalikauden aikana oli mielinyt oman vaalipiirinsä Mikkelin maaherraksi. Paikka meni tuolloin kuitenkin Smp:n J. Juhani Kortesalmelle. Kotoisin Miettinen on Joutsenosta Kymen läänistä. Virkaan ei ollut muita ehdokkaita ja nimitys tapahtui hallitusryhmien yksimielisyyden vallitessa. Miettinen oli toinen maaherra, joka nimitettiin määräajaksi vuoden 2000 loppuun saakka.

HS kertoo Miettisen olevan kokoomuksen eduskuntaryhmän veteraaneja. Kansanedustajana hän on ollut vuodesta 1972. Miettisen poliittisen ura huipentui HS:n mukaan hänen tultuaan sosiaali- ja terveysministeriksi vuonna 1990 Kelan johtajaksi siirtyneen Helena Pesolan (kok) tilalle. Työkokemusta Miettisellä oli myös metsäteollisuuden palveluksesta.

Pienen mutkan nimitykselle aiheutti nimityksen esittelevän sisäministerin Mauri Pekkarisen (kesk) ja Miettisen erimielisyys siitä, milloin nimitys oli tarkoitus viedä hallituksen käsittelyyn. Miettisen kerrotaan pettyneen, kun asia ei ollutkaan käsittelyssä alkuperäiseksi uskomassaan aikataulussa. Nimityksen viivästyminen ehti HS:n mukaan aiheuttaa jo arveluja, että Pekkarinen haluaa katsoa ensin kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtajavaalin. ”Valtiovarainministeri Iiro Viinanen (kok) on luvannut jättää ministerin tehtävät, jos Kimmo Sasi (kok) valitaan jatkamaan ryhmän johtajana. Näin Viinanen olisi vapaa tavoittelemaan maaherran paikkaa”, HS kirjoitti. (HS 3.2., 5.2., 11.2., 13.2.)

Miettisen maaherranimitys näyttää olleen poliittisesti ongelmaton tapahtuma. Poliitikon nimittäminen maaherraksi ei tässäkään tapauksessa aiheuta kritiikkiä HS:n suunnalta. Lehti ei tuo esiin Miettisen nimitystä kyseenalaistavia näkökohtia - joskaan myöskään erityisiä syitä, miksi juuri Miettinen, ei miltään taholta esitetä. Voi kuitenkin tulkita HS:nkin pitävän nimitystä hyväksyttävänä.

Miettisen nimityksen lienee tehnyt helpoksi se, että Kymen läänin useampikin edellinen maaherra oli ollut kokoomuslainen eli lääniä on ehkä totuttu pitämään kokoomuksen läänityksenä. Toisaalta taustalla saattoi painaa halu hyvittää Miettisen syrjäyttäminen Mikkelin maaherranimityksessä, kun paikka meni hallitussopimuksen perusteella Smp:lle.

Miettisen nimitystä voidaan pitää tyypillisenä poliitikon palkintovirkana. Miettisellä oli yli 20 vuoden eduskuntakokemus ja hän käväisi myös ministerinä. Metsänhoitajan koulutus ja aiempi työskentely metsäteollisuuden palveluksessa tuskin sekään on ollut hidasteena nimitykselle metsäteollisuusvaltaisen läänin johtoon, vaikka tätä näkökohtaa ei HS:ssa tuodakaan esille.

Kuopion läänin johtoon ei-kenenkään suosikki

Vuoden nimitystapahtumista eniten palstatilaa vaati - tai sai - Kuopion läänin maaherraruletti. Nimitys oli esillä runsaan kahden kuukauden ajan helmikuun puolivälistä huhtikuun lopulle saakka. Virkaan nimitettiin lopulta keskustan entinen kansanedustaja ja ministeri, Iisalmen Sanomia kustantavan IS-yhtymän toimitusjohtaja Olavi Martikainen, 51. Nimitys oli hallituspoliittisesti varsin ongelmaton, sillä paikkaa pidettiin keskustalle kuuluvana sillä perusteella, että Kymen läänin nimitettiin kokoomuslainen. Keskustan sisällä nimityksestä syntyi kuitenkin varsin kiharainen näytelmä.

Virkaruletti pyöri vahvasti keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Seppo Kääriäisen ympärillä. Maaherraehdokkaina olivat HS:n mukaan myös vaalipiirin keskustalaiset kansanedustajat Mirja Ryyänen ja sosiaali- ja terveysministeri Jorma Huuhtanen. Lisäksi keskustalaisista esillä olivat Martikaisen ja muiden mainittujen ohella ex-ministeri, Savon Sanomien toimitusjohtaja Toivo Yläjärvi ja Finnairin pr- ja viestintäjohtaja Seppo Sarlund. Sitten Yläjärven kerrotaan ensin kieltäytyneen ehdokkuudesta ja vielä myöhemmin peruneen kieltäytymisensä. Alkuvaiheessa väläyteltiin myös kansanedustaja Riitta Saastamoisen (kok) nimeä.

HS:n uutisoinnin mukaan Seppo Kääriäisen ei uskota tosissaan tavoittelevan maaherran paikkaa, vaan maaherrahaluja on lisännyt se, että keskustajohdossa ei osata tehdä häntä miellyttäviä johtopäätöksiä hallituksen tilasta. Puolueen sisällä Kääriäiseen vedottiin, jotta tämä pysyisi politiikassa. Kieltäytymisensä maaherraehdokkuudesta Kääriäinen perustelikin näillä vetoomuksilla.

Maaherraehdokkaaksi asettuneen Olavi Martikaisen HS kertoo olleen sosiaali- ja terveysministeri 1977-1979 ja kansanedustaja 1972-1987 sekä istuvan edelleen keskustan työvaliokunnassa. Eduskunnan Martikainen jätti vapaaehtoisesti tehdäkseen tilaa Seppo Kääriäiselle. Hänet tunnetaan Paavo Väyrysen luottomiehenä. HS:n mukaan Martikaisen ongelma on vähäinen koulutus: neljä luokkaa oppikoulua ja liikenneopettajan pätevyys. Samalla kuitenkin todetaan, että maaherran virkaan ei vaadita tutkintoja.

Keskustan kansanedustajien halua maaherraksi HS selittää vaalitappion uhalla. Ministeri Huuhtasen maaherratietä mutkistaa pääministeri Esko Ahon haluttomuus moraalisyistä nimittää ministereitä. Lisäksi Huuhtasen tilalle olisi HS:n mukaan hankaluuksia löytää uusi ministeri. Tästä huolimatta Huuhtanen oli itse halukas virkaan. Keskustan kansanedustajan nimittäminen nostaisi eduskuntaan lisäksi vaaliliiton sisältä kristillisten Matti Ryhäsen, joka toimi ministeri Kankaanniemen (krist) erityisavustajana.

Maakunnan keskustalaisten näkökulma asiaan on toisenlainen. HS:n mukaan Pohjois-Savon eli Kuopion ympäristön keskustalaisvaikuttajat haluavat maaherraksi jonkun vaalipiirin keskustalaisista kansanedustajista. Heidän kannanottonsa mukaan Lapinlahdella asuva Martikainen on liian yläsavolainen ja hänet tyrmätään myös korkeakoulututkinto- ja kielitaitovaatimuksilla. Ylä-Savon keskustapiirissä puolestaan kannatetaan HS:n mukaan Kääriäistä. Myöhemmin tosin Ylä-Savon piirin puheenjohtaja vetosi Kääriäiseen, jotta tämä pysyisi eduskunnassa.

Vielä viikkoa ennen nimityksen ratkeamista sisäministeri Mauri Pekkarisen listalla ykkösehdokkaana oli Kääriäinen, kakkosena ministeri Huuhtanen ja kolmosnimenä Toivo Yläjärvi. Viikon päästä Kääriäisen kieltäytyttyä Pekkarinen oli tullut toisiin aatoksiin. Pekkarinen perusteli Martikaisen valintaa tämän pitkällä poliittisella uralla ja alueen tuntemuksella. Huuhtasta ei ollut Pekkarisen mukaan varaa päästää maaherraksi, koska tämä on hoitanut ministerin viran hyvin ja ministerin tehtävä on maaherraa tärkeämpi. Kolmosehdokkaana olleen Yläjärven kerrotaan jälleen kieltäytyneen. Martikaisen nimitykselle Pekkarinen oli hankkinut siunauksen presidentiltä ja muilta hallitusryhmiltä.

Maaherraspekuloinnin tuoksinassa HS:n pääkirjoitus pohtii, miksi virka ajaa eduskunnan edelle. HS:n mukaan on eduskunnan kannalta tappio, että parlamenttityöhön kouliintuneet, parhaassa iässään olevat poliitikot haluavat virkoihin. ”Miksi virka ajaa arvostuksessa poliittisen työn ja kansan edustamisen edelle?”, HS kysyy. Lehden mukaan eduskunnan ongelma on monimutkaistuvaa yhteiskuntaa riittävän hyvin ymmärtävien raskaan sarjan vaikuttajien puute. ”Ei ole yleisen edun mukaista, jos eduskunnasta tulee ihanteettomien ’broilerien’ virkahautomot. Kesken vaalikauden lähtevä kansanedustaja eräällä tavalla pettää äänestäjäänsä. Nimittäjän pitäisi ryhtyä harkitsemaan

poliittisia virkanimityksiä huolellisemmin. Maaherruudet ovat tavoiteltuja palkkiovirkoja. Eikö nimityksissä voisi nojata enemmän pitkään ja ansiokkaaseen päivätyöhön politiikassa, kuten tapahtui esimerkiksi silloin, kun Ahti Pekkala lähti maaherraksi Ouluun?”, HS päättää pääkirjoituksen.

Nimityksen jälkeen HS:n toimittaja kysyy, onko Martikaista närkästyttänyt puutteellisen koulutustaustan arvostelu. ”Jos näistä asioista raivostuu, voisi hypätä pallin päällä jatkuvasti. Kohdallani sattuu olemaan vain nyt näin, enkä piru vie lähtisi enää uudestaan alakouluun. Olen pärjännyt tällä koulutuksella 15 vuotta eduskunnassa ja kaksi vuotta ministerinä ja johtanut viimeiset seitsemän vuotta taloa, joka työllistää noin 200 ihmistä”, Martikainen lausui HS:ssa. Aktiivisen politiikan teolle Martikainen katsoo viran asettavan selviä rajoituksia.

Nimitys aiheutti jälkipuheita myös keskustan omissa riveissä. Puolueen valtuuskunnassa kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila arvioi, ettei puolueen kuva ainakaan kirkastunut Martikaisen nimityksen johdosta. ”Koulupohjalla mitattuna se nimitys oli pohjanoteeraus ja osoittaa todella todeksi ns. pelin politiikan. Valittu maaherra edustaa juuri kabinetti- ja pelinpolitiikan kulta-aikaa”, Anttila sanoi HS:n mukaan.

HS:n voi tulkita ottaneen kantaa tähän nimitykseen pääkirjoituksessaan heinäkuussa, jossa arvosteltiin poliittisia virkanimityksiä sangen yleisesti. Pääkirjoituksen mukaan ”keskustan maaherranimityksiä tuntuu sanelevan pikemminkin puolueen kuin alueen etu”. (HS 16.2., 6.3., 12.3., 17.3., 3.4., 10.4., 14.4., 15.6., 16.4., 20.4., 21.4., 22.4., 23.4., 24.4., 25.4., 20.7., 11.8.)

Keskustalle nimityksestä näyttää syntyneen hankala sisäinen ongelma, jossa Kuopion läänin maaherran nimittämiseen liittyvät sotkuisena vyyhtinä puolueen itse itselleen asettamat nimityspoliittiset moraaliperiaatteet sekä puolueen sisäinen tila, viime kädessä suhtautuminen hallituspolitiikkaan.

Ryhmäjohtaja Seppo Kääriäisen pohdinta maaherraehdokkaudella ilmentää pikemminkin tyytymättömyyttä omaan poliittiseen asemaan puolueessa kuin todellista halua luopua politiikasta. Erolla uhkailuhan on tunnettu tapa vahvistaa omia asemia. Myöhemmin Kääriäinen nimitettiin ministeriksi. Puolueen terävin johto ei puolestaan periaatesyistä halunnut nimittää istuvaa kansanedustajaa tai ministeriä, koska juuri sellaisesta oli moitittu edellistä hallitusta. Tämän voi tulkita tosin niinkin, että perustetta käytettiin keinona estää Kääriäisen lähtö, joka olisi tulkittu epäluottamuksen osoitukseksi hallitukselle ja sen keskustalaiselle pääministerille. Lisäksi istuvan kansanedustajan nimittäminen olisi heikentänyt pienentänyt puolueen eduskuntaryhmää, kun varaedustaja oli toisesta puolueesta. Niinpä tämän vaihtoehdon torjuminen saattoi olla yksi lisämotiivi tehdyille ratkaisulle.

HS:n kesäisen pääkirjoituksen hutaisun siitä, että puolueen etu ajaa alueen edun edelle keskustan maaherranimityksissä, voi tässä tapauksessa allekirjoittaa jos puolueen eduksi tulkitaan Kääriäisen pysyminen politiikassa, kansanedustajapaikan säilyttäminen ja ”moraaliperiaatteista” kiinni pitäminen. Puolueen etu on joka tapauksessa HS:lle jotain negatiivista ja alueen etu seikka, johon maaherranimitykset pitäisi perustaa. HS jättää pääkirjoituksessaan kuitenkin kertomatta, mitä se tarkoittaa alueen edulla ja kenen nimittäminen olisi lehden mielestä ollut alueen edun mukaista. Jos sellaiseksi luetaan maakunnan keskustalaisten kannanotto jonkin istuvan edustajan nimittämisestä, keskusta olisi voinut vastaavasti joutua kärsimään omien moraalisääntöjensä rikkomisen aiheuttamasta arvostelusta. Aiemmin HS arvosteli myös sitä, että parhaassa iässään olevat osaavat poliitikot ylipäänsä pyrkivät eduskunnasta virkoihin. HS:n toive poliitikkojen pysymisestä eduskunnassa siis tässä tapauksessa toteutui. Lopulta jää kysymään, mikä on HS:n linja. Ainakaan omaa vaihtoehtoaan se ei tuo julki. Erikoisena voi pitää sitäkin, etteivät muut puolueet tai yksittäiset poliitikot keskustan ulkopuolelta puutu nimityskeskusteluun millään tavoin.

HS:n uutisjutuissa tuodaan esiin Martikaisen heikko koulutustausta. Tästä ei voi kuitenkaan syyttää tai kiittää yksinomaan HS:ia, sillä myös Kuopion läänin keskustalaiset ja puolueen varapuheenjohtaja Sirkka-Liisa Anttila tuovat kritiikin esiin julkisesti. HS pikemminkin puolustelee Martikaista mainitsemalla, ettei maaherralle ole asetettu muodollisia pätevyysvaatimuksia. Martikaisen nimittämisen muutkin kuin puoluetaktiset motiivit voi päätellä HS:n esiintuomien seikkojen pohjalta. Martikainen oli toiminut ministerinä ja ollut pitkäaikainen kansanedustaja. Eduskunnasta hän luopui edesauttaakseen silloisen puoluesihteerin Kääriäisen nousua samasta vaalipiiristä eduskuntaan. Voidaan tulkita, että kyseessä on poliitikon palkitseminen, vaikka hän ei enää eduskunnassa ollutkaan. Kääriäisen luopumiselle maaherrakilpailusta voisi hakea selitykseksi vielä vanhan kiitollisuudenvelan Martikaiselle. HS:n uutisten perusteella Kääriäinen ei tosin ainakaan velan kuittaamisen takia kilvasta luopunut.

Myös Lappi ja Häme spekulatioiden kohteina

Lapin ja Hämeen maaherran paikatkin olivat vuoden aikaan tapetilla, vaikkei niitä ehditty täyttää. Juhannuksen tienoilla HS kertoi politiikkaa lyhyesti -palstalla lappilaisten jakavan innokkaasti paikkaa, joka ei ole edes auki. Maaherra Asko Oinas voisi ikänsä puolesta jäädä eläkkeelle. Lapin keskustalaisten ehdokas on jutun mukaan maatalousministeri Martti Pura (kesk), 43 ja maakunnan talouspiirien ehdokasnimi on Keskisuomalainen Oy:n toimitusjohtaja Eino Petäjaniemi (kesk), 49, jonka kerrotaan toimineen myös Keran toimitusjohtajana ja aluejohtajana Rovaniemellä.

Seuraavan kerran asia oli esillä syyskuussa, jolloin pontimena pohdinnoille toimi Puran pyrkiminen Sodankylän kunnanjohtajaksi. Sen arveltiin liittyvän maaherrahaaveisiin, joita Puralla hallituspiirien

mukaan on tiedetty olleen. HS:n mukaan poliittiset vastustajat näkevät kunnanjohtajuuden taustalla keskustan ovelan pelin: kun keskusta on sitoutunut siihen, ettei ministereitä nimitetä maaherraksi, voidaan Pura kierrättää ovelasti virkaan käyttämällä Sodankylän kuntaa astinlautana. Pura itse tuhtui astinlautateoriasta. Hän jätti kuitenkin haastattelussa portin raolleen sanomalla, ettei valtioneuvoston jäsenyydestä tai maaherruudesta ole oikeutusta kieltäytyä. ”Mutta pidän tähtitieteellisen pienenä sellaista mahdollisuutta, että joku muu kuin minun tahtoni toteutuisi”, Pura sanoi HS:ssa. Pura kunnanjohtajaksi siirtymiseen kytkeytyi myös yleisempää nimityspoliittista näkökulmaa, sillä hän pohdiskeli lykkäävänsä valituksi tullessaan viran vastaanottamista seuraaviin vaaleihin. Tämä olisi jutun mukaan käynyt myös keskustan Sodankylän kunnallisjärjestön puheenjohtajalle. HS:n uutisessa muistutettiin, että keskusta lupasi ennen vaaleja lopettaa ns. ”pakastevirat”.

Syyskuussa kerrotaan hallituspuolueiden ryhtyneen etsimään seuraajaa myös Hämeen maaherralle Risto Tainiolle (sd). Hämeen maaherran paikka on HS:n mukaan kuulunut Sdp:lle, mutta erityisesti kokoomuksessa on haluja saada oma ehdokas virkaan. Sdp:n ehdokkaina on mainittu kansanedustaja Matti Luttinen, 57, ja valtakunnansovittelija Jorma Reini, 51. Kokoomuksesta esillä on ollut valtiovarainministeri Iiro Viinanen, 48.

Marraskuussa varmistuu, että Lapin maaherran paikka avautuu toukokuun alusta ja Hämeen läänin kuukautta aiemmin. ”Kokoomus havittelee Hämettä ja keskusta pitää täysin selvänä Lappia”, HS kirjoittaa. Sdp:n puoluesihteerin Markku Hyvärisen mielestä Hämeen maaherran paikka on Sdp:n. ”Kun katsoo kirjoja nimityksissä, olisi ihan kiva, jos meillekin annettaisiin jotakin”, Hyvärinen kertoo HS:ssa. Lisänimillä kisaan nousevat demareista kansanedustaja Lea Savolainen, 47, ja lakkautetun asuntohallituksen ex-pääjohtaja Olavi Syrjänen, 57. Kokoomuksen puolelta paikalle on istutettu läänin ministereitä Viinasta ja Sirpa Pietikäistä, jotta puolue voisi kierrättää ministereitään, mutta kumpikaan ei halua jättää hallitusta. Ehdolle on tarjottu myös työministeri Ilkka Kanervaa, 45, joka ei ole kuitenkaan käytettävissä. Lisäksi mainitaan Erkki Pystynen, 63 ja Kimmo Sasi, 41. Pystynen ongelmana mainitaan ikä ja Sasin kannatuksen puute. Lapin maaherran paikkaa kärkkyy HS:n mukaan nyt vakavimmin Eino Petäjäniemi. (HS 25.6., 3.9., **10.9.**, 24.9., **4.11.**, **30.11.**)²³

Pura kunnanjohtajanimityksen eteneminen oli esillä useammassakin jutussa. Tämän tutkimuksen piiristä kuntanimitykset on kuitenkin rajattu pois, joten huomioon on otettu vain jutut ja näkökohdat, joissa on käsitelty mahdollista kytkentää Lapin läänin maaherran virkaan. Tässä tapauksessa näyttää siltä, että maaherrapeliä pyörittävät enemmän muut tahot kuin ehdokkaana mainittu Martti Pura. HS:n toimittajan taustajuttu tuo esiin eräänä lähdön syynä sen, että Pura ministeriura ei ole sujunut

---

²³ Lapin läänin maaherrakysymys oli esillä kaikissa jutuissa. Lihavoidulla päivämäärällä ilmestyneissä jutuissa esillä oli myös Hämeen maaherranimitys.

parhaalla mahdollisella tavalla. HS antaa uutissivulla ymmärtää, että Puran siirtyminen kunnanjohtajaksi vasta vaalien jälkeen rikkoisi keskustan vaalilupausta lopettaa pakastevirat.

Hämeen maaherranimityksestä on tulossa HS:n uutisten perusteella väantö hallituspuolue kokoomuksen ja läänin maaherrapuolue Sdp:n välillä. Mielenkiintoista on, että uuden maaherran pätevydestä tehtävään ei näytetä keskustelevan. Kokoomuksen piirissä on etusijalla nimitys, joka mahdollistaisi ministerikierrätyksen, Sdp:n puoluesihteerin puolestaan viittaa siihen, että Sdp:nkin pitäisi saada joku paikka. Muita perusteita tai omaa ehdokastaan hän ei esitä. Lapin maaherran paikkaa keskusta puolestaan pitää itselleen kuuluvana. Puolueiden voi tulkita katsovan, että kuka tahansa esillä oleva olisi virkaan pätevä tai että sellainen kyllä löydetään. Joka tapauksessa marssijärjestys näyttää olevan kaikkien suurten puolueiden näkökulmasta se, että nimitettävän puoluekanta eli läänin ”läänittäminen” tulee ennen henkilöä.

HS:n toimituksen aktiivisuus on ratkaisevaa sille, että tulevat nimitykset ovat näin voimakkaasti esillä, sillä varsinkin marraskuun uutiset näyttävät perustuvan hallituslähteistä ongittuihin taustatietoihin pikemminkin kuin siihen, että poliitikot olisivat halunneet tiedottaa nimitysten valmistelusta. Hyvä kysymys on, pönkittääkö HS:n uutissivujen kirjoittelu läänityshenkistä ajattelua vai onko sen toiminta vain heijastusta todellisuudesta. HS:n toimittajatkin spekuloiivat mieluummin muilla tekijöillä kuin sillä, mitä ominaisuuksia nimityksissä tulisi painottaa ja kuka olisi kuhunkin virkaan asiallisesti pätevin.

Jälkipuheena todettakoon, että kummassakin tapauksessa HS:ssa esillä olleet spekulatiot menivät pieleen, sillä Lappiin nimitettiin oikeusministeri Hannele Pokka (kesk) ja Hämeeseen uusi tasavallan presidentti Martti Ahtisaari nimitti Kaarina Suonion (sd).

Aktiivista pääkirjoittelua

Vuoden aikana tehtyjen nimitysten ja tulevilla nimityksillä spekuloinnin lisäksi juttuaineistoon sisältyy kolme uutista, jotka on luokiteltavissa kategoriaan ”yleistä nimityspolitiikkaan liittyvää keskustelua”. Juttujen liikkeellepanevana voimana toimi elokuussa julkaistu Jarmo Laineen kirja ”Kyky, taito vaiko koeteltu poliittinen kunto” ja siitä HS:ssa julkaistu uutinen. Näiden juttujen lisäksi HS julkaisi kahdeksan nimityskysymyksiä käsittelevää tai sivuavaa pääkirjoitusta.

Pääkirjoituksista neljää on käsitelty jo edellä niiden nimitysten yhteydessä, joihin ne ovat liittyneet. Nämä pääkirjoitukset käsitelivät Kuopion maaherran ja asuntorahaston johtajan nimityksiä sekä Suomen opetuskeskuksen perustamisongelmia.

HS:n pääkirjoitus otsikolla ”Keskusta syö sanansa” arvostelee metsähallituksen virkanimitystä. Pääkirjoittaja muistuttaa keskustan nimityspoliittisista vaalilupauksista. ”Johonkin rajaan on ymmärrettävää, että vaalitaistelun aikana luvataan sellaista, mitä ei ole tarkoituskaan toteuttaa. Jokainen hallitus myös sortuu poliittisiin virkanimityksiin.” Hallitus aikoo HS:n mukaan väen väkisin järjestää uskolliselle keskustalaiselle korkea viran metsähallitukseen vastoin viraston pääjohtajan näkemystä. Tämä oli pitänyt virkaa sopivana säästökohteena, kun toimistohenkilökuntaakin joudutaan irtisanomaan säästösyistä. (HS 2.4.)

Pääkirjoitus sanoo hallitusten ”sortuvan” poliittisiin virkanimityksiin. Lehti ei määrittele niiden piirteitä tarkemmin. Tässä yhteydessä puhutaan viran järjestämisestä uskolliselle keskustalaiselle. Arvostelu on rajua pääkirjoituksen otsikkoa myöten. Erikoista on, ettei nimityksestä löydy uutista ainakaan HS:n palstoilta ennen eikä jälkeen pääkirjoituksen julkaisemisen. Näin ollen jää epäselväksi, kuka ja mikä virka on kyseessä.

Pari viikkoa myöhemmin HS julkaisee pääkirjoituksen, jonka otsikko ”Nimitys ja moraalit” viittaa nimityspolitiikkaan enemmän kuin sisältö. Lehti ihmettelee ministerin paikalta eroamaan joutuneen Kauko Juhantalon valitsemista keskustan eduskuntaryhmän ehdokkaaksi Rautaruokin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi tilanteessa, jossa tutkimukset Juhantalon ministeriaikaisista toimista ovat vielä kesken. ”Kysymys on siten jälleen moraalista, jonka tärkeyttä nimityspolitiikassa keskusta tähdensi eduskuntavaalien alla”, lehti kirjoittaa. (HS 14.4.)

Pääkirjoittaja rinnastaa varsinaiset virkanimitykset ja poliitikon nimeämisen luottamustoimeen ja pääsee näin kyselemään keskustan vaalilupauksen perään. Valtionyhtiön hallintoneuvostotehtäviä tai muita luottamustoimia ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa luokiteltu valtion hallinnon nimityspolitiikan piiriin.

Kesäkuussa keskustan puoluekokouksen alla HS arvioi päähallituspuolueen tilaa. ”Vaalien jälkeen näytti hetken siltä, että arvokonservatiivinen keskusta olisi uudistunut merkittävästi oppositiossa. Se ehti miettiä politiikan tärkeysjärjestyksiä. Oiva esimerkki tästä oli sen ohjelma politiikan tervehdyttämiseksi. Puolue tajusi, että politiikassa on pystyttävä vastaamaan teoista myös moraalisesti kestävältä pohjalta.” Keskusta on pääkirjoituksen mukaan syönyt yleistä uskottavuuttaan, kun sen politiikan tervehdyttämisohjelma ei ole kestänyt arkipäivän paineissa. Pääkirjoittajan mukaan valtopolitiikka ohjaa yhä keskustan linjauksia ja tästä osoituksena ovat luettelossa mm. korkeiden virkojen läänitykset. (HS 18.6.)

Pääkirjoituksen kritiikki on kovaa, mutta nimityspolitiikan näkökulmasta se jää kovin yksilöimättömälle tasolle. Päällimmäiseksi sanomaksi jää, että mikään ei ole muuttunut ja lupaukset on petetty.

Heinäkuun ”Virkakauppaa” -otsikolla varustettu pääkirjoitus kritisoi yleisesti poliittisia virkanimityksiä. ”Poliittiset jäsenkirjanimitykset ja hyväpalkkaiset, vähätöiset palkintovirat herättävät aina kiihkeää keskustelua ja useimmiten myös voimakasta arvostelua.” HS:n pääkirjoituksen mukaan vaalien alla lupailtaan nimityskulttuurin muuttuvan, mutta vaalien jälkeisen muutaman nimityshygieenisen kuukauden jälkeen puolueet alkavat nimittää vapautuviin virkoihin omia suosikkejaan ja puolueetyössä ansioituneita veteraaneja, joille ei päivänpolitiikassa enää ole käyttöä. HS:n mukaan yhtenä syynä sinipunayhteistyön kaatumiseen oli kursailematon puoluepolitiikkojen nimittäminen leppoisin virkoihin. Lehti arvioi, ettei Ahon hallitus näy oppineen edeltäjänsä kokemuksista. ”Keskustan maaherranimityksiä tuntuu sanelevan pikemminkin puolueen kuin alueen etu. Kokoomuksen nimityspolitiikka herätti hämmästyttä viimeksi, kun puolueen puheenjohtajan erityisavustaja sai hyvän viran asuntorahastosta.” (HS 20.7.)

Pääkirjoituksen ajankohtaisena innoittajana lienee ollut Harri Hiltusen nimitys asuntorahastoon. Pääkirjoittajan aatoksia voi lukea niin, ettei hallituksella tai presidentillä ole osuutta nimityspolitiikkaan, vaan on ”keskustan maaherranimityksiä” ja ”kokoomuksen nimityspolitiikka”. HS:n mukaan poliittisissa nimityksissä kyse on puoluesuosinnasta ja puolueveteraanien palkitsemisesta. Jäsenkirjanimitettyjen virkoihin liittyy HS:n pääkirjoituksen mukaan vähäinen työtaakka ja hyvä palkka. Näihin nimityksiin liittyy HS:n mukaan kiihkeä keskustelu ja voimakas arvostelu. Sitä, kuka ja missä tätä keskustelua käy ja arvostelua esittää, ei HS selvitä.

Elokuussa ilmestyi Jarmo Laineen kirja. HS:n uutisessa kirjan julkistamisesta Laine arvioi, että Holkerin hallitus teki poliittisissa virkanimityksissä Suomen ennätyksen, mutta ennätys on vaarassa, jos Ahon hallitus saa istua kautensa loppuun. ”Hänellä ei ole esitellä väitteidensä tueksi tilastoja poliittisin perustein tapahtuvien nimitysten määrästä ja kehityssuunnista”, HS:n uutinen huomauttaa.

HS:n uutisessa tuodaan esiin myös se, että Laine on eduskunnassa valtioneuvoston kanslian ylitarkastaja ja että eduskunnan ylemmät virat täytetään poliittisten läänitysten pohjalta. Laineen virka on HS:n mukaan läänitetty vasemmistoliitolle.

Laine tuomitsee poliittiset virkanimitykset lainvastaisina. ”Kysymys on vain siitä, mikä on poliittinen virkanimitys. Harkintavalta on tässä hyvin laaja ja mikä tahansa virkanimitys voidaan perustella asiallisesti niin, että se ei olisi poliittinen virkanimitys”, Laine lausui HS:ssa. ”Maan tavan ja lain välinen ristiriita on jatkuva ja räikeä”, hän kertoo. Poliittiset virkanimitykset laskevat Laineen mukaan kansalaisten luottamusta hallintokoneistoon ja heikentävät hallintokoneiston työmoraalia ja tehoa. Tilanteen korjaamiseksi Laine toivoo sellaisia päätöksentekijöitä, jotka hoitaisivat pyyteettömästi yleisiä yhteiskunnallisia etuja yksilö- ja ryhmäkohtaisten etujen sijasta.

”Kainalojutussa” HS:n toimitus käy läpi Ahon hallituksen tekemiä nimityksiä. Porvarihallitus on jutun mukaan järjestänyt virkoja kymmenille hallituspuolueiden aktiiveille. Niitä on erityisesti mennyt politiikan kakkosketjulle, ministeririvin taakse kansanedustajille ja uskollisille puolueihmisille. Holkerin hallituksen ministerit olivat innokkaampia jakamaan virkoja keskenään. (HS 11.8.)

HS:n toimittaja näyttää suhtautuvan Laineen kirjaan lähdekriittisellä asenteella. Tätä ilmentää mm. huomautus siitä, ettei Laineella ole väitteidensä tueksi tilastoja nimitysten määristä ja kehityssuunnista. Samoin tuodaan esiin se, että Laineen omakin virkanimitys on mahdollisesti poliittisen kaupankäynnin tulos.

Laineen esittämä arvio poliittisten nimitysten seurauksista - kansalaisten luottamuksen heikkeneminen hallintoon ja työmoraalin ja tehon heikkeneminen hallinnossa - on mielenkiintoinen siksi, että nämä näkökohdat eivät juuri muualla tule esiin. Ole Norrback oli ainoa poliitikko, joka koko vuoden aikana toi esiin ”poliittisen nimityksen” vaikutuksen hallinnon sisäiseen moraaliiin. Tuolloin se oli perustelu Jarmo Virnavirran (kok) nimittämistä vastaan. Yhdenkään muun nimityksen yhteydessä ei HS:n palstoilla ole välittynyt sen kummemmin journalistien, poliitikkojen, virkamiesten kuin tutkijoidenkaan esittämänä huoli asioista, jotka Laine nostaa esiin.

HS:n toimituksen lista, jossa Ahon hallituksen nimittämiä puoluetunnuksin varustettuja virkamiehiä luetellaan, on puutteellinen. Matti J. Virtasen (kok) nimitys ympäristöministeriön apulaisosastopäälliköksi sai rivien välistä kritiikkiä HS:n uutissivulla alkukesästä, mutta sitä ei mainita. Samoin puuttuvat Esa Härmälän (kesk) sekä pääkirjoituksessakin arvostellun metsähallituksen keskustalaisen johtajan nimitys.

HS:n seuraavan päivän pääkirjoitus myötäilee Laineen esittämää kritiikkiä. Ahneus voittaa HS:n mukaan nimityksissä aina hävyn ja Ahon hallitus jatkaa samaa virkakauppaa kuin sinipunahallituksen puolueet, vaikka keskusta ratsasti vaalivoittoon lupauksilla ”nimityskorruption” siivoamisesta. Poliittisista virkanimityksistä kärsivät HS:n mukaan niin kansalaiset kuin virkamiehetkin: ”kansalaiset maksavat kovia veroja ja saavat huonoa palvelua. Virkamiehet kadottavat työmotivaationsa ja heidän moraalinsa rapistuu, kun ’puoluesotilaat’ kiilaavat heidän ohitsee eliittivirkoihin.” Lehden johtopäätös on, että ”loppujen lopuksi julkisuuden rumputuli, hellittämätön arvostelu voi olla ainoa keino vähitellen muuttaa nimityskulttuuria, mutta se vaatii myös kansalaisilta nykyistä terävämpää ja tuomitsevampaa otetta.” (HS 12.8.)

Nyt HS liittää poliittisiin virkanimityksiin termin ”nimityskorruptio”. Niihin kytketään myös kovat verot ja huono palvelu sekä Laineen esiintuomat työmotivaation ja moraalien rapistuminen.

Pääministeri Esko Aho ei yhtynyt HS:n haastattelussa syytöksiin hallituksen tekemistä poliittisista virkanimityksistä. Aho neuvoo lehden mukaan arvostelijoita käymään nimitysasiakirja läpi ja kysyy, löytyykö ehdokkaiden joukosta parempia kuin nimitetyt. Aho myöntää riman pari kertaa hiponeen, mutta vain harvoin. ”Omatuntoni on puhdas. Virkaan on joka kerta katsottu sellainen henkilö, jolla on parhaat mahdolliset edellytykset hoitaa tehtävää. Poliittinen tausta ei ole ratkaiseva peruste nimitykselle.” (HS 15.8.)

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Esko Helle puolestaan arvosteli presidentti Mauno Koivistoa siitä, ettei tämä ole julkisesti vastannut poliittisia virkanimityksiä koskevaan arvosteluun. Helle huomautti, että juuri presidentti on tehnyt monet ”paheksutut” poliittiset virkanimitykset, ja että presidentillä on niissä ”täydellinen harkinta- ja päätösvalta.” (HS 18.8.)

HS:n pääkirjoituksen mukaan Koiviston syyllistäminen poliittisista nimityksistä ei ole niin yksioikoinen asia kuin Helle antaa ymmärtää. HS:n mukaan Koivisto on yleensä tyytynyt nimittämään hallituksen esittämän henkilön, vaikka nimitys on herättänyt voimakkaita ristiriitoja. Pääkirjoittaja mainitsee esimerkkinä J. Juhani Korttesalmen nimityksen Mikkelin maaherraksi. ”Koiviston tilillepanoa poliittisista virkanimityksistä ei ole helppo hyväksyä, sillä hänen linjansa on terveempi kuin Kekkonen. Häntä voi kritisoida kohtuudella vain siirtymisestä äärimmäisyydestä toiseen. Niin kauan kuin presidentillä on nimitysvaltaa, olisi toivottavaa, että hän käyttäisi sitä edes joskus räikeimpien poliittisten virkanimitysten torjumiseen.” (HS 19.8.)

HS asettuu puolustelemaan presidenttiä ja säilyttää vastuun jokseenkin kokonaan hallitukselle. Presidentiltä lehti toivoo puuttumista räikeimpiin poliittisiin nimityksiin. Tässä yhteydessä HS ei muista mainita vuoden alussa tapahtunutta liikenneministeriön ylijohtajan nimitystä, jossa Koivisto sivuutti hallituksen enemmistön ehdokkaan ja nimitti kantaansa perustelematta sitoutumattoman Vesa Palosen. Toinen tulkintamahdollisuus tälle unohdukselle on se, ettei HS olisi nähnyt Virravirrankaan nimittämistä räikeänä poliittisena virkanimityksenä. HS jättää tässä(kin) yhteydessä määrittelemättä, millaisia nimityksiä se pitää poliittisina virkanimityksiä puhumattakaan siitä, mitä ovat lehden mielestä räikeät poliittiset virkanimitykset. Pääministeri Ahon voi tulkita sanoneen, että nimitys ei ole poliittinen, jos pätevimmit nimitetään. Tähän määritelmään ja Ahon puolustukseen HS ei ota kantaa.

Nimitysvuosi 1993 HS:n silmin

HS:n kirjoittelussa pistää silmään aktiivinen spekulointi tulevilla nimityksillä. HS näyttää lyöväen löylyä, ei pelkästään heijastelevan poliittisella tasolla tapahtuvaa nimitysvalmistelua. HS:n uutissivulla tuodaan aktiivisesti esiin, että myöhemmin vaalikaudella on odotettavissa täytettäväksi kansliapäälliköiden ja maaherrojen paikkoja ja ennustellaan innokkaasti niihin mahdollisesti liittyviä poliittisia taustoja sekä nimitettäviä henkilöitä. Ministeri Martti Puran (kesk) kunnanjohtajaksi lähdön taustamotiivit joutuvat erityistarkastelun ja epäilyjen kohteeksi.

HS:n pääkirjoitusten ja uutissivujen välillä on mielenkiintoisia ristiriitaisuuksia. Yksinkertaistaen voi sanoa, että pääkirjoituksissa arvostelun kohteeksi joutuu hallituspuolueista keskusta, mutta uutissivuilla kriittisempi sävy kohdistuu puoluekannaltaan kokoomuslaisten nimittämiseen. Keskusta sai kritiikkiä kuitenkin varsin yleisellä tasolla. Konkreettisista nimityksistä pääkirjoituksessa moitittavaksi nousee vain metsähallituksen nimitys ja tulkinnanvaraisesti päätellen Kuopion maaherranimitys. Kokoomusnimityksistä vain Harri Hiltunen sai pyyhkeitä pääkirjoituksessa. Kovinta arvostelua aiheutti Suomen opetuskeskushankkeen kaatuminen, johon syylliseksi HS:n pääkirjoitus osoitti keskustan nimitysyrkimykset. Arvostelun kohdistuminen keskustaan selittynee varsin pitkälle juuri sen vaalien alla antamalla lupauksilla nimityspolitiikan uudistamisesta.

HS:n voi tulkita suhtautuneen kriittisesti Olavi Martikaisen (kesk) nimittämiseen Kuopion maaherraksi ja kokoomuslaisten Harri Hiltusen, Jouni J. Särkijärven ja erityisesti Matti J. Virtasen etenemiseen asuntohallinnossa. Virtaselle HS:n uutinen osoitti olevan myös vaihtoehtoja, joita lehden voi tulkita pitäneen häntä ansioituneempina. Myönteisesti lehden voi tulkita suhtautuneen Pekka Tuomiston (kesk) nimittämiseen Kelan pääjohtajaksi. Sen sijaan vuoden mielenkiintoisin nimitys, jossa Vesa Palonen sai liikenneministeriön viestintäjohtajan paikan Jarmo Virmavirran (kok) nenän edestä, jäi vaille HS:n kannanottoa. Ei löydy perusteita, jolla voisi väittää lehden asettuneen jomman kumman kannalle.

Vaikka HS arvostelee nimityspolitiikkaa ja poliittisia nimityksiä voimakkaasti useissa pääkirjoituksissa, se ei kuitenkaan nytkään esitä selväpiirteistä määrittelyä, milloin lehden mukaan nimitys on poliittinen, milloin taas ”asiallisesti” perusteltu. Lehti kytkee poliittisiin nimityksiin puoluesuosinnan, palkitsemisen, kevyen työn, hyvän palkan, puhuu nimityskorruptiosta ja tulkitsee poliittisiin nimityksiin läheisesti liittyväksi kovat verot ja huonon palvelun. Perätessään presidentiltä puuttumista räikeimpiin poliittisiin virkanimityksiin, lehti ei mainitse yhtään esimerkkiä nimityksistä, joihin sen mukaan olisi pitänyt puuttua.

13. Tuloksia ja päätelmiä

Tutkimustehtäväksi asetettiin luvussa 2.1. vastaaminen kysymykseen, miten valtionhallinnon virkanimitysten poliittisuutta käsitellään Helsingin Sanomissa. Tutkimusongelma jaettiin osaongelmiin, joiksi määriteltiin:

- 1) Mitä virkanimityksiä, henkilöitä ja nimityspolitiikkaan liittyviä muita seikkoja HS:n uutiset ja mielipiteet käsittelevät?
- 2) Miten poliittiset ja mahdolliset muut toimijat arvioivat ja perustelevat nimityksiä?
- 3) Miten Helsingin Sanomat uutisissaan ja mielipiteissään arvioi nimityksiä ja erityisesti niiden mahdollista poliittisuutta sekä ottaa kantaa niihin? Onko lehdellä määritelmä poliittisille virkanimityksille?
- 4) Vaihteleeko virkanimitysuutisten ja nimityspolitiikan uutisoinnin määrä ja laatu eri vuosina ja eri hallitusten aikana?
- 5) Vaihteleeko lehden suhtautuminen ns. poliittisiin virkanimityksiin eri ajankohtina?
- 6) Millaisia poliittisiin virkanimityksiin liitettyjä motiiveja on lehdessä käsiteltyihin nimityksiin juttujen perusteella liitettävissä?
- 7) Tuleeko esiin nimitysten vaikutuksia hallinnon kannalta, ketkä näitä näkemyksiä esittävät ja miten näitä seikkoja arvioidaan?
- 8) Millaista keskustelua politiikan ja hallinnon välisestä työnjaosta käydään? Nähdäänkö suhteissa ongelmia, millaisina ne näyttäytyvät ja millaisia ratkaisuja niihin on mahdollisesti esillä?

Eniten HS:n mielenkiintoa kohdistui luonnollisesti korkeimpien virkamiesten nimityksiin.²⁴ Ministeriöiden virat kiinnostivat laajimmin siinä mielessä, että kansliapäälliköiden ohella myös alemman tason virat nousivat uutiseksi. Keskusvirastojen nimityksistä kiinnostusta herättivät HS:n palstoilla käytännössä ainoastaan pääjohtajanimitykset. Vain vuonna 1977 ja 1968 mainitaan myös osastopäällikkötason nimityksistä. 1968 oli kyseessä sosiaalihallituksen perustamiseen liittyvä virantäyttö, 1977 huomiota herätti presidentti Kekkonen puuttuminen Miettusen vähemmistöhallituksen nimitysesitykseen Kari Kourilehdon (kesk) nimittämiseksi - niinkään sosiaalihallituksen osastopäälliköksi.

Kansaneläkelaitoksen ja Suomen Pankin johtajanimitykset herättivät joka kerta huomattavaa mielenkiintoa julkisuudessa. Näissäkään instituutioissa seuranta ei ulottunut hallitus- ja johtokuntatasoa alemmille portaille. Lääninhallinnosta puolestaan esillä olivat käytännössä vain maaherranimitykset. Vuonna 1989 uutiskynnyksen ylitti tosin Kymen läänin sosiaali- ja terveysosaston päällikön ja vuonna 1985 Hämeen läänin poliisitarkastajan nimitys. Epäilemättä syynä Kymen läänin tapauksessa oli se, että Skdl:n pääsihteeri Salme Kandolin ei läpäissyt valintaseulaa.

---

²⁴ Taulukot nimityksistä ja nimitetyistä ovat liitteenä 1.

Hämeen läänin poliisitarkastajasta puolestaan äänestettiin ja ministeri ei saanut omaa poliittista kantaansa edustavaa ehdokasta läpi.

Poliittisin tunnuksin varustettujen henkilöiden nimitysten osuus kaikista uutisoiduista nimityksistä oli suurin vuonna 1977 ja vuosi 1989 tulee tällä kriteerillä toiseksi. Molempina vuosina poliittisin tunnuksin varustettujen osuus on nimitetyistä suurempi kuin koko aineistossa keskimäärin. Vuodet 1985 ja 1993 ovat lähes identtisiä sekä nimitysten kokonaismäärän että poliittisten ja sitoutumattomien nimitettyjen jakauman suhteen. Vuosi 1968 on suhteellisesti ottaen ”poliittisesti puhtoisin”.

Tällaiseen numerovertailuun on syytä suhtautua varauksin. Paikkaansa se puoltaa kuitenkin siinä mielessä, että tulokset tukevat kvalitatiivista analyysiä. Lisäksi se vahvistaa myös muuta tutkimuksessa esiin tullutta aineistoa ja ”mutu”-tuntumaa. Niiden perusteella 1970-luku on ollut voimakkainta hallinnon politisoitumisen aikaa ja että 1980-luvulla tilanne seestyi. Uusi nimityskeskustelun ja politisoitumisen korkeasuhdanne ryöpsähti Holkerin sinipunahallituksessa. Ahon porvarihallitus onnistui - jos yhden vuosikerran tarkastelun perusteella asiaa tarkastellaan - ”rauhottamaan” tilanteen. Vuoden 1985 punamultahallituksen ja Ahon hallituksen vuoden 1993 erona on ainakin se, ettei virkoja käsitelty jälkimmäisessä yhtä avoimesti pakettiratkaisuna.

Kun tarkastellaan kaikkia tutkittuja vuosia, havaitaan, että kaikista HS:ssa uutisoiduista nimityksistä suurimman joukon muodostavat nimitykset, joissa nimitetty on luokiteltu poliittisesti sitoutumattomaksi. Sitoutumattomien osuus on noin kolmannes. Puoluekannan omaavien nimitettyjen jakauma ja mutu-mielikuva vastaavat hyvin toisiaan: sosialidemokraatteja on eniten, keskustalaiset tulevat kakkosena ja kokoomuslaiset kolmantena. Kolmen suurimman puolueen osalta luvut vastaavat myös jokseenkin selvästi puolueiden parlamentaarisia voimasuhteita hyvinvointivaltion kaudella. On nähtävissä myös selvä yhteys puolueiden hallitusaseman ja puolueväriä tunnustavien nimitettyjen esiintymisen välillä pienimmät ryhmät mukaan lukien. Julkikokoomuslaisia ei juuri nimitetty - ainakaan HS:n mukaan - puolueen oppositiokaudella (vuodet 1968, 1977, 1985), samoin kävi keskustalaisille 1989 sinipunakaudella ja sosialidemokraateille 1993 porvarihallituksen kaudella. Ainoa uutisoitu liberaalinimitys on vuodelta 1977, kansandemokraattien vuosilta 1968 ja 1977 ja Smp:n vuodelta 1989. Kuinka ollakaan, juuri noihin vaalikausiin ajoittui ko. puolueiden hallitusasema ja vahva parlamentaarinen kannatus. (Ks. liite 1.)

Muuta nimityspoliittista aineistoa syntyi lähinnä silloin, kun keskusteluun nousivat virkamiesorganisaation uudelleenjärjestelyhankkeet kuten keskustelu poliittisista valtiosihteereistä. Niistä keskusteltiin vuonna 1968 ja 1989, mutta kuten tunnettua, keskustelua on käyty myös niiden vuosien välillä ja edelleen parasta aikaa 1990-luvun loppupuolella. Toinen kestoaihe on ollut poliitikko- ja virkamiesaseman suhde, joka on noussut keskusteluun usein silloin, kun poliitikko on

nimitetty virkaan ja tämä on halunnut jatkaa nimityksen jälkeenkin poliittisessa toiminnassa. Poliitikkoja, joiden kohdalla tällaista keskustelua käytiin, olivat mm. Pekka Tarjanne, Ele Alenius, Ahti Karjalainen, Helena Pesola, Kalevi Sorsa ja Mauno Koivisto. Koiviston ja Karjalaisen tapauksessa kyseessä oli se, voiko Suomen Pankin johtajistosta ottaa virkavapautta poliittisia tehtäviä varten. Sorsan tapauksessa puolestaan puhutti se, että hän jatkoi politiikassa vielä saatuaan nimityksen. Myös Kelan johtaja Helena Pesola lykkäsi viran vastaanottamista jatkaakseen ensin vähän aikaa ministerinä ja sen jälkeen vielä kaksoisroolissa kansanedustajana ja Kelan johtajana. Pekka Tarjanteella ja Ele Aleniuksella puolestaan oli halua jatkaa politiikassa, mutta presidentti Kekkonen vihelsi pelin poikki ja määräsi heidät eroamaan poliittisista luottamustoimistaan.

Nimittäjän - presidentin ja valtioneuvoston - perustelut nimitysratkaisuille ovat harvinaisia. Presidenttien nimityslinja tulee esiin harvoin, mutta tulee kuitenkin. Sekä Kekkonen että Koiviston kaudelta on aineistossa esimerkkitapaus, jolloin presidentti on puuttunut hallituksen nimitysesitykseen. Kekkonen ei hyväksynyt vuonna 1968 hallituksen esittämää ehdokasta Mikko Laaksosta (sd) oikeusministeriön vankeinhoito-osaston hallinnollisen toimiston päälliköksi vaan nimitti paikalle sitoutumattoman Eino Raunion. Vuonna 1977 Kekkonen pysäytti Mieltusen keskustalaisen vähemmistöhallituksen esityksen Kari Kourilehdon (kesk) nimittämisestä sosiaalihallituksen osastopäälliköksi. Koivisto puolestaan puuttui vuonna 1993 liikenneministeriön viestintähallinto-osaston nimitykseen ja nimitti valtioneuvoston ehdokkaan Jarmo Virravirran (kok) sijasta ministeriön ehdokkaana olleen sitoutumattoman Vesa Palosen. Vuonna 1989 kävi ilmi, että presidentti vaikutti taustalla ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitykseen.

Presidenteistä kumpikaan ei perustellut ratkaisujaan sen kummemmin valtioneuvostolle kuin julkisuuteenkaan. Tutkitun aineiston valossa presidentit ovat puuttuneet nimityksiin varsin harvoin. Presidentti Kekkonen kerrotaan vuonna 1968, jolloin hän oli jo kolmannen presidenttikautensa alussa, puuttuneen nimitykseen vasta kolmannen kerran. Tämä tapahtui, kun valtioneuvosto oli joutunut äänestämään ehdokkaastaan. Kekkonen puuttui kyllä aktiivisesti poliitikkojen kaksoisrooliin virkamiehenä ja edellytti näitä luopumasta poliittisista tehtävistään saadessaan virkanimityksen. Koiviston kaudella tämä linja ei ollut yhtä ehdoton, mistä hän sai myös HS:n moitteet. Lehti tulkitsi, ettei Koivisto ollut kiinnostunut politiikan moraalikysymyksistä.

Kekkonen tavoin Koivisto on puuttunut tähän tutkimukseen osuneisiin nimityksiin vain silloin, kun valtioneuvosto on ollut nimitysratkaisusta erimielinen kuten Virravirran-Palosen tapaus osoittaa. Ulkomaalaiskeskuksen johtajan osalta Koivisto näyttää olleen kulissien takana aktiivinen Risto Veijalaisen tukija.

Valtioneuvoston jäsenten kannat ovat esillä nimitysratkaisuja enteilevissä ja niistä kertovissa uutisissa useimmiten. Tosin HS:n aineistossa esiintyvät usein passiivimuotoiset ilmaukset, jolloin

tarkka lähde jää epäselväksi. Hyvin harvoin yksittäinen tai esittelevä ministeri esittää nimitysesitykselleen perusteluita. Usein perustelut tulevat nimettöminä ja julkaistaan HS:ssa esitetyksi jonkin hallituspuolueen leiristä.

Esittelevä virkamies on esillä erittäin harvoin. Eniten julkisuutta kerää tässä aineistossa kauppa- ja teollisuusministeriön legendaarinen kansliapäällikkö Bror Wahlroos, jonka kannat olivat ristiriidassa ministerin kanssa sekä vuonna 1985 että 1989. Wahlroosin johdonmukaisuus joutuu kyseenalaiseen valoon, sillä vuonna 1989 hän arvosteli silloisen ministeri Suomisen nimitysratkaisuja sillä, että tämä otti virkamiehiä ktm:n ulkopuolelta. Wahlroosin mukaan ministeriön henki heikkenee, kun pätevää henkilöstöä talon sisältä ei huomioida. Vuonna 1985 Wahlroos oli esittämässä osastopäällikön virkaan ministeriöorganisaation ulkopuolelta teknologian kehittämiskeskuksen johtajaa Juhani Kuusta sen sijaan, että olisi tukenut Markku Mäkisen (sd) nimitystä ministeriön sisältä. Tuolloin Wahlroosin arveltiin HS:ssa testaavan ministerin rohkeutta ajaa virkoihin ”omia miehiään”. Muista virkamiehistä olivat esillä sisäministeriön kansliapäälliköt Arno Hannus ja Juhani Perttunen. Hannuksen nimitysmuistio Vaasan maaherranimityksessä vuonna 1977 ja Juhani Perttusen esittely ulkomaalaiskeskuksen johtajista vuonna 1989 ylittivät julkisuuskynnyksen. Ainoa akateeminen arvioitsija, joka tutkimusaineistoon osui, oli professori Krister Ståhlberg, joka pääsi lausumaan näkemyksensä Sdp:n nimitysmuistion julkitulon yhteydessä vuonna 1985.

Luvussa 4 käsiteltiin poliittisen virkanimityksen määritelmiä ja todettiin, että käsitteen määrittely ei ole yksiselitteistä. Merikosken ja Rytkölän esittämät tiukat tulkinnat ovat kuitenkin varsin selkeitä: poliittinen on nimitys, jossa pätevempien ja soveliaampien viranhakijoiden sijasta virkaan nimitetään henkilö, joka on jonkin puolueen tai puolueitten ryhmittymän etujen vuoksi suotavaa. Poliittisuus tarkoittaa siis pätevyyden syrjäyttämistä puolue-edun nimissä. Asia on tulkittava myös toisin päin, sillä hallitusmuodon 86 § kieltää syrjinnän poliittisin perustein. Toisin sanoen poliittisen mielipiteen omaavan ehdokkaan syrjäyttäminen nimittämällä virkaan vähemmän pätevä sitoutumaton, on yhtä tuomittavaa kuin puoluekannan perusteella tapahtuva suosinta.

Helsingin Sanomilla ei ole selkeää, julkilausuttua määritelmää poliittisista virkanimityksistä. Käsitteen käyttökin on varsin sattumanvaraista ellei peräti mielivaltaista. HS:n uutissivuilla tuodaan useimmiten selvästi esiin nimitettyjen tai ehdolla olevien poliittinen viiteryhmä silloin kun se on lehden tiedossa. Yksinkertaistaen voi sanoa, että mitä vahvempi kytkentä nimitetyllä on politiikkaan, sitä varmemmin nimitystä pidetään poliittisena jokseenkin riippumatta siitä, mikä on nimitetyn ammatillinen tai koulutustausta. Poikkeuksiakin toki löytyy. Uutisjuttujen sävystä on useimmiten pitkälle pääteltävissä, milloin lehti pitää poliittista kantaa nimityksen ratkaisevana tekijänä. Hallituspuolueiden jäsenten tai niitä lähellä olevien ehdokkaiden nimityksiä seurataan tarkasti. HS:n aineiston perusteella oppositiopuolueita tukevilla ei ole mitään asiaa valtion korkeimmille virkapaikoille.

Koko aineistossa on vain muutama nimitys, johon HS ottaa selvästi arvostelevan kannan. Vielä harvemmin lehti tuo esiin vaihtoehtoisen nimen, joka sen mielestä olisi tehtävään ansioituneempi ja pätevämpi. Useammin arvostelun kohteena on jokin muu nimitysprosessiin liittyvä seikka kuin nimitetyn muodollinen pätevyys. Vaikka vaihtoehtonimiä ja suoraa arvostelua esitetään harvoissa tapauksissa, huomattavasti on tapauksia, joita kritisoidaan epäsuorasti tai vihjaillen. Jo jonkin ”vähäpätöisen” virkanimityksen uutisoiminen, jossa viran saajaan liittyy poliittista väriä, on tulkittavissa tähän kategoriaan. Toisaalta esillä on tapauksia, joissa nimitetyn pätevyyttä tai ansioituneisuutta virkaan ei kyseenalaisteta, mutta viran saannin ja nimitetyn poliittisen kannan välille vedetään yhteys tavalla, joka antaa lukijalle vaikutelman poliittisesti motivoituneesta nimityksestä.

HS:n aktiviteetti ottaa kantaa presidentin ja valtioneuvoston nimitysratkaisuihin lisääntyä nykypäivää lähestyttäessä. Mielenkiintoista on havaita, että toimittajan tai toimituksen mielipide tai asenne on entistä useammin luettavissa uutisen sisäältä. Vuonna 1968 uutinen on neutraali tapahtumien kuvaus ja kantaa otetaan pääkirjoituksessa. Myöhemmin pääkirjoitukset muuttuvat epämääräiseksi toisaalta-toisaalta -pyörittelyksi kun taas uutisiin tulee lisää särmää ja lehden omaa näkökulmaa. Vielä vuonna 1968 lehdellä on idealistinen kanta täysin puoluepolitiikan ulkopuolella olevasta virkamieskunnasta. Myöhemmin kun tavoite on jo karannut käsistä, aletaan nimityksistä odottaa jopa poliittisempia kuin todellisuudessa käykään.

HS:n voi tulkita korostavan virkakokemusta, vieläpä täytettävän viran hallinnonalalta, päällimmäisenä pätevyysperusteena. Tämä käy ilmi suhtautumisessa tapauksiin, jossa nimitetyksi tulee ehdokas toimialan tai varsinkin hallinnon ulkopuolelta. Poliittista työkokemusta, esim. kansanedustajuutta, lehti ei noteeraa virkatyöhön rinnasteiseksi kokemukseksi. Poikkeuksen tähän pääsääntöön tekevät selvimminkin maaherran paikat. Niihin HS hyväksyy selvästi myös ehdokkaan poliittisuuden. HS:n hyväksynnän saavat maaherranimitykset, joissa nimitettävä on tehnyt pitkän poliittisen päivätyön, johon sisältyy myös ministeriys. Lehti ei kuitenkaan hyväksy sitä, että läänit ”läänitetään” jonkin tietyn puolueen ehdokkaalle riippumatta siitä, kuka tämä ehdokas on. Lehti korostaa myös läänin asukkaiden tukea nimitysperusteena.

HS näyttää hyväksyvän ajan myötä myös Kelan ja Suomen Pankin johtajien virat veteraanipoliitikoille varatuiksi puolueiden mandaattipaikoiksi. Lehti ei ryhdy taistelemaan ”tutkainta” vastaan, mutta perää kylläkin virkoihin puolueilta päteviä ehdokkaita.

Jokaiseen tarkasteluvuoteen liittyy omia erityispiirteitään tarkastellaanpa asiaa hallitusten nimityspolitiikan tai HS:n uutisoinnin valossa. Vuonna 1968 nimityksiä on kokonaisuudessaan vähän ja niiden poliittisuusaste on vielä varsin niukkaa sillä myös sitoutumattomia nimitetään ja poliittisen

taustan omaavatkin nimitetyt ovat ansioituneet pääsääntöisesti muissa kuin poliittisissa tehtävissä. Vuonna 1977 tilanne on muuttunut jo radikaalisti. Vuosi on tarkastelluista selkeästi poliittisin. Lähes kaikki nimitetyt tunnustavat poliittista väriä ja mukana nimitettyjen joukossa on kaksi hallituspuolueen puheenjohtajaa. Hallituksen sisälläkin nimityksistä käydään voimakasta poliittista vääntöä ja niin nimittäjille kuin nimitettävillekin poliittisuus nimityksissä kuuluu asiaan. Vuotta 1985 voisi luonnehtia seesteisimmäksi tarkastelluksi ajanjaksoksi. Toisilleen tutuksi tulleet hallituskumppanit hoitavat asioita rutiinilla ja valtakunnassa on kaikki hyvin. Nimityksistä väännetään kättä ja kääritään sopimuksia, mutta sitoutumattomiakin nimitetään eivätkä poliittisesti värittyneidenkään nimitettävien asialliset ansiot herätä kritiikkiä.

Vuodet 1989 ja 1993 muodostavat uuden korkeasuhdanteen nimitysten paljouden ja niiden saaman julkisuuden määrällä mitaten. Myös HS:n asennoituminen muuttuu entistä kriittisemmäksi, mikä johtunee osaltaan vuonna 1989 kokoomukseen ja 1993 keskustaan kohdistuneista odotuksista. Vuodelta 1989 nimityksiä ja juttuaineistoa kertyy selvästi eniten. Presidentti ja kokoomus ovat HS:n arvostelun kohteena ja nytkin pienen hallituspuolueen puheenjohtaja saa töitä postin pääjohtajana kuten vuonna 1977. Vuonna 1993 HS:n asenne on hallituksen suuntaan kriittisin eritoten lehden pääkirjoitusten perusteella. Päämaalina tuolloin on pääministerin puolue keskusta. Arvostelu liikkuu kuitenkin enemmän yleisellä tasolla, yksittäisiin nimityksiin lehti ei puutu yhtä selkeästi kuin 1989. Nimitysten määrä ja poliittisesti värittyneiden nimitettyjen osuus on vuonna 1993 jokseenkin sama kuin vuonna 1985. Vuonna 1993 porvarihallitus näyttää nimityksissä sopuisammalta kuin vuoden 1985 punamulta, mutta Sorsan hallitus saa nimityksistään HS:lta myötäsukaisen käsittelyn toisin kuin Ahon kabinetti.

Politiikan ja hallinnon tutkijat ovat listanneet lukuisan määrän erilaisia nimitysratkaisujen taustalla piileviä motiiveja sekä menettelytapoja, joilla poliittiset nimitykset toteutetaan. HS:n aineiston perusteella on ollut pääteltävissä lähinnä se, milloin virkanimitykset on paketoitu yhteen tai jokin virka on etukäteen sovittu jonkin puolueen mandaatiksi. Sen sijaan varsinaiset motiivit palkitsemista lukuunottamatta jäävät epäselväksi. Tosin myöskään palkitsemismotiivi ei ole aina yksiselitteisen selvästi osoitettavissa sillä yhtä hyvin voidaan väittää, että nimityksen on saanut ansioitunein ehdokas. Vaikuttamismotiivin tutkiminen on käytännössä mahdotonta. Toisaalta epäsuorasti käy ilmi, että juuri vaikuttaminen on tärkein peruste, jonka perusteella puolueet haluavat edustajiaan hallintoon. Kuitenkaan ei ole perusteita väittää, että tämä olisi johtanut epälojaalin tai epäpätevän virkamieskunnan rekrytoimiseen. Nousiaisen haastatteleminen ex-ministerien ja muistelmia kirjoittaneiden poliitikkojen näkemykset virkamiehistä - myös muuta kuin omaa poliittista kantaansa edustavista - ovat pääsääntöisesti hyvin myönteisiä. Epälojaalisuustapauksista tai epäpätevyydestä ei virkamiehiä moitita. Voidaan kysyä, mihin käsitykset ”poliittisten” virkamiesten epälojaalisuudesta perustuvat, jos virkamieskunnan esimiehet eli poliitikot eivät koe tätä ongelmaksi. Poliitikkojen halu nimittää omiaan näyttää olevan tiedostamattomampaa toimintaa kuin jonkin salatun motiivin

ohjaaman strategian nojalla tapahtuvaa määrätietoista hallinnon valloitusta. Näyttää siltä, että poliitikot eivät koe tutkijoiden ja hallintovirkamiesten tavoin huolta hallinnon politisoitumisen haittavaikutuksista. Toisaalta hämäräksi jää, mitä erityistä hyötyä puolueet ovat saaneet ”omien miesten” ajamisesta hallintokoneistoon. Ex-ministeri Ahti Pekkala esitti sen mahdollistavan pienempien poliittisten kiistakysymysten delegoimisen virkamiesten ratkaistavaksi, kun eri hallitusryhmillä on puolueiden ajattelutapaa ymmärtävät luottohenkilöt virkamieskunnassa. Tässä on nähty puolueiden kannalta myös ongelmia: virkamiehet alkavatkin vaikuttaa enemmän puolueisiin päin kuin puolueet virkamiehiin.

Krister Ståhlbergin mukaan poliittinen nimittäjä odottaa poliittiselta nimitettävältä vastapalvelusta virassa. Tärkein vastapalvelus näyttää olevan suora henkilökohtainen yhteys virkamieheen, mitä osoittaa Karhusen tutkimus siitä, että politiikan vaikutuksen nimitykseensä myöntävillä on sen kieltäviä kolleegojansa enemmän yhteyksiä poliitikoihin. Poliitikko on tässä yhteydenpidossa aloitteentekijä. HS:n aineisto ei tuo esiin yhtään sellaista tapausta, jossa olisi virkamiehen toimintaan puututtu tai tuotu esiin siinä valossa, että valmisteluun on vaikuttanut hänen kiitollisuudenvelkansa nimittäjää tai omaa puoluettaan kohtaan. Vastaavasti ei löydy myöskään aineistoa siitä, että poliitikot olisivat vaatineet ”nimikkovirkamiehiltään” tällaista toimintaa. Uskottavammalta tuntuukin, että poliitikkojen nimitysmotiivi on nimenomaan tuttujen virkamiesten saaminen, joilta voi saada tietoa valmisteltavana olevista asioista ja että voidaan luottaa siihen, että jo virkamiesvalmistelussa oman poliittisen ryhmän näkemykset tulevat huomioon otetuksi.

Ns. poliittisten nimitysten on arveltu aiheuttavan mm. henkilöstön tason ja motivaation huononemista. Tämä huoli käy ilmi HS:n palstoilla äärimmäisen harvoin. Henkilöstön motivaatioon kiinnittävät huomiota vain ktm:n kansliapäällikkö Bror Wahlroos ja liikenneministeri Ole Norrback (r). Norrback arvosteli aikeita nimittää Jarmo Virmavirta (kok) liikenneministeriön viestintäylijohdajaksi sillä, että nimitys on henkilöstön kannalta demoralisoiva. Arvostelu ei kuitenkaan liittynyt yksinomaan Virmavirran kokoomustaustaan, vaan siihen, että ministeriön henkilöstöä oli jouduttu vähentämään säästötoimien vuoksi. Palosen nimittäminen viestintäylijohdajan virkaan olisi ollut (kuten kävi) samalla myös säästötoimi. Kansliapäällikkö Wahlroos piti - ”oppikirjan mukaan” - motivaation kannalta huonona sitä, että ministeriöön tulee väkeä talon ulkopuolelta ohi oman henkilökunnan.

Politiikan ja hallinnon työnjako on klassinen ongelma, jota tässäkin tutkimuksessa on hieman käsitelty. Niin poliitikot, virkamiehet kuin teoretikotkin ovat asiasta erimielisiä. Toisten mielestä työnjako on selvä, toiset taas katsovat, että hallintoon sisältyy myös poliittisia ulottuvuuksia. HS:n aineistossa on mukana kaksi tapausta, jossa poliitikot tuovat esiin näkemyksiään tästä aiheesta. Vuonna 1985 oppositiossa oleva kokoomus arvostelee voimakkaasti hallituksen kaavailemia liikenneministeriön viestintäalan virkanimityksiä. Puolue on huolissaan viestinnän avainvirkojen

keskittymisestä sosialidemokraattisille virkamiehille, koska katsoo sen samalla merkitsevän viestintäpoliittisen linjan määräytymistä Sdp:n kantojen mukaisesti. Vuonna 1989 puolestaan kiisteltiin hallituksen sisällä ankarasti ulkomaalaiskeskuksen johtajanimityksestä. Tässä kiistassa erityisesti hallituksessa vähemmistöön jäänyt Sdp:n ministeriryhmän enemmistö katsoi, että johtavan virkamiehen nimitys on läheisessä kyttyssä koko maan ulkomaalaispoliittiseen linjaan. Samaa kantaa edusti aluksi myös HS pääkirjoituksessaan. Esittelevä ministeri Jarmo Rantanen, sosialidemokraatti hänkin, alleviivasi puolestaan sitä, että ulkomaalaispoliittisen linjan määräävät poliitikot, virkamiehet vain toteuttavat.

Poliitikkojen ja julkisuuden mielenkiinto kohdistuu virkanimitystilanteisiin, ei enää nimityksen jälkeisiin tapahtumiin ja esim. siihen, miten virkamiehet virassaan toimivat. Eräs tapa arvioida toteutuneiden nimitysten onnistuneisuutta voisi kuitenkin olla juuri se, miten he virassaan toimivat ja millaisia tuloksia virkamiehen vastuualueella on saatu aikaan. Olisi aiheellista vertailla myös sitä, onko virkamiesten toiminnassa ja lojaalisuudessa suhteessa poliittisiin esimiehiin havaittavissa eroja puoluekantansa tunnustavien ja sitoutumattomien virkamiesten välillä ja eri hallitusten aikana.

Tuloksellisuustarkastelun perusteella voisi hyvin perustellusti osoittaa, että esim. tekniikan ylioppilas Pekka Vennamo (smp) on onnistunut Posti-Telen johdossa erinomaisesti, jos mittariksi otetaan yhtiön kannattavuus. Myös postin rajut henkilöstövähennykset ovat sujuneet ilman suurta kohua. Vastaavasti ulkomaalaishallinto on ollut jatkuvasti arvostelun kohteena mm. hitautensa ja huonoksi väitetyn palvelun vuoksi vaikka vuonna 1985 nimitetyn johtajakaksikon Veijalainen - Tenhunen nimityksissä ei puoluepoliittisilla seikoilla näytä olleen osuutta nimitykseen. Valtiovarainministeriön nimitykset etenivät 1980-luvulla matalalla profiililla, mutta jos otetaan mittariksi 1990-luvun talouskriisi, ministeriö on epäonnistunut jokseenkin täydellisesti kansantaloutta ja valtiontaloutta koskevissa ennusteissaan ja asioiden hallinnassa.

1980-luvun lopun valtiovarainministeri Erkki Liikanen (sd) on EY-suurlähettiläsnimityksen jälkeen edennyt suosituksi ja arvostetuksi EU-komissaariksi. Kovasti poliittisena jokaisen nimityksensä yhteydessä pidetty Jacob Söderman (sd) on edennyt Euroopan Parlamentin historian ensimmäiseksi oikeusasiamieheksi. Kansankoulunopettajan koulutuksen saanut Martti Ahtisaari (sd) puolestaan kohosi ulkoasiainhallinnon korkeimpaan virkaan ja siitä edelleen ulkopoliittikan poliittiseksi johtajaksi, laajaa kansansuosiota nauttivaksi tasavallan presidentiksi. Sekä Vennamon tie pääjohtajaksi että Ahtisaaren virkaura ulkoministeriössä olisi tyssännyt, jos ehdottomana pääsyvaatimuksena virkoihin olisi pidetty akateemista loppututkintoa.

Erityisesti pienempien puolueiden kannalta johtavien poliitikkojen lähtö virkatehtäviin on ollut kaikkea muuta kuin positiivista. Skdl:n puheenjohtaja Ele Alenius, Lkp:n puheenjohtaja Pekka Tarjanne ja Smp:n puheenjohtaja Pekka Vennamo saivat korkean valtion viran, mutta puolueille alkoi

pian sen jälkeen alamäki. Skdl:n kannatus vajosi koko 80-luvun, kunnes puolue viime vuosikymmenen vaihteessa lakkautettiin ja tilalle perustettiin Vasemmistoliitto. Lkp ja Smp ajautuivat vuorollaan kumpikin taloudellisiin vaikeuksiin. Liberaalipuoluetta uhkaa seuraavissa vaaleissa putoaminen puoluerakisteristä ja Smp on ehditty lakkauttaa. Sen henkistä perintöä jatkavalla Perussuomalaisella puolueella on silläkin vain yksi edustaja nykyisessä eduskunnassa.

Mielestäni liian suurta painoa pannaan virkamiehen muodolliselle sitoutuneisuudelle ja sitoutumattomuudelle, liian vähän sille, mitkä heidän henkilökohtaiset arvostuksensa ja yhteiskunnalliset näkemyksensä ovat. Puoluekanta ei ainakaan nykyisin enää selitä yksilötason mielipiteitä kovinkaan pitkälle. Toisaalta myös poliittisesti sitoutumaton ihminen on omaksunut jonkin arvomaailman ja yhteiskunnallisen näkemyksen - tiedostetusti tai tiedostamattaan. Mielenkiintoista olisikin tutkia mm., millä tavoin virkamiesten - sitoutuneiden ja sitoutumattomien - asenteet ja arvostukset vastaavat kansalaisten ja toisaalta kansanedustajien keskuudessa vallitsevia näkemyksiä. Mielenkiintoista olisi tuntea tarkemmin myös poliitikkojen aivoituksia nimityspolitiikan taustalta. Poliitikot kun tuntuvat toimivan nimityksissä pikemminkin epämääräisen vaiston kuin tiedostettujen motiivien ja tavoitteiden varassa. Virkamiesten sitoutumattomuus tai poliittinen suuntaus ei näytä olevan sen kummemmin etu kuin ongelmakaan poliitikoille.

Kiistelyä ns. poliittisista nimityksistä voisi vähentää nimityskriteereiden selkeyttäminen. Tämä ei ole kuitenkaan yksinkertainen tehtävä. Edellyttäisihän tämä sitä, että kutakin virkaa täytettäessä kyettäisiin täsmällisesti määrittelemään viran toimenkuva ilman tietoa mahdollisista hakijoista. Virassa vaadittavien osaamisalueiden painoarvo pitäisi määritellä ja lopulta suorittaa valinta pisteyttämällä hakijoiden ansiot täsmällisesti. Toisaalta jo nyt on ongelmana liiallinen kapea-alaisen osaamisen arvostaminen. Eräs tapa parantaa tsaristista hallintokäytäntöä olisi se, että nimitysratkaisut perusteltaisiin.

Poliittisista virkanimityksistä ei päästä eroon, jos ja kun ne jatkossakin määritellään yhtä epämääräisesti kuin tähän asti on tapahtunut. Puolueiden jäseniä, politiikassa toimineita ja poliitikkojakin nimitetään virkoihin luultavasti myös tulevaisuudessa. Tätä ei mielestäni kuitenkaan voi pitää moitittavana, sillä poliittinen toiminta ei saisi olla pätevyyttä ja ansioituneisuutta heikentävä tekijä. Päinvastoin. Olisikin välttämätöntä selkeyttää nimityskriteereitä nimenomaan koetellun kansalaiskunnan osalta. Tällöin voitaisiin avoimesti myöntää, että poliittisessa toiminnassa saatu asiallinen kokemus, ei puoluekanta sinänsä, on otettava huomioon ansioituneisuutta arvioitaessa. Tämä olisi välttämätöntä mm. siksi, että ministereiden ja erityisesti kansanedustajien avustajina toimii yhä kasvava joukko usein nuoria opiskelijoita. Ongelma koskee myös nuoria kansanedustajia - miksei myös entisiä nuorisopoliitikkoja. Nykyisessäkin eduskunnassa on muutamia alle 35-vuotiaita nuoria edustajia. On kohtuutonta, jos tällaiset henkilöt tuomitaan loppuiäkseen pelkästään poliittiseen uraputkeen tai yksityisen sektorin tehtäviin, jos työtä politiikassa ei voi lukea asialliseksi

työkokemukseksi myöhemmin mahdollisesti virkaa haettaessa. Demokratian kannalta olisi arveluttavaa sekin, jos varhaisessa vaiheessa joutuu laskelmoimaan, onko tulevan urakehityksen kannalta viisasta osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan vai ei ja missä puolueessa. Poliittinen toiminta tai jäsenyys puolueessa ei saisi sellaisenaan olla etu eikä haitta julkisia virkoja haettaessa.

Toisaalta demokratian kannalta on huolestuttavaa myös se, jos korkeista poliittisista asemista siirrytään virkoihin siksi, että virkamiehillä katsotaan olevan paremmat yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuudet kuin poliitikoilla.

Poliittiset virkanimitykset ymmärrettynä siten, että puolueansioilla voi sivuuttaa muodolliset pätevyyskriteerit, on se nimityslaji, josta on päästävä eroon. Esimerkiksi ministeriöissä ei pitäisi hyväksyä erivapauksia tai säätää muodollisia kelpoisuusehtoja niin, että virkaan normaalisti vaadittava korkeakoulututkinto voidaan sivuuttaa. Aiempina vuosikymmeninä tämä on ollut hyväksyttävämpää siksi, että koulutusmahdollisuudet eivät ole olleet yhtä hyvin kaikkien saatavilla, julkinen sektori on tarvinnut paljon uutta väkeä ja korkeasti koulutetuista on voinut olla pulaa. Nyt nämä perustelut eivät enää kelpaa. On tosin muistutettava samaan hengenvetoon, ettei akateeminen loppututkinto vielä sellaisenaan kerro henkilön ominaisuuksista juuri mitään.

Avainkysymys on mielestäni se, miten virkamies toimii nimityksensä jälkeen virassaan. Virkakoneistossa pitäisi olla selkeät ammattieettiset säännöt. Virkamiesetiikan avainkysymykset liittyvät lojaalisuuteen. Puoluepoliittisen tausta merkitys vähenee, kun virkamiehet lojaalisti ja aktiivisesti toteuttavat kulloinkin vallassa olevan poliittisen päätöksentekijän ilmaisemaa tahtoa. Tähän myös poliittisten päätöksentekijöiden pitäisi voida luottaa. Jos lähtökohdaksi asetetaan se, että vain poliittisesti ”sopiva” tai sitoutumaton on kykenevä toimimaan lojaalisti tai vastaavasti poliittisesti ”väärän värinen” on lähtökohtaisesti epälojaali, ollaan hakoteillä. Tällaisiin oletuksiin ei ainakaan tämän tutkielman aineiston perusteella ole perusteita. Suurempi uhka on, jos hallintokoneisto ja virkamieskunta kuvittelee olevansa politiikasta riippumaton, politiikan ja kansan yläpuolella oleva itsenäinen vallankäyttäjä.

Lähteet:

- Aalto, Arvo:** Elämäni miljoonat. Helsinki: WSOY, 1988.
- Aberbach, Joel D., Putnam, Robert D., Rockman, Bert A.:** Bureaucrats and Politicians in Western Democracies. Harvard University Press, 1981.
- Aho, Seppo:** Virkainjaon välttämättömyys: keskustelut poliittisista virkanimityksistä 1970-luvulta 1990-luvulle. Valtio-opin lisensiaattityö, Tampereen yliopisto, 1996.
- Aitio, Paavo:** Virkamiesmoraali ja työn etiikka. Puheenvuoro virastopäällikköpäivillä. Hallinto, 1979, N:o 4, s. 15-17.
- Alenius, Ele:** Salatut tiet: muistelmat. Helsinki: Painatuskeskus, 1995.
- Aula, Maria Kaisa:** Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 1991.
- Hallintohistorian tilastoja 2. Henkilömatrikkeli 1809-1994. Toimittaneet Jorma Selovuori, Tuomas Parkkari. Hallintohistoriakomitea. Helsinki: Painatuskeskus, 1995.
- Hannus, Arno:** Virkamiehen näkökulmasta. Porvoo: WSOY, 1979.
- Karhunen, Anne:** Oikeudellisten virkanimitysperusteiden vaikutukset virkamiesten liikkuvuuteen valtionhallinnossa. Hallintotieteen pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 1990.
- Kekkonen, Urho:** Kansanvallasta ja sen toteutumisesta lainkäytössä. 70-vuotiaan Urho Kaleva Kekkonen ajatuksia ajankohtaisista kysymyksistä. Haastattelu. Lakimies, 1970. N:o 6, s. I-XXI.
- Kivivuori, Antti:** Virkamiehen sidonnaisuudet ja virkamiesmoraali. Poliitikka, 1979, N:o 4, s. 271-285.
- Koivisto, Mauno:** Kaksi kautta I. Muistikuvia ja merkintöjä 1982-1994. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994.

- Koivisto, Mauno:** Politiikka & politikointia 1979-81. Jyväskylä: Kirjayhtymä, 1988.
- Korte, Kai:** Ministerit tulivat ja menivät. Jyväskylä: Gummerus, 1992.
- Laine, Jarmo:** Kyky, taito vaiko koeteltu poliittinen kunto. Poliittiset virkanimitykset maan tapana. Jyväskylä: Art House, Gummerus, 1993.
- Merikoski, Veli:** Hallinnon politisoituminen. Porvoo: WSOY, 1968
- Miettunen, Martti:** Näinhän se oli. Espoo: Weilin+Göös, 1983.
- Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari:** Contradictions Between the Professional and Political Roles of Higher Civil Servants. Problems in Politically Representative Bureaucracies. Paper prepared for for 13th World Congress of Sociology, July 18-23, 1994, Bielefeld, Germany, 1994.
- Nousiainen Jaakko:** Suomen poliittinen järjestelmä. Juva: WSOY, 1992. (Nousiainen 1992b.)
- Nousiainen, Jaakko:** Poliitikan huipulla. Juva: WSOY, 1992. (Nousiainen 1992a.)
- Paasio, Rafael:** Kun aika on kypsä. Toimittanut Heikki Kymäläinen. Helsinki: Tammi, 1980.
- Pekonen, Kyösti:** Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa? Helsinki: Painatuskeskus, 1995.
- Pekonen, Kyösti:** Byrokratia politiikan näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1984. Valtio-opin laitos, julkaisu No 48, 1984.
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus:** Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino, 1994.
- Pietilä, Veikko:** Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus, 1973.

- Raatikainen, Erkki:** Vankempi poika. Helsinki: Tammi, 1985.
- Rekola, Esko:** Virkamiesmoraali ja työn etiikka. Puheenvuoro virastopäällikköpäivillä. Hallinto 1976, N:o 4, s. 17-19.
- Rothstein, Bo:** Inledning: Politik som organisation teoksessa Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem. Bo Rothstein (red). Kristianstads Boktryckeri AB, 1993.
- Ruostetsaari, Ilkka:** Julkinen sektori ja parlamentaarisen eliitin rekrytoituminen. Hallinnon tutkimus 1997, N:o 1, s. 27-46.
- Ruostetsaari, Ilkka:** Vallan ytimessä. Tutkimus suomalaisesta valtaeliitistä. Tampere: Gaudeamus, 1992.
- Rytkölä, Olavi:** Valtion virkamieslaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy, 1987.
- Salminen, Ari - Tynkkynen Kimmo:** Ministeriöiden johtamiseen ja organisaatioon liittyvistä ongelmista ja kehittämismahdollisuuksista. Ministeriötutkimuksen haastatteluihin ja kyselyaineistoon perustuva selvitys. Osaraportti I. Tampere: Tampereen yliopiston keskusmonistamo 1976. Julkishallinnon julkaisusarja N:o 2/1976 B.
- Spectrum Tietokeskus 1-16, 14. osa. Porvoo: WSOY, 1981.
- Stenqvist, Unnukka:** Virkamiehiltä edellytettävästä kuuliaisuudesta. Hallinto 1976, N:o 3, s. 32-35
- Ståhlberg, Krister:** The Politicization of Public Administration: Notes on the Concepts, Causes and Consequences of Politicization. International Review of Administrative Sciences. Volume 53 Number 3 September 1987.
- Ståhlberg, Krister:** Den partipolitiska förvaltningen. Finsk Tidskrift 1979, N:o 3-4, s. 206-219.
- Suomalainen tietosanakirja, osa 2. Espoo: Weilin+Göös, 1989.

Suomalainen tietosanakirja, osa 5. Espoo: Weilin+Göös, 1991.

Suomen Keskusta: Kannanotto politiikan tervehtymiseksi. Hyväksytty Suomen Keskusta r.p:n puoluevaltuuskunnan syyskokouksessa 24.-25.11.1990.

Talasilahti, Tero-Mikko & Tiainen Olli-Pekka: Maaherranimitys Keski-suomalaisessa 1984 ja Länsi-Savossa 1989. Toimittajatutkinnon tutkielma, Tampereen yliopisto, 1991.

Tiihonen, Seppo: Hallitusvalta. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1990. Hallintohistoriallisia tutkimuksia -sarja.

Tuominen, Matti: Ahti Pekkala ihmisten asialla, 1989.

Uotila, Jaakko: Virkamiesmoraali ja työn etiikka. Puheenvuoro virastopäällikköpäivillä. Hallinto 1976, N:o 4, s. 19-20.

Uusitalo, Eino: Jälkipeli. Hämeenlinna: Kirjayhtymä, 1983.

Vartola, Juha - Ursin, Klaus af: Hallintovirkamieskunta Suomessa. ”Virkamieskunta, hallinto ja yhteiskunta” -tutkimusprojektin peruseräraportti. Tampere: Tampereen yliopisto, 1987. Hallintotieteiden laitos. Julkishallinnon julkaisusarja A N:o 2/1987.

Vartola, Juha: Virkamies hallintotieteellisessä ajattelussa. Teoksessa Näkemyksiä hyvästä virkamiehestä ja virkamiesmoraalista. Artikkelikokoelma. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1984. Valtion koulutuskeskus, julkaisusarja B nro 32, 1984.

Westerlund, Lars: De politiska sekreterarna i Finland: regeringens informella samordningsmekanism. Åbo: Åbo Akademis förlag, 1990.

Vihavainen, Timo: Hyvinvointi-Suomi. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY, 1987.

Virolainen, Johannes: Polun varrelta. Keuruu: Otava, 1993.

Virolainen, Johannes: Vallankäyttö Kekkonen kaudella. Keuruu: Otava, 1986.

WSOY:n Iso Tietosanakirja. 7. osa. Porvoo: WSOY, 1996.

Väyrynen, Paavo: On totuuden aika 1. Juva: WSOY, 1993. (Väyrynen 1993a)

Väyrynen, Paavo: On totuuden aika 2. Juva: WSOY, 1993. (Väyrynen 1993b)

Väänänen, Marjatta: Suoraan eestä Suomenmaan. Keuruu: Otava, 1996.

Sanomalehtiaineisto:

Helsingin Sanomien vuosikerrat 1968, 1977, 1985, 1989, 1993.

Muu HS-aineisto:

Helsingin Sanomien juhluvuosi alkanut. Kustantaja Aatos Erkko: päivälehdessä periaatteet ovat yhä poliittinen linjamme. Helsingin Sanomat 2.1.1989, s. 13.

Suuri valiokunta rusikoi hallituksen EU-toimintaa. Halu kompromisseihin suurempaa kuin määrätietoisuus. Ympäristön suojelun ja avoimuuden kysymykset jäivät taka-alalle. Helsingin Sanomat, 5.12.1996, s. A7.

Valtiontilintarkastajat huolissaan parlamentarismista puolesta. Poliittisen päätösvalan pelätään luisuvan virkamieseliitille. Helsingin Sanomat, 29.11.1996, s. A3 ja s. A5.

LIITE 1: Taulukot selityksineen

Liitetaulukko 1. Juttuaineisto.			
vuosi	uutiset ym.	pääkirjoitukset	yhteensä
1968	24	9	33
1977	44	2	46
1985	56	4	60
1989	137	11	148
1993	73	8	81
yhteensä	334	34	368

Kunkin jutun tarkemmat tiedot ja luokittelu ovat liitteessä 2. Kiivaimmaksi nimitysvuodeksi uutisten ja pääkirjoitusten perusteella osoittautui vuosi 1989 ja toiseksi 1993. Vuoden 1989 lukua nostavat pienet ”Politiikkaa lyhyesti” -palstan jutut, joita oli 23 kappaletta.

Liitetaulukko 2. Vuoden 1968 nimitykset.			
Nimitetty	Puolue	Tehtävänimike	Virasto
Sipponen, Kauko	kesk	vt. kansliapäällikkö	VNK
Paavela, Paul	sd	budjettipäällikkö	VM
Lahtinen, Alli	sd	pääjohtaja	SH
Uitto, Jorma	kd	pääjohtaja	TH
Raunio, Esko	sit	toimistopäällikkö	OM
Koponen, U. U. J.	sit	yli-insinööri	LM
Kuuskoski, Viljo	sit	pääjohtaja	AKH
Tuominen, Heikki	sit	pääjohtaja	PSP
? Lappalainen, Veijo	sit	ylivohtaja	SH

Taulukkoon on koottu vuonna 1968 tehdyt nimitykset. Kysymysmerkki nimen edessä tarkoittaa sitä, että HS:n aineiston perusteella ei ole saatu varmistusta, onko kyseinen nimitys todellisuudessa mennyt ennakoivien uutisten mukaisesti. Koska Lappalainen kuitenkin oli ainoa esillä oleva nimi Sosiaalhallituksen ylijohantajaksi, hänen nimityksensä on otettu taulukkoon. Yhteensä aineistossa on siis kahdeksan varmuudella nimitettyä, joista poliittista väriä liitettiin neljään.

Järjestys taulukoissa määräytyy siten, että ensin listassa luetellaan poliittisin tunnuksin varustetut nimitykset. Ne on lueteltu virastottain siten, että ensin ovat ministeriöt, sitten keskusvirastot, muut valtion keskushallinnon instituutiot ja läänit. Sitoutumattomat nimitetyt listataan samaa järjestystä noudattaen seuraavaksi. Taulukossa alimmaisena ovat kysymysmerkillä varustetut epävarmaksi jääneet nimitykset.

Liitetaulukko 3. Vuoden 1977 nimitykset.			
Nimitetty	Puolue	Tehtävänimike	Virasto
Laakso, Niilo	kesk	hallitusneuvos	LM
Iloniemi, Jaakko	sd	alivaltiosiht./suurläht.	UM
Korhonen, Keijo	kesk	alivaltiosihteeri	UM
Jansson, Jan-Erik	r	pääjohtaja	MKH
Tarjanne, Pekka	lib	pääjohtaja	PLH
Kivalo, Erkki	kesk	pääjohtaja	LH
Alenius, Ele	kd	johtaja	SP
Morri, Pekka	sd	johtaja	Kela
Aitio, Paavo	kd	maaherra	T&P
Pohjonen, Antti	sd	maaherra	Vaasa
Törnudd, Klaus	sit	osastopäällikkö	UM
? Ronkainen, Kaarina	kesk	apulaisosastopäällikkö	STM
? Loikkanen, Jouko	kesk	pääjohtaja	TVH
? Kourilehto, Kari	kesk	osastopäällikkö	SH
? Karjalainen, Ahti	kesk	varapääjohtaja	SP
? Kallio, Jorma	sit	ylivohtaja	MMM

Vuoden 1977 taulukosta on rajattu ulkopuolelle lukuisa määrä ulkoministeriön nimityksiä, joista HS uutisoi 19.2 ja 10.9. Helmikuun uutisen yhteydessä (vrt. liite 2) on listattu lukuisa määrä erityisesti ulkoministeriössä tehtyjä nimityksiä. Näiltä osin kyseessä ei ole kuitenkaan muuhun aineistoon nähden vertailukelpoinen uutinen, vaan pikemminkin puolivirallinen ”Nimityksiä” -palsta. Vaikka aineiston todellisuudelle tehdään tässä mielessä vääryyttä, yhtäläisten kriteerien säilyttämiseksi ratkaisu on kuitenkin välttämätön ja perusteltu. Mukaan on otettu UM:n nimityksistä Jaakko Iloniemen, Keijo Korhosen ja Klaus Törnuddin nimitykset, joita voidaan pitää tärkeimpinä. Iloniemi nimitettiin talvella ensin alivaltiosihteeriksi ja syksyllä Washingtonin suurlähtetilääksi. Näin karsittuna varmuudella nimityksen saaneita saadaan yhteensä 11, joista 10 oli puoluepoliittisesti sitoutuneita. Nimityksen saaneiden joukossa olivat myös kahden hallituspuolueen, liberaalien ja kansandemokraattien, puheenjohtajat. Lisäksi vuoden vaihteen yli siirtyi tai jäi HS:n aineiston perusteella muuten epäselväksi viisi nimitystä, joista neljään kaavailtiin keskustalaista.

Liitetaulukko 4. Vuoden 1985 nimitykset.			
Nimitetty	Puolue	Tehtävänimike	Virasto
Sailas, Raimo	sd	apulaisbudjettipäällikkö	VM
Tuomisto, Pekka	kesk	alivaltiosihteeri	VM
Mattson, Kaj-Peter	sd	neuvotteleva virkamies	LM
Laakso, Niilo	kesk	osastopäällikkö	LM
Piironen, Jaakko	kesk	pääjohtaja	MH
Mäkinen, Markku	sd	ylivohtaja	KTM
Kallio, Teuvo	sd	osastopäällikkö	PTV
Työläjärv, Pirkko	sd	maaherra	T&P
Pekkala, Ahti	kesk	maaherra	Oulu
Eriksson, Bo-Göran	(r)	neuvotteleva virkamies	KTM
Enäjärvi, Martti	(kok)	pääjohtaja	PRH
Keinänen, Eino	sit	budjettipäällikkö	VM
Korpela, Juhani	sit	kansliapäällikkö	LM
Talvitie, Mikko	sit	apulaispäällikkö	LM
Rantanen, Paavo	sit	suurlähettiläs	UM
Mäkinen, Matti K.	sit	pääjohtaja	RH
Naulapää, Reijo	sit	poliisitarkastaja	Häme
? Hietaniemi, Erkki	sit	kansliapäällikkö	OKA
? Tuori, Kaarlo	sit	tutkijaprofessori	SA

Vuoden 1985 nimityksiin liittyy vähemmän tulkinnanvaraisuutta kuin edelliseen vuoteen. Yhteensä nimityksiä esillä oli 19, joista varmoja 17. Poliittiset tunnukset liitettiin yhdeksään nimitettyyn. Jos ktm:n Eriksson luokitellaan rkp:läiseksi ja Patentti- ja rekisterihallituksen Enäjärvi kokoomuslaseksi, luku nousee yhteentoista. Heidän poliittinen kantansa jää kuitenkin hieman epä määräiseksi. Erikssonin luonnehdittiin HS:ssa olevan lähellä Rkp:tä ja Enäjärven paikkaa pidettiin kokoomuksen mandaattina ja Enäjärveä kokoomukselle kelpaavana ehdokkaana.

Liitetaulukko 5. Vuoden 1989 nimitykset.			
Nimitetty	Puolue	Tehtävänimike	Virasto
Pukkio, Matti	kok	neuvotteleva virkamies	TM
Laakkonen, Risto	sd	neuvotteleva virkamies	TM
Salmenperä, Matti	sd	osastopäällikkö	TM
Sailas, Raimo	sd	budjettipäällikkö	VM
Kivelä, Juhani	kok	alivaltiosihteeri	VM
Kallio, Teuvo	sd	kansliapäällikkö	OM
Kilpi, Pekka	sd	ylivohtaja	SM
Manninen, Ilpo	sd	asiainhoitaja	UM
Kangas, Lauri	sd	kehitysyhteistyösihteeri	UM
Lyra, Markus	sd	toimistopäällikkö	UM
Ranki, Risto	kok	neuvotteleva virkamies	KTM
Toropainen, Juha	kok	pääsihteeri	YM
Varmo, Karri	smp	tiedotuspäällikkö	TM
Tenhunen, Mielikki	kok	apulaisjohtaja	UKE
Vennamo, Pekka	smp	pääjohtaja	PTL
Pesola, Helena	kok	johtaja	Kela
Olander Henry	r	johtaja	Kela
(Mörttinen, Matti	kok	sijaisjohtaja	Kela)
Söderman, Jacob	sd	oikeusasiamies	Eduskunta
Korttesalmi, J. Juhani	smp	maaherra	Mikkeli
Siitonen, Eva-Riitta	kok	maaherra	Uusimaa
Jokinen, Pekka	kok	osastopäällikkö	Kymi
Heinonen, Olavi	sd	presidentti	KKO
Korkman, Sixten	sit	ylivohtaja	VM
Virtanen, Erkki	sit	apulaisbudjettipäällikkö	VM
Linna, Markku	sit	ylivohtaja	OPM
Branders, Håkan	sit	suurlähettiläs	UM
Cavén, Harri	sit	osastopäällikkö	LM
Kotkasaari, Timo	sit	osastopäällikkö	MMM
Pietarinen, Matti	sit	neuvotteleva virkamies	KTM
Veijalainen Risto	sit	johtaja	UKE
? Käkönen, Jyrki	kom	johtaja	RKTL
? Nevala, Seppo	sd	päällikkö	Supo
? Liikanen, Erkki	sd	suurlähettiläs	UM
? Ahtisaari, Martti	sd	valtiosihteeri	UM
? Väänänen, Pentti	sd	lainsäädäntöneuvos	OM

Vuoden 1989 aineiston määrä korreloi myös tehtyjen nimitysten kanssa. Yhteensä nimityksiä oli esillä 36, joista vuoden loppuun mennessä varmistui 31, jos myös Tapani Mörttisen nimitys Kelan sijaisjohtajaksi lasketaan saman arvoiseksi nimitykseksi muiden kanssa. Poliittiset tunnukset liitettiin 23 uutisoidun nimitetyn ja viiden avoimeksi jäävän tapauksen yhteydessä.

Liitetaulukko 6. Vuoden 1993 nimitykset.			
Nimitetty	Puolue	Tehtävänimike	Virasto
Särkijärvi, Jouni J.	kok	ylivohtaja	YM
Virtanen, Matti J.	kok	apulaisosastopääll.	YM
Luhtala, Arto	kesk	neuvotteleva virkamies	SM
Härmälä, Esa	kesk	neuvotteleva virkamies	MMM
Paasivirta, Anssi	kesk	osastopäällikkö	TM
Ijäs, Teuvo	kesk	ylivohtaja	ARA
Hiltunen Harri	kok	johtaja	ARA
Tuomisto, Pekka	kesk	pääjohtaja	Kela
Miettinen, Mauri	kok	maaherra	Kymi
Martikainen, Olavi	kesk	maaherra	Kuopio
Palonen, Vesa	sit	ylivohtaja	LM
Heino, Jan	sit	kakkosmies/metsäos.	MMM
Sundbäck, Veli	sit	vs. valtiosihtööri	UM
Wahlroos, Hannes	sit	johtaja	LL
Helminen, Klaus	sit	kansliapäällikkö	OKA
Hallberg, Pekka	sit	presidentti	KHO
Huopaniemi, Olli	sit	presidentti	HHO
Roos, Ole	sit	presidentti	THO
Bjurström, Lars-M.	sit	kehityspäällikkö	TM

Vuoden aikana tehtiin yhteensä 19 HS:n uutiskynnyksen ylittänyttä nimitystä, joista Sundbäck ja Bjurström määrättiin tehtäviinsä. 10 nimitettyyn liitettiin poliittiset tunnukset. Heistä kuusi oli keskustalaisia ja neljä kokoomuslaisia.

Liitetaulukko 7. Nimitykset numeroina.						
	1968	1977	1985	1989	1993	yhteensä
Nimitykset yhteensä	8 (9)	11 (16)	17 (19)	31 (36)	19	76 (99)
Poliittiset tunnukset	4 (4)	10 (11)	9-11 (9-11)	23 (28)	10	48 (67)
Sitoutumattomat	4 (5)	1 (2)	8-6 (10-8)	8 (8)	9	28 (32)
Sitoutumattomien osuus nimitetyistä (%)	50 (56)	9 (12,5)	47-35 (53-42)	26 (22)	47	37 (32)
Poliittiset tunnukset, osuus nimitetyistä (%)	50 (44)	91 (87,5)	53-65 (47-58)	74 (78)	53	63 (68)
”Poliittisuusaste” (1.-5.)	5.	1.	3.-4.	2.	3.-4.	

Taulukossa on numeromuotoon koottuna aineistosta poimitut, edellä taulukoidut nimitykset. Vasemmanpuoleinen luku kussakin sarakkeessa tarkoittaa nimityksiä, jotka on varmuudella tehty tarkasteluvuoden aikana. Sulkumerkkien sisällä olevaan lukuun on lisätty varmuudella tehtyjen nimitysten lisäksi sellaiset nimitykset, jotka jäävät avoimeksi vuoden loppuun tultaessa.

Lukujen perusteella on laskettu poliittisin tunnuksin varustettujen ja sitoutumattomien nimitettyjen prosenttiosuudet. Vuoden 1985 kohdalla tulokset riippuvat siitä, luokitellaanko Eriksson ja Enäjärvi poliittisin tunnuksin varustetuiksi vai

ei. Taulukkoon on laskettu kaikki vaihtoehdot. Viimeisellä rivillä on vielä pantu tarkastellut vuodet ”poliittisuusasteen” mukaiseen järjestykseen siten, että mitä suurempi on poliittisin tunnuksin varustettujen nimitettyjen osuus kaikista uutisoiduista nimityksistä, sitä poliittisempi vuosi on. Tällä kriteerillä vuosi 1977 on poliittisin ja vuosi 1989 tulee toiseksi. Molempina vuosina poliittisin tunnuksin varustettujen osuus on nimitetyistä suurempi kuin koko aineistossa keskimäärin. Vuodet 1985 ja 1993 näyttävät lähes identtisiltä sekä nimitysten kokonaismäärän että poliittisten ja sitoutumattomien nimitettyjen jakauman suhteen. Vuosi 1968 on suhteellisesti ottaen poliittisesti puhtoisin.

Tähän taulukkoon on syytä suhtautua monin varauksin. Kaikkia nimityksiä on käsitelty samanarvoisina riippumatta virka-aseman merkittävytydestä hallinnossa, nimityksen ympärillä käydyn keskustelun ja uutisten määrästä tai vuosikertaan sattuneiden nimitysten muustakaan keskinäisestä vertailukelpoisuudesta. Siinä mielessä taulukko kuitenkin on perusteltu, että se tukee kunkin vuosikerran tarkastelussa tehtyä kvalitatiivista analyysiä. Lisäksi se vahvistaa myös muuta tutkimuksessa esiin tullutta aineistoa ja ”mutu”-tuntumaa. Niiden perusteella 1970-luku on ollut voimakkainta hallinnon politisoitumisen aikaa ja että 1980-luvulla tilanne seestyi. Uusi nimityskeskustelun ja politisoitumisen korkeasuhdanne ryöpsähti Holkerin sinipunahallituksessa. Ahon porvarihallitus onnistui - jos yhden vuosikerran tarkastelun perusteella asiaa tarkastellaan - ”rauhottamaan” tilanteen. Vuoden 1985 punamultahallituksen ja Ahon hallituksen vuoden 1993 erona on ainakin se, ettei virkoja käsitelty jälkimmäisessä yhtä avoimesti pakettiratkaisuina.

Liitetaulukko 8. Virkapaikkojen jakautuminen tarkasteluvuosina nimitetyn puoluekannan mukaan.						
	1968	1977	1985	1989	1993	yht.
sit	4 (5)	1 (1)	6 (8)	8	9	28 (32)
sd	2	3	5	10 (14)	0	20 (24)
kesk	1	3 (7)	4	0	6	14 (18)
kok	0	0	1	8 (9)	4	13 (14)
kd	1	2	0	0	0	3
r	0	1	1	1	0	3
smp	0	0	0	3	0	3
lib	0	1	0	0	0	1
kom	0	0	0	(1)	0	1
yht.	8 (9)	11 (16)	17 (19)	30 (36)	19	76 (99)

Liitetaulukko 9. Uutisoidut nimitykset nimitetyn puoluekannan mukaan eri vuosina.						
sit	1968 Raunio Koponen Kuuskoski Tuominen (Lappalainen)	1977 Törnudd (Kallio)	1985 Korpela Keinänen Talvitie Rantanen Mäkinen Naulapää (Hietaniemi) (Tuori)	1989 Korkman Virtanen Linna Branders Caven Kotkasaari Pietarinen Veijalainen	1993 Palonen Heino Sundbäck Bjurström Wahlroos Helminen Hallberg Huopaniemi Roos	yht. 28 (32)
sd	Paavela Lahtinen	Iloniemi Morri Pohjonen	Mäkinen Sailas Mattson Kallio Työläjärvi	Kallio Salmenperä Sailas Kilpi Laakkonen Lyra Manninen Kangas Söderman Heinonen (Liikanen) (Ahtisaari) (Väänänen) (Nevala)		20 (24)
kesk	Sipponen	Laakso Korhonen Kivalo (Ronkainen) (Loikkanen) (Kourilehto) (Karjalainen)	Tuomisto Laakso Piironen Pekkala		Luhtala Härmälä Paasivirta Ijäs Tuomisto Martikainen	14 (18)
kok			Enäjärvi	Pukkio Kivelä Ranki Toropainen Tenhunen Pesola Mörttinen Siitonen Jokinen	Särkijärvi Virtanen Hiltunen Miettinen	13 (14)
kd	Uitto	Alenius Aitio				3
r		Jansson	Eriksson	Olander		3
smp				Varmo Vennamo Kortesalmi		3
lib		Tarjanne				1
kom				(Käkönen)		1
yht.	8 (9)	11 (16)	17 (19)	31 (36)	19	76 (99)

LIITE 2: Käsitelty juttuaineisto

Vuosi 1968

YLEISTÄ

- 5.1. Ministeriöihin ja ministerien paikkoihin tulossa muutoksia (s.7/4)
”Salkuton ministeri taloussuunnitteluun” (s.13/2)
- 6.1. Ministerien tehtävät (1.pääkirjoitus)
- 6.1. Veikko Vennamo: Nimityksiä vastoin perustuslain henkeä (1)
- 11.1. Veikko Vennamo: Tiedot rajaneuvotteluista olisivat puhdistaneet ilmaa (s.5/3)
- 12.1. Nimitykset suosionosoituksia? (Matti Virkkusen vaalimainos)
- 27.1. Veikko Vennamo: Hallitusyksimielisyys horjui vaalien vuoksi (s.10/2)
- 9.3. Valtioneuvoston työn tehostamista tutkitaan (s.3/2)
- *Hallituksen vaihdos 22.3.-*
- 23.4. Poliittisten nimitysten oikeutuksesta kiisteltiin (s.12/3)
- 24.9. Paul Paavela: Poliittinen valtioshteeri tuskin mahdollinen meillä (3)
- 27.9. Uudistuksia valmistellaan (2.pääkirjoitus)
- 14.10. Valiokuntien sihteerit (1.pääkirjoitus)

MINISTERIÖT

Liikenneministeriö

* **Tieliikenneosaston yli-insinööriksi U. U. J. Koponen**

- 21.12. Tieliikenneosastolle uusi yli-insinööri (s.9/1)

Oikeusministeriö

* **Vankeinhoito-osaston hallinnollisen toimiston toimistopäälliköksi Esko Raunio**

- 23.3. Presidentti poikkesi hallituksen kannasta virkanimitysasiassa (s.5/2 ja s.11/1)
- 26.3. Viimeinen esittely (3. pääkirjoitus)

Ulkoministeriö

* **lähettiläitä nimitetty**

- 13.6. Neljään maahan nimitettiin uusi suurlähettiläs (s.7/2)
- 19.9. Nimityksiä odotettavissa ulkomaan edustustoissa (s.7/1)

Valtioneuvoston kanslia

* **Vt. kansliapäälliköksi Kauko Sipponen (kesk)**

- (11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)
- (18.5. Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa)
- (26.5. Pääjohtajien nimitykset iltakouluun)
- (7.6. Nimityskierros toteutumassa)
- (13.6. Lahtinen, Uitto pääjohtajiksi)
- 18.10. Kauko Sipponen VNn vt. kansliapäälliköksi (s.11/2)
Paavela vt. valtioshteeriksi?

Valtiovarainministeriö

* **Budjettipäälliköksi Paul Paavela (sd)**

- (17.4. Pääjohtajanimitykset esille hallituksessa)
- (11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)
- (18.5. Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa)
- (26.5. Pääjohtajien nimitykset iltakouluun)

- (7.6. Nimityskierros toteutumassa)
(13.6. Lahtinen, Uitto pääjohtajiksi)
(18.10. Kauko Sipponen VNn vt. kansliapäälliköksi
Paavela vt. valtiosihteeriksi?)

KESKUSVIRASTOT

Ammattikasvatushallitus

*** pääjohtajaksi Viljo Kuuskoski**

- 17.4. Pääjohtajanimitykset esille hallituksessa (s.9/2 ja s.13/1)
9.5. Kuuskoski ja Rousi ehdolla pääjohtajaksi (AKH/s.17/2)
11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski (s.4/2)

Sosiaalhallitus

*** pääjohtajaksi Alli Lahtinen (sd)**

- (17.4. Pääjohtajanimitykset esille hallituksessa)
(9.5. Kuuskoski ja Rousi ehdolla pääjohtajaksi)
(11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)
18.5. Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa (s.7/2)
(26.5. Pääjohtajien nimitykset iltakouluun)
7.6. Nimityskierros toteutumassa (s.9/2)
13.6. Lahtinen, Uitto pääjohtajiksi (s.7/2)
Nimityskierroksen jatko siirtyi (s.12/2)

? ylijohantajaksi Veijo Lappalainen

- (11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)
28.6. Kuusi ministeriä Kultarantaan (sos.hall. ylijoh./s.7/1)

Tullihallitus

*** pääjohtajaksi Jorma Uitto (kd)**

- (17.4. Pääjohtajanimitykset esille hallituksessa)
(9.5. Kuuskoski ja Rousi ehdolla pääjohtajaksi)
(11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)
(18.5. Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa)
26.5. Pääjohtajien nimitykset iltakouluun (s.29/1)
28.5. Puoluepoliittinen ele (3. pääkirjoitus)
(7.6. Nimityskierros toteutumassa)
13.6. Lahtinen, Uitto pääjohtajiksi (s.7/2)
Nimityskierroksen jatko siirtyi (s.12/2)

Vankeinhoitohallitus

- ylijohdajan virka tulossa täytettäväksi

- (11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)

Asuntohallitus

- rahatoimenjohtaja tulossa täytettäväksi

- (11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)

OIKEUSLAITOS

- 11.2. Tuomarikunta ensiluokkaista sanovat kokeneet juristit (s.16/4)
13.2. Huolestuttava luottamuspuola (1. pääkirjoitus)

- *Hallituksen vaihdos 22.3.-*

17.4. Lakimiesliitto: Tuomareita on valittu jäsenkirjan perusteella (1)

29.4. Tuomarit ja politiikka (2. pääkirjoitus)

SUOMEN PANKKI

o Mauno Koiviston kaksoisrooli

8.3. Pääjohtaja ja pääministeri (1. pääkirjoitus)

Hallituksen vaihdos 22.3.

24.4. Johtokuntaa laajennetaan (2. pääkirjoitus)

Postisäästöpankki

*** Pääjohtajaksi Heikki Tuominen**

10.4. Heikki Tuominen Postisäästöpankin pääjohtajaksi (s.9/1)

(17.4. Pääjohtajanimitykset esille hallituksessa)

(11.5. Ammattikasvatuksen johtoon Kuuskoski)

(18.5. Poliittisia nimityksiä ratkotaan hallituksessa)

(7.6. Nimityskierros toteutumassa)

(18.10. Kauko Sipponen VNn vt. kansliapäälliköksi

Paavela vt. valtiosihteeriksi?)

* = toteutunut nimitys

? = epävarmaksi jäänyt nimitys

o = viranhaltijan asema ollut keskustelun kohteena

Vuosi 1977

YLEISTÄ

15.12. *Juhlivan Virkamiesliiton johto:*
Poliittisia nimityksiä vain virkaportaan huipulla (s.13/3)

MINISTERIÖT

Sosiaali- ja terveysministeriö

? Työsuojeluosaston apulaisosastopäälliköksi Kaarina Ronkainen (kesk)

(8.1. Presidentti vei nimityspaperit)

Liikenneministeriö

* Yleisen osaston hallitusneuvokseksi vanhempi hallitussihteeriksi Niilo Laakso (kesk)

(15.2. Alenius politikoi Suomen Pankistakin)

(19.2. Nimityskierros ulkoministeriössä)

Maa- ja metsätalousministeriö

? ylijohdajaksi agronomi Jorma Kallio

(13.5. Tarjanne Postin johtoon)

Ulkoministeriö

* alivaltiosihteeriksi Jaakko Itoniemi (sd)

* poliittisen osaston päälliköksi Klaus Törnudd

19.2. UM:ssä nimityskierros (s. 2/1 ja 11/3)
- yhteensä 12 UM:n nimitystä ja muita nimityksiä
UM:n virat/TP:n nimitykset:

- * Budapestin suurlähettiläs Paul Jyrkänkallio pol.os:n apul.osastopäälliköksi
- * neuvotteleva virkamies Kaarlo Yrjö-Koskinen suurlähettilääksi Budapestiin
- * Jakartan suurlähettiläs Matti Cawen neuvottelevaksi virkamieheksi
- * VM:n hallitussihteeri Hannu Hämäläinen jaostopäälliköksi hallinnoll.os:lle
- * vt. lähetystöneuvos Nils Lund I luokan lähetystösihteeriksi / lähetystöneuvos
- * II luokan lähetystösihteeri Marjatta Rasi jaostosihteeriksi UM:öön
- * avustaja Jaakko Laajava II luokan lähetystösihteeriksi
- * II luokan lähetystösihteeri Kari Kupiainen jaostosihteeriksi UM:öön
- * avustaja Mikko Pyhälä II luokan lähetystösihteeriksi
- * Tukholman lähetystön lehdistöneuvos Tom Söderman Lontooseen

UM nimittänyt:

- * Jaakko Kaurinkoski sanomalehtiavustajaksi Tukholmaan
- * Frank Hellstén toiseksi sanomalehtiavustajaksi Tukholmaan
- * Leena Peltola tiedotussihteeriksi lehdistö- ja kulttuuriasiain tsoon

Muut:

- * Kelan pääjohtajan sijaiseksi johtaja Ahti Fredrikson
  - * LM:n yleisen osaston hallitusneuvokseksi vanhempi hall.neuvos Niilo Laakso
  - * KHO:n hallintoneuvokseksi esittelijäneuvos Mikko Liivala
- professoreiksi:
- * valt.tri Risto Seppälä metsäntutkimuslaitoksen matem.os. prof:ksi
  - * apul.prof. Lauri Niinistö TKK:n epäorgaanisen kemian prof:ksi
  - * lääket. ja kir.tri Pekka Niskanen TAY:n kliinisen tieteen, erityisesti psykiatrian prof:ksi
- *Hallituksen vaihdos 15.5.* -

* poliittisen osaston alivaltiosihteeriksi Keijo Korhonen (kesk)

* Washingtonin suurlähettilääksi Jaakko Itoniemi (sd)

10.9. Nimityskierros: Itoniemi USA:han Korhonen tilalle (s.3/2)
Korhonen palaa ulkoministeriöön (s. 6/3)

- * Kööpenhaminan suurlähettilääksi hallinnollinen alivaltiosihteeri Yrjö Väänänen
- * hallinnolliseksi alivaltiosihteeriksi OECD-edustuston päällikkö Paul Gustafsson

8.10. Ulkoministeriön nimitykset siirtyivät (s.8/1)

29.10. Ulkoasiainhallintoon uusi virkajärjestelmä (s.7/2)

KESKUSVIRASTOT

Merenkulkuhallitus

* pääjohtajaksi Jan-Erik Jansson (r)

28.1. Jansson ja Tarnanen ehdolla pääjohtajaksi merenkulkuhallitukseen (s.11/2)
(4.6. Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja)

Posti- ja lennätinhallitus

* pääjohtajaksi Pekka Tarjanne (lib)

(4.5. Karjalainen ehdolla SP:n varapääjohtajaksi)
13.5. Tarjanne Postin johtoon (s.3/1)
14.5. Presidentti pysäytti Tarjanteen nimityksen (s.3/1)
- *Hallituksen vaihdos 15.5.* -
24.6. Pekka Tarjanteesta postin pääjohtaja (s.6/2)
27.6. Helsingin Sanomain toimitukselle (s.2/2)
Tarjanne ja politiikka
11.8. Tarjanteen ero eduskunnasta edelleen auki (s.9/2)
4.9. Tarjanne jatkaa kansanedustajana (s.9/1)

- 20.9. Kekkonen komensi Tarjanne totteli
"Eroan eduskunnasta tänään" (s.3/3)
Tarjanne antaa tietä Kepulle (s.10/5)
 UKK:n sivallus tuli syntymäpäivälahjaksi
- 21.9. *Kekkosen vastustajat yhteisrintamassa*
 Eduskunta äänesti Tarjanteen erosta (s.3/4)
Presidentinvaalitunnelmaa eduskunnassa: (s.7/4)
 Tarjanteen eronpyyntö kuohutti pienpuolueita
- 22.9. Saarto esitteli Tarjanteen nimityksen (s.10/1)
- 26.9. Täsmennykset tarpeen (1. pääkirjoitus)

Lääkintöhallitus

* **pääjohtajaksi Erkki Kivalo (kesk)**

- 26.11. Leo Noro eläkkeelle vuoden alussa (s.10/1)
- 24.12. Erkki Kivalo lääkintöhallituksen pääjohtajaksi (s.3/2)
 Uusi pääjohtaja on "rauhallinen uudistaja" (s.9/4)

Tie- ja vesirakennushallitus

? **pääjohtajaksi Jouko Loikkanen (kesk)**

- (4.6. Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja)
- 26.10. Tvh:n pääjohtajakilpa mutkistuu (s.8/1)
- 27.10. Myös Suonio tarjoutui Tvh:n pääjohtajaksi (s.11/1)
- (26.11. Leo Noro eläkkeelle vuoden alusta)

Sosiaalihalitus

? **osastopäälliköksi Kari Kourilehto (kesk)**

- 8.1. Presidentti vei nimityspaperit (/1)

Verohallitus

? **pääjohtaja**

- (4.6. Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja)

LÄÄNIT

Turun ja Porin lääni

* **maaherraksi Paavo Aitio (kd)**

- 7.1. *Aitiosta maaherra*
 Sdp vaatii hyvitystä (s.8/2)
- 8.1. Aitio sai maaherran virkansa (s.3/1)
 Presidentin ja kansan välissä: Maaherra on hovikelpoinen asiamies
 (s. 21/sivu)
 Paavo sai läänin ja työllisyysongelman

Vaasan lääni

* **maaherraksi Antti Pohjonen (sd)**

- 4.6. Kepu ja Sdp jakavat läänejä ja virastoja
 - lääneistä myös K-S, Kuo, T&P, Mli
- 1.7. Söderman ehdolla maaherraksi (s.3/1)
- 7.7. Maaherra ja lääni (1. pääkirjoitus)
- 22.7. Keskipuolueiden piirijärjestöt: Sigfrids nimitettävä Vaasan läänin maaherraksi
 (s.7/2)
- 23.7. Uusitalo haluaa lykätä maaherranimitystä (s.5/1)
- 2.8. Söderman yhä vahvin ehdokas Vaasan läänin (s.7/1)
- 3.8. Elsi Hetemäki: Maaherranpaikka kuuluu Rkp:lle (s.8/1)

- 18.8. Maaherra-nimitys viipyy vielä (s.8/2)
 24.8. Keskiryhmät: Maaherranimitys ensi viikkoon (s.6/2)
 26.8. *Gestrin otti paperit*
 Vaasaan maaherra ensi viikolla (s.10/2)
 2.9. *Sdp vaihtoi ehdokasta*
 Antti Pohjosesta tulossa maaherra Vaasan lääniin (s.3/5)
Söderman perusteli luopumistaan:
 Maaherrakiista uhkasi jo hallituksen sopua (s. 11/5)
 3.9. Uusi maaherra Antti Pohjonen: Vaasan lääniin lisää teollisuutta (s.3/2)
 Hallitus ei äänestänyt Vaasan maaherrasta
Gestriniltä eriävä mielipide (s.7/6)
 Maaherra on asukkaiden äänitorvi
 4.9. Vaasan näytelmä (s.3/2)
 Ketkä olivat pääosissa kun esitettiin
 Maaherranäytelmä (sunnuntaisivu 20)

SUOMEN PANKKI

* johtajaksi Ele Alenius (kd)

? varapääjohtajaksi Ahti Karjalainen (kesk)

- 15.2. Alenius politikoi Suomen Pankistakin (s. ?/2)
 23.2. SP:n johtajan valinta siirtyi maaliskuuhun (s ?/2)
 22.3. Alenius Suomen Pankkiin (s.3/1)
Poliitikko vai pankinjohtaja? (s.7/3)
 Alenius aikoo sopia urasta UKK:n kanssa
 5.4. Karjalainen ja Alenius sivuun eduskunnasta (s. 8/2)
 7.4. Karjalainen: Eduskunta jää Poliitiikka ei (s.3/1)
 8.4. Alenius vaihto eduskuntapaikan Suomen Pankkiin (s.7/2)
 4.5. Karjalainen ehdolla SP:n varapääjohtajaksi
 - *Hallituksen vaihdos* 15.5. -
 23.9. Kekkonen jätti auki Karjalaisen aseman (s.11/1)

KELA

* Johtajaksi Pekka Morri (sd)

- 18.2. Morrille tukea Kelan johtajaksi (s. ?/1)
 19.3. Morri Kelaan toukokuussa (s.9/2)

Vuosi 1985

YLEISTÄ

- 10.3. Väitöskirja paljastaa: Sorsa johti demarien 70-luvun virkakahmintaa (s.7/2)
 17.3. Puolueet ja virkanimitykset (vinkkisivu) Demarimuistio jota ei ole (su-sivut)
 1.4. Puoluesihteerit Isotalo (kok) vaati sulkua demarivallalle (s.13/1)
 7.5. *"Vero-, työllisyys-, liikenne- ja nimityspoliitiikka ala-arvoista"*
 Kokoomus muisti arvostellen hallituksen syntymäpäivää (s.8/4)
26.7. Ministerinsalkkujen kierto on tervettä (2.pääkirjoitus)
4.10. Pääministerin avustajakaarti (2.pääkirjoitus)

MINISTERIÖT

Valtiovarainministeriö

* **budjettipäälliköksi Eino Keinänen**

* **apulaisbudjettipäälliköksi Raimo Sailas (sd)**

* **alivaltiosihteeriksi Pekka Tuomisto (kesk)**

(16.8. Liikenneministeriön nimityksistä sovittiin
Juhani Korpelasta kansliapäällikkö)

6.9. Eino Keinänen budjettipäälliköksi (s.14/3)

Liikenneministeriö

* **kansliapäälliköksi Juhani Korpela**

* **viestintäasioiden neuvottelevaksi virkamieheksi Kaj-Peter Mattson (sd)**

* **liikennetalousosaston päälliköksi Niilo Laakso (kesk)**

* **liikennetalousosaston apulaispäälliköksi Mikko Talvitie**

28.3. Liikenneministeriössä viisi huippuvirkaa haussa (s.9/4)

11.5. Liikenneministeriön kansliapäällikön kelpoisuusehtoja väljennettiin (s.7/1)

16.5. Budjettipäällikkö Korpelaa kaavailaan liikenneministeriön kansliapäälliköksi
(s.9/2)

18.5. Suominen: Demarit valtaamassa viestintää (s.13/1)

28.6. Liikenneministeriön nimitykset jumissa (s.11/3)

15.8. Luttinen kiirehti ministeriön nimityksiä (s.12/2)

16.8. Liikenneministeriön nimityksistä sovittiin (s.14/3)

Juhani Korpelasta kansliapäällikkö

24.8. *Kirstunvartija lähtee siivoamaan liikenneministeriötä*
Korpela, valtion uskollisin renki (s.11/5)

Kauppa- ja teollisuusministeriö

* **neuvottelevaksi virkamieheksi Bo Göran Eriksson (sit/r)**

(1.11. Kokoomus sai lisää aikaa etsiä patenttihakemukselle pää...)

* **ylivohtajaksi Markku Mäkinen (sd)**

(16.8. Suominen avasi syyskauden vaatimalla hallitusta tilille)

(1.11. Kokoomus sai lisää aikaa etsiä patenttihakemukselle pää

Ministeri ja kansliapäällikkö vastakkain

Patentti- ja rekisterihallituksen ja ktm:n nimitykset hakukseen)

(6.11. Heikosesta pääjohtaja patentti- ja rekisterihallitukseen)

(8.11. Kepu otti pöydälle Lindblomin nimitykset)

14.11. Enäjärvi nousemassa pääjohtajaksi (s.3/2)

Mäkisestä ylijohdaja

15.11. Hallitus valitsi yksimielisesti Enäjärven ja Mäkisen (s.16/2)

Ulkoministeriö

* **Washingtonin lähettilääksi Paavo Rantanen**

21.12. Paavo Rantanen nimitettiin Washingtonin-lähettilääksi (s.13/1)

KESKUSVIRASTOT

Rakennushallitus

* **pääjohtajaksi Matti K. Mäkinen (sit)**

18.1. Mäkinen kärkiehdokas rakennushallituksen pääjohtajaksi (s.12/2)

13.2. Mäkisestä pääjohtaja tällä viikolla (s.14/1)

- 22.2. Mäkisestä rakennushallituksen pääjohtaja (s.10/1)
23.2. Pääjohtaja Matti K. Mäkinen: Pehmeämpää ilmettä valtion rakennuksiin (s.13/3)
10.3. Valtion maku (3.pääkirjoitus)

Metsähallitus

* pääjohtajaksi Jaakko Piironen (kesk)

- 24.5. Uronen nousemassa metsähallituksen johtajakilpaan (s.3/2)
(28.6. Liikenneministeriön nimitykset jumissa)
12.12. Piironen tulossa metsähallituksen johtoon (s.3/1)
13.12. Metsähallituksen pääjohtajan nimitys viivästyi (s.20/2)
20.12. Piironen pääjohtajaksi uudenvuodenaattona (s.23/1)

Patentti- ja rekisterihallitus

* pääjohtajaksi Martti Enäjärvi (sit/kok)

- (16.8. Suominen avasi syyskauden vaatimalla hallitusta tilille)
1.11. Kokoomus sai lisääaikaa etsiä patenttihakemukselle pää (s.3/6)
Ministeri ja kansliapäällikkö vastakkain (s.26/5)
Patentti- ja rekisterihallituksen ja ktm:n nimitykset hakaukseen
6.11. Heikosesta pääjohtaja patentti- ja rekisterihallitukseen (s.15/2)
8.11. Kepu otti pöydälle Lindblomin nimitykset (s.16/2)
14.11. Enäjärvi nousemassa pääjohtajaksi (s.3/2)
Mäkisestä ylijohtaja
15.11. Hallitus valitsi yksimielisesti Enäjärven ja Mäkisen (s.16/2)

Pankkitarkastusvirasto

* osastopäälliköksi Teuvo Kallio (sd)

- 22.2. Teuvo Kalliosta osastopäällikkö pankkitarkastusvirastoon (s.11/1)

Oikeuskanslerin virasto

? kansliapäälliköksi Erkki Hietaniemi

- (22.2. Mäkisestä rakennushallituksen pääjohtaja)

Suomen Akatemia

? tutkijaprofessoriksi Kaarlo Tuori

- 19.1. Kivivuori sai kahden vuoden jatkoajan (s.9/1)
10.8. Akatemiaan professuuri tutkimaan lainvalmistelua (s.8/3)
Virkaa pidetään tilaustyönä Antti Kivivuorelle
4.9. Neljä halukasta Akatemian lainvalmisteluprofessoriksi (s.10/1)
29.10. *Tiedepiireissä kiista Akatemian tutkijaprofessorista:*
Nimitysasiantuntijoissa oli Kivivuoren mielestä jäävejä (s.6/4)
30.10. Tutkijaprofessorin nimitys jäi pöydälle (s.12/2)
5.12. Antti Kivivuoresta tuskin tutkijaprofessoria (s.11/6)
Uudet asiantuntijat puoltavat Kaarlo Tuoria
18.12. Arpa nosti Tuorin ykkösehdokkaaksi tutkijaprofessoriksi (s.15/2)

LÄÄNIT

Turun ja Porin lääni

* maaherraksi Pirkko Työläjäjärvi (sd)

- 2.3. Isotalo: Maaherran paikka kokoomukselle (s.12/1)
8.3. Kokoomus vaatii Aition maaherrapaikkaa itselleen (s.11/2)
11.3. Lallukka: Maaherrasta kansanäänestys (s.11/1)
21.4. Maaseudun puolue haluaa maaherran paikan (s.9/2)
3.5. Työläjäjärvi iloitsi maaherraehdokkuudesta (s.18/7)
4.5. Työläjäjärven hetki (3.pääkirjoitus)
7.5. Neljäs kokoomuslainen ilmaantunut maaherrakilpaan (s.12/1)
13.5. Lampinenkin pyrkii maaherraksi (s.15/1)
15.5. Keskiryhmät kaipaavat uusia nimiä maaherrakisaan (s.19/3)
17.5. Keskiryhmät viivyttävät Turun maaherranimitystä (s.20/2)
28.5. PaaVo Väyrynen osti komitean Työläjäjärvellä (s.9/3)
1.6. *Uuden maaherran testamentti:*
Työläjäjärvi toivoi Sorsan jatkavan (s.3/2)
Turun uusi maaherra Pirkko Työläjäjärvi perustelee lähtöään:
”Sukupuolifasistit karkottivat minut” (s.10/6)

Oulun lääni

* maaherraksi Ahti Pekkala (kesk)

- 14.8. *Puoluejohto pitää hanketta ennenaikaisena*
Kokoomuspiireiltä ehdokas Oulun läänin maaherraksi (s.10/3)
16.8. Suominen avasi syyskauden vaatimalla hallitusta tilille (s.16/4)
19.8. Niiranen: Smp:llä oikeus saada maaherran paikka (s.11/1)
17.11. Ahti Pekkala ei ole tehnyt jatkamispäätöstä (s.3/2)
Seitsemäs syksy herrana kaupungissa (s.30/5)
23.11. Pekkala ei ole vielä kysytty maaherraksi (s.11/1)
10.12. Pekkalan lähtö maaherraksi vahvistunut (s.3/2)
11.12. Korttesalmi mielii Oulun läänin maaherraksi (s.15/2)
13.12. *Pekkala nimitetään tänään Oulun maaherraksi*
Esko Ollila ykkösehdokas Kepun uudeksi ministeriksi (s.19/5)
14.12. Ahti Pekkalan vaaatimus seuraajalleen:
Hänen on osattava sanoa ”ei” (s.15/5)

Hämeen lääni

* poliisitarkastajaksi Reijo Naulapää (sit)

- 22.3. Kaisa Raatikainen hävisi äänestyksen poliisitarkastajasta (s.11/1)

Vuosi 1989

YLEISTÄ

- 1.3. Kokoomusvaikuttajista uusi kirja (s.10 *Politiikkaa lyhyesti*)
7.4. *Erkki Pystysen työryhmä:*
Poliittisia valtiosuhteita ei tarvita ministeriöiden johtoon (s.11/3)
14.4. Ministeriöiden poliittinen ohjaus (2.pääkirjoitus)
16.10. Pokka moittii poliitikkojen ”pakastevirkoja” (s.12/1)

MINISTERIÖT

Työministeriö

* ”kakkosmieheksi”/neuvottelevaksi virkamieheksi **Matti Pukkio (kok)**

- 5.2. Kokoomus etsii huippuvirkamiestä (s.9 *Politiikkaa lyhyesti*)
  - 14.2. Työministeriön uusi ”kakkosmies” saa vähän töitä (s.7/3)
  - (18.2. Demareista tunkua sisäministeriön osastopäälliköksi...)
  - 4.3. Marja Paavilainen (kok) vahvoilla työministeriön huippuvirkaan (s.13/3)
  - 8.3. Työministeriön kakkosmiehen asemaa vahvistetaan (s.9/2)
  - 20.4. Huippuvirkaan politrukki? (s.12 *Politiikkaa lyhyesti*)
  - 26.4. Kokoomus tarjoaa Pukkiota työministeriön kakkosmieheksi (s.10/2)
  - 27.4. Kokoomus asetti Pukkion ehdolle työministeriöön (s.11/1)
  - 28.4. Sasi vaatii kokoomukselta korkeampaa nimitysmoraalia (s.10/4)
Kansanedustaja epäilee puolueuskollisuuden menneen pätevyuden edelle
  - 11.5. Matti Pukkio (kok) nimitetään työministeriön kakkosmieheksi (s.12/1)
  - (12.5. Puhakka vaihtaa työministeriön osastopäällikköä)
- * **neuvottelevaksi virkamieheksi yleiselle osastolle Risto Laakkonen (sd)**
- (14.2. Työministeriön uusi ”kakkosmies” saa vähän töitä)
- * **työelämäosaston osastopäälliköksi Matti Salmenperä (sd)**
- 12.5. Puhakka vaihtaa työministeriön osastopäällikköä (s.11/5)

Valtiovarainministeriö

* **budjettipäälliköksi Raimo Sailas (sd)**

- 21.1. Raimo Sailas nimitettiin budjettipäälliköksi (s.13/1)
  - (15.3. Kokoomus menettää vm:n paikan)
- * **alivaltiosihteeriksi Juhani Kivelä (kok)**
- 8.2. Kilpailua valtiosihteerin paikasta (s.11 *Politiikkaa lyhyesti*)
  - (18.2. Demareista tunkua sisäministeriön osastopäälliköksi...)
  - 23.2. Kivelän nimitys pian selvä (s.9 *Politiikkaa lyhyesti*)
  - 4.3. Juhani Kivelä nimitettiin vm:n alivaltiosihteeriksi (s.13/3)
”Julkiselle puolelle saatava työn iloa”
  - 26.7. Soitellen sotaan (s. 10 *Politiikkaa lyhyesti*)
- * **kansantalouselosaston ylijohdajaksi Sixten Korkman**
- (23.2. Kivelän nimitys pian selvä)
  - 28.2. Korkman tukee katkaisuhuotoa pankeille (s.3/2)
  - (4.3. Juhani Kivelä nimitettiin vm:n alivaltiosihteeriksi...)
- * **apulaisbudjettipäälliköksi Erkki Virtanen**
- 15.3. Kokoomus menettää vm:n paikan (s. 20 *Politiikkaa lyhyesti*)

Oikeusministeriö

* **lainsäädäntöneuvokseksi Pentti Väänänen (sd)**

- 26.5. Väänänselle virka (s.12 *Politiikkaa lyhyesti*)
- * **kansliapäälliköksi Teuvo Kallio (sd)**
- 17.8. Oikeusministeriön kansliapäällikkö saattaa vaihtua (s.9/2)
  - 16.11. Demareille tarjolla värisuora (s.7 *Politiikkaa lyhyesti*)
  - 18.11. Kolme juristia pyrkii kansliapäälliköksi (s.7/6)
Teuvo Kallio, Gerhard af Schulten ja Leif Sevón tarjolla oikeusministeriöön
  - 8.12. Teuvo Kallio oikeusministeriön kanslian päälliköksi (s.3/1)
  - 16.12. Teuvo Kallio oikeusministeriön kansliapäälliköksi (s.8/2)

Sisäministeriö

* yleisen osaston päälliköksi Pekka Kilpi (sd)

- 18.2. Demareista tunkua sisäministeriön osastopäälliköksi (s.12/3)
Hallitus purkaa nimityspakettia
- (12.5. Puhakka vaihtaa työministeriön osastopäällikköä)
- 27.5. Pekka Kilpi (sd) nimitettiin osastopäälliköksi (s.13/1)

* Ulkomaalaiskeskuksen johtajaksi Risto Veijalainen

* johtajaksi Mielikki Tenhunen (kok)

- 23.2. Ulkomaalaiskeskuksen johtajaksi kuusi hakijaa (s.9/1)
- 24.2. Matti Bäckmanista ulkomaalaiskeskuksen tilapäinen johtaja (s.9/1)
- 17.3. Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys siirtyi (s.12/1)
- 23.3. Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys jakaa sosiaalidemokraatteja (s.11/2)
- 30.3. Rantanen ei taivu ulkomaalaiskeskuksen nimityskiistassa (s.10/2)
Sdp:n ministerit yksimielisesti Pirkko-Liisa Kourulan takana
- 31.3. Ulkomaalaiskeskuksen johtajan valinta jäi taas pöydälle (s.15/1)
- 1.4. Rantanen vesittää uudistusta (3. pääkirjoitus)
- 4.4. Eskelinen (sd): Rantanen ajaa pamppulinjaa virkanimityksessä (s.11/1)
- 7.4. Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys siirtyi taas (s.10/3)
- 8.4. Paasio pahoittelee Veijalaisen leimaamista 'pamppulinjan' mieheksi (s.17/2)
- 13.4. Ulkomaalaiskeskuksen nimityksistä sopimus ministeriössä (s.3/1)
Ministeriön henkilöstön edustaja: (s.11/3)
Ulkomaalaiskeskuksen viroista on jo sovittu sisäministeriössä
- 20.4. Hallituspuolueiden nuoret haluavat Kourulan ulkomaalaiskeskuksen johtoon (s.10/1)
- 27.4. Veijalaiselle tarjotaan täyttä eläkettä jo 50-vuotiaana (s.10/1)
- 29.4. HYY toivoo ulkomaalaiskeskukselta palvelumieltä (s.6/1)
- 3.5. *Ulkomaalaiskeskuksen johto ratkeamassa (s.3/2)*
Koivisto nimittämässä Veijalaisen
- 4.5. *Sdp piti entiset kantansa ulkomaalaiskeskuksen johtajasta*
Hallituksen enemmistö on Risto Veijalaisen takana (s.13/4)
- 5.5. Hallitus esittää Veijalaista johtamaan ulkomaalaiskeskusta (s.12/3)
- 6.5. Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys (2.pääkirjoitus)
- 6.5. Presidentti nimitti Risto Veijalaisen (s.13/5)
Veijalainen odottaa helpotusta vastaisuudessa (s.13/5)
“Uusi ulkomaalaislaki jättää vähemmän liikkumatilaa virkamiesten sovellutuksille”
- 7.9. *“Ulkomaalaiskeskuksen johtajanimitys ei rikkonut tasa-arvolakia” (s.12/1)*

o keskusrikospoliisin päällikkö

- 11.7. *Oikeusasiamies:*
Urponen esitteli krp:n päälliköksi hakeneet valikoiden ja puutteellisesti (s.3/2)
Eduskunnan oikeusasiamies otti kantaa poliisin nimityskiistaan: (s.8/5)
Urponen ei esitellyt tasapuolisesti krp:n päälliköksi hakeneita
- 13.7. Poliisijohto sekaisin (3.pääkirjoitus)

? suojelupoliisin päälliköksi Seppo Nevala (sd)

- (20.9. Södermanin tulo oikeusasiamieheksi varmistuu)

Opetusministeriö

* korkeakoulu- ja tiedeosaston päälliköksi Markku Linna

- 9.3. Korkeakouluosaston johtajanvirka pysyväksi (s.9/5)
Ministeriö valmistellut muutosta vähin äänin
Opetusministeri Taxell vie Markku Linnan nimityksen tänään valtioneuvostoon
- 10.3. Markku Linnan nimitys siirtyi (s.11/1)

- Reijo Käkälä (kd) ei päässyt uuteen virkaan

- 28.7. Käkäläkin haluaa uuden viran (s.10 *Politiikkaa lyhyesti*)
26.8. Käkälä ei saanut uutta virkaa (s.15 *Politiikkaa lyhyesti*)

Valtioneuvoston kanslia

? poliittinen valtiosihteeri

- 19.1. Holkerille valtiosihteeri ensi vuonna (s.9 *Politiikkaa lyhyesti*)

Ulkoministeriö

* asiainhoitajaksi Chileen Ilpo Manninen (sd)

- 11.3. Suomi lähettää Ilpo Mannisen asiainhoitajaksi Chileen (s.13/1)

* kehitysyhteistyösihteeriksi Lauri Kangas (sd)

- 14.4. Paasion sihteeri virkamieheksi (*Politiikkaa lyhyesti*)

- 15.4. Paasion sihteerit nimitettiin uusiin virkoihin (s. 17/1)

* kauppapoliittisen osaston sosialististen maiden tstopäälliköksi Markus Lyra (sd)

- (15.4. Paasion sihteerit nimitettiin uusiin virkoihin)

* Islannin suurlähettilääksi Håkan Branders

- 12.5. Håkan Branders lähettilääksi Islantiin (s.11/1)

? Suomen EY-suurlähettilääksi Erkki Liikanen (sd)

- (20.9. Södermanin tulo oikeusasiamieheksi varmistuu)

- 30.11. Liikasta luvassa leipäkone (s.7 *Politiikkaa lyhyesti*)

- 21.12. Puhakka saattaa nousta Liikasen seuraajaksi

Sdp valmistautuu valtiovarainministerin vaihtoon (s.9/4)

? valtiosihteeriksi Martti Ahtisaari (sd)

- (21.12. Puhakka saattaa nousta Liikasen seuraajaksi

Sdp valmistautuu valtiovarainministerin vaihtoon)

Liikenneministeriö

* tieliikenneosaston päälliköksi Harri Caven

- 15.6. Keskusta menettää kaksi osastopäällikön paikkaa (s.11/1)

Maa- ja metsätalousministeriö

* yleisen osaston päälliköksi Timo Kotkasaari

- (15.6. Keskusta menettää kaksi osastopäällikön paikkaa)

Kauppa- ja teollisuusministeriö

* neuvottelevaksi virkamieheksi Risto Ranki (kok)

* neuvottelevaksi virkamieheksi Matti Pietarinen

- 1.11. Oikeuskansleri huomautti toistamiseen nimityslistan puutteista (s.16/2)

- 3.11. Suomiselle kaksi uutta apuria (s.8 *Politiikkaa lyhyesti*)

LÄÄNIT

Mikkelin lääni

* maaherraksi J. Juhani Korttesalmi (smp)

- 24.2. Mikkelin läänin maaherra vaihtuu kesäkuun alussa

Smp vaatii paikkaa itselleen (s.9/4)

- 3.3. Kokoomus mieli Mikkelin läänin maaherruutta (s.13/1)

- 5.3. Tkl:n Relander halukas maaherraksi (s.3/1)

Timo Relanderia tarjotaan Mikkelin läänin maaherraksi (s.10/4)

- 6.3. Vennamo haluaa Korttesalmen Mikkelin läänin maaherraksi (s.16/3)

- 7.3. Smp:llä väärä ehdokas (3. pääkirjoitus)

- 9.3. Suominen haluaa pitää kiinni maaherralupauksesta (s.11/2)
- 10.3. Ulosmarssi kokoomuksen eduskuntaryhmän kokouksessa
Yrittäjäedustaja kyllästyi verojahkailuun (s.3/3)
 Kokoomusryhmällä iloton kokous (s.11/5)
Mikkelin maaherran paikan ilmoitettiin menevän Smp:lle
Verokiista päättyi ratkaisemattomaan
- 12.3. J.Juhani Kortesalmen maaherranpaikka varmistui
Presidentti Koivisto hyväksynyt nimityksen (s.10/3)
- 18.3. J.Juhani Kortesalmesta Mikkelin maaherra (s.3/2)
 Kortesalmi nimityksensä varmistuttua: ”Kokoomuksella aliedustus maaherrakunnassa”
 (s.15/6)
- Uuden maaherran kykyjä ei epäillä
- 24.3. Kansan mielipide esiin (1. pääkirjoitus)
- 24.3. Koivisto näpättää hallitusta: Maaherrasopimuksia ei pidä enää tehdä (s.5/3)

Eduskunnan oikeusasiamies / Uudenmaan läänin maaherra

* eduskunnan oikeusasiamieheksi Jacob Söderman (sd)

* maaherraksi Eva-Riitta Siitonen (kok)

- (17.8. Oikeusministeriön kansliapäällikkö saattaa vaihtua)
- 24.8. Söderman ehdolla oikeusasiamieheksi (s.3/2)
 Oikeusasiamiehen valinta voi laajentaa hallitusremonttia
Pertti Salolaiselle saattaa avautua maaherran paikka (s.13/2)
- 31.8. Kokoomus ei sulata Södermanin valintaa (s.11/3)
Ollila: Punainen värisuora tulossa oikeushallintoon
 väliots: Maaherrapeli alkamassa
- 15.9. Keskustan ryhmä tukee Södermania oikeusasiamieheksi (s.12/1)
- 20.9. Södermanin tulo oikeusasiamieheksi varmistuu (s.11/5)
 väliots: Kokoomus hamuaa maaherruutta
- 22.9. Kokoomus tukee Södermania pitkin hampain (s.13/5)
- 23.9. Salolaisella nuorten tuki (s.13 **Politiikkaa lyhyesti**)
- 6.10. Nykypäivä mittasi kokoomuslaisten suosikkiehdokkaat Uudenmaan maaherraksi (s.14/1)
- 10.11. Kokoomus verrytteli toista kotimaista (s.17 **Politiikkaa lyhyesti**)
- 14.11. Jacob Söderman jättää maaherran paikan (s.7/1)
- 17.11. Kaksi ehdokasta maaherraksi (s.7 **Politiikkaa lyhyesti**)
- 25.11. Maaherran tuolista pidetään kiinni viimeiseen asti (s.8/7)
- 30.11. Kokoomuksen maaherraongelma (3.pk)
- 5.12. Rkp vaatii maaherralta ruotsin taitoa
Kokoomus valitsee uuden sosiaaliministerin tänään (s.7/5)
- 6.12. Kokoomuksen ryhmä hajosi nimityskokouksessa (s.3/5)
Siitoselle yksimielinen tuki
Miettisen valinnasta äänestettiin
 Hetemäki-Olander ja Valli putosivat jo ministeriruletin aamukierroksella (s.7/6)
Kokoomuksen ryhmässä epäillään Miettisen asiantuntemusta
 Televisiosta tuttu topakka tahtonainen (s.7/3)
- 9.12. Mauri Miettisestä sosiaaliministeri ja Eva-Riitta Siitosesta Uudenmaan maaherra (s.7/4)

Kymen lääni

* sosiaali- ja terveysosaston osastopäälliköksi Pekka Jokinen (kok)

- 11.8. Salme Kandolinia ei pidetä pätevänä osastopäälliköksi (s.11/2)
- 15.9. Hallitus äänesti Kymen läänin osastopäällikön nimityksestä (s.12/1)

VESIPIIRIT

- 21.9. Bärlund ja kokoomus kiistelevät vesipiirien johtajanimityksistä (s.11/3)

SUOMEN PANKKI

o johtaja Kalevi Sorsan asema

- 30.1. Poliittinen häpy saatava arvoon (s.2 Merkintöjä/ErkkiPennanen)
2.2. Sorsa jättää Suomen Pankkiin uuden virkavapausanomuksen (s.8/4)
Tuore puhemies ei kerro, kuka keksi syrjäyttää Ahteen
9.2. Sorsan virkavapaus Suomen Pankista jatkuu palkattomana (s.9/4)
Holkeri saa palkkaa yli 10 000 markkaa enemmän kuin Sorsa

KELA

* johtajaksi Helena Pesola (kok)

* johtajaksi Henry Olander (r)

* sijaisjohtajaksi Tapani Mörttinen (kok)

- 26.1. Suominen jatkaa kokoomuksen puheenjohtajana
“Seuraava kausi tulee olemaan ehdottomasti viimeinen” (s.3/2)
Suominen jatkaa kokoomuksen keulilla vielä kaksi vuotta (s.11/4)
Kanervalle kaavaillaan painavampaa salkkua
- 7.4. Kokoomuslaiset tuputtavat itseään huippuvirkoihin
Von Herten ja Kärhä ilmoittautuivat ehdokkaiksi (s.12/4)
- 19.4. Työnantajat tarjoavat Morenia Kelaan (s.3/1)
- 6.5. STK vaihtaa ehdokastaan Kelan johtajaksi (s.13/2)
Moren vetäytyi, Pellikka ehdolle
- 10.5. Heiniö kiinnostui Kelasta (s.11 **Politiikka lyhyesti**)
- 13.5. Pesolaa kammetaan kokoomusjohdosta (s.8/1)
- 25.5. Pesolaa kysytään Kelan johtajaksi (s.3/1)
Helena Pesolaa maanitellaan Kelaan (s.10/3)
- 26.5. Helena Pesola ei lähde Kelaan (s.12/2)
Ritva Laurila uutena nimenä
- 31.5. Helena Pesola luovuttaa syksyllä ministerinsalkun
Sosiaaliministeri Kelan johtajaksi (s.3/2)
Pesola lähtee syksyllä Kelaan (s.11/5)
Kokoomus vaihtaa sosiaaliministeriä, mutta Pesola jatkaa kansanedustajana
Uskollinen uurastus palkittiin (s.11/3)
- 1.6. Nimitettävälläkin on harkintaoikeus (2. pääkirjoitus)
- 12.6. Eikö nimittäjällä ole omaa tahtoa? (s.2 Merkintöjä/Risto Uimonen)
- 9.7. LTK:n Pellikka siirtyy syksyllä Kelan johtajaksi (s.3/3)
Sdp ja kokoomus lupasivat paikan työnantajille
Sdp ja kokoomus lupasivat työnantajille Kelan johtopaikan (s.7/3)
- 29.7. Kelan Engström sai virkavapautta marraskuun loppuun asti (s.10/1)
- 10.8. Pesolalle sovittu Kelan johtajan paikka pannaan hakuun (s.3/2)
Kelan “paperitiikeri” kapinoi (s.10/6)
Valtuudetut panevat Pesolalle sovittu viran hakuun, Pellikka vetäytyy
- 11.8. Kumileimasin kieltäytyi roolistaan (3. pääkirjoitus)
- 12.8. Mörttiselle kaavaillaan sijaisjohtajuutta Kelaan (s.10/3)
- 23.8. Mörttinen nousee Kelan sijaisjohtajaksi (s.9/2)
- 2.9. Tavastilan ja Engströmin erot Kelasta vahvistettiin (s.15/1)
- 15.9. Pesola sai kaksi kilpailijaa Kelan vaalissa (s.12/2)
- (20.9. Södermanin tulo oikeusasiamieheksi varmistuu)
- 23.9. Lea Kärhä kiusaa Pesolaa (s.13 **Politiikka lyhyesti**)
- 24.9. Kelan yllilääkäri ei ole ehdolla (s.11 **Politiikka lyhyesti**)
- 27.9. Kokoomuksen naisedustajat pohtivat Pesolan seuraajaa (s.9/6)
- 28.9. *Suominen näytti vihreää:*
Nyt kokoomuksessa saa puhua Pesolan seuraajasta (s.10/2)

- 29.9. Saa harrastaa keskustelua (1. pääkirjoitus)
 29.9. Helena Pesolaa ehdotetaan Kelan uudeksi johtajaksi (s.12/2)
 12.10. Pesola jatkaa ministerinä loppuvuoden (s.3/1)
 Pesolan seuraajasta ei synny sopua (s.9/6)
Kokoomusjohto haluaa miesmihnisterein ja Uudenmaan maaherraksi naisen
 14.10. Helena Pesola nimitettiin Kelan uudeksi johtajaksi (s.16/3)
 9.11. Henry Olander nousee Kelan johtajaksi (s.11/1)
 10.11. Kelan valtuutetut Olanderin taakse (s.15/2)
 25.11. Kelan uusi johtaja tuli "toiselta puolen aittaa" (s.8/2 Miksi?-palsta)

POSTI- JA TELELAITOS

* pääjohtajaksi Pekka Vennamo (smp)

- 18.6. Ministeri Pekka Vennamo: Tarjanteen seuraajalla oltava laajat suhteet (s.6/2)
 27.6. Vennamo istutetaan postiin (s. 3/2)
 Vennamo houkuttelee postin pääjohtajaksi (s. 13/3)
 28.6. Smp:n johtopaikat tyhjenevät (s.11 *Politiikkaa lyhyesti*)
 12.7. Tarjanne jättää postin marraskuussa (s. 9/1)
 18.7. Muilla ei ole mahdollisuuksia (2.pk.)
 18.7. Smp:n edustajat ymmällään Vennamon virkapohdinnoista (s.6/4)
Puheenjohtaja lupaa ilmoittaa suunnitelmistaan lähiviikkoina
 26.7. Lähtevä Tarjanne perää vielä itselleen eläketurvaa (s.10/4)
Pekka Vennamon lähtö postin pääjohtajaksi petattu muuten valmiiksi
 28.7. Vennamo miettii edelleen postin pääjohtajan virkaa (s.10/3)
 3.8. Pekka Vennamo siirtyy postin pääjohtajaksi (s.3/2)
Riihijärvi ja Vistbacka perijöiksi
 Vennamoiden aika Smp:ssä loppuu (s.12/5)
Pekka Vennamo haluaa jakaa ministerin ja puheenjohtajan työt
 29.8. Vennamolle ei vakavaa kilpailijaa Postin pääjohtajaksi (s.7/1)
 7.9. Vennamo nimitetään perjantaina postiin (s.10/2)
 8.9. Vennamon nimitys postiin siirtyy (s.13 *Politiikkaa lyhyesti*)
 (15.9. Hallitus äänesti Kymen läänin osastopäällikön nimityksestä)
 16.9. *Postin pääjohtajaksi siirtyvä Pekka Vennamo:*
 "Verojen keruu valtiolle ei kuulu postin tehtäviin" (s.19/3)
 "Tekniselle alalle minusta ei ole" (s.19/3)

OIKEUSLAITOS

* Korkeimman oikeuden presidentiksi Olavi Heinonen (sd)

- 8.3. Heinonen ja Ståhlberg ehdolla KO:n presidentiksi (s.11/3)
 2.6. Olavi Heinonen nousee KKO:n presidentiksi (s.3/2)
 Eduskunnan oikeusasiamiehen valinnasta riitaa (s.12/3)
Sdp vieroksuu Koskista
 3.6. Olavi Heinonen nimitettiin KKO:n johtoon (s.3/1)
Korkeimman oikeuden uusi presidentti Olavi Heinonen:
 Tärkeimmät ratkaisut syntyvät alioikeuksissa (s.11/3)

Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos

? johtajaksi Jyrki Käkönen (kom)

- (18.2. Demareista tunkua sisäministeriön osastopäälliköksi...)

Asuntoneuvosto

* pääsihteeriksi Juha Toropainen (kok)

- 30.6. Kokoomus sai asuntoneuvoston pääsihteerin paikan (s.10/1)

Vuosi 1993

YLEISTÄ

- 14.4. Nimitys ja moraali (3. pääkirjoitus/ RR:n hn. / Juhantalo)
18.6. Keskusta hämmennyksen tilassa (1. pääkirjoitus)
20.7. Virkakauppaa (3. pääkirjoitus)
11.8. Jarmo Laine: Ahon hallitus tekemässä
poliittisten virkanimitysten ennätystä (A7/5)
Kakkosketju Ahon suosiossa (kainalojuttu)
Ministeri sai helpommin viran Holkerin aikana
12.8. Virkanimitysten kirpputori (2. pääkirjoitus)
15.8. Esko Aho: Veronalennuslupauksilla ei ole pohjaa (A3/2)
Pääministeri myöntää, että verotus kiristyy ensi vuonna
Ei, ei ja vielä kerran ei (D3/su)
18.8. *Vasemmistoliiton Esko Helle:*
Presidentti tehnyt monet paheksutut virkanimitykset (A7/6)
19.8. Koivisto ja virkanimitykset (2. pääkirjoitus)
10.9. Keskusta taipumassa eläkeiän alentamiseen
Muutos avaisi Nummisen ja Tainion paikat
30.11. Hallitus uudistuu presidentinvaalien jälkeen (A6/4)

MINISTERIÖT

Liikenneministeriö

* viestintäylijohtajaksi Vesa Palonen

- 14.1. Viestintäjohtajan virka pantiin uudelleen hakuun (A7/2)
30.1. Ylijohtajaksi kuusi uutta hakijaa (*Politiikkaa lyhyesti*, A9)
12.2. Virmavirta ehdolla ylijohtajaksi (A3/1)
Hallitus ehdottaa Jarmo Virmavirtaa ylijohtajaksi (A7/2)
13.2. Virmavirran nimitys mutkistui (A3/2)
Koivisto haluaa ratkaista viestintäjohtajan valinnan
Norrback haluaa uuden päätöksen ylijohtajasta (A8/4)
Liikenneministerin mielestä Virmavirran nimitys olisi henkilöstön kannalta
“demoralisoiva”
19.2. Viestintäylijohtaja valitaan tänään (A6/1)
20.2. Virmavirta ei päässyt viestintäjohtajaksi (A3/1)
Koivisto valitsi Palosen viestintäylijohtajaksi (A8/4)
Presidentti ei perustellut ratkaisuaan hallitukselle
Kokoomus piti loppuun asti kiinni Virmavirrasta

Ympäristöministeriö

* ylijohtajaksi Jouni J. Särkijärvi (kok)

- 21.4. Särkijärvi ehdolla ylijohtajaksi (A8/6)
Puoluesihteeri Pekka Kivelä kärkkyy kansanedustajaksi
29.4. Jouni J. Särkijärvi ympäristöministeriön ylijohtajaksi (A3/2)
Puoluesihteeri Pekka Kivelä nousee varamiehn paikalta eduskuntaan
1.5. Särkijärvi ministeriöön ylijohtajaksi vasta elokuussa (A9/5)
“Ei ollut poliittinen virkanimitys”
(19.6.93) Rusaselle toinen kokoomuslainen päällikkö ministeriöön)
(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

* apulaisosastopäälliköksi Matti J. Virtanen (kok)

19.6. Rusaselle toinen kokoomuslainen päällikkö ministeriöön (A7/2)

Sisäasiainministeriö

* neuvottelevaksi virkamieheksi Arto Luhtala (kesk)

1.6. Arto Luhtala nousemassa johtavaksi kunnallisvirkamieheksi (A7/1)

(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

Maa- ja metsätalousministeriö

* metsäosastolle Jan Heino

25.3. Jan Heinoa esitetään ministeriön metsäosaston kakkoseksi (A6/1)

* neuvottelevaksi virkamieheksi Esa Härmälä (kesk)

29.6. Esa Härmälälle virka maatalousministeriöstä (A16/2, talous)

Ulkoministeriö

* vs. valtiosihteeriksi Veli Sundbäck

22.7. Sundbäck tuuraa Ahtisaarta (*Politiikkaa lyhyesti*, A7)

Työministeriö

* kehityspäälliköksi Lars-Mikael Bjurström

5.3. Virkamies määrättiin virkaan vasten tahtoaan (A6/1)

* työllisyysosaston päälliköksi Anssi Paasivirta (kesk)

(14.4. Eeva Kuuskoski hätistää Jaakko Pajulaa eläkkeelle)

(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

Opetusministeriö

? kansliapäällikkö

(10.9. Keskusta taipumassa eläkeiän alentamiseen

Muutos avaisi Nummisen ja Tainion paikat)

23.10. Jaakko Numminen jatkaa opetusministeriön kansliapäällikkönä (A8/2)

(30.11. Hallitus uudistuu presidentinvaalien jälkeen)

(31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

Sosiaali- ja terveysministeriö

? kansliapäällikkö

17.12. Huuhtanen keskustelee Hertenin kanssa kansliapäällikön viran hoidosta (A7/1)

(30.11. Hallitus uudistuu presidentinvaalien jälkeen)

(31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

Puolustusministeriö

? kansliapäällikkö

(31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

Valtion työmarkkinalaitos

? johtaja

(31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

KESKUSVIRASTOT tai vast.

Metsähallitus

2.4. Keskusta syö sanansa (3. pk. / metsähall.)

Asuntorahasto

* ylijohantajaksi Teuvo Ijäs (kesk)

- 30.5. Teuvo Ijäksestä tulossa asuntorahaston ylijohtaja (A8/3)
Salolaisen erityisavustaja ehdolla kakkosjohtajaksi
(16.7. Harri Hiltunen nimitettiin asuntorahaston johtajaksi)
(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

* johtajaksi Harri Hiltunen (kok)

- (30.5. Teuvo Ijäksestä tulossa asuntorahaston ylijohtaja
Salolaisen erityisavustaja ehdolla kakkosjohtajaksi)
16.7. Harri Hiltunen nimitettiin asuntorahaston johtajaksi (A6/1)
(20.7. Virkakauppaa, pääkirjoitus)
(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

Lääkelaitos

* johtajaksi Hannes Wahlroos

- 7.5. Hannes Wahlroos nimitettiin Lääkelaitoksen johtajaksi (A11/1)

Rahoitustarkastus

* johtajaksi Jorma Aranko

- 29.6. Rahoitustarkastuksen johtoon Jorma Aranko (A16/2, talous)

Opetushallitus

- 4.11. Nimetön kantelu oikeuskanslerille tulevan opetuskeskuksen nimityksistä (A5/6)
6.11. Lakiesitys opetuskeskuksesta lykkääntyi 9. kerran (A8/3)
Virkakiistoista ei päästy ratkaisuun
12.11. Opetuskeskuksen lakiesitys saattaa raueta kokonaan (A5/4)
Uosukainen sai yön aikaa miettiä uutta ehdotusta
13.11. Kesällä sovittu laki opetuskeskuksesta raukesi riitoihin (A9/3)
Pääjohtaja Vilho Hirvityrmistyi puoluekähminnästä
Opetushallitus jatkaa kehittämistään ja saneerauksia
16.11. Hallitus tahrasi kilpensä tärkeissä kouluasioissa (1. pääkirjoitus)

Puolustusvoimat

? komentaja

- (31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

LÄÄNIT

Kymen lääni

* maaherraksi Mauri Miettinen (kok)

- 3.2. Miettinen pääsee maaherraksi (*Politiikkaa lyhyesti*, A9)
5.2. Kymen läänin maaherran nimitys siirtyi (A7)
Miettinen joutui jälleen pettymään
11.2. Miettinen pääsee maaherraksi Kymen lääniin (A9)
13.2. Miettinen Kymen läänin maaherraksi toukokuussa (A10)
(11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

Kuopion lääni

* maaherraksi Olavi Martikainen (kesk)

- 16.2. *Kuopion maaherran paikka kiinnostaa* (A7/2)
Seppo Kääriäinen lupaa harkita asiaa vakavasti
6.3. Martikainen ilmoittautui ehdolle Kuopion maaherraksi (A5/2)
Huuhtanen, Kääriäinen ja Ryytänen myös kiinnostuneita
12.3. Martikainen ei kelpaa maaherraksi Kuopion keskustavaikuttajille (A8/2)
Ylä-Savon keskustapiiri tukee Kääriäistä

- 17.3. Seppo Sarlund haluaa Kuopion maaherraksi (A8/2)
- 3.4. Huuhtanen pyrkii tosissaan maaherraksi (A7/1)
- 10.4. Virka ajaa eduskunnan edelle (1. pääkirjoitus)
- (14.4. Eeva Kuuskoski hätistää Jaakko Pajulaa eläkkeelle)
- 15.4. Keskustan johto pyysi Kääriäistä unohtamaan maaherrahaaveet (A7/2)
Ryhmänjohtaja haluaa yhä Kuopioon
- 16.4. Heikki Haavisto pikavauhtia Väyrysen tilalle ministeriksi (A7/6)
Olli Rehn: "Ulkopolitiikka alistetaan vain maatalousintresseille"
- 20.4 Paavo Väyrysen eronpyyntöä odotetaan perjantaiksi (A7/2)
Aho ja Väyrynen sovittelivat ulkoministerin vaihtoaikataulua
- 21.4. Kuopion maaherran nimitys odottaa Kääriäisen päätöstä (A8/1)
- 22.4. Martikaisesta maaherra Kuopion lääniin (A3/2)
Kääriäinen kieltäytyi, Martikaisesta maaherra (A7/4)
Keskustan ministeriryhmä ratkaisi ehdokkaansa Kuopion maaherraksi
- 23.4. Martikainen maaherraehdokkaaksi (A6/1)
- 24.4. Kuopion läänin uusi maaherra etsii yhteistyötä kuntien ja valtion välille (A7/4)
- 25.4. Aho tiesi "ilmeisesti suuren osan" Väyrysen hallitustunnusteluista (A11/6)
- (20.7. Virkakauppaa, pääkirjoitus)
- (11.8. Jarmo Laine... / Kakkosketju Ahon suosiossa...)

Lapin lääni

? maaherra

- 25.6. Lapin maaherran paikkaa jaetaan (*Politiikkaa lyhyesti* / A9)
- 3.9. Martti Pura lähdössä Sodankylän kunnanjohtajaksi (A3/2)
Martti Pura asettui ehdolle Sodankylän kunnanjohtajaksi (A7/6)
Puran mielestä hänen ei ole välttämättä jätettävä ministerin tehtäviä
- (10.9. Keskusta taipumassa eläkeiän alentamiseen
Muutos avaisi Nummisen ja Tainion paikat)
- 24.9. "On mielenkiintoista kokeilla kunnon työtä"
Pura pakenee päivänpolitiikkaa Sodankylään (A3/2)
Lappiin turhautumista pakoon (A8/4)
Martti Pura jättää keskustajohdon ja pitää maaherraovea raollaan
Keskusta vvalitsee uuden ministerin ehkä vasta vuoden vaihteessa
- (4.11. Kokoomus ja Sdp havittelevat Hämeen läänin maaherruutta
Ilkka Kanerva ei ole käytettävissä)
- (31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

Hämeen lääni

? maaherra

- (10.9. Keskusta taipumassa eläkeiän alentamiseen
Muutos avaisi Nummisen ja Tainion paikat)
- 4.11. Kokoomus ja Sdp havittelevat Hämeen läänin maaherruutta (A8/2)
Ilkka Kanerva ei ole käytettävissä
- (30.11. Hallitus uudistuu presidentinvaalien jälkeen)
- (31.12. Hallitukseen nimityspaketti kansliapäälliköistä...)

KELA

* pääjohtajaksi Pekka Tuomisto (kesk)

- (15.1. Kelan johdosta halutaan poistaa kaksi johtajaa
Uusi malli veisi Helmisen ja Saarron paikat)
- 14.4. Eeva Kuuskoski hätistää Jaakko Pajulaa eläkkeelle (A7/3)
Kääriäinen harkitsee vielä maaherruutta
- 17.4. Pajula saa tahtonsa läpi Kelan uudistuksessa (A9/2)

- 7.5. Kelan valtuutetut panevat pääjohtajan paikan auki (A7/1)
- 14.5. Kelan valtuutetut panevat Pajulan paikan hakuun (A11/1)
- 28.5. Kelan pääjohtaja Jaakko Pajula jätti erokirjeensä (A6/2)
- 2.6. Tuomisto hakee Kelan pääjohtajaksi (A6/1)
- 9.6. Tuomisto haki Kelan johtoon (A8/5)
- 10.6. Mauri Pekkarinen: Kääriäisestä kauppa- ja teollisuusministeri (A9/2)
Kelan johtoon löytyi viisi hakijaa
- 11.6. Kelan valtuutetut esittävät Tuomistoa (A8/4)
Uusi pääjohtaja valitaan ensi viikolla
- 17.6. Kääriäinen empii hallitukseen lähtöä (A8/4)
Pekkarinen yrittää puhua Kääriäistä ympäri
- 19.6. *Uusi pääjohtaja valmis sopimaan työttömyysvakuutuksesta ay-liikkeen kanssa*
Kansaneläkelaitoksen organisaatiouudistus Pekka Tuomiston hampaissa (A8/6)
- ((30.7. Ettekö tue Paavo Väyrystä, Pekka Tuomisto? (Miksi?-palsta)))

OIKEUSLAITOS

Oikeuskanslerinvirasto

* kansliapäälliköksi Klaus Helminen

- 18.2. Klaus Helminen nimitetään oikeuskanslerinviraston johtoon (A8/2)

Korkein hallinto-oikeus

* presidentiksi Pekka Hallberg

- 29.6. Valtakunnanoikeuteen ehkä muutoksia (A8/4)
Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti vaihtuu syksyllä
- 9.9. Suviranta jää eläkkeelle, Hallberg KHO:n presidentiksi (A6/4)
- 24.9. Hallberg nimitetään KHO:n presidentiksi (A7/1)
- 25.9. *KHO:n uusi presidentti Pekka Hallberg:*
Tuomioistuinten ja lainsäätäjän yhteistyötä pitäisi parantaa (A7/4)

Hovioikeudet

* Helsingin hovioikeuden presidentiksi Olli Huopaniemi

- 11.11. Korkein oikeus esittää Huopaniemeä Helsingin hovioikeuden presidentiksi (A6/2)

* Turun hovioikeuden presidentiksi Ole Roos

- 18.11. Korkein oikeus ehdottaa Ole Roosia Turun HO:n presidentiksi (A6/2)